UNIVERSITY OF THE PUNJAB

تحقیقی مجلّہ پنجابی زبان و ادب

شعبہ پنجابی، یونیورسٹی اورینٹل کالج، لاہور

کھوج

(چھیماہی)

جلد 40، شمارہ 1، مسلسل شمارہ نمبر 79

مجلّہ ''کھوج''

ISSN: 1992-6545

کمپوزنگ : محمد سدھیر
چھاپہ خانہ : پنجاب یونیورسٹی پریس، لاہور

پتہ : شعبہ پنجابی، پنجاب یونیورسٹی اوری اینٹل کالج
علامہ اقبال کیمپس، لاہور (پاکستان)
ای میل : info.punjabi@pu.edu.pk, dr.nabilarehman@gmail.com
فون/فیکس : 042-99210834

شمارے دامُل : -/400 روپے پاکستانی، بیرون مُلک 10 امریکی ڈالر

چھیماہی کھوج HEC ولوں منظور ہون توں وکھ حکومت دے مراسلہ نمبر ایس۔او (سی ڈی) 3-75/1/ مورخہ 2 جنوری 1980ء دے مطابق پنجاب دے سکولاں تے کالجاں لئی وی منظور شدہ اے۔

"Khoj"

ISSN: 1992-6545

Editor : Prof. Dr. Nabila Rehman

Deputy Editor : Dr. Saadat Ali Saqib

Composer : Muhammad Sudheer

Printing : Punjab University Press, Lahore

Address : Deptt. of Punjabi Language & Literature,
Punjab University Oriental College,
Allama Iqbal Campus, Lahore. (Pakistan)

E-mail : info.punjabi@pu.edu.pk, dr.nabilarehman@gmail.com

Tel./Fax No. : 042-99210834

Price : Rs. 400/- (in Pakistan)
: US $. 10/- (Abroad)

Biannual "Khoj" is approved by HEC & recommended for educational institutions of the Punjab by Letter No. S.O(CD)75/1-3 dated 02-01-1980, Govt. of the Punjab.

تحقیقی مجلّہ پنجابی زبان و ادب
شعبہ پنجابی، پنجاب یونیورسٹی

کھوج

(چھیماہی)

جلد40، شمارہ1، مسلسل شمارہ نمبر 79 ...... جولائی۔دسمبر2017ء

یونیورسٹی اورینٹل کالج، لاہور

مقالہ لکھن والیاں لئی اصول تے قاعدے/ ہدایتاں

1۔ مقالہ ان چھپیا ہووے تے کسے دوسری تھاں چھپن لئی نہ گھلیا ہووے۔

2۔ مقالہ ان پیج پروگرام، 14 فونٹ وچ کمپوز ہووے تے سوفٹ تے ہارڈ دوویں طرح گھلیا جاوے۔

3۔ مقالے دے پہلے صفحے اُتے ہیٹھ لکھت معلومات ایس ترتیب نال درج ہوون:

مقالہ نگار دا پورا ناں، عہدہ، ادارہ، ڈاک پتہ، فون نمبر: دفتر تے موبائل، ای میل پتہ، مقالے دے ان چھپے ہون دی آپ گواہی تے دستخط۔

4۔ ہر مقالے دے نال اوس دا انگریزی وچ خلاصہ (Abstract) 100 توں 200 لفظاں وچکار لازم لکھیا ہووے تے اوس خلاصے وچ اوہناں اکھراں ہیٹھ لکیر لائی جاوے۔ جیہڑے انٹرنیٹ سرچ لئی اُگھویں یاں خاص (Key words) لئی استعمال ہوسکن۔ گھٹ توں گھٹ 5 اکھر اجیہے ہوون جیہڑے مقالے دے مختلف پکھاں نوں ظاہر کرن مثلاً جے کوئی مقالہ چڑھدے یا مشرقی پنجاب دے ادب بارے ہے تے لفظ Indian Punjabi Literature ہیٹھ لکیر لائی جاوے جے اس وچ کسے خاص شخصیت، ادبی صنف یاں لوک ادب دا ذکر ہووے تے اوس شخصیت، صنف تے لوک ادب دے اوس خاص کھیتر ہیٹھ لکیر لائی جاوے۔ ایسے طرح مقالہ جھاں سرناویاں نوں پُوردا اے یاں جس بھی کھیتر دا ویروا کردا اے اوہناں دے ہیٹھ وی لکیر لائی جاوے جویں Folk، Feminist، Colonial، Social & Political Culture، وغیرہ

5۔ مقالے وچ جدوں پہلی وار کسے اہم شخصیت دا ناں آوے تے کمانیاں (بریکٹاں) وچ اوس دی تاریخ پیدائش تے تاریخ وفات (موقعے مطابق) درج کیتی جائے۔ جے کر کسے حکمران یاں بادشاہ دا ذکر آوے تے اوتھے اوہدی حاکمی دے سال لکھے جان اتے کسے اہم یاں خاص کتاب دی صورت وچ اوس دا چھپن ورہا لکھیا جاوے۔

6۔ پنجابی توں علاوہ دوجیاں زباناں وچ شخصیتاں دے ناں یاں کتاباں دے سرناویں کمانیاں وچ انگریزی اکھراں وچ لکھے جان۔

7۔ حوالیاں، مآخذاں تے کتابیات لئی ''کھوج'' لئی متھے طریقے نوں اپنایا جاوے، مثال دے طور تے:

کتاب دا حوالہ: شریف کنجاہی۔ جگراتے (لاہور: عزیز پبلشرز، 1986ء) 37۔

کتابیات وچ اندراج: کنجاہی، شریف۔ جگراتے۔ لاہور: عزیز پبلشرز، 1986ء

مضمون دا حوالہ: جمیل احمد پال، ڈاکٹر، ''جدید پنجابی نظم نوں شریف کنجاہی دی دین''، کھوج 73 (جولائی۔ دسمبر 2014ء)؛ 12۔

مآخذاں یاں کتابیات وچ اندراج:

پال، جمیل احمد، ''جدید پنجابی نظم نوں شریف کنجاہی دی دین'' کھوج 73 (جولائی۔ دسمبر 2014ء) 9-28

Online Sources لئی:

ویب سائٹ دا پورا پتہ، اوس توں فائدہ چکّن دی تاریخ، جس مضمون دا حوالہ دتا جائے اوس دے سرناویں تے لیکھک دا ناں وی دیو۔

8۔ HEC دی ہدایت مطابق ''کھوج'' وچ مقالہ چھاپن توں پہلاں دو ماہراں کول مخفی تحریری رائے (Blind Review) لئی گھلیا جاندا اے۔ دوواں ماہراں دی مثبت، منفی رائے دے مطابق ہی مقالے نوں ''کھوج'' وچ شامل کیتا جاندا اے یا نہیں کیتا جاندا۔

حوالیاں لئی ہور جانکاری لئی: http://mgrin.ursinus.edu/help/resrch_guides/cit_style|_chicago.htm

مدیر:

مجلّہ کھوج۔ شعبہ پنجابی، پنجاب یونیورسٹی اوری اینٹل کالج علامہ اقبال کیمپس، لاہور (پاکستان)

E-mail: info.punjabi@pu.edu.pk, dr.nabilarehman@gmail.com

Ph&Fax: 042-99210834

بسم اللہ الرحمن الرحیم

ح: حُسن دا منصب کون جانے حُسن خاص ظہور ذات دا ہے
احمدؐ نام سڈاوے وچ عرب سوہنا جامع ذات صفات دا ہے
کُرسی عرش بہشت تے حُور ملک عکس اُہیں عالی درجات دا ہے
سوئی شمع حُسن دا نُور ویکھے جوئی طالب عین اثبات دا ہے

فہرست

اداریہ

پچھلے کجھ سمے توں جدوں دا دوجے کالجاں / یونیورسٹیاں وچ (بی ایس پنجابی) تے ایم-اے، ایم-فل دے پروگرام شروع ہوئے نیں، اودوں توں پڑھیاراں نوں مقالہ لکھن ویلے موضوع دی چون ویلے کافی اوکھت ویکھی گئی۔ ہیٹھلے رسالے وچ ایم-اے پنجابی، پنجاب یونیورسٹی دے مقالیاں دی توضیحی فہرست دتی گئی اے تاں جے نویں کھوج کاراں نوں کھوج کھیتر لئی جانکاری تے رہنمائی مل سکے۔ ڈاکٹر عباد حسین دا مقالہ پنجابی وچ خاکہ نگاری دی اوس روایت نوں ساہمنے لیاندا اے جو اک وکھری صنف ہون نال ہڈ بیتیاں وچ وی مختلف رنگ نال موجود اے۔ تیجا لیکھ بابو کرم امرتسری جو اُنہویں تے ویہویں صدی دے شاعراں دے اوس خاندان نال تعلق رکھدے سن جیہناں دے طے کیتے معیاراں اُتے نویں پنجابی شاعراں نے طبع آزمائی کیتی، شامل کیتا گیا اے۔ جد کہ صائمہ بتول ہوراں دے مقالے راہیں پنجابی دے قصیاں وچ پھلاں دے سائنسی، افادی تے مقامی حوالیاں دی پڑچول راہیں پنجابی قصہ ادب وچ علمی ڈونگھیائی تے ذخیرے نوں بیان کیتا گیا اے تے انگریزی مقالے وچ اُنہویں صدی دے پنجابی فوک تھیٹر اُتے جھات پائی گئی اے۔ انج ایس شمارے وچ سرناویاں دی بہو پکھی راہیں اپنی ریت نبھان دا جتن کیتا گیا اے۔

.... مدیر

* ڈاکٹر محمد اعجاز
ڈپٹی چیف لائبریرین، شعبہ پنجابی یونیورسٹی اورینٹل کالج، لاہور

شعبۂ پنجابی، پنجاب یونیورسٹی وچ لکھے گئے
ایم۔اے (پنجابی) دے
تحقیقی مقالیاں دی توضیحی فہرست

یونیورسٹی اورینٹل کالج برصغیر دا اک اہم تے منیا پرمنیا تعلیمی ادارہ اے۔ جیہڑا اپنی عالی شان علمی ادبی روایت دے حوالے نال پوری دنیا وچ اپنی وکھری پچھان رکھدا اے۔ ایس ادارے دی نیہہ 8 دسمبر1869ء وچ رکھی گئی۔ 1879ء وچ ایتھے پنجابی (گورمکھی) دا شعبہ قائم ہویا۔ 1882ء وچ پنجاب یونیورسٹی قائم ہوئی۔ پاکستان بنن توں بعد ایس شعبے نوں بند کردتا گیا۔ فیر 1970ء وچ ایس شعبے نوں دوبارہ قائم کیتا گیا۔ ہن ایس شعبے وچ ایم اے توں علاوہ ایم فل تے پی ایچ۔ڈی دی سطح اُتے تدریس تے تحقیق دا سربندھ کیتا جاندا اے۔ پنجابی سیمینار لائبریری شعبہ پنجابی قائم ہون دے نال ای وجود وچ آ گئی سی۔ پنجابی زبان نال پیار کرن والے بوہت سارے لوکاں نے ایس لائبریری نوں کتاباں تے رسالے تحفے دے طور تے دتے۔ اوہناں وچ مسعود کھدر پوش ٹرسٹ، جناب پروفیسر عبدالسعید صاحب (سابقہ پروفیسر شعبہ ریاضی، گورنمنٹ کالج، لاہور) جناب پروفیسر ڈاکٹر شہباز ملک صاحب، جناب پروفیسر ڈاکٹر خواجہ زکریا صاحب ،جناب پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد صاحب، جناب خالد ہمایوں صاحب، جناب پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا صاحب، محترمہ پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن صاحبہ۔ جناب ڈاکٹر نوید شہزاد صاحب، جناب ریاض راہی صاحب۔ جناب مقصود شرقپوری صاحب، جناب اثر انصاری صاحب تے ایس توں علاوہ بوہت سارے شاعراں تے ادیباں نے وی ایس کم وچ ودھ چڑھ کے حصہ لیا۔ پنجابی سیمینار لائبریری وچ ایس ویلے 28 ہزار توں ودھ کتاباں، تحقیقی مقالیاں، علمی ادبی رسالیاں تے اخباراں دیاں جلداں موجود نیں۔ ایس ویلے تیکر ایم۔اے دے تحقیقی مقالیاں دی تعداد380 اے۔ جس دی توضیحی فہرست ایتھے پیش کیتی جارہی اے۔

ایم۔اے (پنجابی) دے تحقیقی مقالے

-1 عنوان مقالہ: پیرمہر علیؒ شاہ دی حیاتی تے پیغام

O مقالہ نگار: وحید سلطان O نگران مقالہ: پروفیسر قیوم نظر

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 128

O باباں دی فہرست: (I) مغلاں دے زوال تے پنجاب دی سیاسی صورت۔ (II) شمالی ہندوستان وچ مسلماناں دے مذہبی طور طریقے تے رہت بہت۔ (III) جغرافیائی راولپنڈی تے اوہدا آلہ دوآلہ۔ (IV) مہرعلی شاہؒ دی حیاتی تے تعلیم۔ (V) تصنیفاں تے پیغام۔

مقالہ نگار نے ایس مقالے وچ پیر مہرعلی شاہؒ ہوراں دی حیاتی تے پیغام نوں بھرویں انداز نال پیش کیتا اے۔ اوس ویلے دے سیاسی، سماجی تے مذہبی حالات تے کھل کے چانن پایا اے۔ مقالہ نگار نے پیر مہرعلی شاہؒ دی عربی، فارسی، اردو تے پنجابی شاعری بارے جانکاری دتی اے تے دسیا اے کہ اوہناں دی شاعری اُتے مذہبی رنگ گوڑھا اے۔ اوس وچ بھائی چارے، رواداری تے اسلام دی سچائی دا پیغام ملدا اے۔

-2 عنوان مقالہ: میاں ہدایت اللہ حیاتی تے کلام

O مقالہ نگار: محمد اسلم ورک O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر وحید قریشی

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 200

O باباں دی فہرست: (I) ہدایت اللہ دا زمانہ (سیاسی تے ادبی حالت)۔ (II) خاندان، حیاتی، لکھتاں، شاگرداں تے اولاد۔ (III) i۔ ہیر وارث شاہ وچ ہدایت اللہ دا وادھا۔ ii۔ اوہدے تے تبصرہ۔ (IV) i۔ ہدایت اللہ دا غیر مدون کلام۔ ii کلام تے تبصرہ۔

مقالہ نگار نے ایس مقالے وچ میاں ہدایت اللہ ہوراں دی حیاتی تے کلام نوں بھرویں انداز نال پیش کیتا اے۔ ہدایت اللہ دی شاعری وچ صوفیانہ خیالات دا اظہار کیتا اے۔ مقالہ نگار نے اوہناں دی شاعری وچ عشق مجازی، محاورے، تشبیہاں، استعارے تے موسیقی دا رنگ نوں سوہنے انداز نال پیش کیتا اے۔

-3 عنوان مقالہ: مولا بخش کشتہ تے اوہدا کلام

O مقالہ نگار: اعجاز احمد بیگ O نگران مقالہ: پروفیسر مقبول بیگ بدخشانی

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 101

O باباں دی فہرست: (I) زندگی دے حالات۔ (II) پنجابی غزل دی روایت مولا بخش کشتہ تک۔ (III) نظم نگاری۔ (IV) قصہ ہیر رانجھا۔ (V) مولا بخش کشتہ ہوراں دی اردو شاعری۔

مقالہ نگار نے اپنے مقالے وچ مولا بخش کشتہ دی حیاتی تے اوہناں دی شاعری اُتے کھل کے چانن پایا اے۔ دسیا اے کہ مولا بخش کشتہ دی شاعری وچ اخلاق، شوخی، سادگی تے جوش ملدا اے۔

4- عنوان مقالہ: حافظ برکت علی تے اوہناں دی شاعری

O مقالہ نگار: خلیل احمد ملک O نگران مقالہ: پروفیسر مولا بخش خضر تمیمی

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 65

O باباں دی فہرست: (I) حیاتی۔ (II) شاعری۔ التجا۔ سلسلہ ہائے تصوف۔ (III) نمونہ کلام، دوہڑے تے ابیات۔ (IV) تنقید۔

مقالہ نگار نے اپنے مقالے وچ حافظ برکت علی تے اوہناں دی شاعری اُتے کھل کے چانن پایا اے تے دسیا اے کہ حافظ برکت دی شاعری پڑھیاں بندے دے اندر دینی تے اخلاقی قدراں نوں تقویت تے طاقت ملدی اے تے اعلیٰ جذبے پنگر دے نیں۔

5- عنوان مقالہ: بابا فرید گنج شکرؒ دی حیاتی تے اوہناں دا پیغام

O مقالہ نگار: چوہدری پرویز اختر O نگران مقالہ: پروفیسر غلام جیلانی مخدوم

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 99

O باباں دی فہرست: (I) سیاسی۔ مذہبی۔ سماجی پس منظر۔ (II) بابا فرید گنج شکرؒ دی حیاتی۔ (III) بابا فرید گنج شکرؒ دی شاعری۔ (IV) بابا فرید گنج شکرؒ دا پیغام۔

مقالہ نگار نے ایس مقالے وچ بابا فرید گنج شکرؒ ہوراں دی حیاتی تے پیغام نوں بھرویں انداز نال پیش کیتا اے۔ اوس ویلے دے سیاسی، سماجی تے مذہبی حالات تے کھل کے چانن پایا اے تے دسیا اے کہ آپ دا کلام شلوکاں وچ ملدا اے۔ اوہناں دی شاعری وچ بھائی چارے، اسلام دی سچائی دا پیغام، اسلامی تصوف، اسلامی تہذیب دی یکتائی، سچائی تے بندگی دا سچا نمونہ اے۔

6- عنوان مقالہ: حاجی محمد نوشہؒ دی حیاتی تے اوہناں دا پیغام

O مقالہ نگار: خان محمد اقبال جاوید بلوچ O نگران مقالہ: پروفیسر مقبول بیگ بدخشانی

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 153

O باباں دی فہرست: (I) حاجی محمد نوشہؒ صاحب دے ویلے دے مذہبی۔ دینی تے علمی حالات۔ (II) تصوف۔ (III) حاجی محمد نوشہؒ صاحب دے ویلے دے صوفیاء کرام۔ (IV) خاندانی حالات تے نوشہؒ صاحب دی حیاتی۔ (V) حاجی محمد نوشہؒ صاحب دا پیغام۔

مقالہ نگار نے ایس مقالے وچ حاجی محمد نوشہؒ ہوراں دی حیاتی تے پیغام نوں بھرویں انداز نال پیش کیتا اے۔ اوس ویلے دے سیاسی، سماجی تے مذہبی حالات تے کھل کے چانن پایا اے۔ نوشہ صاحب نے اپنے واعظاں راہیں لوکاں نوں دین تے اسلام دی تبلیغ کیتی اے۔

7- عنوان مقالہ: پنجابی چرخہ نامے

O مقالہ نگار: محمد اعظم جاوید O نگران مقالہ: پروفیسر غلام جیلانی مخدوم

O سیشن:1972ء O کل صفحے:202

O باباں دی فہرست:(I) پنجاب، پنجابی تے چرخہ۔(II) چرخہ بطور رمز۔(III) چرخہ نامہ تے اوہناں دے لکھاری۔ چرخہ نامے دی لوڑ زمانے دے حساب نال۔(IV) چرخہ نامے۔متن۔

مقالہ نگار نے پنجابی چرخے دی تاریخ،مُڈھ تے استعمال نوں سوہنے انداز نال پیش کیتا اے۔مقالے اندر چرخے نامے دے لکھاریاں دی حیاتی تے اوہناں دی شاعری نوں وی کھل کے پیش کیتا گیا اے۔

8- عنوان مقالہ:حافظ برخوردار

O مقالہ نگار:شاہد پرویز شاہین O نگران مقالہ:پروفیسر ڈاکٹر وحید قریشی

O سیشن:1972ء O کل صفحے:95

O باباں دی فہرست:(I) اورنگ زیب عالمگیر توں لے کے شاہ عالم ثانی تک دا زمانہ (سیاسی،سماجی تے ادبی پچھوکڑ)۔(II) حافظ برخوردار مصنفاں تے محققاں دے گویڑ وچ۔(III) حافظ برخوردار بارے کجھ مغالطے۔(IV) حافظ برخوردار رانجھا دی حیاتی تے تصنیفاں۔

مقالہ نگار نے مقالے اندر حافظ برخودار ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں نوں بھرویں انداز نال پیش کیتا۔اوس ویلے دی سیاسی،سماجی تے ادبی صورتحال نوں وی بڑے سوہنے انداز نال پیش کیتا اے۔

9- عنوان مقالہ:سلطان العارفین حضرت سلطان باہوؒ دی حیاتی تے پیغام

O مقالہ نگارزاہدہ ملک: O نگران مقالہ:پروفیسر قیوم نظر

O سیشن:1972ء O کل صفحے:124

O باباں دی فہرست:(I) i۔ستاھویں صدی دے پنجاب دے جغرافیائی حالات۔ii۔ستارھویں صدی دے سیاسی تے معاشی حالات۔(II) زبان۔ (III) حیاتی۔(IV) ستارھویں صدی دی پنجابی صوفی شاعر تے اوہناں دا سلطان باہوؒ دی شاعری اُتے اثر۔(V) پیغام۔

مقالہ نگار نے مقالے وچ سلطان العارفین حضرت سلطان باہوؒ ہوراں دی حیاتی تے پیغام نوں بھرویں انداز نال پیش کیتا اے۔مقالے اندر ستارھویں صدی دی سیاسی،سماجی تے لسانی صورتحال نوں کھل کے بیان کیتا اے تے دسیا اے کہ سلطان باہوؒ دے کلام وچ تصوف دا رنگ بے حد نمایاں اے تے اوہناں دا کلام عشق،معرفت سوز،نصیحت تے ہدایت دا بھرپور خزانہ اے۔ اوہناں نے عشق تے معرفت دا کوئی پاسہ ان چھوہیا نہیں رہن دتا۔

10- عنوان مقالہ:پنجابی باراں ماسے

O مقالہ نگار:سید خادم حسین شاہ O نگران مقالہ:پروفیسر مرزا مقبول بیگ بدخشانی

O سیشن:1972ء O کل صفحے:180

O باباں دی فہرست:(I) پنجابی زبان تے شاعری دیاں صنفاں۔(II) باراں ماسے تے دوجیاں

زباناں دے شاعر۔(III) پنجابی باراں ماسے دے لکھاری تے باراں ماسے۔

مقالہ نگار نے مقالے اندر پنجابی زبان تے پنجابی شاعری صنفاں بارے کھل کے چانن پایا اے۔ مقالے اندر پنجابی باراں ماسے دا مڈھ، تاریخ تے پنجابی شاعراں بارے وی تفصیلی لکھیا اے۔

11- عنوان مقالہ: بابا بلھے شاہؒ دی حیاتی تے اوہناں دا پیغام

O مقالہ نگار: محمد اشرف جالندھری O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر محمد باقر

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 124

O باباں دی فہرست: (I) تاریخی پچھواڑہ (الف) سیاسی حالت (ب) تعلیمی، ادبی، مذہبی حالت (ج) معاشرتی حالت۔(II) حیاتی۔(III) شاعری۔(IV) تصنیفاں۔

مقالہ نگار نے ایس مقالے اندر بابا بلھے شاہؒ ہوراں دے فن تے شاعری نوں ہر پکھوں پرکھن دی کوشش کیتی اے۔

12- عنوان مقالہ: پنجابی زبان وچ قرآن شریف دے ترجمے تے تفسیراں

O مقالہ نگار: نذیر احمد غازی O نگران مقالہ: پروفیسر مولانا نورالحسن خاں

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 161

O باباں دی فہرست: (I) پنجابی زبان وچ قرآن شریف دے ترجمے دی ٹور تے اوہدی تاریخ دا ویروا۔ (II) پنجابی وچ تفسیراں تے ترجمیاں دے لکھاریاں دی جان پچھان۔(III) قرآن پاک دیاں پوریاں تے نامکمل تفسیراں۔(IV) قرآن شریف دے پورے تے نامکمل ترجمے۔(V) اج دیاں لوڑاں۔

ایس مقالے وچ ترجمے دی ٹور تے اوہدی تاریخ بارے کھل کے چانن پایا گیا اے۔ ایہہ مقالہ پنجابی ادبیات دے جوہر خانہ اندر اک بوہت قیمتی سرمایہ اے۔

13- عنوان مقالہ: میاں محمد بخش:

O مقالہ نگار: بیگم زیبا قریشی O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 140

14- عنوان مقالہ: ناول دے انگ (ترجمہ)

O مقالہ نگار: سید محمد امین نقوی O نگران مقالہ: پروفیسر ثناءاللہ جمیل

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 224

O باباں دی فہرست: (I) تعارف۔ (II) کہانی۔(III) کردار۔(IV) کردار۔(V) پلاٹ۔ (VI) فنتاسیا۔(VII) پیش گوئی۔(VIII) سانچہ تے آہنگ۔(IX) آخیری گل۔(X) ضمیمہ اور اشاریہ۔

ایس مقالے اندر مقالہ نگار نے ناول دے انگاں نوں بڑی ڈونگھائی نال پرکھ کے پڑھن والیاں لئی ناول دے حوالے نال نویاں جہتاں کھولیاں نیں۔

15- عنوان مقالہ: تنقید دیاں جڑاں

E-A Greening Lamborn دی کتاب The Rudiments of Criticism دا پنجابی ترجمہ

O مقالہ نگار: سرفراز زاہدہ O نگران مقالہ: پروفیسر قیوم نظر

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 194

O باباں دی فہرست: (I) شاعری کیہ اے۔ (II) تال تے قافیہ۔ (III) شاعری موسیقی اے۔ (IV) آواز تے معنے۔ (V) بند دی ہئیت۔ (VI) شاعری وچ تصویراں۔ (VII) لفظی صنعتاں۔ (VIII) ہور صنعتاں تے فن۔ (IX) شاعری ہئیت دا حسن اے۔

مقالہ نگار نے ''علم عروض'' دے حوالے نال لکھی کتاب نوں پنجابی وچ ترجمہ کیتا اے۔ ایہ ترجمہ نہایت سلیس تے سوکھے انداز نال کیتا گیا اے۔

16- عنوان مقالہ: علی حیدر ملتانی

O مقالہ نگار: سرفراز علی حسین O نگران مقالہ: پروفیسر مرزا مقبول بیگ بدخشانی

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 102

O باباں دی فہرست: (I) علی حیدر دا سیاسی تے سماجی پچھواڑہ۔ (II) علی حیدر دی جیون کتھا۔ (III) سی حرفی دی روایت تے علی حیدر۔ (IV) تصوف تے علی حیدر۔ (V) علی حیدر دا فن۔ (VI) علی حیدر دی حیاتی تے کلام دا نچوڑ۔

مقالہ نگار نے علی حیدر ملتانی ہوراں دی حیاتی دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔ مقالہ نگار نے اپنی فنی بصیرت راہیں ''علی حیدر ملتانی'' دے عالمگیری موضوعاں توں گھنڈ لایا اے تے اوہناں اُتے تفصیلی بحث کیتی گئی اے۔

17- عنوان مقالہ: پنجابی مخطوطات

O مقالہ نگار: شہزاد بخاری O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 115

18- عنوان مقالہ: فارسی رسم الخط وچ چھپیاں پنجابی کتاباں

O مقالہ نگار: شہباز ملک O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر وحید قریشی

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 700

O ایس مقالے دا ویروا انج اے۔ پہلی گل (الف۔ ژ) ،لکھائی توں پنجابی کتاب تیکر (الف۔ خ) ،فوٹو کاپی کتاب پکی روٹی (د) ،کتاب واقفی۔ مصنف وار۔ اشاریہ سرناںواں (کتاب) اشاریہ موضوع۔ ضمیمہ۔ کتابیات۔

مقالہ نگار دا ایہ مقالہ پنجابی دے کھوج کاراں تے لسانی پارکھاں لئی کھوج دا پہلا پڑاء یاں پہلا حوالہ بن دا اے۔ (ہُن ایہ کتابی صورت وچ وی چھپ چکیا اے۔)

19- عنوان مقالہ: لنگوسٹک سروے آف انڈیا، گریرسن
صفحہ 607 توں 730 تیکر دا پنجابی ترجمہ

O مقالہ نگار: محمد عبدالرشید O نگران مقالہ: پروفیسر اشفاق احمد
O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 139

ایہ مقالہ جارج گریرسن دی کتاب۔۔۔۔ ایس مقالے وچ پنجابی زبان دیاں مختلف بولیاں تے لہجیاں بارے کھل کے گل کیتی گئی اے۔

20- عنوان مقالہ: پنجابی شاعری تیرھویں صدی ہجری وچ

O مقالہ نگار: چوہدری محمد سلیم O نگران مقالہ: پروفیسر وحید قریشی
O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 144

O باباں دی فہرست: (I) تیرھویں صدی ہجری دا سیاسی پچھوکڑ۔(II) تیرھویں صدی ہجری وچ پنجابی شاعری دیاں قسماں۔(III) تیرھویں صدی ہجری دے شاعر تے اوہناں دی شاعری۔(IV) تیرھویں صدی ہجری دی پرکھ۔

ایس مقالے وچ تیرھویں صدی ہجری دے سیاسی پچھوکڑ اُتے جھات پائی گئی اے۔مقالہ نگار نے تاریخی پچھوکڑ نوں مکھ رکھ کے ایس صدی دی پنجابی شاعری توں صدیاں دا گھٹا مٹی لا کے اوس دا نکھیڑ کیتا اے۔

21- عنوان مقالہ: قادر یار دی حیاتی تے پیغام

O مقالہ نگار: فیض الحسن O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد باقر
O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 221

O باباں دی فہرست: (I) تاریخی پچھواڑہ۔(II) سوانح حیات۔(III) تصانیف۔(IV) پیغام۔

مقالہ نگار نے قادر یار ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔قادر یار دے ہر انگ نوں تفصیل نال بیانن دا چوکھا آہر کیتا اے۔

22- عنوان مقالہ: جوشوا فضل الدین دے ناول

O مقالہ نگار: شہباز حسین سید O نگران مقالہ: جناب محمد آصف خاں
O سیشن: 1973ء O کل صفحے: 101

O باباں دی فہرست: (I) جوشوا فضل الدین دی حیاتی۔ (II) ناول دے حوالے نال پنجابی ناول دی پڑچول۔(III) جوشوا فضل الدین دے ناول۔(IV) جوشوا فضل الدین دے ناولاں دا سانجھا ویروا۔

مقالہ نگار نے جوشوا فضل الدین ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔مقالہ نگار نے جوشوا فضل الدین ہوراں دی ناول نگاری، اوہناں دی فنی بصیرت اُتے ادبی پارکھ دی حیثیت نال پرکھ کیتی اے۔

23- عنوان مقالہ: پنجابی نثر (20 ویہویں صدی وچ فارسی لپی)
O مقالہ نگار: انیس الحسن سید O نگران مقالہ: جناب محمد آصف خاں
O سیشن: 1974ء O کل صفحے: 165

O باباں دی فہرست: (I) مُڈھلے دور وچ پنجابی نثر۔ (II) انگریزاں دے آون مگروں پنجابی نثر دیاں قسماں وچ وادھے۔ i۔ ناول۔ ii۔ افسانہ۔ iii۔ ناٹک۔ iv۔ پرکھ پڑچول۔ v۔ انشائیہ۔ vi۔ مذہبیات وشرعیات۔ vii۔ اخبار تے رسالے۔

ایس مقالے اندر مقالہ نگار نے مُڈھلی تے ویہویں صدی دی پنجابی نثر نگاری اُتے نظر پا کے مختلف ادبی پکھاں نوں چوکھے ڈھنگ نال بیان کیتا اے۔

24- عنوان مقالہ: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر
O مقالہ نگار: محمد اکرم سندھو O نگران مقالہ: جناب شریف کنجاہی
O سیشن: 1974ء O کل صفحے: 129

O ایس مقالے وچ 20 مضمون نیں۔ i۔ بابائے پنجابی (الف)۔ ii۔ گوجرانوالہ شہر۔ iii۔ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دی پیدائش۔ iv۔ تعلیم۔ v۔ بابائے پنجاب ڈاکٹر فقیر محمد فقیر۔ vi۔ شاعری دا آغاز۔ vii۔ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دی حثیت علامہ اقبال دے پیروکار پارون۔ viii۔ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر تے تحریک پاکستان۔ ix۔ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دی علمی تے ادبی خدمات۔ x۔ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر اک قومی شاعر دی حیثیت۔ xi۔ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دی شاعری وچ حرکت تے عمل۔ xii۔ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دی غزل۔ xiii۔ واراں بارے ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دا کم۔ xiv۔ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر کی کتابیں۔ xv۔ پنج ہادی۔ xvi۔ مرزا صاحباں۔ xvii۔ مہکدے پھل۔ xviii۔ نادر شاہ دی وار۔ xix۔ کلیات علی حیدر۔ xx۔ شام فقیر۔

مقالہ نگار نے ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔

25- عنوان مقالہ: خواجہ غلام فریدؒ دی شاعری وچ مقامی رنگ
O مقالہ نگار: ملک شوکت علی O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر وحید قریشی
O سیشن: 1974ء O کل صفحے: 145

O باباں دی فہرست: (I) پنجابی شاعری وچ مقامی رنگ دی روایت خواجہ غلام فریدؒ تیک۔ (II) خواجہ غلام فریدؒ دی شاعری وچ مقامی رنگ۔ (III) خواجہ غلام فریدؒ دی منظر نگاری۔ (IV) تشبیہاں استعارے تے محاوریاں دا مقامی رنگ الیکن وچ حصہ۔

مقالہ نگار نے ایس مقالے اندر'' خواجہ غلام فریدؒ'' دی شاعری اندر منظر نگاری، تشبیہاں، استعارے تے محاوریاں نوں مُکھ رکھدیاں اوہناں دی مقامیت اُتے جھات پائی اے۔

26- عنوان مقالہ: بہاولنگر دے شاعر

O مقالہ نگار: محمد نواز طاہر O نگران مقالہ: پروفیسر نجم حسین سید
O سیشن: 1974ء O کل صفحے: 130
O مقالے دا ویروا کجھ انج اے۔I۔ کجھ مڈھلیاں گلاں۔II۔ زبان۔III۔ تاریخی پچھواڑہ۔
IV۔ بہاولنگر دے شاعر تے اوہناں دی جیون کتھا۔ (بہاول نگر دا پس منظر)۔

مقالہ نگار نے ''بہاولنگر دے شاعر'' دی شاعری نوں مڈھ توں اخیر تیکر پرکھ کے اوس علاقے دیاں نادر تے وڈیاں ہستیاں تے اوہناں دی شاعری دا تعارف پیش کیتا اے۔

27- عنوان مقالہ: ضلع ساہیوال دے پنجابی شاعر

O مقالہ نگار: پرویز اختر کیانی O نگران مقالہ: پروفیسر سہیل احمد خان
O سیشن: 1974ء O کل صفحے: 153
O باباں دی فہرست: (I) ساہیوال دی تاریخ تے ایس دا تہذیبی تے سماجی جائزہ۔ (II) مڈھلے ویلے دے شاعر۔(III) وچکارے ویلے دے شاعر۔ (IV) اج دے دور دے شاعر۔

مقالہ نگار نے ضلع ساہیوال دے پنجابی شاعراں دا تذکرہ بخوبی بیان کیتا اے۔

28- عنوان مقالہ: تحصیل پھالیہ دا لوک ادب

O مقالہ نگار: محمد اکرم O نگران مقالہ: پروفیسر سید علی عباس جلالپوری
O سیشن: 1974ء O کل صفحے: 178
O مقالے دا ویروا کجھ انج اے۔I۔ تحصیل پھالیہ بارے گل بات۔II۔ تحصیل پھالیہ وچ مشہور ذاتاں ۔III۔ کمیان تے پرھیان دے تعلقات۔IV۔ تعارف تے تمہید۔V۔ لوک ادب وچ رہتل دا جھلکارا ۔VI۔ ماھیا تے ماھیا بارے ویروا۔VII۔ ڈھولا تے ڈھولے بارے ویروا۔VIII۔ ٹپے تے کلیاں۔ IX۔ لمبے گون۔X۔ لوریاں

ایس مقالے وچ تحصیل پھالیہ دے لوک ادب بارے کھلا رویں کھوج پرکھ کیتی گئی اے۔

29- عنوان مقالہ: مولوی غلام رسول قلعہ میہاں سنگھ

O مقالہ نگار: محمد افضل وڑائچ O نگران مقالہ: ڈاکٹر وحید قریشی
O سیشن: 1974ء O کل صفحے: 60
O مقالے دا ویروا کجھ انج اے۔I۔ سپاس نامہ۔II۔ دیباچہ۔II۔ مولوی غلام رسول (قلعہ میہاں سنگھ) زندگی تے کم۔IV۔ مولوی صاحب دا سماں۔V۔ زندگی، پیدائش، بچپن، تعلیم۔VI۔ علمی تے دینی خدمت۔ VII۔ شاعری (سسی پنوں)۔VIII۔ متفرق تصنیفاں (i) پکی روٹی۔ (ii) وفات نامہ۔ (iii) سی حرفی۔

مقالہ نگار نے مولوی غلام رسول قلعہ میہاں سنگھ ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے

واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔مقالہ نگار نے ایس مقالے اندر مولوی غلام رسول قلعہ میہاں سنگھ دی سوانح تے فن نوں ہر پکھوں پرکھ کے اوس شاعر دا ادبی قد کاٹھ سوہنے ڈھنگ نال اُلیکیا اے۔

30- عنوان مقالہ: قطب شاہ لڑی دے شاعر

O مقالہ نگار: غلام حسین ساجد O نگران مقالہ: پروفیسر نجم حسین سید
O سیشن: 1975ء O کل صفحے: 132

O مقالے دی تفصیل کجھ انج اے۔I۔ راوی دی پٹی دا ادبی ماحول۔II۔ حضرت سید قطب علی شاہ۔ III۔حضرت سید حسین صاحب۔IV۔ حضرت شیر محمد قادری۔V۔ پیر فضل حسین شاہ۔VI۔ غلام محمد جلوآنہ صاحب۔VII۔سلطان بن محمد رمضان۔VIII۔ وریام کھچی۔IX۔شمس علی۔X۔فقیر نور محمد۔XI۔عنائیت شاہ قریشی۔XII۔عالم شاہ قریشی۔XIII۔شاہ محمد جمیل۔XIV۔غلام حیدر مستانہ۔XV۔احمد یار وٹو

ایس مقالے وچ قطب شاہی لڑی دے صوفی بزرگاں دی شاعری دا ویروا کیتا گیا اے۔

31- عنوان مقالہ: لوک نابری دی ریت

O مقالہ نگار: ارشد علی قریشی O نگران مقالہ: پروفیسر نجم حسین سید
O سیشن: 1975ء O کل صفحے: 72+28

O مقالے دا ویروا کجھ انج اے۔ پہلا سیکشن۔(i)انگریز پہل دیاں لوک نابریاں تے تواریخ تے ہک جہات۔(ii) انگریز راج ،معاشی تے صنعتی سیکٹر۔(iii) علمی تے ثقافتی سیکٹر۔(iv) جنگی تے کسانی سیکشن۔ (v) لوک نابری سیکٹر۔ دوجا سیکشن (گیت سیکشن) انگریز عہد دا لوک ادب تے نابرلوکاں دے زندگی دے سچ۔

32- عنوان مقالہ: واہی وانی وچ استعمال ہون والے لفظ تے کہاوتاں

O مقالہ نگار: محمد نذیر خالد O نگران مقالہ: پروفیسر سید علی عباس جلالپوری
O سیشن: 1975ء O کل صفحے: 83

O مقالے دا ویروا کجھ انج اے۔ایس دے تن حصے نیں۔ پہلے حصے وچ(i) ہک نکی ساری گل۔(ii) تہاڑی وڈی وڈی مہربانی۔(iii) کم،رنگ،دھنگ۔(iv) کجھ ایس علاقے بارے۔ دوجے حصے وچ کہاوتاں۔الف توں لے کے ی تائیں۔تیجے حصے وچ (i)لوظ،واہی وانی دے اوزار۔(ii)فصلاں تے پھلاں بارے۔(iii) درختاں دے ناں،زمین دے ناں۔(iv) زمین پوون دے وسیلے۔ (v) زمین دے پیمانے۔(vi) گھر دا سمان۔(vii) چوکھراں بارے۔(viii) ڈھورڈنگراں دیاں بیماریاں۔

ایس مقالے اندر مقالہ نگار سانوں اپنی رہتل بہتل دا امین وکھالی دیندا اے۔ بلکہ اوس دا مقالہ واہی بیجی دے حوالے نال لفظاں تے محاوریاں دی اک کہکشاں وکھاندا اے۔

33- عنوان مقالہ: پاکستان وچ پنجابی ادب دا ارتقاء

O مقالہ نگار: انوارالحق غازی O نگران مقالہ: پروفیسر صوفی غلام مصطفےٰ تبسم

O سیشن: 1974ء O کل صفحے: 171

O باباں دی فہرست: (I) پنجابی ادب دا سیاسی، سماجی تے ادبی پس منظر۔ (II) پنجابی ادب دا ارتقاء پاکستان بنن تک۔ (III) پنجابی ادب 1957ء تک۔ (IV) پنجابی ادب 1957ء توں 1965ء تک۔ (V) پنجابی ادب 1965ء توں ہن تک تے پاکستان وچ پنجابی ادب دے ارتقاء دا مجموعی جائزہ۔

ایس مقالے اندر مقالہ نگار نے 1974ء تیکر دے پنجابی ادب نوں اک وڈھے کینوس اُتے رکھ کے پرکھیا اے۔

34- عنوان مقالہ: ضلع گجرات دے پنجابی گوشاعر

O مقالہ نگار: شہباز حسین سید O نگران مقالہ: جناب شہباز ملک

O سیشن: 1976ء O کل صفحے: 261

O باباں دی فہرست: (I) گجرات دی پرانی تاریخ تے مغلاں دا زمانہ۔ مُڈھ توں 1748ء تک۔ (II) سکھاں دا زمانہ (1768ء توں 1849ء) تیکر۔ (III) انگریزاں دا زمانہ (1849ء توں 1947ء تک)۔ (IV) پاکستانی دور (1947ء توں 1977ء) تیکر۔ (V) فہرست کتابیات وماخذات۔

مقالہ نگار نے گجرات دے پنجابی گوشاعراں دے فن تے تنقید کرکے اوہناں دے گن بیان کیتے نیں۔

35- عنوان مقالہ: تحصیل گجرات دا لوک ادب

O مقالہ نگار: خالد ہمایوں O نگران مقالہ: پروفیسر شریف کنجاہی

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 174

O مقالے دا ویروا کجھ انج اے۔ (I) آپس دی گل۔ (II) لوک ادب۔ (III) تحصیل گجرات دے سماج تے ثقافت دے تاریخی پس منظر ول اک جھاتی۔ (IV) دو صوفی بزرگ۔ (V) لوریاں۔ (VI) سکول دے گاون۔ (VII) ٹوٹکے۔ (VIII) لمے گاون۔ (IX) لوک کہانیاں۔ (X) تھال۔ (XI) ویاہ شادی دے گاون۔ (XII) ماہیا۔ (XIII) ڈھولے۔ (XIV) وین۔ (XV) کتابیات۔

ایس مقالے وچ لوک ادب دی تاریخ اُتے جھات پائی گئی اے۔ تحصیل گجرات دے سماج تے ثقافت دے تاریخی پس منظر نوں پیش کردا ایہ اک سوہنا کم اے۔

36- عنوان مقالہ: میاں جان محمد (لوریے والا)

O مقالہ نگار: مشتاق احمد چیمہ O نگران مقالہ: پروفیسر شریف کنجاہی

O سیشن: 1975ء O کل صفحے: 86

O مقالے دا ویروا کجھ انج اے۔ i۔ گوجرانوالہ دا علمی وادبی پس منظر۔ ii۔ میاں جان محمد دا خاندان۔

iii۔ میاں جان محمد دا وطن۔ iv۔ میاں جان محمد دی پیدائش۔ v۔ میاں جان محمد دی تعلیم۔ vi۔ حلیہ۔ vii۔ میراں لال قلندر نال ملاپ۔ viii۔ درویش دی چاٹ۔ ix۔ وجہ تسمیہ۔ x۔ شجرہ بیعت۔ xi۔کرامات۔ xii۔ اک ہور کرامت۔ xiii۔ راجہ مہان سنگھ تے میاں جان محمد دی کہانی۔ xiv۔ میاں جان محمد دے پیو دی وفات۔ xv۔ میاں جان محمد دی اولاد۔xvi۔ میاں جان محمد ہوراں دی وفات۔ xvii۔ میاں جان محمد ہوراں دی شاعری۔xviii۔ میاں جان محمد ہوراں دیاں تصنیفاں۔ xix۔ سید سبط الحسن ضیغم ہوراں دی تحقیق۔ xx۔ سبط الحسن ضیغم ہوراں دا دوجا مضمون۔ xxi۔ میاں جان محمد لوہرے والا (روزنامہ امروز14 جولائی1974ء)۔ xxii۔ میاں جان محمد ہوراں دا مجموعہ کلام۔ xxiii۔ دوھڑے میاں جان محمد۔ xxiv۔ ہیر میاں جان محمد۔ xxv۔ بارہ ماہ۔ xxvi۔ خاتمہ۔ xxvii۔ کتابیات۔

مقالہ نگار نے میاں جان محمد ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے تے میاں جان محمد دی ادبی خدمات نوں بڑے سُلکھنے ڈھنگ نال اُلیکیا اے۔

37- عنوان مقالہ: میاں محمد بوٹا گجراتی: حیاتی تے لکھتاں

- O مقالہ نگار: شگفتہ فردوس O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک
- O سیشن: 1983ء O کل صفحے: 126
- O باباں دی فہرست: (I) میاں محمد بوٹا دے زمانے دا سیاسی، سماجی تے ادبی پس منظر۔ (II) حیاتی بارے گل بات۔(III) لکھتاں دینی ادب۔ قصہ ادب۔(IV) فکر تے فن۔

مقالہ نگار نے میاں محمد بوٹا گجراتی ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں پیش کیتا اے تے اوہناں دیاں ادبی خدمات نوں نتارویں ڈھنگیں بیانیا اے۔

38- عنوان مقالہ: علامہ غلام یعقوب انور۔ حیاتی ،فکر تے فن

- O مقالہ نگار: لیاقت حسین O نگران مقالہ: جناب حفیظ تائب
- O سیشن: 1981ء O کل صفحے: 134
- O باباں دی فہرست: (I) گوجرانوالہ شہر تے اوہدا تریخی پچھوکڑ۔ (II) حیاتی تے اک نظر۔ (III) پنجابی شاعری۔(IV) پنجابی نثر۔ (V) ترجمے۔(VI) ان چھپیاں لکھتاں۔ الف۔ سخن دا وارث (چتر کاری)۔ ب۔ ترجمہ جولئس سیزر۔ ج۔ کوتا (نظماں غزلاں)۔(VII) اردو لکھتاں (نظم نثر)۔

مقالہ نگار نے علامہ غلام یعقوب انور ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے تے اوہناں دے فکر تے فن اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

39- عنوان مقالہ: روز نامہ امروز لاہور دے پنجابی حصے وچ چھپن والے تنقیدی تے تحقیقی مضمون (ببلیو گرافی)

- O مقالہ نگار: شگفتہ پروین O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1984ء O کل صفحے: 114

O باباں دی فہرست: (I) فہرست (ببلیوگرافی) مضامیں۔ مصنف وار۔ (II) اشاریہ۔ سرنانواں (مضامین)۔ (III) اشاریہ موضوع (مضامین)۔

40- عنوان مقالہ: اکبر چھدروی حیاتی۔ فکر و فن، کلام

O مقالہ نگار: ولی محمد O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 1983ء O کل صفحے: 300

O مقالے دے 9 حصے نیں۔ i۔ عرض حال۔ ii۔ اکبر چھدروی دی حیاتی، فن، فکر۔ میانوالی دی تاریخ۔ iii۔ حمد و نعت۔ iv۔ عارفانہ کلام (تصوف۔ ہجر و فراق)۔ v۔ واراں۔ vi۔ قصیدے (1۔ مدحیہ۔ 2۔ سٹھنیاں ''ہجو'')۔ vii۔ تشریحات۔ viii۔ معانی (معنی)۔ ix۔ حوالےلئی ورتیاں گیاں کتاباں۔

مقالہ نگار نے اکبر چھدروی ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے تے اوہناں دے فکر تے فن اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

41- عنوان مقالہ: اکبر لاہوری۔ حیاتی، فن تے فکر

O مقالہ نگار: محمد عفت ستار O نگران مقالہ: جناب حفیظ تائب

O سیشن: 1984ء O کل صفحے: 153

O باباں دی فہرست: (I) اکبر لاہوری دا ویلا۔ (II) اکبر لاہوری دی حیاتی۔ (III) اکبر لاہوری دی پنجابی شاعری۔ (IV) اکبر لاہوری دیاں پنجابی کہانیاں۔ (V) اکبر لاہوری دے پنجابی مضمون۔ (VI) اکبر لاہوری دی اردو شاعری۔ (VII) اکبر لاہوری دیاں اردو کہانیاں۔ (VIII) اکبر لاہوری دیاں پھٹکل لکھتاں۔

مقالہ نگار نے اکبر لاہوری ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں بیان کیتا اے تے اوہناں دے فکر تے فن اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔ اکبر لاہوری ہوری پنجابی بولی نوں اپنی رت پلا کے خود وی امر ہو گئے۔ اوہناں دیاں لکھتاں اک روشن مینارا اے۔

42- عنوان مقالہ: ضلع اوکاڑا دے پنجابی لکھاری

O مقالہ نگار: محمد جاوید چوہدری O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا

O سیشن: 1984ء O کل صفحے: 128

O باباں دی فہرست: (I) ضلع اوکاڑا دا تاریخی سیاسی تے سماجی پس منظر۔ (II) ضلع اوکاڑا ادبی پس منظر۔ (III) ضلع اوکاڑا دے پنجابی لکھاری۔

مقالہ نگار نے ضلع اوکاڑا دے پنجابی لکھاریاں دی تحقیق لئی نگری نگری پھر کے تذکرہ بنایا تے پنجابی لکھاریاں دے فن اُتے نروئی تنقید کر کے اوہناں دے گنی پکھاں توں گھنڈ لایا اے۔

43-عنوان مقالہ: باقی صدیقی حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: امتیاز احمد O نگران مقالہ: پروفیسر حفیظ تائب

O سیشن: 1984ء O کل صفحے: 116

O باباں دی فہرست: (I) باقی صدیقی دا زمانہ۔(II) باقی صدیقی دی حیاتی۔(III) باقی صدیقی دیاں لکھتاں۔(IV) باقی صدیقی دی پنجابی شاعری۔(V) باقی صدیقی دا پنجابی ڈرامہ۔(VI) باقی صدیقی دی اردو شاعری۔(VII) باقی صدیقی دا ادب وچ مقام۔

مقالہ نگار نے باقی صدیقی ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔باقی صدیقی دے فکر تے فن اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

44-عنوان مقالہ: پاکستانی پنجابی ناول نگاری: تنقیدی جائزہ

O مقالہ نگار: مرزا رفیق احمد O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا

O سیشن: 1984ء O کل صفحے: 182

O باباں دی فہرست: (I) ناول کیہ اے۔ (II) اردو ناول نگاری دا مُڈھ تے ارتقاء (اک اجمالی جائزہ)۔(III) پنجابی ناول نگاری دا ارتقاء (اک ویروا)۔(IV) پاکستان بنن توں بعد توں لیکے 1983ء تیکر دے ناول (تنقیدی جائزہ)۔

ناول دی تعریف، ناول دے ارتقاء نوں بڑے سوہنے انداز نال بیان کیتا اے۔ایس مقالے اندر مقالہ نگار نے ناول دے انگاں نوں بڑی ڈونگھائی نال پرکھ کے پڑھن والیاں لئی ناول دے حوالے نال نویاں جھتاں کھولیاں نیں۔

45- عنوان مقالہ: خرم بہاولپوری: حیاتی تے کلام

O مقالہ نگار: شاہدہ ملک O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1985ء O کل صفحے: 306

O باباں دی فہرست: (I) سیاسی تے سماجی دور (II) خرم بہاولپوری دی حیاتی اک جھات۔(III) فکر تے فن۔(IV) دوجیاں زباناں وچ شاعری۔(V) غیر مطبوعہ کلام۔(VI) مکدی گل۔

مقالہ نگار نے خرم بہاولپوری ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے۔خرم بہاولپوری دی شاعری اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

46- عنوان مقالہ: استاد ہمدم: حیاتی تے کلام

O مقالہ نگار: صالحہ پروین O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 1985ء O کل صفحے: 115

O باباں دی فہرست: (I) سیاسی تے سماجی صورت حال۔(II) ہمدم دی حیاتی تے لکھتاں۔(III) استاد

ہمدم دی نعت گوئی۔(IV) استاد ہمدم دی قصہ گوئی۔(V) استاد ہمدم دی نظم گوئی۔(VI) شخصیت تے فن دا اک مجموعی جائزہ۔

مقالہ نگار نے استاد ہمدم ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کردیاں اوہناں دی شاعری اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

47- عنوان مقالہ: پاکستانی پنجابی افسانہ: تاریخ تے تجزیہ

O مقالہ نگار: عبدالحمید محسن O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا

O سیشن: 1985ء O کل صفحے: 360

O باباں دی فہرست: (I)۔ i۔ افسانے دی تعریف۔ ii۔ افسانے دے انگ۔ iii۔ افسانے دیاں قسماں۔ iv۔ افسانے دا سرناواں۔ v۔ ناول تے افسانے وچ فرق۔ (II)۔ i۔ مغربی افسانے اُتے اک نظر۔ ii۔ اردو افسانے دا ارتقاء۔ (III)۔ i۔ پنجابی افسانے دا مُڈھ تے ارتقاء۔ ii۔ مُڈھ توں قیام پاکستان تک۔ iii۔ قیام پاکستان توں پہلاں پنجابی افسانے دے رجحانات۔ پاکستانی پنجابی افسانہ۔ i۔ قیام پاکستان سمے پنجابی افسانے دی شکل۔ ii۔ پاکستانی پنجابی افسانے دا اجمالی جائزہ 1984ء تک۔ (IV) پنجابی افسانے دا ویروا۔ (V)۔ پنجابی افسانے دا مستقبل۔

مقالہ نگار نے پاکستانی پنجابی افسانے دا تاریخی تے تجزیاتی مطالعہ بڑی ڈونگھیائی نال کیتا اے۔

48- عنوان مقالہ: فیصل آباد دے پنجابی نعت گو شاعر

O مقالہ نگار: سعادت علی ثاقب O نگران مقالہ: پروفیسر حفیظ تائب

O سیشن: 1985ء O کل صفحے: 202

O باباں دی فہرست: (I) فیصل آباد (لائلپور) دی تاریخ دا پچھوکڑ۔ (II) نعت دی مختصر تاریخ۔ (III) نویں پنجابی نعت تے اک نظر۔ (IV) فیصل آباد دے پنجابی نعت گو شاعر۔ (V) نعت دے کجھ ہور شاعر۔

ایس مقالے وچ فیصل آباد (لائلپور) دی تاریخ دے پچھوکڑ نوں بڑے سوہنے انداز نال پیش کردیاں مقالہ نگار نے نعت دی مختصر تاریخ تے نویں پنجابی نعت دے موضوعات اُتے کھل کے چانن پایا اے۔

49- عنوان مقالہ: چراغ دین دامن: حیاتی تے کلام

O مقالہ نگار: محمد ظہیر اختر O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 1985ء O کل صفحے: 98

O باباں دی فہرست: (I) پس منظر (ویلے دے حالات)۔ (II) حیاتی (جنم، جوانی تے وصال۔ (III) فکر و فن۔ مکدی گل۔ ایس مقالے وچ استاد صاحب دا کلام دتا گیا اے۔

مقالہ نگار نے چراغ دین دامن ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات تے شاعری اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

50- عنوان مقالہ: دائم اقبال دائم: حیاتی تے کلام

O مقالہ نگار: محمد مطلوب احمد O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 201

O باباں دی فہرست: (I) دائم اقبال دے زمانے دا سیاسی سماجی تے ادبی پس منظر۔ (II) دائم اقبال دائم دی حیاتی۔ (III) لکھتاں۔ i۔ دینی ادب۔ ii۔ قصہ ادب۔ iii۔ ترجمے۔ (IV) فکر تے فن۔ (V) مکدی گل۔ (VI) حوالے لئی ورتیاں گئیاں کتاباں۔

مقالہ نگار نے دائم اقبال دائم ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات و واقعات تے شاعری اُتے بھرویں گل بات کرن دی کوشش کیتی گئی اے۔

51- عنوان مقالہ: عبدالمجید بھٹی: حیاتی۔ فکر تے فن

O مقالہ نگار: زرین قبا O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1986ء O کل صفحے: 227

O باباں دی فہرست: (I) سیاسی سماجی علمی ادبی حالات۔ (II) حیاتی، سیرت تے ادبی حثیت۔ (III) فکر تے فن بچیاں دا شاعر۔ (IV) قومی شاعر۔ (V) پنجابی شاعر۔ (VI) پنجابی نثر نگار۔ (VII) متفرقات۔ (VIII) ترجمے۔ (IX) مکدی گل۔

مقالہ نگار نے عبدالمجید بھٹی ہوراں دی حیاتی، لکھتاں دے نال اوہناں دے فکر تے فن اُتے بھرویں جھات پائی اے۔

52- عنوان مقالہ: سعید جعفری دی حیاتی تے کلام

O مقالہ نگار: شاہدہ دانش O نگران مقالہ: پروفیسر حفیظ تائب

O سیشن: 1986ء O کل صفحے: 235

O باباں دی فہرست: (I) سعید جعفری دی حیاتی۔ (II) سعید جعفری دیاں پنجابی نعتاں تے سلام۔ (III) سعید جعفری دی پنجابی نظم۔ (IV) سعید جعفری دے پنجابی گیت۔ (V) سعید جعفری دی غزل۔ (VI) سعید جعفری دی نثر۔ (VII) سعید جعفری دا اردو کلام۔

مقالہ نگار نے سعید جعفری ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دی دس پائی تے اوہناں دی شاعری اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

53- عنوان مقالہ: چوہدری محمد افضل خان دیاں پنجابی زبان و ادب لئی خدمات

O مقالہ نگار: طاہرہ خاتون O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 1987ء

O باباں دی فہرست: (I) حیاتی۔ (II) سیاسی، سماجی صورت حال۔ (III) ادبی کتاباں دی ترتیب تے

تہذیب۔(IV) مضمون نگاری۔ (V) بحیثیت صحافی۔(VI) اینگلو پنجابی کالج۔ (VII) کتابیات۔ (VIII) ضمیمہ۔

مقالہ نگار نے چوہدری محمد افضل خان ہوراں دی حیاتی دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے تے اوہناں دیاں ادبی خدمات نوں بڑے سُلکھنے ڈھنگ نال اُلیکیا اے۔

54- عنوان مقالہ:صوفی غلام مصطفےٰ تبسم دیاں پنجابی زبان تے ادب لئی خدمتاں

O مقالہ نگار: شاہد عزیز O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 1986ء O کل صفحے: 280

O باباں دی فہرست:(I) صوفی غلام مصطفےٰ تبسم دے معاصر سیاسی سماجی حالات دا جائزہ۔(II) صوفی تبسم دی حیاتی تے لکھتاں۔(III) صوفی تبسم دی پنجابی غزل۔ (IV) صوفی تبسم دی پنجابی نظم۔ (V) صوفی تبسم دے پنجابی گیت۔(VI) صوفی تبسم دے پنجابی ڈرامے۔(VII) صوفی تبسم دے جنگی ترانے۔ (VIII) صوفی تبسم دے پنجابی ترجمے۔(IX) دوجی صنفاں دی شاعری۔(X) مکدی گل تے حوالے لئی ورتیاں کتاباں تے رسالے۔

مقالہ نگار نے صوفی غلام مصطفےٰ تبسم ہوراں دی حیاتی بارے جانکاری دیندیاں اوہناں دیاں لکھتاں دا ویروا کیتا اے۔

55- عنوان مقالہ: پاکستانی پنجابی ڈرامہ: تاریخ تے تجزیہ

O مقالہ نگار: ممتاز احمد O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1986ء O کل صفحے: 276

O باباں دی فہرست:(I) ڈرامے دا مڈھ۔(II) پنجابی ڈرامے دا مڈھ۔(III) پنجابی ڈرامے دا مستقبل۔ (IV) مکدی گل۔

ڈرامہ کیہ اے؟، ڈرامے دی ہیئت، ڈرامے دیاں قسماں، پنجابی ڈرامے دا مڈھ بارے بڑے سوہنے انداز نال پیش کیتا گیا اے۔

56- عنوان مقالہ: پنجابی ادب وچ سوانیاں دا حصہ

O مقالہ نگار: رخسانہ رفیق O نگران مقالہ: جناب عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 1986ء O کل صفحے: 383

O باباں دی فہرست:(I) پنجابی افسانے وچ سوانیاں دا حصہ۔(II) پنجابی ناول وچ سوانیاں دا حصہ۔ (III) پنجابی ڈرامے وچ سوانیاں دا حصہ۔(IV) پنجابی نظم وچ سوانیاں دا حصہ۔(V) پنجابی غزل وچ سوانیاں دا حصہ۔مکدی گل۔(VI) ضمیمہ جات+ کتابیات

ایس مقالے اندر مقالہ نگار نے پنجابی ادب وچ سوانیاں دے تخلیقی کارنامیاں اُتے جھات پائی اے تے اوہناں دے احساسات تے کیفیات جو اوہناں اپنیاں لکھتاں وچ بیان کیتے، اُتے چانن پایا گیا اے۔

57- عنوان مقالہ: پاکستانی پنجابی غزل: تاریخ تے تجزیہ

O مقالہ نگار: ثمینہ ہمایوں O نگران مقالہ: ڈاکٹر اسلم رانا

O سیشن: 1987ء O کل صفحے: 212

O باباں دی فہرست: (I) غزل کیہ اے؟ تے جنوبی ایشاء وچ ایہدا مڈھ تے کھلار۔ (II) پنجابی غزل دا مڈھ تے ارتقاء مڈھ توں 1947ء۔ (III) پاکستانی پنجابی غزل دا ارتقائی سفر 1986-1947ء۔

پنجابی غزل دا مڈھ، تاریخ تے پنجابی غزل دا ارتقاء نوں بڑے سوہنے ڈھنگ نال پیش کیتا اے۔

58- عنوان مقالہ: ملک لال دین قیصر: حیاتی تے شاعر

O مقالہ نگار: روبینہ تاج O نگران مقالہ: جناب عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 1986ء O کل صفحے: 241

O باباں دی فہرست: (I) 1857ء توں 1957ء تک دے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات دا جائزہ۔ (II) ملک لال دین قیصر دی حیاتی دے حالات وواقعات۔ (III) ملک لال دین قیصر دیاں لکھتاں۔ (IV) ملک لال دین قیصر دے ہمعصر شاعر۔ (V) ملک لال دین قیصر دی شاعری دا فکری پہلو۔ (VI) ملک لال دین قیصر دی شاعری دا فنی پہلو۔

مقالہ نگار نے ملک لال دین قیصر ہوراں دی حیاتی تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے تے اوہناں دی شاعری اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی اے۔

59- عنوان مقالہ: حکیم تائب رضوی: حیاتی تے شاعری

O مقالہ نگار: شہزاد احمد O نگران مقالہ: جناب عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 1986ء O کل صفحے: 469

O باباں دی فہرست: (I) 1857ء توں 1982ء تک دی سیاسی سماجی تے ادبی صورت حال۔ (II) حکیم تائب رضوی دی حیاتی۔ (III) حکیم تائب رضوی دیاں لکھتاں۔ (IV) حکیم تائب رضوی دی پنجابی شاعری۔ (V) حکیم تائب رضوی دی اردو شاعری۔ (VI) فکر تے فن۔

مقالہ نگار نے حکیم تائب رضوی ہوراں دی حیاتی، سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات توں اڈ اوہناں دی شاعری اُتے بھرویں جھات پائی اے۔

60- عنوان مقالہ: استاد عشق لہر: حیاتی تے کلام

O مقالہ نگار: عامر مقصود O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1986ء O کل صفحے: 423

O باباں دی فہرست: (I) عشق لہر دے زمانے دا سیاسی، سماجی، تعلیمی تے ادبی پس منظر۔ (II) عشق لہر دی حیاتی۔ (III) لکھتاں۔ (IV) فکر تے فن۔ (V) سیاسی خدمات۔ (VI) مکدی گل۔ (VII) کتابیات۔

(VIII) ضمیمہ: غیر مطبوعہ کلام۔

مقالہ نگار نے استاد عشق لہر ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں بارے جانکاری توں بعد اوس ویلے دی سیاسی، سماجی تے ادبی صورت حال نوں کھل کے پیش کیتا اے۔ استاد ہوراں دی شاعری اُتے بھرویں گل بات کیتی اے۔

61- عنوان مقالہ: پاکستانی پنجابی نظم: تاریخ تے تجزیہ

O مقالہ نگار: سلمیٰ خانم O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا

O سیشن: 1986ء O کل صفحے: 304

O باباں دی فہرست: (I) نظم تے نویں نظم بارے جانکاری۔ (II) جنوبی ایشیاء وچ نویں نظم دا مڈھ تے کھلار۔ (III) نویں پنجابی نظم دا مڈھ تے ارتقاء (1947ء تیکر)۔ (IV) جدید پنجابی نظم دا پاکستانی دور۔ (V) جدید پنجابی نظم دا مستقبل۔

پنجابی نظم تے نویں نظم دا مڈھ، تاریخ تے نویں پنجابی نظم دا ارتقاء نوں بڑے سوہنے ڈھنگ نال پیش کیتا اے تے جدید پنجابی نظم دے مستقبل بارے کھل کے چانن پایا اے۔

62- عنوان مقالہ: پنجابی ادب وچ سفر نامے دی روایت

O مقالہ نگار: خالد محمود توگیروی O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا

O سیشن: 1987ء O کل صفحے: 141

O باباں دی فہرست: (I) سفر نامہ کیہ اے؟ سفر نامے دا فن تے سفر نامے دے لوازمات۔ (II) سفر نامے دی روایت۔ (III) سفرنامے دیاں قسماں۔ (IV) پنجابی ادب وچ سفرنامے دی روایت۔ (V) پنجابی سفر نامے دے مستقبل وچ امکانات۔

ایس مقالے وچ سفر نامے دی تعریف، سفرنامے دیاں قسماں تے پنجابی وچ سفرنامے دی روایت تے اوہدی ادب وچ اہمیت بارے کھل کے چانن پایا گیا اے۔

63- عنوان مقالہ: پنجابی شاعری وچ معراج نامے

O مقالہ نگار: سعیدہ ممتاز O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1987ء O کل صفحے: 134

O باباں دی فہرست: (I) سیرت نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم: حضور صلی اللہ وسلم دا سفر۔ (II) معجزہ معراج شریف قرآن تے حدیث دی روشنی وچ۔ (III) واقعہ معراج تے پنجابی معراج نامے۔ (IV) پنجابی شاعری دے چونویں معراج نامے۔

ایس مقالے اندر معراج نامے دی تعریف کردیاں پنجابی شاعری وچ اوس دی روایت نوں سوہنے ڈھنگ نال پیش کیتا گیا اے۔ معجزہ معراج شریف قرآن تے حدیث دی روشنی وچ بیان کرن دا جتن

کیتا گیا اے۔

64- عنوان مقالہ: ضلع جھنگ دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: محمد سعید خاور بھٹہ O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا

O سیشن: 1988ء O کل صفحے: 248

O باباں دی فہرست: (I) جھنگ دا سیاسی، سماجی، ثقافتی علمی تے ادبی پس منظر۔ (II) مغلاں دا عہد تے جھنگ دی پنجابی شاعری۔ (III) سکھاں دا عہد تے جھنگ دی پنجابی شاعری۔ (IV) انگریزی راج تے جھنگ دی پنجابی شاعری۔ (V) قیام پاکستان توں بعد دی پنجابی شاعری۔ (VI) ضلع جھنگ دی شعری روایت دا مستقبل۔

مقالہ نگار نے جھنگ دا سیاسی، سماجی، ثقافتی علمی تے ادبی پس منظرنوں سوہنے ڈھنگ نال پیش کرن دا آہر کیتا اے تے جھنگ وچ پنجابی شاعری دے روشن مستقبل بارے گل کیتی اے۔

65- عنوان مقالہ: ضلع سیالکوٹ دا پنجابی ادب

O مقالہ نگار: محمد پرویز آزاد O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 1988ء O کل صفحے: 190

O باباں دی فہرست: (I) تاریخ سیالکوٹ (الف) سیالکوٹ تے صحافت۔ (ب) سیالکوٹ تے صنعت۔ (II) اولیاء کرام۔ (III) مُڈھلے ویلے دے شاعر۔ (IV) وچکارے ویلے دے شاعر۔ (V) اخیرلے ویلے دے شاعر۔ (VI) اج دے ویلے دے شاعر۔ (VII) لوک گیت۔ (VIII) مشہور قصے۔ (IX) مکدی گل۔ (X) کتابیات۔

مقالہ نگار نے سیالکوٹ دی تاریخ تے اوتھوں دی صحافت تے صنعت کاری اُتے بھرواں چانن پایا اے۔ مقالہ نگار نے سیالکوٹ دے پنجابی شاعراں دی تحقیق لئی نگری نگری پھر کے اوہناں شاعراں دی حیاتی دے حالات تے اوہناں دے فن اُتے نروئی تنقید کر کے اوہناں دے گن تے گنی پکھاں توں گھنڈ لاہیا اے۔

66- عنوان مقالہ: استاد اللہ دتہ صابر حیاتی تے کلام

O مقالہ نگار: واحد جاوید O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 1988ء O کل صفحے: 301

O باباں دی فہرست: (I) استاد اللہ دتہ صابر دے عہد دا سیاسی، سماجی تے ادبی پچھوکڑ۔ (II) استاد اللہ دتہ صابر دی حیاتی تے لکھتاں۔ (III) استاد اللہ دتہ صابر دی شاعری دا فکری ویروا۔ (IV) استاد اللہ دتہ صابر دی شاعری دا فنی ویروا۔ (V) مکدی گل۔

مقالہ نگار نے استاد اللہ دتہ صابر ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں توں اوہناں دے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے۔ مقالے وچ شاعر دی شاعری اُتے بھرویں جھات پائی گئی اے۔

67- عنوان مقالہ: سچل سرمستؒ حیاتی تے پنجابی/سرائیکی شاعری
O مقالہ نگار: گلریز سلیم O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا
O سیشن: 1988ء O کل صفحے: 145
O باباں دی فہرست: (I) وادی مہران دا تاریخی پس منظر۔ (II) سندھ دے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات حضرت سچل سرمستؒ دے عہد تیک۔ (III) سچل سرمستؒ دے وڈکے حیاتی دے پکھ، علم و فضل تے ادبی حیثیت۔ (IV) سچل سرمستؒ دے پنجابی/سرائیکی کلام دا تجزیاتی مطالعہ۔

مقالہ نگار نے وادی مہران دا تاریخی پس منظر تے سندھ دے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات حضرت سچل سرمستؒ دے عہد تک بڑے بھرویں انداز نال پیش کیتے نیں۔ فیر اوہناں دی حیاتی تے لکھتاں بارے جانکاری دتی اے تے اخیر اُتے حضرت سچل سرمست دی شاعری اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

68- عنوان مقالہ: ماہنامہ ''لہراں'' لاہور۔ تحقیق، تنقید، ببلیوگرافی
O مقالہ نگار: رانا مبارک علی O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 1988ء O کل صفحے: 112
O باباں دی فہرست: (I) فہرست (ببلیوگرافی)۔ مضامین مصنف وار۔ (II) اشاریہ سرناواں (مضامین)۔ (III) اشاریہ موضوع وار (مضامین)۔

69- عنوان مقالہ: خلیل آتش دی حیاتی تے کلام
O مقالہ نگار: محمد طارق ظفر O نگران مقالہ: جناب حفیظ تائب
O سیشن: 1988ء O کل صفحے: 276
O باباں دی فہرست: (I) قصور تے خلیل آتش دے ویلے دا قصور۔ (II) خلیل آتش دی حیاتی۔ (III) خلیل آتش دی شاعری۔ (IV) خلیل آتش دے کیتے ہوئے ترجمے۔ (V) خلیل آتش دی نثر۔ (VI) انٹرویوز۔ ضمیمہ تے مکدی گل۔

مقالہ نگار نے خلیل آتش ہوراں دی حیاتی تے اوس ویلے دے قصور دے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے گیان کیتا اے۔ اگلے باباں وچ اوہناں دی شاعری تے ترجمے اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

70- عنوان مقالہ: اشرف بٹ: حیاتی تے کلام
O مقالہ نگار: نگہت خورشید O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک
O سیشن: 1988ء O کل صفحے: 173
O باباں دی فہرست: (I) اشرف بٹ دے عہد دی سیاسی، سماجی تے ادبی صورت حال۔ (II) اشرف بٹ

دی حیاتی۔(III) فکر تے فن: کلام تے تنقید۔(IV) مکدی گل۔(V) کتابیات۔(VI) ضمیمہ جات۔

مقالہ نگار نے اشرف بٹ ہوراں دی حیاتی، عہد تے شاعری اُتے بھرویں جھات پائی اے۔

71- عنوان مقالہ: صحرائی گورداسپوری حیاتی تے کلام

O مقالہ نگار: انوار احمد قاضی O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1988ء O کل صفحے: 143

O باباں دی فہرست: (I) صحرائی گورداسپوری دا زمانہ، سیاسی، سماجی تے ادبی پچھوکڑ (1901-1987ء)۔ (II) صحرائی گورداسپوری دی حیاتی۔ (III) صحرائی گورداسپوری دی دینی شاعری۔ (IV) صحرائی گورداسپوری دی قومی شاعری۔(V) صحرائی گورداسپوری دی غزل گوئی۔(VI) صحرائی گورداسپوری دی گیت نگاری۔(VII) مکدی گل۔(VIII) صحرائی گورداسپوری دا دستیاب کلام۔(IX) کتابیات۔

مقالہ نگار نے صحرائی گورداسپوری ہوراں دی حیاتی تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات دے نال نال اوہناں دی دینی، قومی شاعری تے غزل و گیت نگاری اُتے وی بھرویں گل کیتی اے۔

72- عنوان مقالہ: پیر فضل گجراتی حیاتی فن تے فکر

O مقالہ نگار: نبیلہ رحمٰن O نگران مقالہ: جناب حفیظ تائب

O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 301

O مقالے دے کل 5 حصے نیں۔ پہلے حصے وچ حیاتی۔ دوجے حصے وچ ویلا۔ تیجے حصے وچ فکر تے فن۔ چوتھے حصے وچ مکدی گل۔ پنجویں حصے وچ کتابیات شامل اے۔

مقالہ نگار نے پیر فضل گجراتی ہوراں دی حیاتی تے اوہناں دے عہد دے سیاسی وسماجی تے ادبی سمے دی جانکاری دیندیاں پیر فضل گجراتی ہوراں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پائی اے۔ ایہ مقالہ بعد وچ ''حُسن جمال غزل دا'' دے ناں نال کجھ تبدیلیاں دے نال چھپ گیا۔ جس نوں 1998ء وچ مسعود کھدر پوش ایوارڈ وی ملیا۔

73- عنوان مقالہ: جدید پنجابی شاعری وچ عورتاں دے مسائل

O مقالہ نگار: ثمینہ یاسمین O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 262

O باباں دی فہرست: (I) پنجاب دے معاشرے وچ عورت دی اہمیت۔(II) پنجابی عورت دے وکھو وکھ رُوپ۔(III) لوک شاعری وچ پنجاب دیاں عورتاں دے مسائل۔(IV) جدید شاعری وچ عورتاں دے مسائل۔

مقالہ نگار نے جدید پنجابی شاعری راہیں پنجاب دیاں عورتاں دے مسئلیاں نوں معاشرتی قدراں تے رویاں راہیں ویکھن دی کوشش کیتی اے۔

74- عنوان مقالہ: رشید انور حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: روبینہ شاہین O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا
O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 306

O باباں دی فہرست: (I) ڈاکٹر رشید انور دی حیاتی دے حالات وواقعات۔ (II) ڈاکٹر رشید انور دا فکر تے فن۔ (III) ڈاکٹر رشید انور دی نثر نگاری۔ (IV) ڈاکٹر رشید انور بحیثیت مدیر 'پنجابی زبان'۔ (V) پنجابی ادب وچ ڈاکٹر رشید انور دا مقام۔

مقالہ نگار نے ڈاکٹر رشید انور ہوراں دی حیاتی تے سمے دے حالات نوں کھلا رویں ڈھنگ نال بیان کیتا اے۔ اوس توں بعد اوہناں دی پنجابی زبان و ادب نوں دین اُتے بھرویں بحث ملدی اے۔

75- عنوان مقالہ: قیوم نظر حیاتی تے ادبی خدمتاں

O مقالہ نگار: عائشہ مختار O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا
O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 325

O باباں دی فہرست: (I) قیوم نظر دی حیاتی تے شخصیت۔ (II) حلقہ ارباب ذوق تے قیوم نظر۔ (III) قیوم نظر دیاں علمی تے ادبی خدمتاں (پنجابی دے حوالے نال)۔ (IV) قیوم نظر دی اردو شاعری دا اِک اجمالی جائزہ۔ (V) پنجابی ادب وچ قیوم نظر دا مقام۔

مقالہ نگار نے قیوم نظر ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔ مقالہ نگار نے قیوم نظر دی ادبی خدمات نوں بڑے سُلکھنے ڈھنگ نال اُلیکیا اے۔

76- عنوان مقالہ: علاقہ پوٹھوہار دے لوک گیتاں وچ سوانیاں دا مقام

O مقالہ نگار: اظہار حسین اعوان O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد
O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 153

O باباں دی فہرست: (I) علاقہ پوٹھوہار دی تاریخی تے سماجی صورتحال۔ (II) علاقہ پوٹھوہار وچ لوک گیتاں دا ارتقاء۔ (III) علاقہ پوٹھوہار دے لوک گیتاں وچ سوانیاں دا مقام۔

مقالہ نگار نے علاقہ پوٹھوہار دی تاریخ تے لوک ادب اُتے بھرویں گل بات کردیاں پوٹھوہاری سوانیاں دے گیتاں وچ ذکر تے تھاں نوں اُگھاڑن دا جتن کیتا اے۔

77- عنوان مقالہ: پنجابی ادب دی مختصر تاریخ (پروفیسر احمد حسین احمد قریشی قلعداری) تحقیقی وتنقیدی جائزہ

O مقالہ نگار: شاہین کرامت O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 298

O باباں دی فہرست: (I) ادب دی تاریخ دی ضرورت، اہمیت تے اصول۔ (II) ڈاکٹر احمد حسین قریشی

قلعداری دے حالات تے ادبی لکھتاں۔ (III) پنجابی ادب دے تذکریاں تے تاریخاں دا تنقیدی جائزہ۔(IV) ''پنجابی ادب کی مختصر تاریخ'' دا تنقیدی تے تحقیقی جائزہ۔

مقالہ نگار نے ادب دی تاریخ دی ضرورت ،اہمیت تے اصولاں نوں بیان کردیاں سارے باباں دے مندرجات نوں کھُل کے بیان کیتا اے تے پنجابی زبان و ادب دے تذکریاں تے تاریخاں دا تنقیدی جائزہ لیا اے۔

78- عنوان مقالہ:منشی غلام حسین (کیلیانوالہ) حیاتی تے شاعری

O مقالہ نگار: منظور حسین ناز O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 257

O باباں دی فہرست: (I) سیاسی ،سماجی تے ادبی صورتحال۔(II) منشی غلام حسین دی حیاتی۔ (III) کتاباں دا تعارف۔(IV) فکر تے فن۔

مقالہ نگار نے منشی غلام حسین (کیلیانوالہ) دی حیاتی تے لکھتاں دے تعارف توں بعد اوہناں دی شاعری اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

79- عنوان مقالہ: پرکھ پڑچول (عارف عبدالمتین) تنقیدی تے تحقیقی مطالعہ

O مقالہ نگار: ظہیر احمد شفیق O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 349

O باباں دی فہرست: (I) تنقید کیہ اے؟ ادب وچ اوہدی ضرورت تے اہمیت۔(II) پچھلی پنجابی تنقید دا جائزہ۔(III) عارف عبدالمتین دے حالات تے ادبی لکھتاں۔(IV) عارف عبدالمتین دے تنقیدی نظریے۔(V) ''پرکھ پڑچول'' دا تنقیدی تے تحقیقی جائزہ۔

مقالہ نگار نے تنقید تے ادب دے آپسی تعلق نوں بیان کردیاں عارف عبدالمتین ہوراں دی پنجابی ادب نوں دین بارے کھُل کے گل کیتی اے، اوہناں دی حیاتی تے لکھتاں نوں ایس مقالے دا حصہ بنایا، اخیر تے اوہناں دی تنقیدی لکھت ''پرکھ پڑچول'' دا ویروا سوہنے ڈھنگ نال کیتا اے۔

80- عنوان مقالہ: بُلھے شاہ دے کلام وچ طنز

O مقالہ نگار: ریاض احمد راجہ O نگران مقالہ: جناب حفیظ تائب

O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 138

O باباں دی فہرست: (I) بُلھے شاہ دی حیاتی۔(II) بُلھے شاہ دا ویلا۔(III) طنز دی روایت۔(IV) بُلھے شاہ دے کلام وچ طنز۔

مقالہ نگار نے بلھے شاہؒ ہوراں دی حیاتی دے حالات تے واقعات نوں پیش کردیاں طنز دی روایت تے بُلھے شاہ دے کلام وچ طنز نوں مثالاں راہیں پیش کیتا اے۔

81- عنوان مقالہ:اسماعیل متوالا حیاتی فکر تے فن

O مقالہ نگار: نصراللہ مغل O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 323

O باباں دی فہرست:(I) اسماعیل متوالا دے عہد دی سیاسی،سماجی تے ادبی صورت حال۔(II) اسماعیل متوالا دی حیاتی۔(III) فکر تے فن،کلام تے تنقید۔(IV) مُکدی گل۔(V) کتابیات۔(VI) ضمیمہ جات۔

مقالہ نگار نے اسماعیل متوالا ہوراں دی حیاتی تے سیاسی،سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں بیان کر دیاں اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

82- عنوان مقالہ: مولوی محمد مسلم حیاتی فکر تے فن

O مقالہ نگار: محمد امین شہزاد O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا

O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 186

O باباں دی فہرست:(I) مولوی محمد مسلم دے عہد دی سیاسی تے سماجی صورت حال۔(II) مولوی مسلم دی حیاتی خاندان تے واقعات۔(III) مولوی محمد مسلم دا فن تے فکر۔(IV) مولوی محمد مسلم دا پنجابی ادب وچ مقام۔

مقالہ نگار نے مولوی محمد مسلم ہوراں دی حیاتی تے عہد تے بحث کر دیاں اوہناں دی پنجابی زبان و ادب نوں دین اُتے بھرواں چانن پایا اے۔

83- عنوان مقالہ: امام دین مجاہد حیاتی تے لکھتاں

O مقالہ نگار: منصور احمد O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 185

O باباں دی فہرست:(I) امام دین مجاہد دے سیاسی،سماجی تے ادبی حالات۔ (II) امام دین مجاہد دی حیاتی دا ویروا۔(III) امام دین مجاہد دی پنجابی شاعری۔(IV) امام دین مجاہد دی اردو شاعری تے نثر نگاری۔

مقالہ نگار نے امام دین مجاہد ہوراں دی حیاتی تے اوہناں دی پنجاب ادب نوں دین دے نال نال اوہناں دی اردو شاعری اُتے وی گل بات کیتی اے۔

84- عنوان مقالہ: عبدالقادر خوشتر حیاتی تے کلام

O مقالہ نگار: محمد اقبال O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 1989ء O کل صفحے: 266

O باباں دی فہرست: (I) عبدالقادر خوشتر دے عہد دی سیاسی،سماجی تے ادبی صورت حال۔ (II) عبدالقادر خوشتر دی حیاتی۔ (III) عبدالقادر خوشتر دیاں لکھتاں۔ (IV) عبدالقادر خوشتر دے کلام دا فکری پکھ۔(V) عبدالقادر خوشتر دے کلام دا فنی ویروا۔

مقالہ نگار نے عبدالقادر خوشتر ہوراں دی حیاتی تے شاعری اُتے جھات پان دی کوشش کیتی اے۔

85- عنوان مقالہ: فقیر قادری۔ حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: اکبر علی غالب O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 318

O باباں دی فہرست: (I) سیاسی، سماجی، ادبی صورت حال۔(II) حالات زندگی۔(III) دینی شاعری۔ (IV) تصوفانہ تے رندانہ شاعری۔(V) رومانی شاعری۔(VI) قومی شاعری۔ (VII) فنی ویروا۔ (VIII) مکدی گل۔(IX) کتابیات۔(X) ضمیمہ۔

مقالہ نگار نے فقیر قادری ہوراں دی حیاتی توں بعد اوہناں دے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے دا جائزہ پیش کیتا اے۔ اگلے باباں وچ اوہناں دی شاعری دے حوالے نال اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

86- عنوان مقالہ: یوسف موجؔ۔ حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: عاصمہ دین O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 302

O باباں دی فہرست: (I) یوسف موجؔ دے عہد دی سیاسی، سماجی تے ادبی صورت حال۔(II) یوسف موج دی حیاتی دا ویروا۔(III) یوسف موج دی دینی شاعری۔(IV) یوسف موج دی قومی شاعری۔(V) یوسف موج دی متفرق شاعری۔(VI) مکدی گل۔(VII) کتابیات۔(VIII) ضمیمہ جات۔

مقالہ نگار نے یوسف موجؔ ہوراں دی حیاتی تے اوہناں دی دینی تے قومی شاعری دا ویروا کیتا اے۔

87- عنوان مقالہ: پروفیسر اسماعیل بھٹی (حیاتی تے پنجابی زبان لئی ادبی خدمتاں)

O مقالہ نگار: روبینہ O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 272

O باباں دی فہرست: (I) اسماعیل بھٹی دے دور دی سیاسی، سماجی تے ادبی صورت حال۔ (II) اسماعیل بھٹی دی حیاتی دا ویروا۔(III) اسماعیل بھٹی دی پنجابی شاعری۔ (IV) اسماعیل بھٹی دی نثر نگاری تے تنقیدی شعور۔(V) مکدی گل۔

مقالہ نگار نے پروفیسر اسماعیل بھٹی ہوراں دی حیاتی تے سمے نوں بیان کرن مگروں اوہناں دی پنجابی شاعری تے نثر نگاری بارے جانکاری دتی اے۔

88- عنوان مقالہ: مولوی عبدالستار شخصیت تے شاعری

O مقالہ نگار: ناہید صائقہ O نگران مقالہ: ڈاکٹر اسلم رانا

O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 241

O بابا ں دی فہرست:(I) مولوی عبدالستار دے عہد دی سیاسی،سماجی تے ادبی صورت حال۔(II) مولوی عبدالستار دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔ (III) مولوی عبدالستار دیاں تصنیفاں۔ (IV) مولوی عبدالستار دا پنجابی ادب وچ مقام۔

مقالہ نگار نے مولوی عبدالستار ہوراں دی حیاتی تے سیاسی،سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے تے اوہناں دی پنجابی ادب نوں دین اُتے وی گل بات کیتی اے۔

89- عنوان مقالہ:ضلع سرگودھا دے پنجابی شاعر

O مقالہ نگار: جاوید اقبال خالد O نگران مقالہ: ڈاکٹر اسلم رانا
O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 372

O باباں دی فہرست:(I) الف۔ضلع سرگودھا دا سیاسی تے سماجی پچھوکڑ۔ ب۔ضلع سرگودھا دا ثقافتی رنگ۔ ج۔ضلع سرگودھا دا علمی تے ادبی پچھوکڑ۔ (II) مغلاں دا عہد تے ضلع سرگودھا دے پنجابی شاعر۔ (III) سکھاں دا عہد تے ضلع سرگودھا دے پنجابی شاعر۔ (IV) فرنگی دور تے ضلع سرگودھا دے پنجابی شاعر۔ (V) قیام پاکستان توں بعد دے پنجابی شاعر۔(VI) ضلع سرگودھا دی شعری روایت دا مستقبل۔

مقالہ نگار نے ضلع سرگودھا دے پنجابی شاعراں دی تحقیق لئی نگری نگری پھر کے اوتھے دے پنجابی شاعراں دے حالات دے نال نال اوہناں دے شعری سرمایے نوں وی سامنے لیان دا آہر کیتا اے۔ ایہ مقالہ وی پنجابی تذکراتی ادب وچ اک سوہنا وادھا اے۔

90- عنوان مقالہ:اقتدار واجد۔حیاتی،فکر تے فن

O مقالہ نگار: محمد افضل O نگران مقالہ: ڈاکٹر اسلم رانا
O سیشن: 1972ء O کل صفحے: 377

O باباں دی فہرست:(I) اقتدار واجد دی حیاتی۔(II) اقتدار واجد بحیثیت افسانہ نگار۔(III) متفرقات، اقتدار واجد بطور شاعر،بطور کالم نگار،بطور ایڈیٹر،بطور تنقید نگار۔ (IV) حرف آخر۔

مقالہ نگار نے اقتدار واجد ہوراں دی حیاتی دے نال اوہناں دی کہانی کاری تے دوجے کھیتراں وچ پنجابی نوں دین بارے بھرویں جانکاری دتی اے۔

91- عنوان مقالہ:میاں غلام علی کھمان حیاتی تے شاعری

O مقالہ نگار: اصغر مسعود گھنجیرا O نگران مقالہ: جناب حفیظ تائب
O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 133

O باباں دی فہرست:(I) سیاسی،سماجی تے ادبی صورتحال۔(II) میاں غلام علی کھمان دی حیاتی۔(III) لکھتاں دا تعارف۔ (IV) فکر تے فن۔

مقالہ نگار نے میاں غلام علی کھمان ہوراں دی حیاتی تے فن نوں اپنے مقالے دا موضوع بنایا اے۔

92- عنوان مقالہ: حکیم عبداللطیف عارف حیاتی فکر تے فن

O مقالہ نگار: محمد اقبال احمد O نگران مقالہ: جناب حفیظ تائب

O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 212

O مقالے دے 12 حصے نیں۔ حصہ نمبر i۔ سیرت نگاری تے اوہدے وچ ''شان حضورؐ'' دی تھاں۔ نمبر ii۔ حکیم عبداللطیف عارف دی حیاتی تے اوہناں دے ویلے دے سیاسی، سماجی تے مذہبی حالات۔ نمبر iii۔ حکیم عبداللطیف عارف دیاں تصنیفاں دا عام جائزہ۔ نمبر iv۔ ''شان حضورؐ'' دی فنی فکری شان۔ نمبر v۔ جمہوردی آواز۔ نمبر vi۔ شانِ بتول، شان ابوبکر تے شان عمر دا سیرتی ادب وچ وادھا۔ نمبر vii۔ دوجیاں طبعزاد تصنیفاں۔ نمبر viii۔ پھٹکل شاعری۔ نمبر ix۔ غیر مطبوعہ شاعری۔ نمبر x۔ حکیم عبداللطیف عارف دی زبان۔ نمبر xi۔ زبان دیاں خوبیاں تے لہجہ۔ نمبر xii۔ حکیم عبداللطیف عارف دا فن تے فکر۔

مقالہ نگار نے سیرت نگاری تے اوہدے وچ ''شان حضورؐ'' دی تھاں نوں بڑے سوہنے انداز نال پیش کیتا اے۔ مقالہ نگار نے حکیم عبداللطیف عارف ہوراں دی حیاتی تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔ اخیر اُتے اوہناں دیاں دینی و سیرتی لکھتاں دا ویروا کردیاں تے اوہناں دی پنجابی ادب نوں دین اُتے گل بات کردیاں اوہناں دا مقام طے کیتا اے۔

93- عنوان مقالہ: محمد صدیق لالی فن تے شخصیت

O مقالہ نگار: حامد علی لالی O نگران مقالہ: جناب حفیظ تائب

O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 257

O باباں دی فہرست: (I) محمد صدیق لالی دے عہد دی سیاسی، سماجی، معاشرتی تے ادبی صورتحال۔ (II) محمد صدیق لالی دی حیاتی تے شخصیت۔ (III) محمد صدیق لالی دیاں لکھتاں۔ (IV) محمد صدیق لالی دے کلام دا فکری ویروا۔ (V) محمد صدیق لالی دے کلام دا فنی ویروا۔ (VI) محمد صدیق لالی دا مقام۔

مقالہ نگار نے محمد صدیق لالی ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کردیاں اوہناں دے فن تے فکر اُتے جھات پائی اے۔

94- عنوان مقالہ: جھاتیاں (شریف کنجاہی) دا تنقیدی تے تحقیقی جائزہ

O مقالہ نگار: غزالہ رفیق O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 202

O باباں دی فہرست: (I) تنقید کیہ اے؟۔ (II) پنجابی وچ تنقید دا ارتقاء۔ (III) حالات زندگی۔ (IV) نظریاتی تنقید۔ (V) ''جھاتیاں'' دے مضموناں دا ویروا۔ (VI) ''جھاتیاں'' دی تنقید۔ (VII) مقالے دے اندر استعمال ہون والیاں کتاباں دی فہرست دتی گئی اے۔

مقالہ نگار نے مقالے اندر دسیا اے کہ تنقید کیہ اے؟ ادب وچ اوہدی ضرورت تے اہمیت بارے

تفصیل نال دسیا گیا اے۔ مقالہ نگار نے شریف کنجاہی دی حیاتی دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔ ''جھاتیاں'' دا تنقیدی تے تحقیقی جائزہ بڑے سوہنے انداز نال پیش کیتا اے۔

95- عنوان مقالہ: پنجابی شاعری وچ حضرت عبدالقادر جیلانیؒ دی مدح تحقیقی تے تنقیدی مطالعہ

O مقالہ نگار: روبینہ بشیر O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 295

O باباں دی فہرست: (I) حالات زندگی۔ (II) غوثیت کبریٰ۔ (III) حضرت عبدالقادر جیلانیؒ اپنے شعراں دے آئینے وچ۔ (IV) حضرت شیخ عبدالقادر جیلانیؒ دیاں مدحاں (عربی، فارسی تے اردو وچ)۔ (V) آپؒ توں متفرع تے مستفید ہون والے روحانی سلسلے۔ (VI) آپؒ دی علمی وجاہت۔ (VII) احیائے دین دا کارنامہ۔ (VIII) اشغالِ غوثیہ۔ (IX) پنجابی شعراں دا کرماتی پس منظر۔ (X) پنجابی شاعری وچ حضرت شیخ عبدالقادر جیلانیؒ دی مدح (اک فکری جائزہ)۔ (XI) عربی قصیدے، ترجمے، مکدی گل۔ (XII) بنیادی ماخذات (کتابیات)۔

مقالہ نگار نے حضرت شیخ عبدالقادر جیلانیؒ ہوراں دی حیاتی تے مقام نوں بیان کردیاں پنجابی شاعری وچ اوہناں دی مدح دے سارے پکھاں نوں بیان کیتا اے۔

96- عنوان مقالہ: پنجابی شاعری وچ صحابہ اکرامؓ دی مدح

O مقالہ نگار: شیخ عزیزالرحمٰن O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 123

O باباں دی فہرست: (I) صحابہ اکرامؓ دا تعارف۔ (II) پنجابی شاعری وچ صحابہ اکرامؓ دی مدح۔ (III) خلفائے راشدین پنجابی شاعراں دی نظر وچ۔

مقالہ نگار نے پنجابی شاعری وچ صحابہ کرامؓ دی منظوم مدح سرائی اُتے گل بات کردیاں دینی ادب دے اک حوالے نوں اپنا موضوع بنایا اے۔

97- عنوان مقالہ: استاد کرم امرتسری حیاتی تے کلام

O مقالہ نگار: بتول زہرا O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 199

O باباں دی فہرست: (I) حالات زندگی۔ (II) استاد کرم دی شاعر دا سیاسی تے سماجی پس منظر۔ (III) مذہبی شاعری دا ویروا۔ (IV) قومی شاعر۔ (V) اخلاقی شاعری۔ (VI) عشقیہ شاعری۔ (VII) کرم دی شاعری دا فنی ویروا۔

مقالہ نگار نے استاد کرم امرتسری ہوراں دی حیاتی، سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں بیان کردیاں اوہناں دی شاعری اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

98- عنوان مقالہ: محمد دین میرؔ: حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: گلناز شاہین O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 1990ء O کل صفحے 303

O باباں دی فہرست: (I) محمد دین میرؔ ہوراں دے عہد دی سیاسی، سماجی تے ادبی صورت حال۔ (II) محمد دین میرؔ دی حیاتی تے لکھتاں۔ (III) محمد دین میرؔ ہوراں دے ہم عصر پنجابی شاعر۔ (IV) محمد دین میرؔ ہوراں دی شاعری دا فکری ویروا۔ (V) محمد دین میرؔ ہوراں دی شاعری دا فنی ویروا۔ (VI) مکدی گل، پنجابی شاعری وچ محمد دین میرؔ دا مقام۔

مقالہ نگار نے محمد دین میرؔ ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دا ذکر کرن توں بعد اوس سمے دے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے تے اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں بحث کیتی اے۔

99- عنوان مقالہ: نور محمد عطاؔء حیاتی فکر تے فن

O مقالہ نگار: محمد منشاء بھٹی O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 226

O باباں دی فہرست: (I) نور محمد عطاؔء دے عہد دی سیاسی، سماجی تے ادبی صورت حال۔ (II) نور محمد عطاؔء دی حیاتی تے لکھتاں۔ (III) نور محمد عطاؔء دی شاعری دا فکری ویروا۔ (IV) نور محمد عطاؔ دی شاعری دا فنی ویروا۔ (V) (مکدی گل) پنجابی شاعری وچ نور محمد عطاؔء دا مقام۔

مقالہ نگار نے نور محمد عطاؔء ہوراں دی حیاتی، لکھتاں تے سمے نوں بیان کر کے اوہناں دے فن تے فکر بارے گل بات کیتی اے۔

100- عنوان مقالہ: غلام رسول ساقیؔ حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: ثمینہ بیگم O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 1990ء O کل صفحے: 362

O باباں دی فہرست: (I) غلام رسول ساقی ہوراں دے عہد دا سیاسی، سماجی تے ادبی پچھوکڑ۔ (II) غلام رسول ساقی ہوراں دی حیاتی۔ (III) غلام رسول ساقی ہوراں دی شاعری دا فکری ویروا۔ (IV) غلام رسول ساقی ہوراں دی شاعری دا فنی ویروا۔ (V) مکدی گل (پنجابی وچ غلام رسول ساقی ہوراں دا مقام)۔

مقالہ نگار نے غلام رسول ساقی ہوراں دی حیاتی تے سمے توں بعد اوس عہد دے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے۔ اگلے بابا وچ اوہناں دے علمی ادبی مقام نوں متھیا اے۔

101- عنوان مقالہ: ارشد میرؔ دیاں پنجابی ادب لئی خدمتاں

O مقالہ نگار: شہزاد ملک O نگران مقالہ: جناب حفیظ تائب

O سیشن:1991ء O کل صفحے:284

O باباں دی فہرست:(I) ارشد میر دے دور دی سیاسی، سماجی تے ادبی صورت حال۔(II) ارشد میر حیاتی۔(III) ارشد میر دیاں لکھتاں۔(IV) ارشد میر فکر تے فن۔(V) مکدی گل۔(VI) ضمیمہ جات۔

مقالہ نگار نے ارشد میر ہوراں دی حیاتی، لکھتاں، سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کر دیاں فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی اے۔

102- عنوان مقالہ: قاضی فضل حق دی حیاتی تے علمی ادبی خدمات

O مقالہ نگار: فرحین شفقت O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن:1991ء O کل صفحے:185

O باباں دی فہرست:(I) قاضی فضل حق دے عہد دی سیاسی، سماجی صورتحال۔(II) قاضی فضل حق دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔(III) قاضی فضل حق دیاں پنجابی زبان تے ادب لئی خدمات۔(IV) قاضی فضل حق دا تحقیقی تے تنقیدی کم (نکھیڑے دے حوالے نال)۔(V) قاضی فضل حق دیاں علمی ادبی خدمات۔(VI) مکدی گل۔

مقالہ نگار نے قاضی فضل حق ہوراں دی حیاتی، عہد تے اوہناں دیاں علمی ادبی خدمات نوں پیش کیتا اے۔

103- عنوان مقالہ: نادم عصری، حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: نائلہ ارشد خان O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن:1990ء O کل صفحے:205

O باباں دی فہرست:(I) نادم عصری دے عہد دے سیاسی، سماجی صورتحال۔(II) نادم عصری دی حیاتی دا ویروا۔(III) نادم عصری دیاں کتاباں دا تعارف۔(IV) نادم عصری دی شاعری دے فنی تے فکری پہلو۔(V) نادم عصری بطور اردو شاعر۔(VI) مکدی گل۔(VII) کتابیات تے ضمیمے۔

مقالہ نگار نے نادم عصری ہوراں دی حیاتی، لکھتاں تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔ اگلے باباں وچ اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی اے۔

104- عنوان مقالہ: اختر کاشمیری شخصیت، فن تے فکر

O مقالہ نگار: محمد عاصم ندیم O نگران مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا

O سیشن:1991ء O کل صفحے:283

O باباں دی فہرست:(I) اختر کاشمیری دی حیاتی، حالات تے واقعات۔(II) اختر کاشمیری دی پنجابی شاعری۔(III) اختر کاشمیری دی نثر نگاری۔(IV) اختر کاشمیری دی اردو شاعری۔(V) اختر کاشمیری دا پنجابی ادب وچ مقام۔

مقالہ نگار نے اختر کاشمیری ہوراں دی حیاتی،شخصیت تے سیاسی ،سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں بیان کرن مگروں اوہناں دیاں علمی ادبی خدمات اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی اے۔

105- عنوان مقالہ: پاکستانی پنجابی افسانہ (1984ء-1994ء)

O مقالہ نگار: عنبریں فاطمہ O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 1994ء O کل صفحے: 112

O باباں دی فہرست: (I) افسانے دا مُڈھ تے ارتقاء مغرب تے اردو وچ۔ (II) پنجابی افسانے دا پس منظر تے ارتقاء۔ (III) پاکستانی پنجابی افسانہ قیام پاکستان توں 1984ء توں 1994ء تک۔ (IV) پاکستانی پنجابی افسانہ (1984ء توں 1994ء)۔ (V) پنجابی افسانے دا اجتماعی جائزہ تے مستقبل۔

مقالہ نگار نے افسانے دے مُڈھ تے ارتقاء توں بعد پنجابی افسانے دے پس منظر تے ارتقاء نوں بڑے سوہنے ڈھنگ نال بیان کیتا اے۔ فیر پنجابی افسانے دا مجموعی جائزہ پیش کر کے مستقبل دی دس پائی اے۔

106- عنوان مقالہ: عبدالغفور اظہر حیاتی ،فکر تے فن

O مقالہ نگار: سعدیہ انور O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1994ء O کل صفحے: 326

O باباں دی فہرست: (I) عبدالغفور اظہر دے عہد دی سیاسی ،سماجی تے ادبی صورتحال۔ (II) عبدالغفور اظہر دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔ (III) عبدالغفور اظہر دے گھر والیاں تے یار بیلیاں دے وچار۔ (IV) عبدالغفور اظہر دیاں لکھتاں دا تعارف۔ (V) عبدالغفور اظہر: فکر تے فن۔ (VI) عبدالغفور اظہر دے ترجمے تجزیہ تے تنقید۔ (VII) عبدالغفور اظہر دی نثر نگاری۔ (VIII) عبدالغفور اظہر دی اردو شاعری۔ (IX) مکدی گل،ضمیمہ جات تے کتابیات دی فہرست دتی گئی اے۔

مقالہ نگار نے عبدالغفور اظہر ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دی جانکاری مگروں اوہناں دی پنجابی ادب نوں دین بارے جانکاری دتی اے۔

107- عنوان مقالہ: غلام مرتضیٰ شاہ حیاتی ،فکر تے فن

O مقالہ نگار: اعجاز احمد O نگران مقالہ: جناب محمد سعید خاور بھٹا

O سیشن: 1994ء O کل صفحے: 300

O باباں دی فہرست: (I) غلام مرتضیٰ شاہ دے عہد دی سیاسی تے سماجی صورتحال۔ (II) غلام مرتضیٰ شاہ حیاتی تے شخصیت۔ (III) غلام مرتضیٰ شاہ دا فکر تے فن۔ (IV) غلام مرتضیٰ شاہ دی پنجابی ادب وچ تھاں۔

مقالہ نگار نے غلام مرتضیٰ شاہ ہوراں دی حیاتی،لکھتاں تے سیاسی ،سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں پیش کیتا گیا اے تے فیر اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی اے۔

108- عنوان مقالہ: ضلع ٹوبہ ٹیک سنگھ دا پنجابی ادب

O مقالہ نگار: سجاد احمد O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 1994ء O کل صفحے: 183

O باباں دی فہرست: (I) ضلع ٹوبہ ٹیک سنگھ اج تے کل۔ (II) ضلع ٹوبہ ٹیک سنگھ دے پنجابی شاعر۔ (III) ضلع ٹوبہ ٹیک سنگھ دے نثر نگار۔ (IV) سولڑی شام۔ (V) کتابیات۔

مقالہ نگار نے ضلع ٹوبہ ٹیک سنگھ دے پنجابی شاعراں تے نثر نگاراں دی تحقیق لئی نگری نگری پھر کے مواد اکٹھا کر کے پنجابی دے تاریخی تے تذکراتی ادب وچ حصہ پایا اے۔

109- عنوان مقالہ: ماہنامہ ''پنجابی ادب'' لاہور وچ چھپے تنقیدی تے تحقیقی مضمون تے ہور نثر (ببلیوگرافی)

O مقالہ نگار: شمیم اختر O نگران مقالہ: ڈاکٹر اسلم رانا

O سیشن: 1991ء O کل صفحے: 105

O مقالے دی فہرست انج اے۔ دیباچہ، 'پنجابی ادب' دی کہانی، لکھاریاں دے تاثرات۔ ببلیوگرافی، تخلیقی نثر: افسانے، ڈرامے، شخصیتاں بارے خاکے تے ملاقاتاں، سفر نامے، تعزیت نامے، بالاں دا ادب۔ ببلیوگرافی، تنقیدی تے تحقیقی نثر: علمی تے ادبی مضمون، کتاباں اتے تبصرے تے مضمون، لوک ورثہ، دینی ادب، ادارے (اپنی گل)، ادبی مجلساں دیاں رپورٹاں۔ متفرق لکھتاں۔ پنجابی ادب دے ناں ڈاک۔

110- عنوان مقالہ: دیوان محمد مست عمر قادریؒ دی حیاتی تے لکھتاں۔ (فن، فکر)

O مقالہ نگار: عابدہ سمیرا O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 1995ء O کل صفحے: 236

O مقالے دی فہرست انج اے۔ (i) سیاسی سماجی صورت حال۔ (ii) ادبی صورت حال۔ (iii) حیاتی تے لکھتاں۔ (iv) فن تے فکر، تصوف۔ (v) حمد۔ (vi) نعت۔ (vii) سی حرفی۔ (viii) کافی۔ (ix) مثنوی۔ (x) رنگیلڑی رت۔

مقالہ نگار نے دیوان محمد مست عمر قادریؒ ہوراں دی حیاتی، لکھتاں تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے۔ تصوف تے ادب وچ دیوان محمد مست عمر قادریؒ ہوراں دی تھاں تے اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پان دا آہر کیتا گیا اے۔

111- عنوان مقالہ: نواز۔ شخصیت، فکر تے فن

O مقالہ نگار: ناہید قادر O نگران مقالہ: جناب محمد سعید خاور بھٹا

O سیشن: 1995ء O کل صفحے: 210

O بابا ں دی فہرست:(I) نواز دی حیاتی تے شخصیت۔(II) ''ڈونگھیاں شاماں'' دا تحقیقی تے تنقیدی تجزیہ۔(III) نواز دی ڈرامہ نگاری۔(IV) نواز دیاں پھٹکل لکھتاں۔(V) نواز دیاں اردو لکھتاں۔(VI) نواز دی فکر تے فن دا اجمالی جائزہ۔

مقالہ نگار نے نواز ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کردیاں اوہناں دے فن تے فکر نوں اُگھاڑیا اے۔

112- عنوان مقالہ: ضلع قصور دے پنجابی لکھاری

O مقالہ نگار: سفینہ مزمل O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1995ء O کل صفحے: 272

O باباں دی فہرست:(I) ضلع قصور دا سیاسی، سماجی، ثقافتی، علمی تے ادبی پچھوکڑ۔(II) مغلاں دے دور وچ ضلع قصور دے پنجابی لکھاری۔(III) سکھاں دے دور وچ ضلع قصور دے پنجابی لکھاری۔(IV) انگریزاں دے دور وچ ضلع قصور دے پنجابی لکھاری۔(V) پاکستانی دور وچ قصور دے پنجابی لکھاری۔ (VI) ضلع قصور دے لکھاریاں دا پنجابی ادب وچ حصہ۔(VII) ضلع قصور دی پنجابی ادبی روایت دا مستقبل۔(VIII) کتابیات۔

تذکراتی حوالے نال مقالہ نگار نے ضلع قصور دے پنجابی شاعراں تے نثر نگاراں بارے تحقیق کر کے اک نویں دستاویز بنائی اے۔

113- عنوان مقالہ: سجاد حیدر حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: سعدیہ نواز چیمہ O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا

O سیشن: 1996ء O کل صفحے: 290

O باباں دی فہرست:(I) سجاد حیدر دی حیاتی تے شخصیت۔ (II) سجاد حیدر دی ڈراما نگاری۔(III) سجاد حیدر دی ناول نگاری۔(IV) سجاد حیدر دیاں پھٹکل لکھتاں۔ (V) سجاد حیدر دیاں اردو تے انگریزی لکھتاں۔(VI) سجاد حیدر دے فکر تے فن دا اجمالی جائزہ۔

مقالہ نگار نے سجاد حیدر ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے تے اوہناں دی ڈرامہ نگاری تے ناول نگاری بارے گل بات کردیاں اوہناں دے فن تے فکر تے چانن پایا اے۔

114- عنوان مقالہ: ڈاکٹر محمد اسلم رانا بحیثیت شاعر

O مقالہ نگار: عاصمہ قادری O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا

O سیشن: 1996ء O کل صفحے: 336

O باباں دی فہرست:(I) ڈاکٹر اسلم رانا دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔(II) ڈاکٹر اسلم رانا دا فن

تے فکر۔(III) ڈاکٹر اسلم رانا دی اردو شاعری دا تجزیہ۔(IV) ڈاکٹر اسلم رانا دی شخصیت فکر تے فن اتے اک تراویں نظر۔

مقالہ نگار نے ڈاکٹر اسلم رانا ہوراں دی حیاتی تے ادبی حالات تے واقعات نوں بیان کردیاں اوہناں دی پنجابی تے اردو شاعری اُتے بھرویں جھات پائی اے۔

115- عنوان مقالہ: پنجابی صوفیانہ شاعری دا موضوعاتی مطالعہ

O مقالہ نگار: سعدیہ شمس O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد
O سیشن: 1996ء O کل صفحے: 291

O باباں دی فہرست: (I) پنجاب دی سیاسی، سماجی، مذہبی تے لسانی صورتحال۔(II) تصوف تے پنجابی صوفیانی شاعری دا ارتقاء۔(III) پنجابی صوفیانہ شاعری دے موضوعات دا تحقیقی تے تنقیدی مطالعہ۔ (IV) مکدی گل تے کتابیات دی فہرست دتی گئی اے۔

ایس مقالے وچ پنجاب دی سیاسی، سماجی، مذہبی تے لسانی صورتحال نوں بھرویں انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا اے۔تصوف تے پنجابی صوفیانہ شاعری دے ارتقاء اُتے وی جھات پائی گئی اے تے موضوعات دے تنقیدی مطالعے نوں بھرویں ڈھنگ نال بیان کیتا گیا اے۔

116- عنوان مقالہ: نذیر احمد منظور بٹ (حیاتی ،فکر تے فن)

O مقالہ نگار: مصباح نوریں O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد
O سیشن: 1996ء O کل صفحے: 202

O باباں دی فہرست: (I) منظور بٹ دے دور دی سیاسی، سماجی تے ادبی صورتحال۔(II) منظور بٹ دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔ (III) منظور بٹ دیاں لکھتاں۔(IV) منظور بٹ دی شاعری دا فکری ویروا۔(V) منظور بٹ دی شاعری دا فنی ویروا۔(VI) مکدی گل تے کتابیات دی فہرست دتی گئی اے۔

مقالہ نگار نے نذیر احمد منظور بٹ ہوراں دی حیاتی، لکھتاں، سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں بیان کرن توں بعد اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پان دا آہر کیتا اے۔

117- عنوان مقالہ: مقصود ناصر چوہدری (حیاتی، فکر تے فن)

O مقالہ نگار: سیدہ کلثوم اختر O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک
O سیشن: 1996ء O کل صفحے: 337

O باباں دی فہرست: (I) مقصود ناصر چوہدری دے دور دی سیاسی، سماجی تے ادبی صورتحال۔(II) مقصود ناصر چوہدری: حیاتی۔(III) مقصود ناصر چوہدری دیاں لکھتاں۔(IV) مقصود ناصر چوہدری فکر تے فن۔(V) مکدی گل۔(VI) کتابیات۔(VII) ضمیمہ جات۔

مقالہ نگار نے مقصود ناصر چوہدری ہوراں دی حیاتی، لکھتاں تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے

واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے۔ مقصود ناصر چوہدری ہوراں دے فن تے فکر اُتے وی بھرویں جھات پائی گئی اے۔

118- عنوان مقالہ: سلطان محمود آشفتہ حیاتی فکر تے فن

O مقالہ نگار: ثوبیہ اعجاز O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا
O سیشن: 1996ء O کل صفحے: 235

O باباں دی فہرست: (I) سلطان محمود آشفتہ حیاتی تے شخصیت۔ (II) سلطان محمود آشفتہ دی پنجابی شاعری۔ (III) سلطان محمود آشفتہ دی نثر نگاری۔ (IV) سلطان محمود آشفتہ دیاں اردو لکھتاں۔ (V) سلطان محمود آشفتہ دی فکر تے فن دا اجمالی جائزہ۔ (VI) چونواں کلام۔

مقالہ نگار نے سلطان محمود آشفتہ ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں پیش کیتا اے۔ سلطان محمود آشفتہ ہوراں دے فن تے فکر اُتے بھرویں گل بات کیتی اے۔

119- عنوان مقالہ: جدید پنجابی شاعری دے مہاڑ

O مقالہ نگار: عابد حسین O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن
O سیشن: 1996ء O کل صفحے: 404

O باباں دی فہرست: (I) جدیدیت کیہ ہوندی اے؟ (II)۔ (i)۔ غزل۔ (ii)۔ جدید پنجابی غزل دے مہاڑ۔ (III)۔ (i)۔ نظم۔ (ii)۔ جدید پنجابی نظم دے مہاڑ۔

مقالہ نگار نے جدیدیت دی اصطلاح تے اوس دی تعریف اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی اے۔ جدید پنجابی غزل تے جدید پنجابی نظم دا مُڈھ، تاریخ تے ارتقاء دے نال نویں مہاڑاں بارے وی جانکاری دتی گئی اے۔

120- عنوان مقالہ: ضلع حافظ آباد دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: عبدالرزاق O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد
O سیشن: 1996ء O کل صفحے: 154

O باباں دی فہرست: (I) ضلع حافظ آباد دا پچھوکڑ۔ (II) ضلع حافظ آباد دی سیاسی، سماجی تے ثقافتی صورتحال۔ (III) ضلع حافظ آباد دی سرکڈھویں شخصیات۔ (IV) حافظ آباد دی پنجابی شاعری۔

مقالہ نگار نے ضلع حافظ آباد دی سیاسی، سماجی تے ثقافتی صورتحال نوں بڑے سوہنے ڈھنگ نال بیان کیتا اے۔ اوتھے دے پنجابی شاعراں تے نثر نگاراں نال واقفی کراندیاں اوہناں دے فن اُتے ہلکی پھُلکی تنقید کیتی اے۔

121- عنوان مقالہ: پروفیسر نور احمد ثاقب حیاتی تے تحقیق

O مقالہ نگار: کاشف احمد شاہ O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 1996ء O کل صفحے: 227

O باباں دی فہرست: (I) ضلع جھنگ دی سیاسی، سماجی، علمی تے ادبی صورتحال۔ (II)۔الف۔ نور احمد ثاقب دی حیاتی دے حالات و واقعات۔ ب۔ نور احمد ثاقب اپنے سمکالیاں دی نظر وچ۔ (III)۔ الف۔ نور احمد ثاقب بحیثیت نقاد۔ ب۔ لوک ادب بارے کھوج۔ ج۔ بحیثیت مدیر ''کرواں''۔ د۔ بحیثیت نظم نگار۔ ہ۔ بحیثیت ترجمہ نگار۔ و۔ نور احمد ثاقب دے ان چھپے مضموناں دا ویروا۔ ی۔ متفرق۔ (IV) نور احمد ثاقب دے فکر تے فن دا اجمالی جائزہ۔

مقالہ نگار نے پروفیسر نور احمد ثاقب ہوراں دی حیاتی، لکھتاں تے ضلع جھنگ دی سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔ پروفیسر نور احمد ثاقب ہوراں دا فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی اے۔

122- عنوان مقالہ: ڈاکٹر سرفراز حسین قاضی دی حیاتی تے ادبی خدمتاں

O مقالہ نگار: زاہد حسین O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 1996ء O کل صفحے: 195

O باباں دی فہرست: (I) ڈاکٹر سرفراز حسین قاضی دی حیاتی۔ (II) پنجابی تنقید دا ارتقاء (ڈاکٹر سرفراز حسین قاضی دی تنقید نگاری)۔ (III) ڈاکٹر سرفراز حسین قاضی بطور محقق۔ (IV) ڈاکٹر سرفراز حسین قاضی دیاں پھٹکل لکھتاں۔ (V) ڈاکٹر سرفراز حسین قاضی دے فن فکر دا اجمالی جائزہ۔

مقالہ نگار نے ڈاکٹر سرفراز حسین قاضی ہوراں دی حیاتی تے اوہناں دیاں علمی ادبی خدمات اُتے بھرویں جھات پاندیاں ڈاکٹر قاضی ہوراں دی شخصیت دے مختلف پکھاں نوں سامنے لیاندا تے سراہیا اے۔

123- عنوان مقالہ: ڈاکٹر آفتاب احمد نقوی۔ حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: شہزاد احمد O نگران مقالہ: ڈاکٹر شہباز ملک

O سیشن: 1996ء O کل صفحے: 232

O باباں دی فہرست: (I) سیاسی پچھوکڑ۔ (II) حیاتی۔ (III) لکھتاں دی جانکاری۔ (IV) فکر تے فن۔ (V) مکدی گل، کتاب واقفی۔ (VI) ضمیمہ جات۔

مقالہ نگار نے ڈاکٹر آفتاب احمد نقوی ہوراں دی حیاتی، لکھتاں تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات توں بعد اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پائی اے۔

124- عنوان مقالہ: پنجابی محاورے (الف توں جھ تیکر محاوریاں دی ترتیب تے تدوین)

O مقالہ نگار: مریم سادات O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا

O سیشن: 1997ء O کل صفحے: 89

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ (i)۔ محاورہ کیہ اے۔ (ii)۔ محاوریاں دی ترتیب تے تدوین (الف توں جھ تیکر)۔

مقالہ نگار نے محاورہ کیہ اے تے ایس دے استعمال اُتے بھرویں جھات پائی اے۔

125- عنوان مقالہ: پاکستانی پنجابی ناول نگاری (تنقیدی جائزہ) 1984ء توں 1997ء تک

O مقالہ نگار: سعدیہ لطیف O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 1997ء O کل صفحے: 108
O باباں دی فہرست: (I) ناول کیہ اے؟۔(II) 1947ء توں 1983ء تیکر دے ناولاں دا مختصر جائزہ۔ (III) پاکستانی پنجابی ناول نگاری تنقیدی جائزہ 1984ء توں 1997ء تک۔

ایس مقالے اندر مقالہ نگار نے ناول دے انگاں نوں بڑی ڈونگھائی نال پرکھ کے پڑھن والیاں لئی ناول دے حوالے نال نویاں جہتاں کھولیاں نیں۔ 1947ء توں 1983ء تیکر دے ناولاں دا مختصر جائزہ وی پیش کیتا گیا اے۔

126- عنوان مقالہ: تحفتہ العاشقین (تحقیق، تنقید تے تدوین متن)

O مقالہ نگار: سمن سرفراز O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن
O سیشن: 1997ء O کل صفحے: 302

تدوین متن دے حوالے نال ایہہ ایم۔اے دی سطح اُتے پہلا مقالہ اے۔ ایس وچ ''گلزارِ موسیٰ'' دے متن دی تدوین کیتی گئی اے۔

127- عنوان مقالہ: بابا عبیرابوذری بطور عوامی شاعر

O مقالہ نگار: رافعہ حنا قریشی O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 1997ء O کل صفحے: 65
O باباں دی فہرست: (I) حیاتی۔(II) سیاسی، سماجی حالات۔(III) عبیرابوذری بطور عوامی شاعر۔ (IV) مکدی گل تے کتابیات شامل اے۔

مقالہ نگار نے بابا عبیرابوذری ہوراں دی حیاتی تے شاعری اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

128- عنوان مقالہ: پنجابی محاورے (گ توں ی تیکر محاوریاں دی ترتیب تے تدوین)

O مقالہ نگار: سحر بشیر O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 1997ء O کل صفحے: 68
O مقالے دی ونڈ انج اے۔ (i)۔محاورہ کیہ اے؟۔(ii)۔محاوریاں دی ترتیب تے تدوین (گ توں ے تیکر)۔(iii)۔کتابیات۔

مقالہ نگار نے محاورہ اُتے کروائے جان والے ترتیب وار کم نوں اگانہہ ٹوریا اے۔

129- عنوان مقالہ: محمد حسین طاہر حیاتی فکر تے فن

O مقالہ نگار: آمنہ صدیق O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن
O سیشن: 1997ء O کل صفحے: 108
O مقالے دی ونڈ 7 حصیاں وچ کیتی گئی اے۔ (i)۔ مڈھلی گل۔(ii)۔ حیاتی۔ (iii)۔ سیاسی، سماجی تے ادبی صورتحال۔ (iv)۔نعت ومنقبت۔ (v)۔ پھٹکل لیکھ۔ (vi)۔مکدی گل۔ (vii)۔ کتابیات۔

مقالہ نگار نے محمد حسین طاہر ہوراں دی حیاتی، لکھتاں تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے تے اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں بحث کیتی اے۔

130- عنوان مقالہ: پنجابی محاورے (چ توں ش تیکر محاوریاں دی ترتیب تے تدوین)

O مقالہ نگار: اظہر حیدر O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا
O سیشن: 1997ء O کل صفحے: 69
O مقالے دی ونڈ انج اے۔ (i)۔ مڈھلی گل۔(ii)۔محاورہ کیہ اے؟۔(iii)۔محاورے (چ توں ش تیکر)

131- عنوان مقالہ: ماہنامہ ''پنجابی زبان'' دی ببلیوگرافی

O مقالہ نگار: مہر وقارالحسن لک O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 1997ء O کل صفحے: 82
O ایس مقالے دی ونڈ نہیں دتی گئی۔

132- عنوان مقالہ: پنجابی محاورے (ص توں ک تیکر محاوریاں دی ترتیب تے تدوین)

O مقالہ نگار: محمد عالمگیر O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 1997ء O کل صفحے: 51

133- عنوان مقالہ: شیخ افتخار احمد نسیم حیاتی فن تے فکر

O مقالہ نگار: رخسانہ کوثر O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد
O سیشن: 1998ء O کل صفحے: 181
O باباں دی فہرست: (I) سیاسی، سماجی تے ادبی صورتحال۔ (II) شیخ افتخار احمد نسیم دی حیاتی تے شخصیت۔ (III) شاعری دا فنی پہلو۔ (IV) فکری پہلو۔ (V) اردو شاعری۔

مقالہ نگار نے شیخ افتخار احمد نسیم ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔ شیخ افتخار احمد نسیم ہوراں دے فن تے فکر اُتے بھرویں گل بات کیتی گئی اے۔

134- عنوان مقالہ: پنجابی صوفیانہ شاعری دے ارتقاء وچ لاہور دے خانقاہی نظام دا کردار

O مقالہ نگار: منور سلطانہ O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن:99-1997ء O کل صفحے:173

O باباں دی فہرست:(I) لاہور: اک تعارف۔(II) لاہور دا خانقاہی نظام تے معروف خانقاہاں۔ (III) لاہور دے خانقاہی نظام دے پنجابی شاعر۔(IV) تصوف تے صوفیانہ شاعری دی زبان۔ (V) پنجابی شاعری دے ارتقاء وچ خانقاہی نظام دا کردار۔

135- عنوان مقالہ: علامہ محمد عبدالکریم قلعداری حیاتی تے فن

O مقالہ نگار: عاصمہ غلام رسول O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن:99-1997ء O کل صفحے:200

O باباں دی فہرست:(I) علامہ محمد عبدالکریم قلعداری دا خاندانی پس منظر۔ (II) علامہ محمد عبدالکریم قلعداری دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔(III) علامہ محمد عبدالکریم قلعداری دیاں پنجابی ادبی خدمات تے تصانیف۔(IV) علامہ محمد عبدالکریم قلعداری دے کلام دا فکری وفنی ویروا۔

136- عنوان مقالہ: تماہی ''پنجابی ادب'' وچ چھپن والیاں لکھتاں ''ببلیوگرافی''

O مقالہ نگار: مہرالنساء O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن:99-1997ء O کل صفحے:229

O ایس مقالے دی ونڈانج اے۔ مڈھلی گل۔ تماہی ''پنجابی ادب'' اک جان پچھان۔ تماہی ''پنجابی ادب'' سمکالیاں دی نظر وچ۔ ببلیوگرافی،نثری لکھتاں۔علمی، ادبی،تنقیدی تے تحقیقی مضمون۔ افسانے۔ ڈرامے۔ خاکے۔ ناول۔ انشائیے۔سفرنامے۔ ان وسریاں۔ طب۔ سائنس۔ ادارے۔اپنی گل۔ اکھر لیکھا۔ پنجابی املا۔ پڑچول۔ رجھویں۔ سنہے۔ببلیوگرافی۔شعری لکھتاں۔حمد۔نعت۔نظم۔غزل۔گیت۔ متفرق لکھتاں۔ادبی خبراں۔اقتباسات۔افسانچے۔سچے اکھان۔انٹرویوز۔

ایس مقالہ وچ تماہی ''پنجابی ادب'' لاہوردا تعارف وی پیش کیتا گیا اے۔

137- عنوان مقالہ: روزنامہ ''سجن'' دے ادبی مضمون: ببلیوگرافی

O مقالہ نگار: فرحت نذیر O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن:99-1997ء O کل صفحے:71

O ایس مقالے دے تن حصے نیں۔ پہلا حصہ مڈھلی گل۔ دوجا حصہ ''سجن'' دے لکھاریاں دے تاثرات۔ تیجا حصہ روزنامہ ''سجن'' دے ادبی مضموناں دی ببلیوگرافی۔

138- عنوان مقالہ: منظور وزیر آبادی حیاتی تے شاعری

O مقالہ نگار: اسماء انیس علوی O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن:99-1997ء O کل صفحے:109

O باباں دی فہرست:(I) حیاتی۔(II) ویلا۔(III) غزل۔(IV) فنی تے فکری تجزیہ۔(V) کجھ ہور لکھتاں۔

مقالہ نگار نے منظور وزیر آبادی ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں، خاص طور اُتے اوہناں دی غزل تے دوجیاں تخلیقی لکھتاں وچ اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پائی اے۔

139- عنوان مقالہ: پنجابی زبان تے ادب بارے انگریزی کتاباں دی فہرست

O مقالہ نگار: ساجدہ کنول O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 99-1997ء O کل صفحے: 82
O ایس مقالے دے تن حصے نیں۔ پہلا حصہ مُڈھلی گل۔ دوجا حصہ فہرست (ببلیوگرافی) لکھتاں لکھاری وار۔ تیجا حصہ اشاریہ (انڈکس) موضوع وار۔

140- عنوان مقالہ: اٹھارویں صدی دی پنجابی شاعری وچ عصری شعور

O مقالہ نگار: حافظہ تسنیم کوثر O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 99-1997ء O کل صفحے: 74
O باباں دی فہرست: (I) اٹھارویں صدی دے سیاسی تے سماجی حالات۔ (II) اٹھارویں صدی دے سیاسی، سماجی، اخلاقی تے مذہبی حالات تے پنجابی شاعری۔

مقالہ نگار نے اٹھارویں صدی دے سیاسی، سماجی، اخلاقی تے مذہبی حالات تے پنجابی شاعری اُتے کھل کے چانن پایا اے۔

141- عنوان مقالہ: سید علی عباس جلالپوری شخصیت، علمی تے ادبی کارنامے

O مقالہ نگار: رفعت جبیں O نگران مقالہ: محمد سعید خاور بھٹا
O سیشن: 99-1998ء O کل صفحے: 229
O باباں دی فہرست: (I) سید علی عباس جلالپوری حیاتی تے شخصیت۔ (II) الف۔ ''وحدت الوجود تے پنجابی شاعری'' دا تجزیاتی مطالعہ۔ ب۔ ''وڈکیاں دی سوجھ'' اک پرکھ وچار۔ (III) علی عباس جلالپوری دیاں اردو لکھتاں۔ (IV) پھٹکل لکھتاں۔ (V) علی جلالپوری دا علمی تے ادبی مقام۔

مقالہ نگار نے سید علی عباس جلالپوری ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے تے اوہناں دیاں علمی ادبی خدمات اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

142- عنوان مقالہ: ہیر دمودر دے کرداراں دا نفسیاتی ویروا (مقالہ چھپ چکیا اے)

O مقالہ نگار: شاہانہ غلام O نگران مقالہ: محمد سعید خاور بھٹا
O سیشن: 99-1998ء O کل صفحے: 179۔
O باباں دی فہرست: (I) دمودر دا سما تے جیون۔ (II) دمودر دے سمے تیکر ہیر ادب دی ریت۔ (III) ہیر دی کہانی دمودر دی زبانی۔ (IV) ہیر دے کرداراں دا نفساتی ویروا۔

مقالہ نگار نے دمودر دی حیاتی تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔ ہیر دمودر داس دے کرداراں دا نفسیاتی ویروا پیش کیتا گیا اے۔

143- عنوان مقالہ: ساندل بار وچ شادی ویاہ دیاں رسماں تے رواجاں دے گیت

O مقالہ نگار: حمیرا امیر O نگران مقالہ: محمد سعید خاور بھٹا
O سیشن: 99-1998ء O کل صفحے: 83

O باباں دی فہرست: (I) ساندل بار دا جیون تے وسیب۔ (II) رسم تے رواج کیہ اے؟۔ (III) ویاہ دیاں رسماں دے گیتاں دا ویروا۔

مقالہ نگار نے رسم تے رواج دی تعریف کر دیاں ساندل بار وچ ویاہ دیاں رسماں تے گیتاں دا ویروا پیش کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

144- عنوان مقالہ: واصف علی واصف دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: شازیہ نورین O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن
O سیشن: 99-1997ء O کل صفحے: 155

O باباں دی فہرست: (I) واصف علی واصف حیاتی توں اخیری پندھ تائیں۔ (II) تصوف تے پنجابی ادب دا رشتہ۔ (III) واصف علی واصف دی پنجابی شاعری۔

مقالہ نگار نے واصف علی واصف ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے تصوف دی ریت اُتے بھرویں جھات پاندیاں اوہناں پنجابی شاعری دے مجموعے ''بھرے بھڑ ولے'' دا ویروا کیتا اے۔

145- عنوان مقالہ: مولوی غلام رسول عالمپوری دی احسن القصص وچ جذبات نگاری

O مقالہ نگار: رومانہ صادق O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن (عمر)
O سیشن: 99-1997ء O کل صفحے: 342

O باباں دی فہرست: (I) مثنوی کیہ اے؟۔ (II) جذبات نگاری کیہ اے؟۔ (III) مولوی غلام رسول عالمپوری دی ''احسن القصص'' وچ جذبات نگاری۔ (IV) مولوی غلام رسول عالمپوری دی احسن القصص دا حافظ برخوردار رانجھا، صدیق لالی تے عبدالحکیم اوچی نال تقابلی جائزہ۔

مقالہ نگار نے مثنوی نگاری تے جذبات نگاری اُتے بھرویں جھات پائی اے۔ مولوی غلام رسول عالمپوری دی ''احسن القصص'' وچ جذبات نگاری دے پکھ نوں کھل کے پیش کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

146- عنوان مقالہ: تحریک پاکستان تے ظہیر نیاز بیگی

O مقالہ نگار: آسیہ احسان O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن (عمر)
O سیشن: 99-1997ء O کل صفحے: 135

O باباں دی فہرست: (I) تحریک آزادی تے پاکستان دی ضرورت، آزادی دی تحریک دیاں وجہاں

تے مقصد، پنجاب دا کردار، پنجاب وچ مسلماناں دیاں تعلیمی، مذہبی، علمی، ادبی خدمتاں۔ (II) ظہیر نیاز بیگی دی حیاتی۔ (III) الف۔ظہیر نیاز بیگی دی قومی و ملی شاعری۔ ب۔ظہیر نیاز بیگی دی پنجابی نثر۔ ج۔ ظہیر نیاز بیگی دی اردو نظم تے نثر۔

مقالہ نگار نے ظہیر نیاز بیگی ہوراں دی حیاتی، لکھتاں تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔تحریک آزادی تے پاکستان دی ضرورت، مقصد، پنجاب دے کردار، تے ظہیر نیاز بیگی ہوراں دیاں تعلیمی، مذہبی، علمی، ادبی خدمتاں نوں کھل بیان کیتا گیا اے تے اوہناں دی قومی و ملی شاعری تے پنجابی نثر اُتے وی بھرویں جھات پائی گئی اے۔

147- عنوان مقالہ: حضرت سید محمد یوسف نقشبندیؒ دا پنجابی ادب وچ حصہ

O مقالہ نگار: محمد عرفان الحق O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 99-1997ء O کل صفحے: 234

O باباں دی فہرست: (I) پچھوکڑ۔(II) سلسلہ نقشبندیہ (اجمالی ویروا)۔(III) حیاتی دے حالات دا ویروا۔ (IV) حضرت سید محمد یوسف نقشبندیؒ بارے اہل علم تے اہل نظر دیاں راواں۔(V) حضرت سید محمد یوسف نقشبندیؒ دے پنجابی وعظ۔(VI) پھٹکل لیکھ۔(VII) حضرت سید محمد یوسف نقشبندیؒ دا پنجابی ادب وچ حصہ۔

مقالہ نگار نے حضرت سید محمد یوسف نقشبندیؒ ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے تے اوہناں دیاں علمی ادبی خدمات اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

148- عنوان مقالہ: منشی خواہش علی۔حیاتی فکر تے فن

O مقالہ نگار: بابر حسین بابر O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 1999ء O کل صفحے: 131

O باباں دی فہرست: (I) پچھلا رُخ۔ (II) لکھتاں، عمومی ویروا۔ (III) لکھتاں دا تنقیدی ویروا۔(IV) فنی تے فکری رنگ۔

مقالہ نگار نے منشی خواہش علی ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں نوں کھل کے پیش کیتا اے تے منشی خواہش علی ہوراں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پائی گئی اے۔

149- عنوان مقالہ: سیف الملوک (میاں محمد بخشؒ) تے سیفل نامہ (مولوی لطف علی بہاولپوری) دا تقابلی مطالعہ

O مقالہ نگار: عائشہ رحمٰن O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 2000-1999ء O کل صفحے: 304

O بایاں دی فہرست:(I) جیون پندھ۔سیفل نامہ تے سیف الملوک دے امتیاز۔(II) کردار نگاری دی سطح تے۔(III) واقعات نگاری دی سطح تے۔(IV) منظر نگاری دی سطح تے۔(V) جذبات نگاری دی سطح تے۔(VI) مولوی لطف علی بہاولپوریؒ تے میاں محمد بخشؒ ہوراں دا اسلوب بیان (فنی وفکری مطالعہ)

مقالہ نگار نے میاں محمد بخشؒ تے مولوی لطف علی بہاولپوریؒ ہوراں دی حیاتی تے ادبی مقام نوں کھل کے پیش کیتا اے۔ مولوی لطف علی بہاولپوریؒ تے میاں محمد بخشؒ ہوراں دی سیف الملوک وچ کرادر نگاری، واقعات نگاری تے منظر نگاری اُتے بھرویں جھات پاندیاں اوہناں دا تقابل کیتا اے۔

150- عنوان مقالہ: حضرت خواجہ محمد کریم اللہ عباسی قادریؒ حیاتی تے فن

O مقالہ نگار: فرحانہ حمید O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 99-1998ء O کل صفحے: 153

O بایاں دی فہرست:(I) الف۔ حضرت خواجہ محمد کریم اللہ عباسی قادریؒ ہوراں دا جیون۔ ب۔ آپؒ دے دور دی سیاسی، سماجی، مذہبی صورتحال۔ ج۔ سلسلہ قادریہ دے پرچار وچ آپؒ دا حصہ۔(II) سی حرفی دا پندھ اجو کے دور تائیں۔(III) خواجہ محمد کریم اللہ عباسی قادریؒ ہوراں دے کلام دا فنی ،فکری مطالعہ۔(IV) الف۔ آپؒ دا اردو کلام۔ ب۔ آپؒ دے اردو نثری لیکھ۔(V) پھٹکل لیکھ۔(VI) کتابیات۔

مقالہ نگار نے حضرت خواجہ محمد کریم اللہ عباسی قادریؒ ہوراں دی حیاتی ،شخصیت تے سیاسی، سماجی تے مذہبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے۔ حضرت خواجہ محمد کریم اللہ عباسی قادریؒ ہوراں دیاں علمی ادبی تے متفرقانہ خدمات اُتے بھرویں جھات پائی اے۔

151- عنوان مقالہ: پیر احمد شاہؒ دی حیاتی تے شاعری

O مقالہ نگار: شگفتہ شاہین O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 2000-1998ء O کل صفحے: 240

O بایاں دی فہرست:(I) پیر احمد شاہؒ دی حیاتی تے تھاں۔(II) سیاسی، سماجی ، مذہبی صورتحال تے سمکالی۔(III) سلسلہ چشتیہ برصغیر وچ۔(IV) پیر احمد شاہ ہوراں دی شاعری۔(V) کتابیات۔

مقالہ نگار نے پیر احمد شاہؒ ہوراں دی حیاتی تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات دے نال نال سلسلہ چشتیہ بارے جانکاری دیندیاں اوہناں دی شاعری دے کئی پکھاں نوں ساہمنے لیاندا اے۔

152- عنوان مقالہ: روزنامہ ''ڈان'' وچ پنجابی زبان تے ادب بارے چھپن والیاں لکھتاں ''ببلیو گرافی''

O مقالہ نگار: فائزہ الماس O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 2000-1998ء O کل صفحے: 42+70=112

O مقالے دے دو حصے نیں۔ پہلے حصے وچ پنجابی زبان تے ادب بارے انگریزی مقالیاں دی فہرست۔ دوجے حصے وچ پنجابی کتاباں اتے انگریزی وچ تبصرے شامل نیں۔

153- عنوان مقالہ: عبدللطیف افضل حیاتی تے شاعری

O مقالہ نگار: نورین غنی O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 2000-1999ء O کل صفحے: 174

O مقالے دے کل 9 حصے نیں۔ پہلے حصے وچ مُڈھلی گل۔ دوجے حصے وچ عبداللطیف افضل دی حیاتی۔ تیجے حصے وچ عبداللطیف افضل دے دور دی سیاسی سماجی صورتحال۔ چوتھے حصے وچ تن شعری صنفاں۔ نعت، غزل تے رباعی۔ پنجویں حصے وچ خاکسار تحریک تے قادیانیت بارے وچاراں دا جائزہ۔ چھیویں حصے وچ طنز ومزاح۔ ستویں حصے وچ ترجمہ۔ اٹھویں حصے وچ مکدی گل۔ نویں حصے وچ کتابیات۔

مقالہ نگار نے عبدللطیف افضل ہوراں دی حیاتی تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کردیاں اوہناں دی شاعری اُتے بھرویں جھات پائی اے۔ خاکسار تحریک تے قادیانیت بارے وچاراں دا جائزہ اُتے وی جھات پائی گئی اے۔

154- عنوان مقالہ: پنجاب، پنجابی زبان تے ادب بارے چھپن والیاں لکھتاں ''ببلیو گرافی''

O مقالہ نگار: ہما فاطمہ O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 2000-1998ء O کل صفحے: 117

O ایس مقالے دے تن حصے نیں۔ پہلے حصے وچ پنجاب بارے اردو کتاباں دی فہرست (ببلیوگرافی)۔ دوجے حصے وچ پنجابی زبان تے ادب بارے اردو کتاباں دی فہرست (ببلیوگرافی)۔ تیجے حصے وچ اشاریہ کتب (عنوان وار)۔

155- عنوان مقالہ: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دیاں صحافتی خدمات

O مقالہ نگار: ارجمند امین O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 2000-1999ء O کل صفحے: 186

O باباں دی فہرست: (I) ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دی حیاتی دے حالات۔ (II) ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دے صحافتی سفر دی کہانی۔ (III) ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دی اداریہ نگاری۔ (IV) زبان و بیان۔ (V) ماہنامہ ''پنجابی'' (دسمبر 1951ء توں فروری مارچ 1960ء) تے تماہی ''پنجابی'' (جولائی، اگست، ستمبر 1998ء توں جولائی 2000ء، مارچ 2001ء) وچ چھپن والیاں لکھتاں دی فہرست۔

مقالہ نگار نے ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں دی حیاتی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کردیاں اوہناں دے صحافتی سفر تے اداریہ نگاری اُتے وی بھرویں جھات پائی اے۔

156- عنوان مقالہ: سری بریاکوف دی کتاب ''Punjabi Literature'' دا پنجابی ترجمہ

O مقالہ نگار: عتیقہ شوکت O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 2000-1998ء O کل صفحے: 161

O ایس مقالے دی ونڈ انج اے۔(i)۔ترجمے دی ٹور۔(ii)۔پنج دریاواں دی سرزمین۔(iii)۔پنجابی ادب دا سرچشمہ۔(iv)۔احتجاجی شاعری۔(v)۔واراں تے اوہناں دے ہیرو۔(vi)۔دکھاں دی بھاہ (29-25)۔(vii)۔جولاہیاں تے چمڑا رنگن والیاں دی شاعری۔(viii)۔لفظ دے ذریعے تے تلوار دے ذریعے۔(ix)۔پنجاب دے سورمے نویں رستیاں دی تلاش۔(x)۔واپسی۔(xi)۔چن تے آنسواں دا شاعر۔(xii)۔جٹ میرے دوست نیں۔(xiii)۔انسان دوستی دا رجحان۔(xiv)۔طنز دا تیر۔(xv)۔اک نویں بنیاد۔(xvi)۔نویں سورمے۔(xvii)۔جنگ دی پیداوار۔(xviii)۔زمانے دی آواز۔(xix)۔اخیر وچ اج دا پنجابی ادب

مقالہ نگار نے ترجمے دی تعریف تے اوس دی ٹورنوں بیان کر کے اگوں کتاب دا ترجمہ کیتا اے۔

157- عنوان مقالہ:وادی سون سکیسر دیاں لوک رسماں تے لوک گیت

O مقالہ نگار: فرزانہ نواز O نگران مقالہ:پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن:2000-1999ء O کل صفحے:162

O باباں دی فہرست:(I)وادی سون دی تاریخ۔(II) وادی سون دی زبان۔(III) اعوان قوم دی تاریخ۔(IV) وادی سون دیاں لوک رسماں۔i۔لوک رسماں دا تعارف۔ii۔پیدائش دیاں رسماں۔iii۔شادی دیاں رسماں۔iv۔فوتگی دیاں رسماں۔(V)وادی سون دے گیت۔

مقالہ نگار نے وادی سون دی تاریخ، زبان، اعوان قوم دی تاریخ تے وادی سون دیاں لوک رسماں بارے نوں بڑے بھرویں انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا اے۔

158- عنوان مقالہ:ضلع جھنگ دی جدید شاعری

O مقالہ نگار: محمد صفدر ریاض O نگران مقالہ:پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن:2000-1998ء O کل صفحے:109

O باباں دی فہرست:(I) جھنگ دا تاریخی پچھوکڑ۔(II) جدیدیت کیہ اے؟۔(III) جھنگ دی جدید شاعری۔(IV) جھنگ دی شاعری دا مستقبل۔

مقالہ نگار نے جھنگ دا سیاسی،سماجی،ثقافتی علمی تے ادبی پس منظرنوں سوہنے ڈھنگ نال پیش کرن دا آہر کیتا اے تے جھنگ دی جدید پنجابی شاعری نوں دا بھرواں تعارف کروایا اے۔

159- عنوان مقالہ:خواجہ عبدالرحیم عاجز دا پنجابی وچ حصہ

O مقالہ نگار: سمیرا اسلم O نگران مقالہ:محترمہ نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن:2000-1998ء O کل صفحے:99

O باباں دی فہرست:(I) تحریک پاکستان توں وجود پاکستان تیکر دے پندھ وچ چلن والیاں مختلف سیاسی،سماجی، مذہبی تحریکاں۔(II) خواجہ عبدالرحیم عاجز دی حیاتی تے رجھاں۔(III) خواجہ عبدالرحیم عاجز دے کلام دا فکری تجزیہ۔(IV) خواجہ عبدالرحیم عاجز دا ان چھپیا کلام۔

مقالہ نگار نے خواجہ عبدالرحیم عاجز ہوراں دی حیاتی،لکھتاں تے سیاسی،سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں بیان کردیاں تحریک پاکستان توں وجود پاکستان تیکر دے پندھ وچ چلن والیاں مختلف سیاسی،سماجی،مذہبی تحریکاں اُتے کھل کے چانن پایا اے۔خواجہ عبدالرحیم عاجز شاعری اُتے وی بھرویں جھات پائی گئی اے۔

160- عنوان مقالہ:محمد ابراہیم خادم دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: محمد یوسف عبدالرحمٰن O نگران مقالہ:محترمہ نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن:2000-1998ء O کل صفحے:126

O باباں دی فہرست:(I) محمد ابراہیم خادم سماں،حیاتی تے سمکالی۔(II) اہلحدیث شاعراں دی پنجابی نوں دین۔(III) مجلس احرار اسلام تے ابراہیم خادم۔(IV) محمد ابراہیم خادم۔(V) کتابیات۔

مقالہ نگار نے محمد ابراہیم خادم ہوراں دی حیاتی،شخصیت تے سیاسی،سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔اہلحدیث شاعراں دی پنجابی نوں دین تے محمد ابراہیم ہوراں دی پنجابی شاعری اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی گئی اے۔

161- عنوان مقالہ:سارا شگفتہ دی نظم نگاری دا نفسیاتی تے عمرانی مطالعہ

O مقالہ نگار: صدف ملک O نگران مقالہ:جناب خالد ہمایوں

O سیشن:2000-1999ء O کل صفحے:293

O باباں دی فہرست:(I) سارا شگفتہ دی شاعری دا سیاسی عمرانی پس منظر۔(II) سارا شگفتہ دی شخصیت دے پکھ۔(III) خطوط دا جائزہ۔(IV) نویں نظم دا ارتقا سارا شگفتہ تک۔(V) نثری نظم۔(VI) علامت نگاری۔(VII) نظماں دا نفسیاتی تے عمرانی مطالعہ۔(VIII) کتابیات۔

مقالہ نگار نے سارا شگفتہ ہوراں دی حیاتی،شخصیت تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے بیان کیتا اے تے سارا دی شاعری دا سیاسی عمرانی پس منظر پیش کردیاں اوہناں دی شاعری اُتے بھرویں جھات پائی اے۔

162- عنوان مقالہ:سید فضل شاہ دا قصہ سوہنی مہینوال تے سائیں فیروز نگیں دا قصہ سوہنی دا تقابلی مطالعہ

O مقالہ نگار: شبنم اسحاق O نگران مقالہ:جناب خالد ہمایوں

O سیشن:2000-1998ء O کل صفحے:165۔

O باباں دی فہرست:(I)داستان کیہ اے؟ (داستان دی تعریف،داستان دی اہمیت،پنجاب دیاں لوک داستاناں،سوہنی مہینوال دی داستان دا مُڈھ،اہمیت تے مقبولیت۔(II) فضل شاہ تے نگین دے حالات زندگی۔(III) فضل شاہ دا قصہ سوہنی مہینوال تے فیروز نگین دا قصہ سوہنی دا خلاصہ۔(IV) دونواں قصیاں دا تقابلی مطالعہ۔(V) قصے دی معنویت۔(VI) کتابیات۔ (نوٹ) ایہ مقالہ کتابی شکل وچ

چھپ گیا اے۔

163- عنوان مقالہ:این انگلش پنجابی ڈکشنری (ڈبلیو پی ہیرس بی۔اے) دی رومن رسم الخط توں موجودہ رسم الخط وچ تبدیلی

O مقالہ نگار: عائشہ مفتی O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 2000-1999ء O کل صفحے: 660

O باباں دی فہرست: (I) لغت نگاری تے ڈبلیو پی ہیرس (بی۔اے)۔(II) مشنری اداریاں دی پنجابی زبان، ادب، لوک ورثہ نوں دین۔(III) لغت دا اُلتھا۔(IV) کتابیات۔

164- عنوان مقالہ: محمد آصف خاں علمی تے ادبی سیوا

O مقالہ نگار: فیاض مگھیانہ O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا

O سیشن: 01-2000ء O کل صفحے: 236

O باباں دی فہرست: (I) محمد آصف خاں جیون تے شخصیت۔(II) محمد آصف خاں بحثیت ماہر لسانیات۔ (III) کلاسیکی شاعری دے سودھن ہار۔(IV) محمد آصف خاں تے تماہی "پنجابی ادب" دی ادارت۔(V) محمد آصف خاں دی کہانی کاری۔(VI) محمد آصف خاں ہک پارکھ۔(VII) چھٹکل لکھتاں۔

مقالہ نگار نے محمد آصف خاں ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔ محمد آصف خاں بحثیت ماہر لسانیات اتے اوہناں دیاں علمی ادبی خدمات اُتے بھرویں جھات پائی اے۔

165- عنوان مقالہ: مہینہ وار "ماں بولی" لہور مہاڑ تے ببلیو گرافی

O مقالہ نگار: عفت عاشق O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا

O سیشن: 01-2000ء O کل صفحے: 397

O باباں دی فہرست: (I) مہینہ وار "ماں بولی" دے مہاڑ۔(II) مہینہ وار "ماں بولی" دی ببلیوگرافی۔

ایس مقالے وچ مہینہ وار "ماں بولی" لہوردا تعارف پیش کیتا گیا اے۔ ایہ مقالہ کتابی شکل وچ چھپ گیا اے۔

166- عنوان مقالہ: رؤف شیخ دی شخصیت تے فن

O مقالہ نگار: سیدہ زیبا بتول O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 01-2000ء O کل صفحے: 142

O باباں دی فہرست: (I) رؤف شیخ دے زمانے دا سیاسی، سماجی تے ادبی پس منظر۔(II) رؤف شیخ دی حیاتی، حالات و واقعات۔(III) رؤف شیخ دے کلام دیاں فکری خوبیاں۔(IV) رؤف شیخ دے کلام دیاں فنی خوبیاں۔(V) رؤف شیخ دا پنجابی ادب وچ مقام۔(VI) کتابیات۔

مقالہ نگار نے رؤف شیخ ہوراں دی حیاتی، لکھتاں، سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات توں اڈ اوہناں دی شاعری دا بھرواں ویروا کیتا اے۔

167- عنوان مقالہ: علامہ صائم چشتیؒ فنی تے فکری ویروا

O مقالہ نگار: آمنہ احمد O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 01-2000ء O کل صفحے: 193

O باباں دی فہرست: (I) ویہویں صدی دی سیاسی سماجی تے ادبی صورتحال۔ (II) صائم چشتیؒ دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔ (III) لکھتاں دا تعارف شاعری تے نثر۔ (IV) صائم چشتیؒ دی شاعری دا فکری ویروا۔ (V) صائم چشتیؒ دی شاعری دا فنی ویروا۔ (VI) پنجابی شاعری وچ صائم چشتیؒ دا مقام۔

مقالہ نگار نے علامہ صائم چشتیؒ ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دا تعارف کراندیاں اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی اے۔

168- عنوان مقالہ: سائیں حیات پسروری حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: محمد شاہد صلاح الدین O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 01-2000ء O کل صفحے: 144

O باباں دی فہرست: (I) سیاسی، سماجی تے ادبی صورتحال۔ (II) سائیں حیات دی حیاتی۔ (III) سائیں حیات دیاں کتاباں دا تعارف۔ (IV) سائیں حیات دی شاعری دا فنی پہلو۔ (V) شاعری فکری پہلو۔ (VI) مکدی گل۔

مقالہ نگار نے سائیں حیات پسروری ہوراں دی حیاتی، لکھتاں تے اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرواں مقالہ لکھیا اے۔

169- عنوان مقالہ: عبداللہ شاکر (شخصیت تے فن)

O مقالہ نگار: محمد اسلم O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 01-2000ء O کل صفحے: 89

O باباں دی فہرست: (I) عبداللہ شاکر دی حیاتی۔ (II) عبداللہ شاکر ہوراں دے دور دے سیاسی تے سماجی حالات۔ (III) فنی تے فکری ویروا۔ (IV) مکدی گل۔ (V) ضمیمہ۔

170- عنوان مقالہ: ''ہسٹری آف پنجابی لٹریچر'' از سی ایل نارنگ دا پنجابی ترجمہ

O مقالہ نگار: طارق شاہد ستی O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 01-2000ء O کل صفحے: 194

171- عنوان مقالہ: رسالہ ''تخلیق'' وچ چھپن والیاں پنجابی لکھتاں (ببلیوگرافی)

O مقالہ نگار: حافظ عارف محمود ملک O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 01-2000ء O کل صفحے: 245

O ایس مقالے دے دو حصے نیں۔ پہلا حصہ۔نظم۔ (i)۔غزلاں۔ (ii)۔نظماں۔ (iii)۔گیت۔ (iv)۔کافیاں۔دوجا حصہ۔نثر۔(i)۔کہانیاں۔(ii)۔مضامین۔(iii)۔افسانے۔(iv)۔متفرق۔

172- عنوان مقالہ: ناول ''ٹانواں ٹانواں تارا'' دا تجزیاتی مطالعہ

O مقالہ نگار: عائشہ صدیقی O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 01-2000ء O کل صفحے: 193

O باباں دی فہرست: (I) ناول کیہ اے؟۔(II) منشایاد دی زندگی دے حالات۔(III) ناول دے پچھوکڑ دے سیاسی تے سماجی حالات۔(IV) ناول دی کہانی۔(V) ناول دا فنی فکری جائزہ۔

مقالہ نگار نے منشا یاد ہوراں دی حیاتی تے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے ناول دی تعریف تے پچھوکڑ بارے ذکر کر دیاں ''ٹاواں ٹاواں تارا'' ناول دا فنی فکری جائزہ وی پیش کیتا گیا اے۔

173- عنوان مقالہ: اٹھارویں صدی دی پنجابی صوفیانہ شاعری دا تجزیاتی مطالعہ

O مقالہ نگار: عظمیٰ ناہید O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 01-2000ء O کل صفحے: 175

O باباں دی فہرست: (I) تصوف کیہ اے؟۔ (II) اٹھارویں صدی دی سیاسی، سماجی تے ثقافتی صورتحال۔(III) اٹھاوریں صدی دے صوفی شاعراں دی جان پچھان۔(IV) صوفی شاعراں دیاں شعری صنفاں۔(V) صوفیانہ شاعری دا تجزیہ۔(VI) مکدی گل۔(VII) کتاب واقفی۔

مقالے اندر تصوف دی تعریف تے اٹھارویں صدی دی سیاسی، سماجی تے ثقافتی صورتحال، صوفی شاعراں دی شاعری دا ویروا کیتا گیا اے۔

174- عنوان مقالہ: ارشاد احمد پنجابی دیاں ادبی خدمتاں

O مقالہ نگار: مریم حسین O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 01-2000ء O کل صفحے: 333

O باباں دی فہرست: (I) جیون پندھ تے لکھتاں۔(II)۔ (i)۔ ارشاد احمد پنجابی دیاں ادبی خدمتاں۔ (ii)۔فوک لور خدمتاں۔ (iii)۔ بال ادب وچ حصہ۔ (iv)۔فن ترجمہ تے ارشاد پنجابی۔ (v)۔لغت کاری۔ (vi)۔بطور عمرانی ماہر۔ (vii)۔ پھٹکل لیکھ۔(III) ارشاد احمد پنجابی دیاں لکھتاں دا فنی فکری ویروا۔

مقالہ نگار نے ارشاد احمد پنجابی ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں نوں کھل کے پیش کیتا اے۔ مقالہ نگار نے ارشاد احمد پنجابی ہوراں دیاں ادبی خدمات نوں بڑے سُلکھنے ڈھنگ نال اُلیکیا اے۔

175- عنوان مقالہ: حفیظ تائب دی پنجابی نعت تجزیاتی مطالعہ

O مقالہ نگار: حبیبہ اکرام O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 2001-1999ء O کل صفحے: 108

O بابا ں دی فہرست:(I) حفیظ تائب دے جیون پندھ دا عکس۔(I) پنجابی نعت دی روایت حفیظ تائب تیکر۔(III) حفیظ تائب دی پنجابی نعت۔(IV) حفیظ تائب دی پنجابی نعت بارے ہمعصر رویہ۔(V) حفیظ تائب دی پنجابی نعت دے موضوعاتی تے فنی امتیازات۔(VI) کتابیات۔

مقالہ نگار نے حفیظ تائب ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دا احوال بیان کردیاں پنجابی نعت دی روایت حفیظ تائب تیکر نوں بڑے سُلکھنے ڈھنگ نال اُلیکیا اے۔

176- عنوان مقالہ: محمدالدین دلاوری دی حیاتی تے فن

O مقالہ نگار: آسماءافضل O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 2001-1999ء O کل صفحے: 167

O باباں دی فہرست:(I) میاں محمد دین دلاوری۔ الف۔ جیون۔ ب۔ سماں۔ ج۔ لکھتاں۔(II) انھویں صدی وچ قصہ ادب دی ریت۔(III) پیلو برخودار تے میاں محمد دین دی ''مرزا صاحباں'' دا تقابلی جائزہ۔(IV) فضل شاہ تے محمد دین دلاوری ''سوہنی مہینوال'' دا تقابلی جائزہ۔(V) محمد دین دلاوری دے قصہ ادب دا مجموعی تجزیہ،فکری،فنی مطالعہ۔(VI) ہیر دا تعارف تے متن۔

مقالہ نگار نے میاں محمد دین دلاوری ہوراں دی حیاتی،لکھتاں دے نال انھویں صدی دے واقعات تے سید فضل شاہ نال دلاوری ہوراں دی داستان دا تقابل کردیاں اوہناں دے فن تے فکر اُتے بھرویں جھات پان دی کوشش کیتی اے۔

177- عنوان مقالہ: رفعت،خالدہ ملک تے پروین ملک دی افسانہ نگاری دا تقابلی مطالعہ

O مقالہ نگار: ارم حفیظ O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 2001-1999ء O کل صفحے: 302

O باباں دی فہرست:(I) کہانی۔الف۔کہانی کیہ اے؟۔ب۔پنجابی کہانی دی ٹور۔ج۔پنجابی دیاں کہانی کارسوانیاں۔(II) رفعت،۔الف۔جان پچھان،وچار۔ب۔''اک اوپری کڑی'' دا فنی فکری مطالعہ۔(III) خالدہ ملک،۔الف۔جان پچھان،وچار۔ب۔''زلفاں چھلے چھلے'' دا فنی فکری مطالعہ۔(IV) پروین ملک۔ الف۔جان پچھان،وچار۔ب۔''کیہ جاناں میں کون'' دا فنی فکری مطالعہ۔(V) رفعت،خالدہ ملک تے پروین ملک دی کہانیاں دا تجزیاتی مطالعہ۔

ایس مقالے وچ رفعت،خالدہ ملک تے پروین ملک ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دی جان پچھان بھرویں اے۔رفعت،خالدہ ملک تے پروین ملک تک دی پنجابی کہانی دے پچھوکڑ توں وی جانو کرایا گیا اے۔رفعت،خالدہ ملک تے پروین ملک دیاں کہانیاں بارے وی بھرواں جائزہ لین دا جتن کیتا اے۔

178- عنوان مقالہ: دلدار پرویز بھٹی دیاں پنجابی لئی خدمتاں

O مقالہ نگار: کیپٹن نسیم گوندل O نگران مقالہ: محترمہ نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 2001-1999ء O کل صفحے: 124

O بابا ں دی فہرست:(I) دلدار پرویز بھٹی دا جیون پندھ۔(II) میکانکی ابلاغی ذریعے (ریڈیو، ٹیلی ویژن) دا وسیب وچ کردار تے دلدار پرویز بھٹی۔(III) دلدار دیاں پنجابی لئی خدمتاں۔

مقالہ نگار نے دلدار پرویز بھٹی ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے تے دلدار پرویز بھٹی دیاں ادبی خدمات نوں بڑے سُلکھنے ڈھنگ نال اُلیکیا اے۔

179- عنوان مقالہ: ارشد جبریل حیاتی تے شاعری

O مقالہ نگار: محمد تقی حیدر خان O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 76

O ایس مقالے دی ونڈ انج اے۔(i)۔ ویہویں صدی دے سیاسی سماجی تے ادبی حالات دا جائزہ۔ (ii)۔ ارشد جبریل ہوراں دی حیاتی۔(iii)۔ ارشد جبریل ہوراں دی تعلیمی قابلیت۔(iv)۔ شاعری تے ادبی تخلیقاں۔(v)۔ تخلیقاں دا جائزہ۔

ایس مقالے وچ ویہویں صدی دے سیاسی سماجی تے ادبی حالات دا ویروا کیتا گیا اے۔ ادبی شخصیت ارشد جبریل ہوراں دی حیاتی اوہناں دی تعلیمی قابلیت، شاعری تے ادبی تخلیقاں بارے جانکاری دتی گئی اے۔ اوہناں دیاں ادبی تخلیقات دا تنقیدی ویروا کرن دا جتن وی کیتا گیا اے۔

180- عنوان مقالہ: محمد صدیق صبر قادری جان پچھان تے شاعری

O مقالہ نگار: ضرغام عباس جبوآنہ سیال O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 105

O بابا ں دی فہرست:(I) ویہویں صدی دے سیاسی تے سماجی حالات۔ (II) محمد صدیق صبر قادری حیاتی دے حالات تے واقعات۔(III) محمد صدیق صبر قادری دیاں کتاباں دا تعارف۔(IV) محمد صدیق صبر قادری دی شاعری دیاں فنی تے فکری خوبیاں۔(V) مکدی گل۔

ایس مقالے وچ ویہویں صدی دے سیاسی سماجی تے ادبی حالات دا جائزہ پیش کرن توں بعد معروف شاعر محمد صدیق صبر قادری دی حیاتی دے حالات واقعات اُتے چانن پایا گیا اے تے اوہناں دیاں لکھتاں دا ویروا کیتا گیا اے۔

181- عنوان مقالہ: احمد گجر، شاہجہان مقبل تے وارث شاہ دی ہیر دا تقابلی مطالعہ

O مقالہ نگار: نبیلہ رفیق O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 174

O بابا ں دی فہرست:(I) حیاتی تے سماں۔ الف۔ احمد گجر۔ ب۔ شاہجہان مقبل۔ ج۔ وارث شاہ۔(II) ہیر دی کہانی شاعراں دی زبانی۔(III) احمد گجر، مقبل تے وارث شاہ دی ہیر دا فنی تے فکری مطالعہ۔ الف۔ کردار نگاری۔ ب۔ جذبات نگاری۔ ج۔ منظر نگاری۔ د۔ صنفاں دا استعمال۔(IV) احمد گجر، مقبل تے وارث شاہ دی ہیر دا تقابلی ویروا۔

ایس مقالے وچ قصہ ہیر رانجھا دے کجھ مڈھلے شعراء احمد گجر، شاہجہاں مقبل تے وارث شاہ ہوراں دیاں حیاتیاں تے سمے دے حالات اُتے چانن پایا گیا اے۔ اوہناں تناں شاعراں دے مکھ مڈھ ہیر دی کہانی کیہ سی؟ اوس بارے جانکاری وتی گئی اے۔ تناں شاعراں دی لکھی ہیر دا فنی، فکری مطالعہ کیتا گیا اے۔ جیہدے وچ کردار نگاری، جذبات نگاری، منظر نگاری تے صنفاں دے استعمال بارے بھرواں ذکر وی ملدا اے۔ آخر تے تنیاں شاعراں دی ہیر دا تقابلی ویروا کرن دا جتن وی کیتا گیا اے۔

182- عنوان مقالہ: سرجیت خورشیدی دی پنجابی شبداولی (ذخیرہ الفاظ) دی روپ ریکھا۔ لپی انتر، ترجمہ اتے اضافے

O مقالہ نگار: منیبہ اسلم بٹ O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ (رحمٰن) عمر
O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 198

183- عنوان مقالہ: پنجابی زبان اُتے انگریزی دے اثرات

O مقالہ نگار: نوشی بٹ O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 85

O باباں دی فہرست: (I) پنجابی زبان اُتے انگریزی دے اثرات۔ i۔ برصغیر پاک وہند اُتے انگریزاں دا سیاسی غلبہ۔ ii۔ انگریزی غلبے دے تہذیبی اثرات۔ iii۔ مقامی ادب اُتے انگریزی اثرات۔ iv۔ آزادی مگروں۔ (II)۔ i۔ روزمرہ دی زندگی وچ ورتے جان والے انگریزی لفظ۔ ii۔ ناؤن، ایڈجیکٹو، ورب تے ایڈورب۔

ایس مقالے وچ پنجابی زبان اُتے انگریزی دے اثرات دا جائزہ لیا گیا اے۔ برصغیر پاک وہند وچ انگریزاں دا سیاسی غلبہ تے اوہدے پاروں مرتب ہون والے تہذیبی اثرات دا جائزہ لی گیا اے۔ مقامی ادب اُتے وی انگریزاں دے جو اثرات مرتب ہوئے جیہڑے آزادی مگروں وی اثر انداز ہوندے رہے اوہناں بارے وی ویروا کیتا گیا اے۔ روزمرہ زندگی وچ ورتے جان والے انگریزی لفظاں تے ناؤن، ایڈجیکٹو، ورب تے ایڈورب دے ذریعے وی انگریزی دے اثرات دا جائزہ لین دا جتن کیتا گیا اے۔

184- عنوان مقالہ: بشیر مُنذر دیاں پنجابی ادب لئی خدمتاں

O مقالہ نگار: عارفہ کوثر O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 118

O باباں دی فہرست: (I) بشیر منذر دی حیاتی تے شخصیت۔ (II) بشیر منذر دیاں لکھتاں دی جان پچھان۔ (III) حمد، نعت تے سلام دا ویروا۔ (IV) غزل نگاری۔ (V) گیت نگاری۔ (VI) نویں نظم تے بشیر منذر۔ (VII) بال ادب دا جائزہ۔ (VIII) مکدی گل۔

مقالہ نگار نے ایس مقالے اندر بشیر منذر ہوراں دی حیاتی تے شخصیت دا ویروا کیتا گیا اے۔ اوہناں دیاں لکھتاں دی جان پچھان توں بعد جیہناں صنفاں وچ اوہناں طبع اُزمائی کیتی اوہناں دا ویروا کیتا گیا اے۔جیویں حمد،نعت،سلام،غزل،گیت،بال ادب وغیرہ۔نویں نظم وچ بشیر منذر ہوراں دے مقامَ متھن دی کوشش وی کیتی گئی اے۔

185- عنوان مقالہ: ''پنجابی ادب'' (محمد سرور) متن تے تدوین

O مقالہ نگار: سمیعہ ملک O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 124

O باباں دی فہرست: (I) پروفیسر محمد سرور جامعی کا سوانحی خاکہ۔(II) ادب کی تاریخ نگاری فن اور ''پنجابی ادب''۔(III) ''پنجابی ادب''۔ i۔ پنجاب کی سرزمین۔ ii۔ پنجابی زبان کی ابتدائی نشوونما۔ iii۔ قدیم پنجابی ادب۔ iv۔ اکبر اعظم سے عالمگیر کی وفات تک۔ v۔ صوفی شعراء۔ vi۔ عالمگیر کی وفات سے انگریزوں کے تسلط تک۔ vii۔ اس دور کے دوسرے شاعر۔ viii۔ انگریزوں کے تسلط سے قیام پاکستان تک۔ ix۔ قیام پاکستان کے بعد۔(IV) آزادی کے بعد کا پنجابی ادب۔

186- عنوان مقالہ: پہلے مغل دور دا پنجابی قصہ ادب

O مقالہ نگار: ثمینہ بتول O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 278

O باباں دی فہرست: (I) قصہ کیہ اے؟۔(II) پہلے مغل دور دی سیاسی تے ثقافتی صورتحال۔(III) پہلے مغل دور دے قصہ نگاراں دے حالات۔(IV) ہیر دمودر تے ہیر احمد گجر دے خلاصے۔ (V) حافظ برخوردار تے پیلو دی مرزا صاحباں دے خلاصے۔(VI) ہیر تے مرزا صاحباں دا تقابلی جائزہ۔ الف۔ کردارنگاری۔ ب۔ جذبات نگاری۔ ج۔ منظرنگاری۔ د۔ مکالمہ نگاری۔ ہ۔ پینڈو رہتل دی تصویر کاری تے ثقافتی ماحول۔(VII) کتابیات۔

مقالہ نگار نے ایس وچ قصہ نگاری بارے جان کاری دتی اے۔ پہلے مغل دور دی سیاسی تے ثقافتی صورتحال تے اوس دور دے قصہ نگاراں دے حالات اتے چانن پایا گیا اے۔ ہیر دمودر، ہیر احمد گجر ،حافظ برخوردار تے پیلو دی مرزا صاحباں دے خلاصے وی پیش کیتے گئے نیں ہیر تے مرزا صاحباں دا تقابلی ویروا، جذبات نگاری، منظر نگاری، کردار نگاری، مکالمہ نگاری، پینڈو رہتل دی تصویر کاری تے ثقافتی ماحول راہیں پیش کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

187- عنوان مقالہ: پنجابی ادبی سنگت لہور دیاں پنجابی زبان لئی خدمتاں

O مقالہ نگار: محمد نعمان اصغر گوندل O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا
O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 157

O بابا ں دی فہرست:(I) پنجابی ادبی سنگت دا پچھوکڑ۔(II) پنجابی ادبی سنگت دی تاریخ۔(III) سنگت دیاں کارروائیاں۔(IV) سنگت دی پرکھ۔(V) مقالے دے اخیر وچ ضمیمے تے مقالے اندر استعمال ہون والیاں کتاباں دی فہرست دتی گئی اے۔

ایس مقالے وچ پنجابی ادبی سنگت دے پچھوکڑ، تاریخ، سنگت دیاں کارروائیاں تے پرکھ پڑچول نوں پیش کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

188- عنوان مقالہ: نادر علی دی کہانی کاری

O مقالہ نگار: ثوبیہ نثار O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا
O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 71

O باباں دی فہرست:(I) نادر علی اک جان پچھان۔(II) پنجابی کہانی دا پچھوکڑ نادر علی تیکر۔(III) نادر علی دی کہانی کاری۔

ایس مقالے وچ معروف کہانی کار نادر علی بارے جان پچھان حیاتی دے مختلف پکھاں نوں پیش کیتا اے۔ پنجابی کہانی دا پچھوکڑ نادر علی تیکر تے نادر علی دی کہانی کاری اُتے گل بات کیتی گئی اے۔

189- عنوان مقالہ: ڈراکل: اک ویروا

O مقالہ نگار: عاشی عزیز O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا
O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 78

O باباں دی فہرست: (I) حسین شاہد اک جان پچھان۔ (II) پنجابی ناول دا پچھوکڑ ڈراکل تیکر۔(III) ڈراکل دی۔(IV) ڈراکل دا ویروا۔

ایس مقالے وچ معروف ناول نگار حسین شاہد ہوراں دے حالات زندگی بارے جان کاری دتی گئی اے۔ پنجابی ناول دا پچھوکڑ حسین شاہد ہوراں دے ناول 'ڈراکل' تیکر پیش کیتا اے تے ڈراکل دی کہانی تے اوہدا ویروا کیتا گیا اے۔

190- عنوان مقالہ: بھوانا دیاں ستھاں

O مقالہ نگار: فیصل حیات جپا O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا
O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 152

O باباں دی فہرست:(I) ستھ کیہ اے؟۔(II) بھوانے دیاں ستھاں۔ الف۔ ستھاں دا پچھوکڑ۔ ب۔ بھوانا دیاں ستھاں۔ ج۔ ستھیاں دے مشہور فیصلے۔(III) ستھ، کورٹ تے جرگے وچکار نکھیڑا۔ الف۔ ستھ تے کورٹ دا نکھیڑا۔ ب۔ ستھ تے جرگہ دا نکھیڑا۔(IV) تت تے سٹے۔(V) ورتیاں اصطلاحاں دا ویروا۔

ایس مقالے اندر ''ستھ'' کیہ اے؟ ایہدے متعلق جان کاری دتی گئی اے۔ ستھاں دا پچھوکڑ بارے دسیا گیا اے۔ ستھ، کورٹ تے جرگے وچکار نکھیڑا کیتا گیا اے۔

191- عنوان مقالہ: انسائیکلو پیڈیا آف انڈین لٹریچر وچوں پنجابی حصے دا ترجمہ

O مقالہ نگار: محمد منیر O نگران مقالہ: جناب سعید خاور بھٹا

O سیشن: 02-2000ء O کل صفحے: 464

O باباں دی فہرست: (I) انسائیکلو پیڈیا آف انڈین لٹریچر بارے کجھ وچار۔ (II) نسائیکلو پیڈیا آف انڈین لٹریچر وچوں پنجابی حصے دا ترجمہ۔

192- عنوان مقالہ: پروفیسر شارب دی پنجابی ادبی سیوا

O مقالہ نگار: نصرت سردار O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 174

O باباں دی فہرست: (I) پروفیسر شارب حیاتی تے لکھتاں۔ الف۔ حیاتی دے حالات۔ ب۔ لکھتاں دی جان پچھان۔ ج۔ شارب سمکالیاں دی نظر وچ۔ (II) شارب دی شاعری۔ الف۔ نظم نگاری۔ ب۔ غزل گوئی۔ ج۔ کافی۔ (III) شارب فوک لورسٹ۔ الف۔ ڈھولے۔ ب۔ ماہیا۔ ج۔ دستکاریاں۔ د۔ ٹھپہ سازی۔ ہ۔ پنجاب کی باریں۔ و۔ بولیاں۔ (IV) پھٹکل لکھتاں۔ الف۔ تنقید نگاری۔ ب۔ افسانے۔ ج۔ ہڈ بیتی۔ (V) شارب دی پنجابی نوں دین۔

ایس مقالے وچ شارب دی حیاتی دے حالات ووااقعات تے لکھتاں بارے جان کاری توں اڈ اوہناں دے سمکالیاں دی رائے توں وی جانو کرایا گیا اے۔شارب ہوراں دی شاعری (ساریاں صنفاں) بارے وی بھرواں چانن پایا گیا اے۔شارب ہوراں دی تنقید نگاری، افسانہ نگاری تے ہڈ بیتی اُے وی بھرویں جہات پائی اے۔

193- عنوان مقالہ: میاں محمد بخشؒ دی سوہنی۔ تحقیقی، تنقیدی ویروا

O مقالہ نگار: شمائلہ فاروق O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 74

O باباں دی فہرست: (I) میاں محمد بخشؒ دی حیاتی تے لکھتاں۔ (II) سوہنی مہنوال دی ریت میاں محمد بخشؒ تیکر۔ (III) سوہنی مہنوال دی کہانی میاں محمد بخشؒ دی زبانی۔ (IV) سوہنی مہنوال داویروا۔

ایس مقالے وچ پنجابی صوفی شاعر میاں محمد بخش دی حیاتی تے لکھتاں اُتے چانن پان توں بعد سوہنی مہنوال دی ریت میاں محمد بخشؒ تیکر اپڑان دے پندھ نوں الیکیا گیا اے تے میاں محمد بخش ہوراں دی ''سوہنی مہینوال'' داویروا کیتا گیا اے۔

194- عنوان مقالہ: صوفی عبدالرحیم مسکین (شخصیت تے فن)

O مقالہ نگار: سائرہ بانو O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 158

O بابا ں دی فہرست:(I) عبدالرحیم مسکین دے حالات زندگی۔(II) عبدالرحیم مسکین دے ویلے دے سیاسی، سماجی تے شعری رجحانات۔(III) عبدالرحیم مسکین دی شاعری دا فنی تے فکری جائزہ۔(IV) مکدی گل۔

ایس مقالے وچ صوفی مسکین ہوراں دی حیاتی تے اوس ویلے دے سیاسی، سماجی تے شعری رجحانات نوں بھرویں انداز نال پیش کرن دی کوشش کیتی گئی اے۔ اخیر تے اوہناں دی شاعری دا فنی تے فکری جائزہ لین دا جتن کیتا گیا اے۔

195- عنوان مقالہ: مجلس شاہ حسینؒ لہور

O مقالہ نگار: عرشی ارشاد O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 88

O باباں دی فہرست:(I) مجلس شاہ حسینؒ دا پچھوکڑ۔(II) مجلس دی تاریخ۔(III) شاہ حسینؒ کالج لہور۔(IV) مجلس دیاں چھپتاں دا ویروا۔ الف۔ کلاسیکی شاعری۔ ب۔ جدید شاعری۔ ج۔ ڈرامے۔ د۔ تنقید۔ ہ۔ ترجمے۔ و۔ فارسی کتاباں۔ ز۔ سونیر۔(V) مجلس شاہ حسینؒ دی پنجابی نوں دین۔

ایس مقالے وچ مجلس شاہ حسین لہور دا پچھوکڑ، مجلس دی تاریخ، شاہ حسین کالج لہور تے مجلس دیاں چھپتاں دا ویروا کیتا گیا اے۔ جیویں کلاسیکی شاعری، جدید شاعری، ڈرامے، تنقید، ترجمے، فارسی کتاباں، سونیر دا ویروا کیتا گیا اے۔ انج مجلس شاہ حسین دی پنجابی ادب نوں دین ورگے موضوع اُتے بھرواں چانن پایا گیا اے۔

196- عنوان مقالہ: سلیم شاہد دی سوہنی دا ویروا

O مقالہ نگار: ارم شبیر O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 119

O باباں دی فہرست:(I) سلیم شاہد، حیاتی تے شخصیت۔ الف۔ سلیم شاہد دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔ ب۔ لکھتاں دی جان پچھان۔ ج۔ سلیم شاہد سمکالیاں دی نظر وچ۔(II) سوہنی مہینوال دی کہانی سلیم شاہد دی زبانی۔(III) سلیم شاہد دی سوہنی دا ویروا۔

ایس مقالے وچ سلیم شاہد ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے حالات وواقعات بارے دس پائی اے۔ اوہناں دیاں لکھتاں تے سمکالیاں دی نظر وچ اوہناں دا مقام الیکیا گیا اے۔ قصہ سوہنی مہینوال دی کہانی سلیم شاہد ہوراں دی زبانی دسی گئی اے۔ اخیر تے ویروا وی پیش کیتا گیا اے۔

197- عنوان مقالہ: لاہور دے وسنیکاں دی توہم پرستی

O مقالہ نگار: عرفان علی فانی O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 75

O ایس مقالے وچ توہم پرستی تے کھل کے چانن پایا گیا اے۔

198- عنوان مقالہ: احمد راہی حیاتی تے شاعری

O مقالہ نگار: رنگ الٰہی O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)
O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 98

O باباں دی فہرست: (I)۔الف۔احمد راہی دی حیاتی۔ب۔سیاسی تے سماجی حالات۔(II) ترقی پسند تحریک تے احمد راہی۔(III) جدید نظم دی ٹور تے احمد راہی دی شاعری۔(IV) احمد راہی دی شاعری۔

ایس مقالے وچ احمد راہی ہوراں دی حیاتی،سیاسی،سماجی حالات اُتے بھرواں چانن پایا گیا اے۔ترقی پسند تحریک تے احمد راہی دے سمبندھ نوں الیکیا گیا اے۔جدید نظم دی ٹور تے احمد راہی دی شاعری دا ویروا کیتا گیا اے۔

199- عنوان مقالہ: قادر یار: اے کریٹیکل انٹروڈکشن (ایم اطہر طاہر) دا پنجابی وچ ترجمہ

O مقالہ نگار: اکبر علی O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 84

O ایس مقالے دی ونڈ انج اے۔i۔پنجابی تے منہ زبانی۔ii۔کجھ مشتھے (مشکوکاں)۔iii۔معراج نامے۔iv۔قادر یار دا معراج نامہ۔v۔ہری سنگھ نلوا دی وار۔vi۔روزہ نامہ۔vii۔پورن بھگت۔

200- عنوان مقالہ: ہیر چکنا۔سودھ تے ویروا

O مقالہ نگار: امداد علی O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا
O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 109

O باباں دی فہرست: (I) چکنے دی حیاتی دے حالات۔الف۔تاریخی پچھوکڑ۔ب۔چکنے دی حیاتی۔(II) ہیر ادب دی ریت چکنے تیکر۔الف۔فارسی قصے۔ب۔عربی قصے۔ج۔ہندی قصے۔د۔پنجابی قصے۔(III) ہیر دی کہانی، چکنے دی زبانی۔(IV) ہیر چکنا دا متن۔الف۔متن۔ب۔بند وار فرہنگ۔(V) ہیر چکنا دا ویروا ایس مقالے دا حصہ اے۔

201- عنوان مقالہ: سب تحصیل ماموں کانجن دا لوک ادب

O مقالہ نگار: عدنان حیدر قادری O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 108

O ایس مقالے دی ونڈ انج اے۔i۔آپس دی گل۔ii۔سب تحصیل ماموں کانجن دا تعارف۔iii۔ٹاؤن کمیٹی (بلدیہ) ماموں کانجن۔iv۔ماموں کانجن دے سیاسی حالات۔v۔سواری۔vi۔جامعہ تعلیم الاسلام ماموں کانجن۔vii۔قطب عالم حضرت فضل شاہؒ۔viii۔حضرت پیر ماموں کانجنؒ۔ix۔میاں احمد حسین حسووالیؒ۔x۔حضرت شیر محمد صاحبؒ (پھوساں والی سرکار)۔xi۔کور کمانڈر لیفٹیننٹ جنرل مشتاق حسین۔xii۔عبدالحمید سندھیلہ (ستارہ جُرت)۔xiii۔محمد افضل (قومی فٹ بالر)۔xiv۔ماموں کانجن

دے وسنیکاں دے رسم تے رواج۔ xv۔ ماموں کانجن دے لوکاں دی توہم پرستی۔ xvi۔ 13 مارچ 1988ء دا واقعہ۔ xvii۔ اک گنجے دی کہانی۔ xviii۔ وارترہانے بھونے۔ xix۔ حضرت یوسف علیہ السلام دا قصہ۔ xx۔ ڈھولے تے ماہیے۔

مقالے وچ سب تحصیل ماموں کانجن دا لوک ادب نوں بھرویں انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

202- عنوان مقالہ: لاہور دے بالاں دیاں لوک کھیڈاں

O مقالہ نگار: حافظ محمد شاہد شیری O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 94

O باباں دی فہرست: (I) کھیڈاں وچ رگائی دا عمل۔ (II) کھیڈاں دی جان پچھان۔ آ کا با کا۔ آ نگ ڈانگ۔ اٹکن مٹکن۔ اٹ کھڑ کا۔ اٹ کھڑ کنا اِٹو روڑا۔ اِتے اِتے تینوں کنے ماریا۔ انگلا منگلا۔ اوچ نیچ۔ ایڈھر ماراں۔ ودھر ماراں۔ بابا جلال خاں تو تیاں کہ واجے۔ بابے دیاں کھکھڑیاں کوڈیاں۔ باڈی باڈی۔ براں ٹہنی۔ بانٹے کھیڈنا۔ اخروٹ کھیڈنا۔ گول پلہ۔ باندرکلا۔ برف جان۔ بلی ماسی۔ بیٹے کھڈنا۔ پت کنی۔ پٹھو گول گرم۔ پکھا اڈانا۔ پہیلی۔ پھڑن پھڑائی۔ پین پروہنے۔ بہن پروہنے۔ تارم تارم۔ تاڑم تاڑا۔ جھوٹے مانٹے۔ چڑی اڈی کاں اڈا۔ چوڑی نال کھیڈنا۔ چھما چھم چھم چھم۔ چھیڑو چھڑو کیہ کردا چھیڑو بھیڈراں۔ دادی اماں دادی اماں سیر کو جائیں۔ راجا رانی۔ روڑا اکائی۔ ریہڑا۔ ریساں لانیاں۔ دوڑاں لانیاں۔ سدھ پُٹھ۔ شٹاپو۔ آپوٹاپو۔ شاہ ٹاپو۔ قیدی قیدی۔ کاٹا گڈا۔ کدو کچے کہ پکے۔ کپڑ چھان۔ کلی جُٹ۔ جست طاق۔ کیچ کیچ۔ کنوں پھڑی باندری کوئی نہ کھوے جی۔ کونے والی کھیڈ۔ گھتی ٹھنیا۔ اخروٹ کھیڈنا۔ گڈے گڈی دا ویاہ۔ لاٹو چلانا۔ لُک چھُپ جانا۔ چھپن چھپائی۔ لکن میٹی۔ لنگڑی ٹہن۔ مائی مائی کیہ لبھدی۔ مائی بھونڈی، مشک پانی پی لو۔ مکھی کڈھنا۔ مینگناں۔ گونہہ کرلیے۔ نام۔ چیز۔ جگہ۔ وانس دیاں تاراں دی گڈی دی کھیڈ۔ ہاتھی دی سونڈ۔ ہتھ دی بنائی ہوئی گڈی۔ ہرا سمندر۔ پُسو پنجو۔

ایس مقالے وچ لاہور دے بالاں دیاں لوک کھیڈاں دا تفصیلاً ذکر اے۔

203- عنوان مقالہ: تحصیل وزیرآباد دا لوک ادب

O مقالہ نگار: امتیاز احمد ڈھلوں O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 03-2001ء O کل صفحے: 132

O باباں دی فہرست: (I) تحصیل وزیرآباد دا تاریخی پچھوکڑ۔ (II) تعلیمی تے انتظامی اداریاں بارے معلومات۔ (III) تاریخ دے دوسنہری ورقے۔ (IV) خاص خاص تھاواں۔ (V) علمی تے ادبی شخصیتاں۔ (VI) شعری تے نثری لوک ادب۔

مقالے وچ تحصیل وزیرآباد دا لوک ادب نوں بھرویں انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

204- عنوان مقالہ: انور مسعود دی پنجابی شاعری
O مقالہ نگار: نیلم قمر دین O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 04-2002ء O کل صفحے: 89
O باباں دی فہرست: (I) انور مسعود دی حیاتی۔ (II) انور مسعود دی شاعری دا سیاسی تے سماجی پچھوکڑ۔ (III) لکھتاں۔ (IV) شعری ہئیتاں۔ (V) نظم نگاری۔ (VI) غزل نگاری۔ (VII) مکدی گل۔
ایس مقالے وچ معروف شاعر انور مسعود ہوراں دی حیاتی بارے دس پائی اے۔ اوہناں دی شاعری وچ سیاسی، سماجی پچھوکڑ دا ویروا کیتا گیا اے۔ اوہناں دیاں لکھتاں تے شعری ہئیتاں دا ذکر وی بھرواں اے۔

205- عنوان مقالہ: سعداللہ شاہ دی پنجابی شاعری
O مقالہ نگار: تہمینہ سردار O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 04-2002ء O کل صفحے: 92
O باباں دی فہرست: (I) سعداللہ شاہ دی حیاتی تے شعری پندھ۔ (II) سعد اللہ شاہ ہوراں نال گل بات۔ (III) غزل نگاری۔ (IV) نظم نگاری۔ (V) گیت نگاری۔ (VI) مکدی گل۔
ایس مقالے وچ سعد اللہ شاہ ہوراں دی حیاتی تے شعری پندھ دا تذکرہ کیتا گیا اے، سعداللہ شاہ ہوراں نال گل بات دے ذریعے اوہناں دے افکار تے نظریات دا ویروا کیتا گیا اے۔ اوہناں دی غزل نگاری، نظم نگاری تے گیت نگاری تے بھرواں چانن پان دا جتن کیتا گیا اے۔

206- عنوان مقالہ: ناول ''پکھیرو'' (مستنصر حسین تارڑ) دا تنقیدی مطالعہ
O مقالہ نگار: عبدالجبار O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 04-2002ء O کل صفحے: 85
O باباں دی فہرست: (I) مستنصر حسین تارڑ دی حیاتی تے لکھتاں۔ (II) کجھ ناول بارے۔ (III) ''پکھیرو'' دی کہانی۔ (IV) ''پکھیرو'' دا پس منظر۔ (V) ''پکھیرو'' دا تجزیاتی مطالعہ۔ (VI) پلاٹ۔ (VII) کردار۔ (VIII) مکالمے۔ (IX) اسلوب بیان۔ (X) منظر نگاری۔ (XI) ناول دا مقصد۔
ایس مقالے وچ مقالہ نگار نے مستنصر حسین تارڑ ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دا ویروا کیتا اے۔ فیر ناول دی تعریف تے پچھوکڑ بارے گل کردیاں ''پکھیرو'' دا ویروا کیتا اے۔

207- عنوان مقالہ: عذرا وقار دے ناول ''باگاں والے راہ'' (تحقیقی تے تنقیدی مطالعہ)
O مقالہ نگار: افشاں بابر O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 04-2002ء O کل صفحے: 70
O ایس مقالے دی ونڈ انج اے۔ 1۔ عذرا وقار دی شخصیت۔ 2۔ عذرا وقار دیاں کتاباں دا تعارف۔

3۔ ناول دی کہانی دا خلاصہ۔ 4۔ قصہ۔ 5۔ پلاٹ۔ 6۔ کردارنگاری۔ 7۔ زبان۔ 8۔ ماحول۔ 9۔ نقطۂ نظر۔ 10۔ مکدی گل۔ 11۔ کتابیات۔

ایس مقالے وچ عذرا وقار دی شخصیت تے کتاباں دا تعارف کرایا گیا اے۔ ناول دی کہانی دے خلاصہ دے نال نال قصہ، پلاٹ، کرادر نگاری، زبان، ماحول، نقطۂ نظر اُتے وی چانن پایا گیا اے۔

208- عنوان مقالہ: پاکستان پنجابی ادبی بوڑ لاہور

- O مقالہ نگار: سمعیہ جبیں O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا
- O سیشن: 04-2002ء O کل صفحے: 212

O باباں دی فہرست: (I) پاکستان پنجابی ادبی بورڈ دا مہاندرا۔ الف۔ بورڈ دی ہوند دے کارن تے تاریخ۔ ب۔ بورڈ دا دستور۔ ج۔ بورڈ دے کرتے دھرتے۔ د۔ کتاباں چھاپن دا ویروا۔ ہ۔ لائبریری، رسالہ۔ و۔ بورڈ دیاں اوکڑاں۔ (II) پاکستان پنجابی ادبی بورڈ دیاں چھپتاں کتاباں (توضیحی ببلیوگرافی) ۔i۔ انگریزی کتاباں۔ ii۔ ایریا سٹڈی۔ iii۔ بال ادب۔ iv۔ پھٹکل کتاباں۔ v۔ تاریخ ادب۔ vi۔ جدید شاعری۔ vii۔ ڈرامے۔ viii۔ علمی کتاباں۔ ix۔ کلاسیکی شاعری۔ x۔ کہانیاں۔ xi۔ لوک گیت۔ xii۔ ناول۔ xiii۔ ہستیاں۔ (III) بورڈ دی پنجابی نوں دین۔

ایس مقالے وچ پنجابی زبان وادب دے سیوک ادارے پاکستان پنجابی ادبی بورڈ دا مہاندرا، بورڈ دی ہوند دے کارن تے تاریخ، بورڈ د دستور تے بورڈ دیاں چھپیاں کتاباں دی دس پائی اے۔

209- عنوان مقالہ: کتب خانہ خالد ہمایوں دیاں پنجاب تے پنجابی بارے کتاباں (ببلیوگرافی)

- O مقالہ نگار: مہ جبیں O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا
- O سیشن: 04-2002ء O کل صفحے: 508

O باباں دی فہرست: (I) کتب خانہ خالد ہمایوں دی جان پچھان۔ الف۔ کتاب تے کتب خانہ۔ ب۔ کتب خانہ خالد ہمایوں۔ (II) لکھاری وار ببلیوگرافی۔ الف۔ پنجابی کتاباں۔ ب۔ اردو کتاباں۔ ج۔ انگریزی کتاباں۔ د۔ رسالے تے کتاب لڑیاں۔ (III) لکھت وار ببلیوگرافی۔

210- عنوان مقالہ: اٹھاراں سوستونجا (1857ء) دی جنگ آزادی وچ وٹواں دا حصہ

- O مقالہ نگار: ظہیر حسن وٹو O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا
- O سیشن: 04-2002ء O کل صفحے: 98

O باباں دی فہرست: (I) وٹواں دا تواریخی پچھوکڑ۔ (II) بار وچ جنگ۔ الف۔ جنگ دے کارن۔ ب۔ قبیلیاں دے سنگ کُسنگ۔ ج۔ جنگ دے وقوعے۔ (III) وٹواں دے ڈھولے۔ (IV) جنگ وچ وٹواں دا حصہ۔

ایس مقالے وچ وٹواں دے تاریخی پچھوکڑ، بار وچ جنگ، جنگ دے کارن، وقوعے، وٹواں دے ڈھولے تے جنگ وچ وٹواں دے حصے ورگے موضوعات اُتے کھل کے چانن پان دا جتن کیتا گیا اے۔

211- عنوان مقالہ: ساؤتھ ایشین ریسرچ اینڈ ریسورس سنٹر لہور دیاں پنجابی کتاباں، (ببلیوگرافی)

O مقالہ نگار: محمد اسلام O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 04-2002ء O کل صفحے: 187

O باباں دی فہرست: (I) ساؤتھ ایشین ریسرچ اینڈ ریسورس سنٹر لہور دی جان پچھان۔ الف۔ کتاب تے کتب خانہ۔ ب۔ ساؤتھ ایشین ریسرچ اینڈ ریسورس سنٹر۔ (II) لکھاری وار ببلیوگرافی۔ (III) لکھت وار ببلیوگرافی۔ (IV) موضوع وار اشاریہ۔

ایس مقالے وچ ساؤتھ ایشین ریسرچ اینڈ ریسورس سنٹر لہور دی جان پچھان بارے دس پائی اے۔ کتاب تے کتب خانے دی بھرویں جانکاری دتی اے۔

212- عنوان مقالہ: ڈبلیو۔ پی ھیرس دی کتاب

A collection of Punjabi Proverbs and Idiomatic Sentenees(In Roman-Punjabi)(A-M)

دا ترجمہ تے اضافے

O مقالہ نگار: سائرہ اسلم O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 04-2003ء

O باباں دی فہرست: (I) ڈبلیو۔ پی ھیرس (پی۔اے)۔ (II) کجھ محاورے تے اکھان بارے۔ (III) لغت دا اُلتھا (A توں M)۔ (IV) اخیر تے کتابیات دتی گئی اے۔

213- عنوان مقالہ: ڈبلیو۔ پی ھیرس دی کتاب

A collection of Punjabi Proverbs and Idiomatic Sentenees(In Roman-Punjabi)(N-Z)

دا ترجمہ تے اضافے

O مقالہ نگار: گل ناز اشرف O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 04-2003ء O کل صفحے: 150

O باباں دی فہرست: (I) محاورہ کیہ اے؟۔ (II) محاوریاں دی ترتیب (N توں Z) تیکر رومن توں پنجابی وچ ترجمہ کیتے نیں۔

214- عنوان مقالہ: حاجن نور بیگم دی شاعری

O مقالہ نگار: عاصمہ پرویز O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 04-2003ء O کل صفحے: 175

O باباں دی فہرست: (I) حاجن نور بیگم حیاتی دا پندھ تے لکھتاں۔ (II) حاجن نور بیگم دا سماں تے سمکالی سوانی شاعراں۔ (III) سفر نامہ کیہ اے؟۔ پنجابی وچ سفر نامیاں دی روایت تے حاجن نور بیگم دا سفر نامہ حج (مظاہر النورالمعروف سفر نامہ نور) دا تفصیلی بیان۔ (IV) حاجن نور بیگم دے کلام دا ویروا۔

ایس مقالے وچ حاجن نور بیگم ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں بارے جانکاری دتی گئی اے۔ حاجن

نور بیگم داسماں تے سمکالی سوانی شاعراں بارے دس پائی گئی اے۔پنجابی سفرنامے دی ٹور تے ریت بارے دس پائی گئی اے۔

215- عنوان مقالہ:امرتا پریتم دے ناول ''پنجر'' دا تنقیدی مطالعہ

O مقالہ نگار: طاہرمحمود سندھو O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)
O سیشن:04-2003ء O کل صفحے:83

O باباں دی فہرست:(I)امرتا پریتم دی جیون کتھا۔(II) کجھ ناول بارے۔(III) ناول''پنجر'' دی کہانی۔(IV)ناول''پنجر'' دا تنقیدی مطالعہ۔

ایس مقالے وچ امرتا پریتم ہوراں دی جیون کتھا نوں بھرویں انداز نال پیش کیتا گیا اے۔ناول دے تاریخی پچھوکڑ بارے گل کرن دے نال نال اوہناں دے ناول''پنجر''دی کہانی دا بھرواں تنقیدی جائزہ لین دا جتن وی کیتا گیا اے۔

216- عنوان مقالہ:مولوی محمد عبداللہ (حیاتی تے فن)

O مقالہ نگار: جویریہ تبسم O نگران مقالہ: جناب سعادت علی ثاقب
O سیشن:04-2002ء O کل صفحے:124

O باباں دی فہرست:(I)محمد عبداللہ دے حالات زندگی: خاندانی پچھوکڑ،جنم تے بچپن،تعلیم تے کم کار،کتاباں،شادی تے اولاد،وفات۔(II) مولوی عبداللہ دی شاعری اتے تردی جھات۔(III)نعت دی مختصر تاریخ تے مولوی صاحب بطور نعت گو۔(IV) سی حرفی دا مڈھ تے مولوی صاحب دیاں سی حرفیاں۔(V)مولوی صاحب دی شاعری دا کتاب وار مطالعہ۔(VI) مکدی گل۔(VII) کتابیات۔

ایس مقالے وچ مولوی عبداللہ ہوراں دے حالات زندگی تے خاندانی پچھوکڑ تے لکھتاں بارے بھرویں جانکاری دتی گئی اے۔اوہناں دی شاعری بارے کھل کے دس پائی اے۔سی حرفی دا مڈھ تے مولوی صاحب دی سی حرفی توں وی جانو کرایا گیا اے۔انج مولوی صاحب دی شاعری دا تجزیاتی مطالعہ کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

217- عنوان مقالہ:میاں نظام الدین دی حیاتی تے فن

O مقالہ نگار: مہ جبین خان O نگران مقالہ: جناب سعادت علی ثاقب
O سیشن:04-2002ء O کل صفحے:88

O باباں دی فہرست:(I)میاں نظام الدین دی حیاتی۔(II)میاں صاحب دی شاعری دا ترانواں ویروا۔(III) گلشن رسول۔(IV) گلشن حسین۔(V)قصہ حضرت موسیٰؑ۔(VI)معرفتی سسی پنوں۔

ایس مقالے وچ میاں نظام الدین ہوراں دی حیاتی تے شاعری نوں بھرویں انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا گیا اے۔قصہ سسی پنوں اُتے وی بھرویں جھات پائی گئی اے۔

218- عنوان مقالہ: جنگ ستمبر 1965ء دا غِنائیہ پنجابی ادب

O مقالہ نگار: حسرت علی O نگران مقالہ: جناب سعادت علی ثاقب

O سیشن: 04-2004ء O کل صفحے: 56

O باباں دی فہرست: (I) قیام پاکستان دا پس منظر تے پیش منظر، مسلم بادشاہ۔ (II) پاک ہند تعلقات۔ i۔کشیدگی دی مُڈھلی وجہ۔ ii۔ ماتا دھرتی دے ٹوٹے۔ iii۔ پاکستانی اثاثیاں دی تباہی۔ iv۔مسئلہ کشمیر۔ (III) غنائیہ پن تے ترانہ۔ الف۔ غنائیہ کیہ اے؟۔ (IV) ترانے تے جنگی ترانے۔ الف۔ ریڈیو پاکستان تے جنگ ستمبر 1965ء۔

ایس مقالے وچ قیام پاکستان دا پس منظر تے پیش منظر دے نال نال غنائیہ حوالے نال گل بات کردیاں ترانے تے جنگی ترانے بارے جانکاری دتی اے۔ ریڈیو پاکستان اُتے جنگ ستمبر 1965ء دے حوالے نال چلن والیاں نغمیاں دا بھرواں منظر نامہ وکھان دا جتن کیتا گیا اے۔

219- عنوان مقالہ: محمد شاہ جیلانیؒ دی حیاتی تے لکھتاں

O مقالہ نگار: عامر محبوب O نگران مقالہ: جناب سعادت علی ثاقب

O سیشن: 04-2002ء O کل صفحے: 100

O باباں دی فہرست: (I) محمد شاہ جیلانیؒ دی حیاتی۔ (II) سیاسی، سماجی حالات۔ (III) شاعری اتے جہات۔ (IV) قصہ بےنظیر۔ (V) اسرارِ توحید۔ (VI) گلشن اسرار۔ (VII) مکدی گل۔

ایس مقالے وچ محمد شاہ جیلانی ہوراں دی حیاتی تے اوس ویلے دے سیاسی، سماجی حالات اُتے بھرواں چانن پایا گیا اے۔ محمد شاہ جیلانی ہوراں دی شاعری اُتے وہ بھرویں جہات پائی گئی اے۔

220- عنوان مقالہ: فخر زمان دی ناول نگاری

O مقالہ نگار: سائرہ یعقوب O نگران مقالہ: محترمہ عاصمہ قادری

O سیشن: 04-2002ء O کل صفحے: 96

O باباں دی فہرست: (I) الف۔ فخر زمان۔۔۔ اک جان پچھان۔ ب۔ فخر زمان دے ناولاں دی جانکاری۔ (II) پنجابی ناولاں دا پچھوکڑ فخر زمان تیکر۔ (III) فخر زمان دے ناولاں دا تنقیدی ویروا۔ الف۔ ست گواچے لوک۔ ب۔ اک مرے بندے دی کہانی۔ ج۔ بندی وان۔ د۔ بے وطنا۔ ہ۔ کمذات۔ و۔ تت تے سٹے۔

ایس مقالے وچ فخر زمان ہوراں دی حیاتی تے ناولاں بارے جانکاری دتی گئی اے۔ ناول دے تاریخی پچھوکڑ تے فخر زمان تیکر دے پندھ دا بھرواں مطالعہ پیش کیتا اے تے اوہناں دے پنج ست ناولاں دا بھرواں تنقیدی جائزہ لین دا جتن کیتا گیا اے۔

221- عنوان مقالہ: بلھے شاہؒ بارے چھپیاں کتاباں دی توضیحی ببلیوگرافی

O مقالہ نگار: محمد ارسلان بیگ O نگران مقالہ: محترمہ عاصمہ قادری

O سیشن: 2002-04ء O کل صفحے: 71

O باباں دی فہرست: (I) بابا بلھے شاہؒ دا علمی پچھوکڑ۔ (II) بابا بلھے شاہؒ بارے توضیحی ببلیوگرافی۔ الف۔ بابا بلھے شاہؒ دے کلام دے اڈو اڈ متن۔ ب۔ بابا بلھے شاہؒ بارے لکھتاں (اردو۔ پنجابی)۔ ج۔ بابا بلھے شاہؒ دے کلام دے اردو ترجمے۔ د۔ بابا بلھے شاہؒ بارے انگریزی کتاباں۔ ہ۔ چھپیاں کتاباں وچ بلھے شاہؒ بارے لیکھ۔

ایس مقالے وچ بابا بلھے شاہؒ دے علمی پچھوکڑ توں جانو کرایا گیا اے۔

222- عنوان مقالہ: انور علی دی کہانی کاری

O مقالہ نگار: ثروت فاطمہ O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 2003-05ء O کل صفحے: 71

O باباں دی فہرست: (I) انور علی دی جیونی تے لکھتاں۔ الف۔ انور علی دی حیاتی دے حالات۔ ب۔ لکھتاں دی جان پچھان۔ (II) پنجابی کہانی دا پچھوکڑ انور علی تیکر۔ (III) انور علی دی کہانی کاری۔

ایس مقالے وچ معروف کہانی کار انور علی ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دی جان پچھان بارے بھرویں انداز نال گل کیتی گئی اے۔ انور علی تک پنجابی کہانی دے پچھوکڑ تے انور علی دی کہانی کاری دا بھرواں جائزہ لین دا جتن کیتا گیا اے۔

223- عنوان مقالہ: مڑھی دا دیوا۔ اک ویروا

O مقالہ نگار: حنا خان O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 2003-05ء O کل صفحے: 86

O باباں دی فہرست: (I) گوردیال سنگھ دی حیاتی تے لکھتاں۔ الف۔ گوردیال سنگھ دی جیونی۔ ب۔ لکھتاں دی جان پچھان۔ (II) پنجابی ناول دا پچھوکڑ گوردیال سنگھ تیکر۔ (III) مڑھی دا دیوا: اک ویروا۔

ایس مقالے وچ گوردیال سنگھ دی حیاتی تے لکھتاں بارے جانکاری دتی گئی اے۔ پنجابی ناول دا پچھوکڑ گوردیال سنگھ تیکر بارے دس پائی گئی اے۔ گوردیال دے ناول ''مڑھی دا دیوا'' دا بھرواں ویروا پیش کرن دا آہر کیتا گیا اے۔ نوٹ: ایہہ مقالہ کتابی شکل وچ چھپ چکیا اے۔

224- عنوان مقالہ: اٹھاراں سو ستونجا (1857ء) دی جنگ آزادی وچ فتیانیاں دا حصہ (لوک ادب راہیں)

O مقالہ نگار: محمد افضال وٹو O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 2003-05ء O کل صفحے: 86

O باباں دی فہرست: (I) فتیانیاں دا تواریخی پچھوکڑ۔ (II) بار وچ جنگ۔ (III)۔ الف۔ فتیانے

سورے۔ب۔فقیانیاں دے بانہہ بیلی۔

ایس مقالے وچ فقیانیاں دے تاریخی پچھوکڑ توں جانو کرایا گیا۔ایہد ے علاوہ بار وچ جنگ،فقیانے سورے،فقیانیاں دے بانہہ بیلی ورگے موضوعات اُتے وی بھرویں جانکاری دین دا آہر کیتا گیا اے۔

225- عنوان مقالہ: ریاض مجید دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: صائمہ ارشد O نگران مقالہ: جناب سعادت علی ثاقب

O سیشن: 05-2003ء O کل صفحے: 69

O باباں دی فہرست: (I) حالات زندگی۔(II) اردو شاعری۔(III) پنجابی شاعری۔(IV) پنجابی کتاباں دا مختصر ویروا۔(V) مکدی گل۔

ایس مقالے وچ ریاض مجید ہوراں دے حالات زندگی،اردو تے پنجابی شاعری بارے ویروا کیتا گیا اے۔

226- عنوان مقالہ: اقبال صلاح الدین دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: کلیم اللہ شاہ O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 05-2003ء O کل صفحے: 62

O باباں دی فہرست: (I) اقبال صلاح الدین دی حیاتی۔ (II) اقبال صلاح الدین دیاں لکھتاں۔(III) نویں نظم بارے کجھ گلاں۔(IV) اقبال صلاح الدین دی پنجابی شاعری۔(V) کتابیات تے مکدی گل دتی گئی اے۔

ایس مقالے وچ اقبال صلاح الدین ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں بارے گل کیتی گئی اے۔پنجابی نویں نظم اُتے وی چانن پان دے نال نال اقبال صلاح الدین دی پنجابی شاعری بارے بھرویں انداز نال گل بات کیتی گئی اے۔

227- عنوان مقالہ: 2004ء وچ چھپن والے سفر نامے

O مقالہ نگار: صائمہ حمید O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 05-2003ء O کل صفحے: 100

O باباں دی فہرست: (I) سفر نامہ کیہ اے؟۔(II) سفر نامے دی اہمیت۔(III) سفر نامے دی روایت۔(IV) سفر نامے دے لوازمات۔(V) کتابی شکل وچ چھپن والے سفر نامے۔(VI) رسالیاں تے اخباراں وچ چھپن والے سفر نامے۔(VII) 2004ء وچ سفر نامیاں دے قلمی نسخے۔(VIII) مکدی گل۔(IX) کتابیات۔

ایس مقالے وچ سفر نامہ کیہ اے؟ اوہدی اہمیت تے روایت تے 2004ء تیکر چھپن والے سفر نامیاں بارے کھل کے چانن پایا گیا اے۔

228- عنوان مقالہ: ''سویرا انٹرنیشنل'' رسالے دی ببلیوگرافی (2001-2004ء)

O مقالہ نگار: عائزہ رانا O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 2003-05ء O کل صفحے: 159

O باباں دی فہرست: (I) رسالے دا تعارف۔ (II) ''سویرا انٹرنیشنل'' دے ایڈیٹر جمیل احمد پال ہوراں نال گل بات۔ (III) ''سویرا انٹرنیشنل'' رسالے دی ببلیوگرافی 2001ء تا2004ء۔ الف۔ ''سویرا انٹرنیشنل'' وچ چھپن ولی پہلی رشتاں دی فہرست۔ ب۔ ''سویرا انٹرنیشنل'' وچ چھپن والی شاعری دی فہرست۔ ج۔ ''سویرا انٹرنیشنل'' وچ چھپن والی نثر دی فہرست۔ د۔ ''سویرا انٹرنیشنل'' وچ چھپن والیاں رپورٹاں تے خبراں دی فہرست۔

ایس مقالے وچ ادبی رسالے ''سویرا انٹرنیشنل'' دا بھرواں تعارف پیش کیتا گیا اے۔

229- عنوان مقالہ: پروین ملک دی کہانی کاری

O مقالہ نگار: فوزیہ کوثر O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 2003-05ء O کل صفحے: 90

O باباں دی فہرست: (I) پروین ملک دی جیون کہانی۔ (II) پروین ملک دیاں لکھتاں۔ (III) ''کیہ جاناں میں کون'' داویروا۔ (IV) ''نکے نکے دُکھ'' داویروا۔ (V) پروین ملک دی پنجابی کہانی کاری وچ مقام۔ (VI) انت۔

ایس مقالے وچ پروین ملک ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دا ویروا کیتا گیا اے۔اوہناں دیاں کہانیاں بارے بھرویں انداز نال گل کیتی گئی اے۔

230- عنوان مقالہ: سبط الحسن ضیغم دی لائبریری وچ موجود گورمکھی کتاباں دی ببلیوگرافی (الف توں ش تک)

O مقالہ نگار: میمونہ طاہر O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 2003-05ء O کل صفحے: 133

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ الف۔ مڈھلی گل۔ ب۔ سبط الحسن ضیغم دا تعارف۔ ج۔ فہرست لکھتاں لکھاری وار۔ د۔ اشاریہ موضوع وار۔

ایس مقالے وچ سبط الحسن ضیغم دا تے گورمکھی کتاباں دا تعارف بھرویں انداز نال بیان کیتا گیا اے۔

231- عنوان مقالہ: مہینہ وار ''پنجابی'' انٹرنیشنل رسالے دی ببلیوگرافی تے تنقیدی ویروا

O مقالہ نگار: آمنہ دلدار O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 2003-05ء O کل صفحے: 142

O باباں دی فہرست: (I) رسالے دا تعارف۔ (II) مہینہ وار ''پنجابی'' انٹرنیشنل دے ایڈیٹر محمد جنید اکرم

ہوراں نال گل بات۔(III) تماہی''پنجابی''رسالے وچ چھپن والیاں لکھتاں دی فہرست۔ (لکھاری وار) الف۔تماہی''پنجابی'' وچ چھپن والے ادارے۔ب۔تماہی''پنجابی''وچ چھپن والی نثر۔ ج۔تماہی ''پنجابی'' وچ چھپن والی ایڈیٹر دی ڈاک۔ د۔ تماہی''پنجابی''وچ چھپن والی شاعری۔(IV) مہینہ وار ''پنجابی''انٹرنیشنل دی ببلیوگرافی (لکھاری وار)۔ الف۔مہینہ وار''پنجابی'' انٹرنیشنل وچ چھپن والے ادارے۔ ب۔مہینہ وار''پنجابی'' انٹرنیشنل وچ چھپن والی نثر۔ ج۔مہینہ وار''پنجابی''انٹرنیشنل وچ چھپن والی شاعری۔ د۔ مہینہ وار''پنجابی''انٹرنیشنل وچ چھپن والی ایڈیٹر دی ڈاک۔ (V) مہینہ وار ''پنجابی''انٹرنیشنل دے 2005ء وچ چھپن والی گورمکھی لکھتاں دی فہرست۔الف۔مہینہ وار''پنجابی''وچ چھپن والے ادارے۔ ب۔مہینہ وار''پنجابی'' وچ چھپن والی نثر۔ ج۔مہینہ وار''پنجابی''وچ چھپن والی شاعری۔(VI) تنقیدی ویروا۔

232- عنوان مقالہ: پنجاب پبلک لائبریری وچ گورمکھی حصے دی کتابیات (شاہ مکھی وچ) (الف۔ث)

O مقالہ نگار: سعدیہ مشتاق O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 05-2003ء O کل صفحے: 166

O مقالے دی فہرست انج اے۔ 1۔کجھ پنجاب پبلک لائبریری بارے۔2۔گورمکھی کتابیات۔

ایس مقالے وچ پنجاب پبلک لائبریری بارے بھرویں جانکاری دتی گئی اے۔

233- عنوان مقالہ: ادھ چانی رات: اک ویروا

O مقالہ نگار: سعدیہ منور O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 06-2004ء O کل صفحے: 78

O باباں دی فہرست: (I) گوردیال سنگھ دی حیاتی تے لکھتاں۔ الف۔ گوردیال سنگھ دی جیونی۔ ب۔ لکھتاں دی جان پچھان۔(II) پنجابی ناول دا پچھوکڑ گوردیال سنگھ تیکر۔(III) ادھ چانی رات، اک ویروا۔

ایس مقالے وچ گوردیال سنگھ دی حیاتی تے لکھتاں بارے جانکاری دتی گئی اے۔پنجابی ناول دا پچھوکڑ گوردیال سنگھ تیکر بارے دس پائی گئی اے۔گوردیال دے ناول''ادھ چانی رات'' دا بھرواں ویروا پیش کرن دا آہر کیتا گیا اے۔

234- عنوان مقالہ: پنجابی مہینہ وار بال رسالہ'' پکھیرو'' دی ببلیوگرافی

O مقالہ نگار: ممتاز اسلم O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 06-2004ء O کل صفحے: 153

O باباں دی فہرست: (I) پنجابی بال ادب دی روایت۔ (II) اشرف سہیل نال گل بات۔ (III)'' پکھیرو'' دی کتابیات۔ (IV) لکھاری وار اشاریہ۔

ایس مقالے وچ پنجابی بال ادب دی روایت اُتے کھل کے چانن پایا گیا اے۔

235-عنوان مقالہ: ڈاکٹر دلیپ کور ٹوانہ دے ناول ''سورج تے سمندر'' (گورمکھی) داویروا

O مقالہ نگار: محمد عارف گھٹوالا O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن (عمر)

O سیشن: 06-2004ء O کل صفحے: 137

O باباں دی فہرست: (I) دلیپ کور ٹوانہ دا جیون پندھ۔ (II) ''سورج تے سمندر'' دی کہانی۔ (III) ''سورج تے سمندر'' داویروا۔

مقالہ نگار نے دلیپ کور ٹوانہ ہوراں دی حیاتی دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے۔ دلیپ کور ٹوانہ دے ناول ''سورج تے سمندر'' دا بھرواں ویروا پیش کرن دا آہر کیتا گیا اے۔

236-عنوان مقالہ: منی پنجابی نظم (تحقیق،تنقید)

O مقالہ نگار: علینا حنیف O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 06-2004ء O کل صفحے: 116

O باباں دی فہرست: (I) نظم دا مُڈھ تے ٹور۔ (II) منی نظم (نکی نظم)۔ (III) منی نظم دا موڈھی شاعر ''منیر نیازی''۔ (IV) کجھ ہور شاعراں دیاں منی نظماں۔ (V) مکدی گل تے کتابیات۔

پنجابی نظم دا پچھوکڑ بڑے چنگے ڈھنگ نال پیش کیتا گیا اے۔ منی نظم (نکی نظم) دے موڈھی شاعر منیر نیازی ہوراں دی شاعری نوں بڑے سوہنے انداز نال بیان کیتا اے۔

237-عنوان مقالہ: موسیقی دیاں چار کتاباں دے مندرجات

O مقالہ نگار: ثناء حسین O نگران مقالہ: جناب سعادت علی ثاقب

O سیشن: 06-2004ء O کل صفحے: 71

O باباں دی فہرست: (I) موسیقی دی تعریف تے ونڈ۔ i۔غناء کیہ اے؟۔ ii۔موسیقی دے لغوی معنی۔ iii۔موسیقی دی ونڈ۔ (II) اردو موسیقی۔ (III) نغمات خسرو۔ (IV) نوائے موسیقی۔ (V) نورنگ موسیقی۔

ایس مقالے وچ موسیقی دی تعریف تے ونڈ، غناء کیہ اے؟، موسیقی دے لغوی معنی بارے بڑے سوہنے ڈھنگ نال جھات پائی اے۔

238- عنوان مقالہ: زیارت حسین جمیل (فکر تے فن)

O مقالہ نگار: لبنیٰ نوشین O نگران مقالہ: جناب سعادت علی ثاقب

O سیشن: 06-2004ء O کل صفحے: 65

O باباں دی فہرست: (I) زیارت حسین، حیاتی تے حالات۔ i۔فیصل آباد بارے مختصر جانکاری۔ ii۔شاعری اُتے تراویں جھات۔ (II) زیارت بطور نعت گو شاعر۔ i۔نعت۔ ii۔منقبت۔ (III) زیارت حسین جمیل دی غزل۔ i۔غزل دی تعریف۔ ii۔ابتداء تے ارتقاء۔ iii۔فارسی غزل، اردو غزل، پنجابی غزل۔ iv۔جدید پنجابی غزل تے زیارت حسین جمیل دی غزل۔ (IV) زیارت دا دوہڑا۔ i۔دوہڑے

بارے گل بات۔ ii۔ زیارت دادوہڑا۔

239- عنوان مقالہ: ڈاکٹر یونس احقر۔ حیاتی تے فکروفن

O مقالہ نگار: اقراء سلیمی O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 06-2004ء O کل صفحے: 147

O باباں دی فہرست: (I) ڈاکٹر یونس احقر دی حیاتی۔ (II) شاعری۔ i۔ یونس احقر دی غزل۔ ii۔ یونس احقر دی نظم۔ iii۔ یونس احقر دے گیت۔ (III) دینی شاعری (حمد، نعت، سلام، منقبت)۔ (IV) یونس احقر دی تحقیق، تنقید۔

مقالہ نگار نے ڈاکٹر یونس احقر ہوراں دی حیاتی دے حالات تے واقعات بیان کرن مگروں اوہناں دی شاعری دا بھرواں تجزیہ کیتا اے۔

240- عنوان مقالہ: امین خیال۔ حیاتی تے پنجابی لکھتاں

O مقالہ نگار: فرح صادق O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 06-2004ء O کل صفحے: 122

O باباں دی فہرست: (I) امین خیال دی حیاتی۔ (II) پنجابی شاعری۔ i۔ امین خیال دی غزل۔ ii۔ امین خیال دی نظم۔ iii۔ مختلف شعری صنفاں (پھہاراں دے حوالے نال)۔ (III) دینی ادب۔ (IV) امین خیال دی تخلیق، تنقید۔

مقالہ نگار نے امین خیال ہوراں دی حیاتی دے حالات بیان کرن مگروں اوہناں دی شاعری بارے خیالات نوں بڑے بھرویں انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

241- عنوان مقالہ: حافظ عبدالحمید سرشار دیاں پنجابی علمی ادبی خدمات

O مقالہ نگار: مریم احمد O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 07-2005ء O کل صفحے: 165

O باباں دی فہرست: (I) حافظ عبدالحمید سرشار دے دور دے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات۔ (II) حافظ عبدالحمید سرشار دا جیون۔ (III) حافظ عبدالحمید سرشار دیاں کتاباں دا تعارف۔ (IV) حافظ عبدالحمید سرشار دیاں کتاباں دا فنی فکری جائزہ۔ (V) مکدی گل۔ (VI) کتابیات۔

مقالہ نگار نے حافظ عبدالحمید سرشاد ہوراں دی حیاتی تے دور دے سیاسی، سماجی تے ادبی حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔ حافظ عبدالحمید سرشار دیاں پنجابی زبان وادب بارے کتاباں تے ایہدے لئی خدمات دا جائزہ لیا گیا اے۔

242- عنوان مقالہ: ققنس: اک ویروا

O مقالہ نگار: نادیہ خالد O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن:07-2005ء O کل صفحے:77

O باباں دی فہرست:(I) میجر اسحاق محمد دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔الف۔میجر اسحاق محمد دی حیاتی۔ب۔میجر اسحاق محمد دیاں لکھتاں۔ج۔میجر اسحاق محمد سمکالیاں دی نظر وچ۔(II) پنجابی ڈرامے دی ریت میجر اسحاق محمد تیکر۔(III) قُقنس، اک ویروا۔

مقالہ نگار نے میجر اسحاق ہوراں دے ڈرامے ''قُقنس'' دا تنقیدی ویروا سوہنے ڈھنگ نال کیتا اے۔

243- عنوان مقالہ: فرخندہ لودھی دیاں کہانیاں دا ویروا

O مقالہ نگار: عمارہ جمیل اعوان O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن:07-2005ء O کل صفحے:107

O باباں دی فہرست:(I) فرخندہ لودھی جان پچھان۔ پنجابی لکھتاں، پنجابی ڈرامے، اردو لکھتاں۔(II) کہانی کیہ اے؟، کہانی دے انگ، پلاٹ دیاں خصوصیات، کہانی دیاں قسماں، کہانی دا سرناواں، ناول تے کہانی (افسانے) وچ فرق، پنجابی دیاں کہانی کارسوانیاں۔(III) فرخندہ لودھی دیاں کہانیاں دا تعارف ''چنے دے اوہلے'' دیاں کہانیاں ''ہردے وچ تریڑاں'' دیاں کہانیاں۔(IV) فرخندہ لودھی دیاں کہانیاں دا ویروا۔

ایس مقالے وچ معروف کہانی کار فرخندہ لودھی ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دی جان پچھان بارے بھرویں انداز نال گل کیتی گئی اے۔فرخندہ لودھی تک پنجابی کہانی دے پچھوکڑ توں وی جانو کرایا گیا اے۔فرخندہ لودھی دیاں کہانیاں بارے وی بھرواں جائزہ لین دا جتن کیتا گیا اے۔

244- عنوان مقالہ: اجیت کور دے تن ناولٹ (اک ویروا)

O مقالہ نگار: عمران احمد O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن:07-2005ء O کل صفحے:159

O باباں دی فہرست:(I) ناول کیہ اے؟۔ناولٹ، ناول دے انگ، پنجابی ناول دی ٹور۔(II) اجیت کور دی شخصیت۔(III) اجیت کور دے تناں ناولٹاں دا اتہا۔ پوسٹ مارٹم، دھپ والا شہر، کٹیاں لکیراں، ٹٹے ترکوں۔(IV) اجیت کور دے ناولٹاں دا ویروا۔

مقالہ نگار نے اجیت کور ہوراں دی حیاتی تے شخصیت دے حالات تے واقعات نوں پیش کیتا اے۔ ناول دی تعریف، ناول دے ارتقاء نوں بڑے سوہنے انداز نال بیان کیتا اے۔اجیت کور ہوراں دے تناں ناولٹاں دا ویروا بڑے سوہنے انداز نال بیان کرن دا آہر کیتا اے۔

245- عنوان مقالہ: قادر یار دا معراج نامہ (تجزیہ تے تنقید)

O مقالہ نگار: ہما غفار O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن:07-2005ء O کل صفحے:92

O بابا ں دی فہرست:(I) قادر یار دی حیاتی تے لکھتاں۔(II) قادر یار دا معراج نامہ (جان پچھان)۔ (III) قرآن،حدیث تے سیرت دیاں کتاباں وچ واقعہ معراج۔(IV) پنجابی شاعری وچ معراج نامے دی روایت۔(V) قادر یار دیاں شعری خوبیاں۔(VI) مکدی گل۔

مقالہ نگار نے قادر یار ہوراں دی حیاتی تے معراج نامے دی روایت تے قادر یار دے معراج نامے بارے بڑا سوہنا ویروا کیتا اے۔

246- عنوان مقالہ:سید فضل شاہ دا قصہ ہیر رانجھا (تجزیہ تے تنقید)

O مقالہ نگار:یاسمین شفیق O نگران مقالہ:جناب خالد ہمایوں

O سیشن:2005-07ء O کل صفحے:96

O باباں دی فہرست:(I) فضل شاہ دی حیاتی۔(II) پنجابی وچ ہیر دا قصہ فضل شاہ توں پہلاں۔(III) فضل شاہ دا قصہ ہیر رانجھا (خلاصہ)۔(IV) فضل شاہ دے قصے وچ تلمیحاں۔(V) قصہ ہیر رانجھے دیاں فنی تے فکری خوبیاں۔

مقالہ نگار نے سید فضل شاہ ہوراں دی حیاتی دے حالات تے واقعات نوں بیان کرن توں بعد پنجابی وچ ہیر دا قصہ فضل شاہ توں پہلاں جیہناں نے لکھے نیں بیان کیتا اے فیر فضل شاہ دا قصہ ہیر رانجھا دیاں فنی تے فکری خوبیاں نوں وی بڑے سوہنے انداز نال درسایا اے۔

247- عنوان مقالہ:ساہواں داویزہ (آپ بیتی شریف کنجاہی) اک تجزیہ

O مقالہ نگا:سدرہ ناز O نگران مقالہ:ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن:2005-07ء O کل صفحے:71

O باباں دی فہرست:(I) شریف کنجاہی دی حیاتی۔(II) شریف کنجاہی ہمعصراں دی نظر وچ۔(III) آپ بیتی۔(IV) ساہواں داویزہ (تجزیہ)۔

مقالہ نگار نے شریف کنجاہی ہوراں دی حیاتی بارے بھرویں جانکاری دتی اے۔

248- عنوان مقالہ:ساقی گجراتی۔حیاتی ،فکر تے فن

O مقالہ نگار: تہمینہ ناز ہاشمی O نگران مقالہ:ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن:2005-07ء O کل صفحے:155

O باباں دی فہرست:(I) ساقی گجراتی دی حیاتی/ لکھتاں۔(II) ہمعصراں دی رائے۔(III) ساقی گجراتی دی غزل۔(IV) ساقی گجراتی دی نعت۔(V) ساقی گجراتی دیاں ان چھپیاں تحریراں۔

مقالہ نگار نے ساقی گجراتی ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں بارے جانکاری دتی اے تے اوہناں دی شاعری وچلے مضموناں نوں بڑے بھرویں انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا اے۔

249- عنوان مقالہ: اسماعیل قلندر دی شاعری

O مقالہ نگار: نبیلہ انور O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد
O سیشن: 07-2005ء O کل صفحے: 125

O باباں دی فہرست: (I) اسماعیل قلندر دی حیاتی۔ (II) ہمعصر شاعراں دے اسماعیل قلندر بارے وچار۔ (III) اسماعیل قلندر دی گیت نگاری۔ (IV) اسماعیل قلندر دی قصہ نگاری۔ (V) اسماعیل قلندر دیاں لکھتاں

مقالہ نگار نے اسماعیل قلندر ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دی دس پاندیاں اوہناں دی شاعری دا ویروا کیتا اے۔

250- عنوان مقالہ: واراں بھائی گُرداس دیاں (لپی اُتارا تے ویروا۔ 5-1)

O مقالہ نگار: شمیم اختر O نگران مقالہ: محترمہ عاصمہ قادری
O سیشن: 07-2005ء O کل صفحے: 177

O باباں دی فہرست: (I)۔ الف۔ بھائی گرداس: جان پچھان۔ ب۔ وار کیہ اے؟۔ (II) واراں۔ اک توں پنج۔ 1۔ پہلی وار۔ i۔ لپی اتارا، سلیس ترجمہ۔ ii۔ ویروا۔ 2۔ دوجی وار۔ i۔ لپی اتارا، سلیس ترجمہ۔ ii۔ ویروا۔ 3۔ تیجی وار۔ i۔ لپی اتارا، سلیس ترجمہ۔ ii۔ ویروا۔ 4۔ چوتھی وار۔ i۔ لپی اتارا، سلیس ترجمہ۔ ii۔ ویروا۔ 5۔ پنجویں وار۔ i۔ لپی اتارا، سلیس ترجمہ۔ ii۔ ویروا۔ (III) مکدی گل۔ لغت۔

مقالہ نگار نے بھائی گرداس ہوراں دیاں واراں تے اوہناں دی حیاتی دے حالات تے واقعات نوں وی کھل کے پیش کیتا گیا اے۔

251- عنوان مقالہ: ساغر بٹ دی حیاتی تے شاعری

O مقالہ نگار: رفعت مرتضیٰ O نگران مقالہ: جناب سعادت علی ثاقب
O سیشن: 07-2005ء O کل صفحے: 120

O باباں دی فہرست: (I) ساغر بٹ دی حیاتی۔ (II) ساغر بٹ دی غزل۔ (III) ساغر بٹ دی نظم۔ (IV) ساغر بٹ دی قومی شاعری۔

مقالہ نگار نے ساغر بٹ ہوراں دی حیاتی دے مختصر حالات پیش کر کے اوہناں دی شاعری وچلے مضموناں دا بھرواں تجزیہ کرن دا آہر کیتا اے۔

252- عنوان مقالہ: اسیر عابد دے منظوم پنجابی ترجمے

O مقالہ نگار: میمونہ ارشاد O نگران مقالہ: جناب سعادت علی ثاقب
O سیشن: 07-2005ء O کل صفحے: 130

O باباں دی فہرست: (I) اسیر عابد دی حیاتی۔ (II) ترجمہ، پنجابی ترجمے دی عمومی روایت۔ (III) اسیر عابد دی ترجمہ نگاری۔ (IV) اسیر عابد دے اردو ترجمے تے پھٹکل شاعری۔

مقالہ نگار نے اسیر عابد ہوراں دی حیاتی بارے جانکاری دتی اے تے ترجمہ دی تعریف، پنجابی ترجمے دی روایت نوں بڑے سوہنے انداز نال پیش کرن دا آہر کیتا گیا اے۔ اسیر عابد دی ترجمہ نگاری نوں وی بڑے سوہنے ڈھنگ نال بیان کیتا گیا اے۔

253- عنوان مقالہ: جی۔ سی یونیورسٹی (لاہور) دے مجلّہ ''راوی'' دی ببلیو گرافی۔ (1984ء توں 2006ء تک)

O مقالہ نگار: منتہا یونس O نگران مقالہ: جناب ظہیر احمد شفیق
O سیشن: 07-2005ء O کل صفحے: 78
O مقالے دی ونڈ انج اے۔ کجھ اپنے ولوں۔ کجھ گلاں گورنمنٹ کالج تے ''راوی'' بارے۔ نثری صنفاں۔ شعری صنفاں۔ اشاریہ۔

ایس مقالے وچ رسالے ''راوی'' دا تعارف بھرواں دتا گیا اے۔

254- عنوان مقالہ: مصرعہ وار اشاریہ ''ہیر وارث شاہ'' (صفحہ 99 توں 300)، مولف: شیخ عبدالعزیز

O مقالہ نگار: گلفشاں شبیر O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد
O سیشن: 07-2005ء O کل صفحے: 127

255- عنوان مقالہ: مصرعہ وار اشاریہ ''ہیر وارث شاہ'' (صفحہ 301 توں 493)، مولف: شیخ عبدالعزیز

O مقالہ نگار: نجم النساء O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد
O سیشن: 07-2005ء O کل صفحے: 119

256- عنوان مقالہ: ''ملتان دیاں واراں'' دا اشاریہ (تحقیق تے ترتیب: شوکت مغل)

O مقالہ نگار: صنم نورین O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد
O سیشن: 07-2005ء O کل صفحے: 101

257- عنوان مقالہ: افضل پرویز دیاں پنجابی زبان وادب لئی خدمتاں

O مقالہ نگار: فوزیہ اسحاق O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں
O سیشن: 07-2005ء O کل صفحے: 235
O باباں دی فہرست: (I) افضل پرویز دی جیونی، افضل پرویز سمکالیاں دی نظر وچ، افضل پرویز دیاں لکھتاں دی جان پچھان۔ (II) پوٹھوہار تے پوٹھوہاری بولی۔ (III) افضل پرویز دیاں لکھتاں دا ویروا۔ (IV) مرتب کیتیاں کتاباں۔ (V) مکدی گل۔

مقالہ نگار نے افضل پرویز ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دی تفصیل دیندیاں پوٹھوہار تے پوٹھوہاری بولی بارے کھل کے چانن پان دا جتن کیتا گیا اے۔

258- عنوان مقالہ:2005ء پنجابی صحافتی ادب (ببلیو گرافی)

O مقالہ نگار: سعدیہ شہزادی O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن:2004-06ء O کل صفحے:406

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ پنجابی صحافت دا ارتقاء۔ شاعری۔ نثر۔

ایس مقالے وچ پنجابی صحافت دا مڈھ تے ارتقاءنوں بڑے بھرویں انداز نال پیش کیتا گیا اے۔

259- عنوان مقالہ: فرزند علی دی ناول کاری

O مقالہ نگار: عشاء خان O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن:2006-08ء O کل صفحے:100

O باباں دی فہرست:(I) فرزند علی دی حیاتی تے لکھتاں دی جان پچھان۔(II) پنجابی ناول دا پچھوکڑ فرزند علی تیکر۔(III) فرزند علی دی ناول کاری۔

مقالہ نگار نے پہلاں فرزند علی ہوراں دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں بیان کیتا گیا اے فیر پنجابی ناول دی ٹور تے مختصر تاریخ تے فرزند علی دی ناول نگاری دا تجزیہ نوں بڑے سوہنے انداز نال پیش کیتا اے۔

260- عنوان مقالہ: اردو زبان کی قدیم تاریخ: اک ویروا

O مقالہ نگار: عائشہ محمود O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن:2006-08ء O کل صفحے:50

O باباں دی فہرست:(I) عین الحق فریدکوٹی دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔(II) اردو زبان کی قدیم تاریخ: اک ویروا۔

ایس مقالہ وچ عین الحق فریدکوٹی دی حیاتی دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے تے اوہناں دی کتاب 'اردو زبان کی قدیم تاریخ' اُتے بھرویں جھات پائی گئی اے۔

261- عنوان مقالہ: آئی۔سی۔نندا دے ڈرامے ''شاموشاہ'' دا ویروا

O مقالہ نگار: رجی اعظم O نگران مقالہ: ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن:2006-08ء O کل صفحے:104

O باباں دی فہرست:(I)۔الف۔ڈرامہ کیہ اے؟۔ب۔ڈرامے دی ہئیت۔ج۔ڈرامے دیاں قسماں۔د۔ پنجابی ڈرامے دا مڈھ۔(II) ایشور چندر نندا دی حیاتی تے لکھتاں۔(III) آئی۔سی نندا دے ڈرامے ''شاموشاہ'' دی کہانی۔(IV) ''شاموشاہ'' دا تنقیدی ویروا۔ مقالے دے اخیر وچ ضمیمہ (اصل متن ''شاموشاہ'')

مقالہ نگار نے ایشور چندر نندا دی حیاتی تے لکھتاں دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے۔ ڈرامہ کیہ اے؟، ڈرامے دی ہئیت، ڈرامے دیاں قسماں، پنجابی ڈرامے دے مڈھ تے ''شاموشاہ'' دا تنقیدی ویروا وی سوہنے ڈھنگ نال کیتا اے۔

262- عنوان مقالہ: نظام الدین توکلیؒ تے اوہناں دی انشائیہ نگاری

O مقالہ نگار: فائزہ زیدی O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 08-2006ء O کل صفحے: 100

O باباں دی فہرست: (I) مڈھلی گل۔(II) انشائیہ کیہ اے؟ (تعریف تے تاریخ)۔(III) نظام الدین توکلیؒ دی حیاتی۔(IV) نظام الدین توکلیؒ دی انشائیہ نگاری۔(V) نظام الدین توکلیؒ دے انشائیے (متن) (VI) کتابیات۔

مقالہ نگار نے نظام الدین توکلی ہوراں دی حیاتی دے حالات نوں بیان کرن دے نال نال انشائیے دا تعارف پیش کیتا اے تے نظام الدین توکلیؒ دی انشائیہ نگاری نوں بڑے سوہنے انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

263- عنوان مقالہ: سویرا انٹرنیشنل رسالے دی ببلیو گرافی

O مقالہ نگار: کرن مشتاق O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 08-2006ء O کل صفحے: 207

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ 1۔ دوشبد۔ 2۔ رسالے دا تعارف۔ 3۔ ایڈیٹر نال گل بات۔ 4۔ سویر انٹرنیشنل دی ببلیو گرافی۔ 5۔ پہلی رشاں دی فہرست۔ 6۔ شاعری دی فہرست۔ 7۔ غزل۔ 8۔ نظم۔ 9۔ دوجیاں صنفاں۔ 10۔ نثر دی فہرست۔ 11۔ پنجابیات۔ 12۔ لیکھ۔ 13۔ کہانیاں۔ 14۔ ناول۔ 15۔ سفرنامے۔ 16۔ انشائیے۔ 17۔ ہڈ ورتی۔ 18۔ تواریخ۔ 19۔ انٹرویوز۔ 20۔ کتاب رنگ۔ 21۔ پوسٹ بکس۔

ایس مقالے وچ رسالے ''سویرا انٹرنیشنل'' دے تعارف بارے بھرویں جہات پائی گئی اے۔

264- عنوان مقالہ: رفعت دے ناول ''ویہڑے وچ پردیس'' دا تجزیاتی مطالعہ

O مقالہ نگار: مصباح بشیر O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 08-2006ء O کل صفحے: 66

O باباں دی فہرست: (I) ناول کیہ اے؟۔ الف۔ ناول دی تعریف مصنفاں دی زبان وچ۔ ب۔ ناول دے عناصر۔ ج۔ ناول دی اقسام/قسماں۔ (II) رفعت (جان پچھان)۔(III) ویہڑے وچ پردیس (خلاصہ)۔ الف۔ کرداراں دے حوالے نال۔ ب۔ کجھ ضمنی کردار۔ ج۔ مجموعی تاثر۔

مقالہ نگار نے رفعت ہوراں دی حیاتی دے دے احوال بیان کرن مگروں پنجابی ناول دی ٹور نوں بڑے سوہنے انداز نال پیش کیتا اے۔ فیر رفعت دے ناول ''ویہڑے وچ پردیس'' دا تنقیدی جائزہ لین دا

جتن کیتا اے۔

265- عنوان مقالہ: عاشق رحیل دا سفر نامہ تحقیقی تنقیدی جائزہ

O مقالہ نگار: عذرا شاہین O نگران مقالہ: جناب سعادت علی ثاقب
O سیشن: 08-2006ء O کل صفحے: 77
O باباں دی فہرست: (I) عاشق رحیل دی حیاتی۔ (II) سفر نامے دی تعریف، تاریخ تے روایت۔ (III) عاشق رحیل دے فکر وفن اُتے مجموعی جھات۔ (IV) دیس بنے پردیس (سفر نامہ)۔ (V) نویاں پرانیاں یاداں (سفر نامہ)۔

ایس مقالے وچ ہوراں عاشق رحیل دی حیاتی تے لکھتاں بارے جانکاری دتی گئی اے۔ سفر نامہ کیہ اے؟ اوہدی اہمیت تے روایت بارے کھل کے چانن پایا گیا اے۔ عاشق رحیل ہوراں دے سفر نامے دا ویروا کیتا گیا اے۔

266- عنوان مقالہ: حنیف باوا دی کہانی کاری

O مقالہ نگار: نورین فاطمہ O نگران مقالہ: محترمہ عاصمہ قادری
O سیشن: 08-2006ء O کل صفحے: 76
O باباں دی فہرست: (I) حنیف باوا دی حیاتی تے لکھتاں۔ (II) حنیف باوا دی کہانی کاری۔ الف۔ پنجابی کہانی تے اک جھات۔ ب۔ خرچے دی موت۔ ج۔ کہانی۔ د۔ دھوانکھیا ہویا آدمی۔ (III) حنیف باوا بحثیت کہانی کار۔

مقالہ نگار نے حنیف باوا دی حیاتی تے لکھتاں نوں کھل کے پیش کرن دا جتن کیتا اے۔ پنجابی کہانی اُتے کھل کے جھات پائی اے۔ حنیف باوا دی کہانی کاری اُتے وی بھرواں چانن پایا اے۔

267- عنوان مقالہ: افضل احسن رندھاوا دی کہانی کاری

O مقالہ نگار: ثوبیہ اسلم O نگران مقالہ: محترمہ عاصمہ قادری
O سیشن: 08-2006ء O کل صفحے: 129
O باباں دی فہرست: (I) افضل احسن رندھاوا دی حیاتی تے لکھتاں۔ الف۔ افضل احسن رندھاوا دی حیاتی۔ ب۔ لکھتاں دی جان پچھان۔ ج۔ افضل احسن رندھاوا سمکالیاں دی نظر وچ۔ (II) افضل احسن رندھاوا دی کہانی کاری۔ الف۔ پنجابی کہانی دا پچھوکڑ۔ ب۔ رن تلوار تے گھوڑا۔ ج۔ مُنا کوہ لہور۔ د۔ رسالیاں وچ چھپیاں کہانیاں۔ (III) افضل احسن رندھاوا بحثیت کہانی کار۔

مقالہ نگار نے افضل احسن رندھاوا دی حیاتی تے لکھتاں نوں کھل کے پیش کرن دا جتن کیتا اے۔ پنجابی کہانی دا پچھوکڑ بیان کرن مگروں بحثیت کہانی کار بارے کھل کے چانن پان دی کوشش کیتی اے۔

268- عنوان مقالہ: ہیر وارث شاہ وچ آفاقی سچائیاں

O مقالہ نگار: واصف لطیف O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 08-2006ء O کل صفحے: 137

O باباں دی فہرست: (I) آفاقی سچائی کیہ اے؟۔ (II) ہیر وارث شاہ آفاقی سچائیاں۔ i۔ فنا ہ۔ ii۔ موت۔ iii۔ غرور، تکبر۔ iv۔ غرض۔ v۔ جوا۔ vi۔ محنت۔ vii۔ صحبت دا اثر۔ viii۔ حُسن تے جوانی۔ ix۔ بھیت، راز داری۔ x۔ جیہنوں رب رکھے۔ xi۔ ''شاندارنوں کرے نہ کوئی جھوٹا''۔ xii۔ ''وارث شاہ نہ رہن نچلڑے''۔ xiii۔ ''وارث شاہ اوہ سدا ای جیوندے نیں''۔ xiv۔ ''مٹھی چاٹ ہلائیکے طوطڑے نوں''۔ xv۔ صلح تے سلامتی، امن تے آتشی۔ xvi۔ تقدیر تے قسمت۔ xvii۔ ویلا۔ xviii۔ صبر۔ xix۔ مٹھی زبان تے شریں کلام دا اثر۔ xx۔ حق تلفی وڈا گناہ۔ xxi۔ قدر دان۔ xxii۔ ماڑیاں نال ہمدردی۔ xxiii۔ زندگی دا مزا۔ xxiv۔ فطرت نہیں بدلدی۔ xxv۔ مذہبی حوالے۔ xxvi۔ متفرقات۔

ایس مقالے وچ ہیر وارث شاہ وچ آفاقی سچائیاں بارے دس پائی اے۔ فناہ، موت، غرور، تکبر، غرض، جوا، محنت، صحبت دا اثر، حُسن تے جوانی، بھیت، راز داری، جیہنوں رب رکھے، ''شاندارنوں کرے نہ کوئی جھوٹا''، ''وارث شاہ نہ رہن نچلڑے''، ''وارث شاہ اوہ سدا ای جیوندے نیں''، ''مٹھی چاٹ ہلائیکے طوطڑے نوں''، صلح تے سلامتی، امن تے آتشی، تقدیر تے قسمت، ویلا، صبر، مٹھی زبان تے شرین کلام دا اثر، حق تلفی وڈا گناہ، قدر دان، ماڑیاں نال ہمدردی، زندگی دا مزا، فطرت نہیں بدلدی، مذہبی حوالے تے متفرقات نوں کھل کے بیان کرن دا جتن کیتا اے۔

269- عنوان مقالہ: مسعود چودھری دی شاعری دا تجزیاتی مطالعہ

O مقالہ نگار: ندیم اختر O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 08-2006ء O کل صفحے: 250

O باباں دی فہرست: (I) مسعود چودھری دی حیاتی۔ (II) مسعود چودھری دی مطبوعہ پنجابی شاعری۔ الف۔ غزل۔ ب۔ نظم۔ ج۔ گیت۔ (III) مسعود چودھری دی غیر مطبوعہ کلام۔ الف۔ پنجابی شاعری۔ ب۔ اردو شاعری۔ ج۔ سوجھواناں دی رائے مسعود چودھری بارے۔ (IV) مکدی گل، ضمیمہ جات

مقالہ نگار نے مسعود چودھری ہوراں دی حیاتی دے حالات بیان کرن توں بعد اوہناں پنجابی تے اردو شاعری نوں سوہنے انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا اے۔

270- عنوان مقالہ: اکرام مجید دی شاعری

O مقالہ نگار: نبیلہ فاطمہ O نگران مقالہ: ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 09-2007ء O کل صفحے: 112

O باباں دی فہرست: (I) اکرام مجید دی حیاتی تے ہم عصر شاعراں دے وچار۔ (II) غزل دا مڈھ، تاریخ تے پنجابی غزل دا ارتقاء۔ (III) اکرام مجید دی شاعری اُتے مجموعی جھات۔ (IV) ''تتنے دا روگ'' تے ''نویاں زیناں'' (فکری تے فنی جائزہ)۔

مقالہ نگار نے اکرام مجید ہوراں دی حیاتی دے احوال توں بعد پنجابی غزل دا مڈھ، تاریخ تے ارتقاء نوں بڑے سوہنے ڈھنگ نال پیش کیتا اے۔ اکرام مجید ہوراں دی شاعری اُتے وی کھل کے جھات پائی اے۔

271- عنوان مقالہ: محمد صفدر میر دے پنجاب تے پنجابی بارے چھپے انگریزی کالماں دی ببلیو گرافی

O مقالہ نگار: نعمان ناصر O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 07-2005ء O کل صفحے: 99

O باباں دی فہرست: (I) محمد صفدر میر دی جیونی تے لکھتاں۔ (II) محمد صفدر میر دے پنجاب تے پنجابی بارے چھپے انگریزی کالماں دی الفابائی ببلیو گرافی۔ (III) محمد صفدر میر دے پنجاب تے پنجابی بارے چھپے انگریزی کالماں دی موضوع وار ببلیو گرافی۔

272- عنوان مقالہ: خادم چشتی دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: فرحت مشتاق O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 09-2007ء O کل صفحے: 74

O باباں دی فہرست: (I) خادم چشتی دی حیاتی۔ (II) پنجابی نظم دا پچھوکڑ۔ (III) خادم چشتی دی پنجابی شاعری۔ الف۔ "رب راکھا" دا فنی فکری ویروا۔ ب۔ ان چھپی شاعری دا فنی فکری ویروا۔

مقالہ نگار نے خادم چشتی ہوراں دی حیاتی دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا اے۔ فیر پنجابی نظم دے پچھوکڑ بارے کھل کے چانن پایا اے۔ خادم چشتی ہوراں دی پنجابی شاعری اُتے بھرواں جھات پائی گئی اے۔

273- عنوان مقالہ: منیر نیازی دی شاعری وچ تصویریت

O مقالہ نگار: گلناز عاشق O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 09-2007ء O کل صفحے: 50

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ i۔ مُڈھلی گل۔ ii۔ منیر نیازی دی حیاتی۔ iii۔ شخصیت۔ iv۔ اردو کتاباں۔ v۔ پنجابی وچ شاعری۔ vi۔ پنجاب وچ مصوری دی ابتداء۔ vii۔ کجھ نظماں دی تصویری شکل۔ viii۔ مکدی گل۔ ix۔ کتابیات۔

مقالہ نگار نے منیر نیازی ہوراں دی حیاتی، شخصیت تے حالات بیان کرن مگروں پنجاب وچ مصوری دی ابتداء بارے کھل کے چانن پایا اے۔ منیر نیازی دیاں کجھ نظماں نوں تصویری شکل پیش کیتا گیا اے۔

274- عنوان مقالہ: 2008ء وچ چھپن والے کہانی پراگے (تنقید تے تجزیہ)

O مقالہ نگار: انعام الرحمٰن صفدر O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 09-2007ء O کل صفحے: 217

O بابیاں دی فہرست:(I) کجھ کہانی تے پنجابی بارے۔ (II) 2008ء دے کہانی پراگے۔ i۔ دھوانکھیا ہویا آدمی (حنیف باوا)۔ ii۔ بے رنگی تے رنگ (محمد جواد)۔iii۔ دوناروپ (سعیدہ مختار یونس)۔ iv۔ تڑکے گھڑے دا پانی (شاہدہ دلاور شاہ)۔ v۔ ہتھیں ماواں ماریاں (امین ملک)۔ vi۔ چھوپے (راجا رسالو)۔(III) مجموعی تاثر۔ضمیمہ (لغت کہانی پراگے 2008ء)

ایس مقالے وچ افسانے دی تعریف، مُڈھ تے ارتقاءنوں بڑے بھرویں ڈھنگ نال بیان کیتا گیا اے۔ مقالے وچ 2008ء وچ چھپن والے افسانے جنہاں دی تعداد چھ اے (دھوانکھیا ہویا آدمی (حنیف باوا)، بے رنگی تے رنگ (محمد جواد)، دوناروپ (سعیدہ مختار یونس)، تڑکے گھڑے دا پانی (شاہدہ دلاور شاہ)، ہتھیں ماواں ماریاں (امین ملک)، چھوپے (راجا رسالو)) ایہناں نوں کھل کے بیان کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

275- عنوان مقالہ: پنجابی زبان بارے ساڈے سماجی رویے

O مقالہ نگار: محسن بلال O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد
O سیشن: 09-2007ء O کل صفحے: 139

O بابیاں دی فہرست:(I) زبان کیہ اے؟۔ الف۔ زبان تے سماج دا سمبندھ۔ ب۔ زبان تے کلچر۔ (II) ماں بولی دی اہمیت۔(III) پنجابی بولی دا پچھوکڑ۔(IV) ماں بولی وچ صوفیاں دا کردار۔(V) پنجابی زبان بارے سماجی رویے بارے تحقیقی تے تنقیدی حوالے نال بھرویں گل بات کیتی گئی اے۔

276- عنوان مقالہ: مسعود کھدر پوش ٹرسٹ دیاں پنجابی زبان تے ادب لئی خدمات

O مقالہ نگار: نسرین اختر O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد
O سیشن: 09-2007ء O کل صفحے: 78

O بابیاں دی فہرست:(I) مسعود کھدر پوش دی حیاتی۔(II) مسعود کھدر پوش ٹرسٹ دیاں پنجابی زبان وادب لئی خدمات۔(III) مسعود کھدر پوش بارے مختلف لکھاریاں تے دانشوراں دی رائے۔

مقالہ نگار نے مسعود کھدر پوش ہوراں دی حیاتی دے حالات تے واقعات نوں پیش کر کے اوہناں دے ٹرسٹ دیاں پنجابی زبان وادب لئی خدمات دا جائزہ لیا گیا اے۔ مسعود کھدر پوش بارے مختلف لکھاریاں تے دانشوراں دی رائے نوں بڑے سوہنے انداز نال پیش کیتا گیا اے۔

277۔ عنوان مقالہ: رفعت دے ناول ''ہسپتال'' دا تنقیدی ویروا

O مقالہ نگار: صومی علی بھٹی O نگران مقالہ: سعادت علی ثاقب
O سیشن: 09-2007ء O کل صفحے: 72

O بابیاں دی فہرست:(I) ناول تے پنجابی ناول (ٹور تے مختصر تاریخ)۔(II) پنجابی ناول دے مہاڑ۔ (III) رفعت شخصیت تے ناول نگاری (حالات زندگی)۔(IV) رفعت دے ناول دا تنقیدی ویروا۔

مقالہ نگار نے رفعت ہوراں دی حیاتی دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔

ناول تے پنجابی ناول دی ٹور تے مختصر تاریخ نوں بڑے سوہنے انداز نال پیش کیتا اے۔ رفعت دے ناول ''ہسپتال'' دا تنقیدی جائزہ لین دا جتن کیتا گیا اے۔

278- عنوان مقالہ: سریندر سنگھ کوہلی دی انگریزی کتاب بلھے شاہ دا پنجابی ترجمہ تے تجزیہ

O مقالہ نگار: امیرہ طاہر O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 10-2008ء O کل صفحے: 116

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ 1۔ ترجمے دی ضرورت تے اہمیت تے ترجمے دا معیار۔ 2۔ کتاب ''بلھے شاہ'' دا پنجابی وچ ترجمہ۔ 3۔ انگریزی ترجمے دا تجزیہ۔ 4۔ کتابیات۔

279- عنوان مقالہ: 2009ء وچ چھپن والے پنجابی افسانے (تنقیدی مطالعہ)

O مقالہ نگار: وجیہہ طاہر O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 10-2008ء O کل صفحے: 108

O باباں دی فہرست: (I) پنجابی وچ افسانہ نگاری۔ (II) 2009ء وچ چھپن والیاں افسانوی لکھتاں۔ 1۔ اکلاپے دا جنگل۔ 2۔ ویلے دی اکھ۔ 3۔ تڑکے گھڑے۔ 4۔ سانجھی پیڑ۔ 5۔ وفاواں عشق دیاں۔ (III) مکدی گل۔

ایس مقالے وچ افسانے دی تعریف، مُڈھ تے ارتقاء نوں بڑے بھرویں ڈھنگ نال بیان کیتا گیا اے۔ مقالے وچ 2009ء وچ چھپن والے افسانے جنہیاں دی تعداد پنج اے (اکلاپے دا جنگل، ویلے دی اکھ، تڑکے گھڑے، سانجھی پیڑ، وفاواں عشق دیاں) ایہناں دا ویروا کیتا گیا اے۔

280- عنوان مقالہ: اٹھاراں سوستونجا (1857ء) دی جنگ آزادی وچ کاٹھیاں دا حصہ

O مقالہ نگار: رائے محمد فاروق O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 06-2004ء O کل صفحے: 88

O باباں دی فہرست: (I) کاٹھیاں خاندان دا تواریخی پچھوکڑ۔ (II) بار وچ جنگ۔ الف۔ جنگ دے کارن۔ ب۔ قبیلیاں دے سنگ کُسنگ۔ ج۔ جنگ دے وقوعے۔ (III) اٹھاراں سوستونجا دی جنگ آزادی وچ کاٹھیاں دا حصہ۔ (IV) کاٹھیاں دے ڈھولے۔

ایس مقالے وچ کاٹھیاں دے خاندان دا تاریخی پچھوکڑ نوں بیان کر کے بار وچ جنگ، جنگ دے کارن، 1857ء دی جنگ آزادی وچ کاٹھیاں دے نمایاں حصے نوں اُگھے انداز وچ پیش کیتا اے۔

281- عنوان مقالہ: ''سیف الملوک دے کجھ تصویری رنگ''

O مقالہ نگار: لاڈلی یعقوب O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 10-2008ء O کل صفحے: 73

O باباں دی فہرست: (I) میاں محمد بخشؒ دا تعارف۔ (II) حضرت میاں محمد بخشؒ دا تصوف۔ (III) ادب

تے مصوری۔ i۔فن دی تعریف۔ ii۔ ادب تے فن دا سانجھ۔(IV) میاں محمد بخشؒ دے تصوف دا مصورانہ رنگ (کلام دا تصویری ویروا)۔

مقالہ نگار نے میاں محمد بخشؒ ہوراں دی حیاتی تے خاندانی پچھوکڑ دے حالات تے واقعات نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔فن دی تعریف تے ارتقاءنوں سوہنے انداز نال پیش کیتا اے۔میاں محمد بخشؒ دے تصوف دا مصورانہ رنگ (کلام دا تصویری ویروا) تصویراں دی شکل وچ پیش کیتا گیا اے۔

282- عنوان مقالہ: کنول مشتاق ''میں تے میں'' دا تجزیہ

- O مقالہ نگار: صبا سلیم O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد
- O سیشن: 10-2008ء O کل صفحے: 126
- O باباں دی فہرست: (I) کنول مشتاق دی جیونی تے لکھتاں۔ (II) پنجابی کہانی کھیتر وچ کنول مشتاق دا مقام۔(III) کنول مشتاق دی کہانی کاری۔

مقالہ نگار نے کنول مشتاق ہوراں دی حیاتی دے حالات لکھن توں بعد اوہناں دی کہانی کاری نوں سوہنے ڈھنگ نال پیش کرن دا آہر کیتا اے۔

283- عنوان مقالہ: 2006ءتوں 2009ءتیکر چھپن والے پنجابی سفر نامے

- O مقالہ نگار: وحید اصغر O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد
- O سیشن: 10-2008ء O کل صفحے: 104
- O باباں دی فہرست: (I) سفر نامہ کیہ اے؟ تعریف، تاریخ، اہمیت۔ (II) پنجابی سفر نامہ نگاری۔ (III) کتابی شکل وچ چھپن والے سفر نامے۔(IV) رسالیاں وچ چھپن والے سفر نامے۔

ایس مقالے وچ پنجابی سفر نامے دی ٹور تے ریت بارے دس پائی گئی اے۔2006ءتوں 2009ء تیکر چھپن والے پنجابی سفر نامیاں دا تجزیہ کیتا گیا اے۔

284- عنوان مقالہ: حنیف چوہدری حیاتی تے فن

- O مقالہ نگار: ملک محبّ اللہ O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد
- O سیشن: 10-2008ء O کل صفحے: 160
- O باباں دی فہرست: (I) حیاتی تے خاندانی پچھوکڑ۔(II)۔ الف۔ حنیف چوہدری بطور افسانہ نگار۔ ب۔حنیف چوہدری بطور سفر نامہ نگار (III)۔ الف۔حنیف چوہدری بطور محقق، نقاد، اُتاڑو۔ ب۔حنیف چوہدری بطور ترجمہ نگار۔ ج۔حنیف چوہدری بطور صحافی۔ د۔ بجھارتاں۔

مقالہ نگار نے حنیف چوہدری ہوراں دی حیاتی تے خاندانی پچھوکڑ دے حالات تے واقعات نوں پیش کیتا اے۔ مقالہ نگار نے حنیف چوہدری ہوراں دے ہر پکھ دا ویروا کرن دا آہر کیتا اے۔

285- عنوان مقالہ: حسین شاد دیاں پنجابی لئی خدمتاں

O مقالہ نگار: نائلہ مشتاق O نگران مقالہ: ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق
O سیشن: 10-2008ء O کل صفحے: 154

O باباں دی فہرست: (I) جان پچھان۔ (II) حسین شاد دیاں کہانیاں تے ڈرامیاں اتے اک جھات۔ (III) حسین شاد دے مضمون تے کالم نگاری اتے اک جھات۔ (IV) حسین شاد دیاں شعری لکھتاں دا ویروا۔

مقالہ نگار نے حسین شاد ہوراں دی حیاتی تے شخصیت دے حالات تے واقعات نوں بیان کرن توں بعد اوہناں دی پنجابی ادب نوں دین بارے بھرویں گل کیتی اے۔

286- عنوان مقالہ: گیتاں دی گونج دا اشاریہ

O مقالہ نگار: علی حسن O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب
O سیشن: 09-2007ء O کل صفحے: 141

O باباں دی فہرست: (I) گیت۔ 1۔ لغوی تعریف۔ 2۔ ہیئت۔ 3۔ گیت دی تاریخ۔ 4۔ لوک گیت تے عام گیت دا فرق۔ (II) پنجابی گیت۔ 1۔ ہیئت۔ 2۔ پنجابی لوک گیت تے عام گیت۔ 3۔ پنجابی گیت دا ارتقاء۔ 4۔ جدید پنجابی گیت نگاری۔ (III) گیتاں دی گونج دا اشاریہ۔ (IV) مکدی گل

287- عنوان مقالہ: ''جنڈ دا انگیار'' (فرخندہ لودھی) دا تجزیاتی مطالعہ

O مقالہ نگار: سمعیہ کنول O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد
O سیشن: 11-2009ء O کل صفحے: 71

O باباں دی فہرست: (I) فرخندہ لودھی ہوراں دی حیاتی۔ (II) پنجابی ناول دی تاریخ۔ (III) ''جنڈ دا انگیار'' دا خلاصہ۔ (IV) ''جنڈ دا انگیار'' دا ویروا۔

ایس مقالہ وچ فرخندہ لودھی ہوراں دی حیاتی تے شخصیت بارے مُڈھلیاں معلومات درج کرن توں بعد ناول دی تعریف تے ارتقاء نوں بیان کیتا گیا اے۔ فیر ''جنڈ دا انگیار'' ناول دا خلاصہ تے آخر تے ناول دا تجزیہ پیش کیتا اے۔

288- عنوان مقالہ: جنوبی پنجاب دے پنجابی لہجے دا اک ویروا

O مقالہ نگار: محمد احسن سُہری O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد
O سیشن: 11-2009ء O کل صفحے: 61

O باباں دی فہرست: (I) پنجاب دے ناں تے جغرافیہ۔ (II) پنجابی لسانیات دا ارتقاء۔ (III) جنوبی پنجاب دیاں بولیاں دا سیاسی تے ثقافتی ویروا۔ (IV) جنوبی پنجاب دے لہجیاں دا ویروا۔

289- عنوان مقالہ: مشتاق صوفی دی حیاتی تے پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: حافظ شہزاد قاسم O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 2009-11ء O کل صفحے: 61

O باباں دی فہرست: (I) مشتاق صوفی دی حیاتی دے حالات۔ (II) پنجابی نظم دا پچھوکڑ مشتاق صوفی تیکر۔ (III) مشتاق صوفی دی پنجابی شاعری۔ (IV) تت تے سٹا۔

ایس مقالے وچ مشتاق صوفی ہوراں دی حیاتی دے حالات تے واقعات توں بعد پنجابی نظم دا پچھوکڑ بڑے چنگے ڈھنگ نال پیش کیتا گیا اے۔ فیر مشتاق صوفی دی پنجابی شاعری بارے وچار پیش کیتے گئے نیں۔

290- عنوان مقالہ: ''تاریخ تے لوک ادب راہیں رائے احمد خاں کھرل دا کردار تے شخصیت''

O مقالہ نگار: رابعہ افضل O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 2009-11ء O کل صفحے: 95

O باباں دی فہرست: (I) 20ویں صدی دی سماجی، ثقافتی تے مذہبی تاریخ تے جنگ آزادی دا پچھوکڑ۔ (II) رائے احمد خاں کھرل دی حیاتی تے کارنامے۔ (III) سیاسی تاریخاں راہیں رائے احمد کھرل دی شخصیت۔ (IV) لوک ادب وچ رائے احمد کھرل دی شخصیت۔

ایس مقالہ وچ احمد خاں کھرل ہوراں دی حیاتی دے حالات تے اوہدے کارنامیاں نوں کھل کے پیش کیتا گیا اے۔ 20ویں صدی دی سماجی، ثقافتی تے مذہبی تاریخ تے جنگ آزادی دے پچھوکڑ نوں بڑے سوہنے انداز نال بیان کیتا اے۔

291- عنوان مقالہ: ''شہزاد قیصر دی پنجابی شاعری دا فکری مطالعہ''

O مقالہ نگار: سحر جاوید O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 2009-11ء O کل صفحے: 68

O باباں دی فہرست: (I) ''حیاتی تے علمی ادبی پندھ''۔ (II) آزاد نظم مختصر ویروا۔ (III) شہزاد قیصر دیاں نظماں تے اک نظر۔ (IV) کافی دی ریت اجو کے سمے تائیں۔ (V) شہزاد قیصر دیاں کافیاں دا ویروا۔ (VI) شہزاد قیصر دی پنجابی شاعری نوں دین۔

مقالہ نگار نے شہزاد قیصر ہوراں دی حیاتی تے ادبی پندھ دا ذکر کر کے آزاد نظم دی ٹور تے ارتقاء نوں کھل کے بیان کیتا گیا اے۔ فیر شہزاد قیصر ہوراں دی شاعری نوں کافی دی ریت دے حوالے نال سمجھن دا جتن کیتا گیا اے۔

292- عنوان مقالہ: افضل توصیف دی افسانہ نگاری۔ اک تجزیاتی مطالعہ

O مقالہ نگار: ثناء طارق O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 2009-11ء O کل صفحے: 105

O باباں دی فہرست: (I) افضل توصیف دی حیاتی تے ادبی پندھ۔ (II) پنجابی افسانہ افضل توصیف

تیکر۔ (III)افضل توصیف دے پنجابی افسانوی پراگے۔(IV)افضل توصیف دے افسانیاں دا فنی تے فکری مطالعہ۔(V) پنجابی کہانی کاری وچ افضل توصیف دا مقام۔

مقالہ نگار نے افضل توصیف ہوراں دی حیاتی تے ادبی پندھ دے حالات تے واقعات نوں دسدیاں کہانی دے مُڈھ تے ارتقاء نوں بیان کیتا گیا اے اخیر اُتے افضل توصیف دے افسانیاں دا فنی تے فکری ویروا بڑے سوہنے ڈھنگ وچ بیان کیتا گیا اے۔

293- عنوان مقالہ:1977ء توں 1988ء دے مارشل لاء وچ بنن والیاں پنجابی فلماں (ویروا)

O مقالہ نگار: رخسانہ ثروت صدیقی O نگران مقالہ: پروفیسر نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 11-2009ء O کل صفحے: 102

O باباں دی فہرست: (I) پنجابی فلم تعارف تے تاریخ۔(II) پاکستان وچ لگن والے مارشل لاء تے پنجابی فلم اُتے اوہناں دے اثرات۔(III) 1977ء توں1988ء دے مارشل لاء وچ بنن والیاں فلماں۔الف۔ضیاءالحق دا مارشل لاء تے سنسر پالیسی۔ب۔1977ء توں 1988ء تائیں بنیاں فلماں دا ورہے وار مختصر ویروا۔(IV) مارشل لاء (1977ء توں1988ء) دے پنجابی فلماں تے اثرات۔

ایس مقالے وچ پنجابی فلم دا تعارف تے تاریخ بڑے سوہنے ڈھنگ نال بیان کیتی گئی اے۔ پاکستان وچ لگن والے مارشل لاء نے پنجابی فلماں نوں جویں منفی روپ دتا تے برباد کر دتا۔مارشل لاء وچ بنن والیاں فلماں ہر پابندی دا شکار رہیاں۔

294- عنوان مقالہ: ہیر وارث شاہ دے ثقافتی انگ

O مقالہ نگار: سدرہ رفیع O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 11-2009ء O کل صفحے: 72

O باباں دی فہرست: (I) ثقافت کیہ اے؟۔(II) پنجاب دی ثقافت۔الف۔لباس تے خوراک۔ب۔ لوک گیت۔ ج۔ کھیڈاں۔ د۔ تہوار تے میلے۔ ہ۔ رسم ورواج۔س۔توہم پرستی۔(III) ہیر وارث شاہ دے ثقافتی انگ۔

ایس مقالے وچ ثقافت وارث شاہ دی شاعری وچ موجود ثقافتی رنگ اُتے کھل کے چانن پان دا جتن کیتا گیا اے۔

295- عنوان مقالہ: احمد ظفر دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: ثنیہ ظفر O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 11-2009ء O کل صفحے: 65

O باباں دی فہرست: (I) احمد ظفر دی حیاتی۔ (II) احمد ظفر دی شخصیت تے نقاداں دی شاعری بارے رائے۔الف۔احمد ظفر دی شخصیت۔ب۔احمد ظفر دی شخصیت بارے اوہناں دے دوستاں دی رائے۔

ج۔ نقاداں دی احمد ظفر دی شاعری بارے رائے۔ (III) احمد ظفر دی پنجابی شاعری۔ الف۔ بیلے بیلے۔ ب۔ اکھ دریا وچ سورج بولے۔ ج۔ پتن پتن۔

مقالہ نگار نے احمد ظفر ہوراں دی حیاتی تے شخصیت دے حالات تے واقعات تے اوہناں دی پنجابی شاعری دا بھرویں انداز نال ویروا کیتا اے۔

296- عنوان مقالہ: ''پروین ملک دی افسانہ نگاری'' (پنجاب دی رہتل دے حوالے نال)

O مقالہ نگار: ثمرین طالب O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 2009-11ء O کل صفحے: 83

O باباں دی فہرست: (I) پروین ملک دی افسانہ نگاری۔ الف۔ ابتداء۔ پیدائش تے حالات زندگی، چھپن والیاں کتاباں۔ ب۔ پروین ملک دی افسانہ نگاری، نقاداں دی رائے۔ اسلوب، موضوعات تے لہجہ۔ (II) پنجاب دی رہتل، ماحول، تہوار، شادی بیاہ، جمن تے مرن دیاں رسماں، کھیڈاں۔ (III) پروین ملک دی افسانہ نگاری وچ پنجاب دی رہتل، چھاچھی لہجہ، دوآبی لہجہ، پروین ملک دے افسانیاں وچ پنجابی رہتل

مقالہ نگار نے پروین ملک ہوراں دی حیاتی اُتے بھرواں کم کیتا اے۔ پروین ملک دی افسانہ نگاری نوں کھل کے بیان دی کوشش کیتی اے۔ پنجاب دی رہتل، ماحول، تہورا، شادی بیاہ، جمن تے مرن دیاں رسماں، کھیڈ اں تے پروین ملک دے افسانیاں وچ پنجابی رہتل نوں بڑے بھرویں انداز نال بیان کرن دا جتن کیتا اے۔

297- عنوان مقالہ: ''واہیگا'' (نذیر کہوٹ) ناول دا تنقیدی تے تحقیقی مطالعہ

O مقالہ نگار: فائزہ ریاض O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 2009-11ء O کل صفحے: 200

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ 1۔ ناول کیہ اے؟۔ 2۔ نذیر کہوٹ دی حیاتی پچھان۔ 3۔ ''واہیگا'' ناول دا تاریخی پس منظر۔ 4۔ ''واہیگا'' ناول دا قصہ۔ 5۔ ''واہیگا'' ناول دا تجزیہ۔

مقالہ نگار نے نذیر کہوٹ دے ناول ''واہیگا'' دا تاریخی پس منظر تے ناول دا ویروا بڑے سوہنے انداز نال بیان کرن دا آہر کیتا اے۔

298- عنوان مقالہ: ضلع ننکانہ دا پنجابی ادب

O مقالہ نگار: لیاقت علی O نگران مقالہ: جناب خالد ہمایوں

O سیشن: 2009-11ء O کل صفحے: 103

O باباں دی فہرست: (I) ضلع ننکانہ تاریخ تے وسیب دے شیشے وچوں۔ (II) ننکانہ دے لکھاری۔ (III) ننکانہ دا لوک ادب۔ (IV) مکدی گل۔

مقالہ نگار نے ضلع ننکانہ دی تاریخ، وسیب ، پنجابی لکھاریاں تے لوک ادب نوں بڑے سوہنے ڈھنگ نال بیان کرن دا جتن کیتا اے۔

299- عنوان مقالہ:2010ء وچ چھپن والے کہانی پراگے (تحقیقی تے تنقیدی جائزہ)

O مقالہ نگار: عائشہ سلیم O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 11-2009ء O کل صفحے: 66

O باباں دی فہرست: (I) نکی کہانی (تعریف، مُڈھ، ارتقاء)۔(II) سوئمبر از نصیر احمد چیمہ۔(III) پریم کتھا از احمد سلیم۔(IV) قصہ گیا جھرکوں از حافظ محمد فیاض نانچ۔(V) مکدی گل۔

ایس مقالے وچ نکی کہانی دی تعریف، مُڈھ تے ارتقاء نوں بڑے بھرویں ڈھنگ نال بیان کیتا گیا اے۔مقالے وچ 2010ء وچ چھپن والے کہانی پراگے جیہناں دی تعداد تین اے (سوئمبر، پریم کتھا، قصہ گیا جھرکوں) ایہناں دا ویروا کیتا گیا اے۔

300- عنوان مقالہ: سلیم خان گمی دی ناول نگاری

O مقالہ نگار: فوزیہ رانی O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 11-2009ء O کل صفحے: 124

O باباں دی فہرست: (I) سلیم خان گمی دی حیاتی۔(II) ناول، تعریف تے ارتقاء۔(III) سلیم خان گمی دے فکر و فن اُتے تراویں جھات (افسانہ، سفر نامہ، لسانیات، سیرت رسولؐ)۔(IV) سلیم خان گمی دی ناول نگاری۔1۔سانجھ۔2۔رُت تے ریتا۔(V) مکدی گل۔

مقالہ نگار نے سلیم خان گمی ہوراں نوں ناول نگاری دے حوالے نال بھرویں انداز نال پرکھیا اے۔

301- عنوان مقالہ:2009ء دی پنجابی کالم نگاری

O مقالہ نگار: وردہ چاند O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 11-2009ء O کل صفحے: 91

O باباں دی فہرست: (I) کالم کیہ اے؟ 1۔کالم دیاں تعریفاں۔2۔کالم نگاری دیاں خصوصیات۔3۔کالم دیاں قسماں۔4۔حوالہ جات۔(II) پنجابی صحافت دا مُڈھ تے ارتقاء۔(III) 2009ء دی کالم نگاری 1۔بھلیکھا۔2۔خبراں۔

ایس مقالے وچ کالم دی تعریف، کالم نگاری دیاں قسماں، پنجابی صحافت دا مُڈھ تے ارتقاء نوں بڑے بھرویں انداز نال پیش کیتا گیا اے۔2009ء دے بھلیکھا تے خبراں وچ چھپے کالماں دا ویروا وی کیتا گیا اے۔

302- عنوان مقالہ: ریاض احمد شاد دی پنجابی نوں دین

O مقالہ نگار: آصف بلوچ O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 12-2010ء O کل صفحے: 74

O بابا ں دی فہرست:(I) ریاض احمد شاد دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔(II) ریاض احمد شاد دی غزل گوئی۔(III) پھٹکل لکھتاں۔ الف۔ ریاض احمد شاد بحیثیت محقق۔ i۔ کلیات لالی۔ ii۔ باتاں۔ ب۔ ریاض احمد شاد تے پنجابی پرکھ۔

303- عنوان مقالہ: غلام حسین ساجد دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: ارم رفیق O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 12-2010ء O کل صفحے: 76

O بابا ں دی فہرست:(I) غلام حسین ساجد دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔(II) نویں نظم دا پچھوکڑ غلام حسین ساجد تیکر۔(III) غلام حسین ساجد دی شاعری۔

مقالہ نگار نے غلام حسین ساجد ہوراں دی حیاتی تے پنجابی نظم نوں اوہناں دی دین بارے بھرویں انداز نال پیش کرن دا آہر کیتا اے۔

304- عنوان مقالہ: انور ملک حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: روبینہ رفیق O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 12-2010ء O کل صفحے: 101

O بابا ں دی فہرست:(I) حیاتی تے لکھتاں۔(II) پنجابی غزل دی روایت، انور ملک ہوراں تک۔(III) انور ملک دیاں غزلاں دا فنی تے فکری ویروا۔(IV) انور ملک دیاں نظماں دا فنی تے فکری ویروا۔(V) انور ملک دی پنجابی ادب نوں دین۔

مقالہ نگار نے انور ملک دی حیاتی تے اوہناں دی پنجابی شاعری نوں سوہنے ڈھنگ نال بیان کیتا اے۔

305- عنوان مقالہ: قائم نقوی دی پنجابی شاعری دا تنقیدی جائزہ

O مقالہ نگار: سونیا نواز O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 12-2010ء O کل صفحے: 95

O بابا ں دی فہرست:(I) قائم نقوی دی حیاتی۔(II) قائم نقوی دی ادبی شخصیت۔(III) نویں شاعری دا پچھوکڑ، مجموعی تاثر۔(IV) ''بیلے رمزاں دے'' تنقیدی جائزہ۔

ایس مقالے وچ قائم نقوی دی حیاتی، شخصیت دے حالات تے اوہناں دے شعری مجموعے ''بیلے رمزاں دے'' اُتے بھرویں تنقیدی جھات پائی اے۔

306- عنوان مقالہ: ڈاکٹر محمد امین بطور پنجابی لکھاری

O مقالہ نگار: سجاد حسین O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 12-2010ء O کل صفحے: 100

O بابا ں دی فہرست:(I) ڈاکٹر محمد امین دی حیاتی۔(II) ڈاکٹر محمد امین بطور محقق، نقاد۔(III) ڈاکٹر محمد امین بطور شاعر۔ مقالے دے اخیر وچ ضمیمہ جات۔ 1۔ ڈاکٹر محمد امین ہم عصر لکھاریاں دی نظر وچ۔ 2۔انٹرویو۔ 3۔قلمی عکس/غیر مطبوعہ شاعری۔ 4۔ کجھ اہم دستاویزات دی کاپی

مقالہ نگار نے محمد امین ہوراں دی حیاتی، شخصیت دے حالات تے اوہناں دی پنجابی ادب نوں دین بارے بھرواں مقالہ لکھیا اے۔

307- عنوان مقالہ: نور زمان ناوک بطور پنجابی نظم گو

O مقالہ نگار: ذکیہ یونس O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 12-2010ء O کل صفحے: 121

O باباں دی فہرست:(I) نور زمان ناوک دی حیاتی۔(II) نویں پنجابی نظم۔۔۔اک مختصر جائزہ۔(III) نور زمان ناوک دی پنجابی شاعری۔

مقالہ نگار نے نور زمان ناوک ہوراں دی حیاتی تے شخصیت بارے بھرویں معلومات دیندیاں ہوئیاں اوہناں دی شاعری نوں بڑے بھرویں انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا اے۔

308- عنوان مقالہ: علی محمد ملوک دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: انیزہ امانت علی O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 12-2010ء O کل صفحے: 80

O باباں دی فہرست:(I) علی محمد ملوک دی حیاتی۔(II) علی محمد ملوک دی شاعری دا موضوعاتی مطالعہ۔(III) علی محمد ملوک بطور غزل گو۔

مقالہ نگار نے علی محمد ملوک دی حیاتی تے اوس دی شاعری اتے کھل کے چانن پایا اے۔علی محمد ملوک دی شاعری دا موضوعاتی مطالعہ وی پیش کیتا اے۔

309- عنوان مقالہ: بابا عبیرابوذر دی حیاتی، فن وفکر

O مقالہ نگار: نجمہ احمد دین O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 12-2010ء O کل صفحے: 84

O باباں دی فہرست:(I) حالات زندگی۔(II) پنجابی شعر وچ مزاح نگاری دی ٹور۔(III) عبیرابوذر دے فن تے فکر اتے جھات۔ (IV) عبیرابوذر دی مزاح نگاری۔ ایہ مقالہ وی کتابی شکل وچ چھپ چکیا اے۔

مقالہ نگار نے بابا عبیرابوذر دی حیاتی دے حالات نوں سوہنے انداز نال پیش کیتا اے۔بابا عبیرابوذر دی مزاح نگاری اتے کھل کے چانن پایا اے۔ایس وچ مزاح نگاری دی ٹور نوں وی کھل کے پیش کیتا گیا اے۔

310- عنوان مقالہ: علی ارشد میر حیاتی، فن تے فکر

O مقالہ نگار: فرحت شاہین O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 12-2010ء O کل صفحے: 140

O باباں دی فہرست: (I) علی ارشد میر حیاتی، فن تے فکر۔ الف۔ حیاتی، خاندانی پچھوکڑ، پیدائش تے جنم تھاں، ابتدائی تعلیم، اعلٰی تعلیم، ملازمت، ویاہ تے اولاد، وفات۔ ب۔ ادبی خدمات۔ شاعری دا شوق، شاگردی، کیہڑی کیہڑی صنف وچ شاعری کیتی، کیہڑے کیہڑے ادارے نال وابستہ رہے، کیہڑے رسائل وغیرہ چھاپے چڑھے۔ (II) نظم تے نویں نظم۔ (III) علی ارشد میر دے فن بارے اک تراویں جھات۔ (IV) علی ارشد میر دی نظم دا تفصیلی جائزہ لیا گیا اے۔

311- عنوان مقالہ: اللہ دتہ خاکی حیاتی، فن تے فکر

O مقالہ نگار: عنصر عباس O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 12-2010ء O کل صفحے: 105

O باباں دی فہرست: (I) اللہ دتہ خاکی دی حیاتی، فن تے فکر۔ (II) خاکی دی شاعری دا صنف وار جائزہ۔ (III) منقبت نگاری۔ (IV) گیت نگاری نوں مقالے دا موضوع بنایا گیا اے۔

312- عنوان مقالہ: سلیم کاشر دی پنجابی غزل

O مقالہ نگار: عائشہ نیاز ملک O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 12-2010ء O کل صفحے: 77

O باباں دی فہرست: (I) سلیم کاشر دی حیاتی۔ (II) سلیم کاشر دے ''فکر وفن بارے تراویں جھات''۔ (III) غزل دی ٹور تے پنجابی غزل (مختصر تاریخ)۔ (IV) سلیم کاشر دی پنجابی غزل۔ 1۔ سرگی دا تارا۔ 2۔ درداں دا کھڑیا موتیا۔

ایس مقالے وچ معروف شاعر سلیم کاشر دی حیاتی تے اوہناں دے فکر وفن بارے تراویں جھات پائی گئی اے۔

313- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 1 تا 45)

O مقالہ نگار: سحر ذوالفقار O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 13-2011ء O کل صفحے: 85

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل، وارث شاہی لغت۔ متن ہیر وارث شاہ

314- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 46 تا 90)

O مقالہ نگار: شہزاد حسین جوئیہ O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 13-2011ء O کل صفحے: 56

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل۔مندرجات۔آ۔ہ۔متن۔

315- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 91 توں 136 تک)

O مقالہ نگار: عرفان وارث O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 13-2011ء O کل صفحے: 113

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل۔ وارث شاہ دیاں فرہنگاں دا ویروا۔ وارث شاہی لغت۔متن ہیر وارث شاہ۔

316- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 137 توں 182 تک)

O مقالہ نگار: عاصمہ شہزادی O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 13-2011ء O کل صفحے: 97

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل۔ وارث شاہ دیاں فرہنگاں دا ویروا۔ وارث شاہی لغت۔متن ہیر وارث شاہ۔

317- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 183 تا 226)

O مقالہ نگار: طیبہ شکور O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 13-2011ء O کل صفحے: 97

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل۔مخففات۔مندرجات (i) آ۔ی (ii)۔ بند/متن۔

318- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 226 تا 270)

O مقالہ نگار: سمیرا اسحاق ڈوگر O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 13-2011ء O کل صفحے: 92

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل۔مخففات،مندجات (i) آ۔ی۔(ii) بند/متن۔

319- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 272 توں 317 تک)

O مقالہ نگار: محمد حشام نواز O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 13-2011ء O کل صفحے: 106

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ علامتاں/مخففات۔مندرجات (i) آ۔ے۔(ii)۔متن۔

320- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 317 توں 361 تک)

O مقالہ نگار: فاطمہ اشرف O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 13-2011ء O کل صفحے: 205

O مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل۔مخففات۔مندرجات۔(i) آ۔ے۔(ii) بند/متن۔

321- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 362 توں 406 تک)
- مقالہ نگار: فرح عمران
- نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد
- سیشن: 13-2011ء
- کل صفحے: 113
- مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل۔ وارث شاہی لغت۔ متن ہیر وارث شاہ

322- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 406 توں 450 تک)
- مقالہ نگار: ماجد حسین اعوان
- نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد
- سیشن: 13-2011ء
- کل صفحے: 66
- مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل۔ علامتاں۔ مندرجات۔ (i) آ۔ ی۔ (ii) بند/متن۔

323- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 451 توں 496 تک)
- مقالہ نگار: ماریہ طاہر
- نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب
- سیشن: 13-2011ء
- کل صفحے: 116
- مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل۔ وارث شاہی لغت۔ متن ہیر وارث شاہ

324- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 497 تا 541)
- مقالہ نگار: رابعہ افتخار
- نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب
- سیشن: 13-2011ء
- کل صفحے: 75
- مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل۔ مندرجات۔ (i) آ۔ ہ۔ (ii) متن۔

325- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 540 تا 586)
- مقالہ نگار: صباء طارق
- نگران مقالہ: ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق
- سیشن: 13-2011ء
- کل صفحے: 125
- مقالے دی ونڈ انج اے۔ مڈھلی گل۔ مخففات۔ مندرجات۔ (i) آ۔ ی۔ (ii) بند/متن۔

326- عنوان مقالہ: وارث شاہی لغت (قصہ ہیر) (بند نمبر 583 توں 631 تک)
- مقالہ نگار: نایاب فاطمہ
- نگران مقالہ: ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق
- سیشن: 13-2011ء
- کل صفحے: 109

327- عنوان مقالہ: حنیف صوفی دی پنجابی شاعری
- مقالہ نگار: آمنہ خورشید
- نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن
- سیشن: 14-2012ء
- کل صفحے: 64
- باباں دی فہرست: (I) حنیف صوفی دی حیاتی تے لکھتاں۔ (II) غزل تے پنجابی غزل حنیف صوفی تیکر۔ (III) حنیف صوفی دی غزل دا فنی تے فکری مطالعہ۔ (IV) حنیف صوفی دی پھٹکل شاعری۔

ایس مقالے وچ حنیف صوفی دی حیاتی تے لکھتاں نوں بھرویں انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

328- عنوان مقالہ: 2013ء دا پنجابی نعتیہ تے سیرتی ادب

O مقالہ نگار: آصفہ یوسف O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

O سیشن: 14-2012ء O کل صفحے: 104

O باباں دی فہرست: (I) پنجابی سیرت نگاری دا پس منظر۔ (II) پنجابی سیرت نگاری دے اہم موضوعات۔ (III) موجودہ عہد وچ سیرت نگاری دا جائزہ۔

مقالہ نگار نے پنجابی سیرت نگاری دا پس منظر پیش کیتا اے۔ پنجابی سیرت نگاری دے اہم موضوعات اُتے وی کھل کے چانن پایا اے۔ موجودہ دور وچ نعت تے سیرت نگاری دا جائزہ سوہنے انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا اے۔

329- عنوان مقالہ: لوک ادب وچ بدیسی پنچھی

O مقالہ نگار: شہناز پروین O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 14-2012ء O کل صفحے: 62

O باباں دی فہرست: (I) بدیسی پنچھیاں دے اُچالے دا کارن۔ الف۔ بدیسی پنچھیاں دیاں مُڈھلیاں جوہاں۔ ب۔ موسم تے اچالا۔ ج۔ پنجاب وچ ٹکانے۔ (II) پنچھیاں دے سائنسی ناں تے گن۔ (III) پنجابی لوک ادب وچ پنچھی۔

مقالہ نگار نے بدیسی پنچھیاں نوں جیہڑیاں مشکلاں درپیش آندیاں نیں اوہناں اُتے کھل کے چانن پایا اے۔ مقالہ نگار نے بدیسی پنچھیاں دے پنجاب وچ ٹکانے وی دسے نیں۔ پنجابی لوک ادب وچ بدیسی پنچھیاں دے ذکر نوں سوہنے رنگ وچ بیان کیتا اے۔

330- عنوان مقالہ: احسان باجوہ دی ''پورن بانی'' دا تحقیقی تے تنقیدی جائزہ

O مقالہ نگار: نائلہ اعظم O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 14-2012ء O کل صفحے: 184

O باباں دی فہرست: (I) احسان باجوہ۔ جیون تے لکھتاں۔ (II) پنجابی قصہ ادب۔ مُڈھ تے ریت۔ (III) پنجابی مثنوی دی روایت ''پورن بانی'' دا ویروا۔ الف۔ ''پورن بانی'' دا فکری مطالعہ۔ ب۔ ''پورن بانی'' دا فنی مطالعہ۔

مقالہ نگار نے احسان باجوہ دی حیاتی تے لکھتاں نوں سوہنے اندار ناں پیش کردیاں پنجابی قصے دے مُڈھ تے پچھوکڑ اُتے کھل کے چانن پایا اے تے احسان باجوہ دی مثنوی ''پورن بانی'' دا فکری ویروا وی بیان کیتا گیا اے۔

331- عنوان مقالہ: بابا فرید بارے چھپے پنجابی لیکھ۔ (وضاحتی ببلیوگرافی)

O مقالہ نگار: مہوش اسلام O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید شاہد
O سیشن: 14-2012ء O کل صفحے: 34
O باباں دی فہرست: (I) حیاتی۔ الف۔ خاندانی پس منظر تے جیون جھاتی۔ ب۔ بابا فرید دا کلام تے تعلیمات۔ (II) کلام فرید۔ (III) مکمل کتاباں۔ (IV) مقالہ جات۔ الف۔ رسالے۔ ب۔ اخبار۔

مقالہ نگار نے بابا فرید دی حیاتی، خاندانی پس منظر تے اوہناں بارے لکھتاں نوں مقالے وچ جمع کیتا اے۔

332- عنوان مقالہ: ڈاکٹر انعام الحق جاوید دیاں پنجابی زبان و ادب لئی خدمتاں

O مقالہ نگار: ازکیٰ علی O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد
O سیشن: 14-2012ء O کل صفحے: 69
O باباں دی فہرست: (I) ڈاکٹر انعام الحق جاوید دی حیاتی۔ (II)۔ 1۔ کھوج پرکھ۔ 2۔ ترجمے۔ (III) طنزیہ مزاحیہ شاعری۔

ایس مقالے وچ ڈاکٹر انعام الحق جاوید دی حیاتی نوں بیان کردیاں اوہناں دیاں پنجابی لئی خدمات دے ہر پہلو نوں سوہنے انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا گیا اے۔

333- عنوان مقالہ: "خواجہ غلام فریدؒ تے ولیئم ورڈز ورتھ" دی فطرت نگاری

O مقالہ نگار: حمیرا شوکت O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب
O سیشن: 14-2012ء O کل صفحے: 91
O باباں دی فہرست: (I) فطرت نگاری۔ (II)۔ الف۔ خواجہ فریدؒ حیاتی تے فکر و فن بارے تراویں جھات۔ ب۔ ورڈز ورتھ حیاتی تے فکر و فن بارے تراویں جھات۔ (III)۔ الف۔ خواجہ غلام فریدؒ دی فطرت نگاری۔ ب۔ ورڈز ورتھ دی فطرت نگاری۔ (IV) ورڈورتھ تے خواجہ غلام فریدؒ (تقابلی جائزہ)۔ (V) مکدی گل

مقالہ نگار نے خواجہ غلام فرید تے ولیئم ورڈز ورتھ دی فطرت نگاری اُتے کھل کے چانن پایا۔

334- عنوان مقالہ: اکرم باجوہ حیاتی، فکر تے فن

O مقالہ نگار: نمرہ رزاق O نگران مقالہ: ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق
O سیشن: 14-2012ء O کل صفحے: 106
O باباں دی فہرست: (I) حیاتی تے علمی ادبی خدمات۔ (II) پنجابی غزل تے اکرم باجوہ۔ (III) پنجابی نظم تے اکرم باجوہ۔

مقالہ نگار نے اکرم باجوہ دی حیاتی تے علمی ادبی خدمات نوں کھل کے پیش کرن دا جتن کیتا اے۔

335- عنوان مقالہ:مظہر ترمذی دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: عامرہ جبیں O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 15-2013ء O کل صفحے: 108

O باباں دی فہرست: (I) مظہر ترمذی دی حیاتی حالات تے واقعات۔(II) نویں نظم دی ریت مظہر ترمذی تیکر۔(III) مظہر ترمذی دی پنجابی شعری۔ i۔ ٹھنڈی بھبھل۔ ii۔ جاگدا سفنا۔ iii۔ دوجا ہتھ سوالی۔ iv۔ کایا کاگد۔ v۔ ادھ۔

مقالہ نگار نے مظہر ترمذی دی حیاتی تے پنجابی شاعری دے ہر پہلو اُتے کھل کے چانن پایا اے۔

336- عنوان مقالہ: رفاقت حسین ممتاز دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: صدام حسین O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 15-2013ء O کل صفحے: 120

O باباں دی فہرست: (I) رفاقت حسین ممتاز دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔ (II) نویں شعری ریت رفاقت حسین ممتاز تیکر۔(III) رفاقت حسین ممتاز دی شاعری دا ویروا۔ الف۔ جند برفاں دا آلھنا۔ ب۔ اکلاپے توں اگے۔ ج۔ رفاقت حسین ممتاز دی غزل گوئی۔

مقالہ نگار نے رفاقت حسین ممتاز دی حیاتی تے پنجابی شاعری دے ہر پہلو اُتے کھل کے چانن پان دی کوشش کیتی اے۔

337- عنوان مقالہ: بابا فرید گنج شکرؒ انٹرنیشنل پنجابی کانفرنس 2015ء۔اک جائزہ

O مقالہ نگار: اقراء رزاق O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 15-2013ء O کل صفحے: 113

O باباں دی فہرست: (I) کانفرنس دی کارروائی۔(II) مقالے۔ (III) بابا فرید گنج شکرؒ انٹرنیشنل پنجابی کانفرنس 2015ء۔ اک جائزہ۔

ایس مقالے وچ کانفرنس وچ پڑھے جان والے مضمون تے کارروائی نوں ترتیب دے کے اوس دا اجمالی جائزہ پیش کیتا گیا اے۔

338- عنوان مقالہ: بشیر باوا دے دیوان دا تنقیدی جائزہ

O مقالہ نگار: ثناء نورین O نگران مقالہ: ڈاکٹر ناہید زمان خان

O سیشن: 15-2013ء O کل صفحے: 90

O باباں دی فہرست: (I) حیاتی تے شخصیت۔ (II) کتاباں۔(III) نقاداں دی رائے۔(IV) بشیر باوا دا دیوان۔

مقالہ نگار نے بشیر باوا دی حیاتی، شخصیت تے شاعری بارے سیر حاصل کم کیتا اے۔

339- عنوان مقالہ: حنیف باوا بطور پنجابی افسانہ نگار

O مقالہ نگار: گل شیر اکرم O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر ناہید شاہد

O سیشن: 15-2013ء

O باباں دی فہرست: (I) حنیف باوا دی حیاتی۔ (II) ادبی حیاتی۔ (III) میرے سارے اکھر۔ (IV) تت تے تجزیہ۔

مقالہ نگار نے حنیف باوادی حیاتی نوں کھل کے پیش کرن دا جتن کیتا اے۔ حنیف باوا دی کہانی کاری اُتے وی بھرواں چانن پایا اے۔

340- عنوان مقالہ: طالب جتوئی: حیاتی تے فن

O مقالہ نگار: فاخرہ رزاق O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 15-2013ء O کل صفحے: 117

O باباں دی فہرست: (I) طالب جتوئی۔۔ حیاتی تے خاندانی پس منظر، انٹرویو طالب جتوئی۔ (II) طالب جتوئی دی مطبوعہ پنجابی شاعری۔ i۔ طالب جتوئی دی غزل۔ ii۔ طالب جتوئی دی نظم۔ (III) طالب جتوئی دی غیر مطبوعہ شاعری۔ (IV) طالب جتوئی دی شاعری دا فکری تے فنی ویروا۔

ایس مقالے وچ طالب جتوئی ہوراں دی حیاتی تے خاندانی پس منظر تے شاعری نوں سوہنے انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا اے۔

341- عنوان مقالہ: تماہی ''مہکاں انٹرنیشنل'' دی ببلیوگرافی (2005ء توں 2015ء)

O مقالہ نگار: احمد شہزاد O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 15-2013ء O کل صفحے: 127

O باباں دی فہرست: (I) تماہی ''مہکاں انٹرنیشنل'' دا تعارف۔ (II)۔ i۔ تماہی ''مہکاں انٹرنیشنل'' دے ایڈیٹر دا تعارف۔ ii۔ تماہی ''مہکاں انٹرنیشنل'' دے ایڈیٹر نال گل بات۔ (III) تماہی ''مہکاں انٹرنیشنل'' دی ببلیوگرافی۔

342- عنوان مقالہ: اکرم شیخ دی غزل

O مقالہ نگار: عاصمہ اسلم O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 15-2013ء O کل صفحے: 99

O باباں دی فہرست: (I) اکرم شیخ دی حیاتی۔ (II) اکرم شیخ دے فکر وفن بارے مجموعی جھات۔ i۔ بطور نقاد۔ ii۔ بطور شاعر۔ (III) غزل دی ٹور۔ (IV) اکرم شیخ دی غزل۔ i۔ غزل دے فکری پہلو۔ ii۔ غزل دے فنی پہلو۔

مقالہ نگار نے اکرم شیخ دی حیاتی تے شاعری دے حوالے نال اوہناں دے فکر وفن نوں کھل کے

پیش کیتا اے۔

343- عنوان مقالہ:قصور وچ بلھے شاہؒ دی کافی دے گائیک

O مقالہ نگار: عابدعلی عابد O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن:15-2013ء O کل صفحے :113

O باباں دی فہرست:(I) قصور دی تاریخ۔(II) بلھے شاہؒ دی حیاتی۔(III) کافی کیہ اے؟۔(IV) بلھے شاہؒ دی کافی دے کلاسیکل گائیک تے موجودہ گائیک۔

مقالہ نگار نے قصور دی تاریخ نوں واضح طور تے بیان کرن دا جتن کیتا اے۔بلھے شاہ دی حیاتی تے بھرواں چانن پایا اے تے بلھے شاہ دی کافی دے کلاسیکل گائیک تے موجودہ گائیکاں بارے بھرویں جانکاری دتی اے۔

344- عنوان مقالہ: پنجابی شاعری وچ قائداعظم دا ذکر

O مقالہ نگار: نسرین ریاست O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن:15-2013ء O کل صفحے :214

O باباں دی فہرست:(I) قائداعظم دی حیاتی تے شخصیت۔(II) قائداعظم بارے لکھی گئی پنجابی نظم تے نثر (سرسری جائزہ)۔الف۔نثری کتاباں۔ب۔شعری کتاباں۔(III) پنجابی شاعری وچ قائداعظم دا ذکر۔الف۔چھپیاں کتاباں وچ ذکر۔ب۔پھٹکل شاعری وچ ذکر۔

ایس مقالے وچ قائداعظم ہوراں دی حیاتی تے شخصیت اُتے نوٹ لکھدیاں پنجابی شاعری وچ قائداعظم بارے لکھی گئی پنجابی نظم تے نثر اُتے کھل کے چانن پایا اے۔

345- عنوان مقالہ: انھے گھوڑے دا دان دا تنقیدی ویروا

O مقالہ نگار: عابدحسین O نگران مقالہ: ڈاکٹر عاصمہ قادری

O سیشن:15-2013ء O کل صفحے :98

O باباں دی فہرست:(I)۔الف۔گردیال سنگھ دی حیاتی۔ب۔پنجابی ناول دا پچھوکڑ گردیال سنگھ تیکر۔(II) ناول ''انھے گھوڑے دا دان'' دا تعارف۔(III) ناول ''انھے گھوڑے دا دان'' دا تنقیدی ویروا۔

ایس مقالے وچ گردیال سنگھ دی حیاتی تے لکھتاں بارے جانکاری دتی گئی اے۔پنجابی ناول دا پچھوکڑ گردیال سنگھ تیکر بارے دس پائی گئی اے۔گردیال دے ناول ''انھے گھوڑے دا دان'' دا بھرواں ویروا پیش کرن دا آہر کیتا گیا اے۔

346- عنوان مقالہ: شعبہ پنجابی، پنجاب یونیورسٹی وچ ہون والی انٹرنیشنل پنجابی صوفی کانفرنس 2014ء اک جائزہ

O مقالہ نگار: شائستہ اعجاز O نگران مقالہ: ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق

O سیشن: 15-2013ء O کل صفحے: 145

O باباں دی فہرست: (I)۔ (مڈھلی بیٹھک)۔ نظامت: ڈاکٹر نوید شہزاد۔ جی آیاں نوں: پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد۔ کلیدی مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر ناہید شاہد۔ اُچیچے پروہنے۔ جناب پروفیسر ڈاکٹر عبدالرزاق۔ جناب سردار ترلوچن سنگھ۔ پردھان: جناب پروفیسر ڈاکٹر مجاہد کامران (وائس چانسلر پنجاب یونیورسٹی، لاہور)۔ (II)۔ (دوجی بیٹھک)۔ نظامت: ڈاکٹر عاصمہ قادری۔ پردھان ستھ۔ پروفیسر ڈاکٹر دُرمش بلگر (ترکی)۔ جناب پروفیسر ڈاکٹر یوسف خشک (سندھ)۔ مقالہ نگار: جناب صاحبزادہ علامہ نصرت نوشاہی۔ جناب پروفیسر ضیاء الحسن فاروقی۔ جناب مفتی محمد رمضان سیالوی۔ جناب پروفیسر ڈاکٹر جسوندر سنگھ۔ جناب ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق۔ جناب پروفیسر ڈاکٹر عبدالخامت برسک۔ جناب ڈاکٹر صالح سیفٹ۔ (III)۔ (تیجی بیٹھک)۔ نظامت: ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق۔ پردھان ستھ۔ محترمہ پروین ملک۔ جناب پروفیسر ڈاکٹر شہباز ملک۔ مقالہ نگار: پروفیسر ڈاکٹر معین نظامی۔ پروفیسر ڈاکٹر عبدالرزاق صابر۔ محترمہ پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن۔ جناب قاضی جاوید۔ جناب پروفیسر ڈاکٹر ناشر نقوی۔ جناب پروفیسر ڈاکٹر عبدالجبار قریشی۔ جناب پروفیسر ڈاکٹر پرویز مہجور۔ جناب اکرم شیخ۔ جناب پروفیسر اول سومرو۔ جناب پروفیسر یوسف خشک۔ جناب ڈاکٹر عبداللہ جان عابد۔ مقالے دے اخیر وچ مکدی گل تے ضمیمہ جات دتے گئے نیں۔

347- عنوان مقالہ: شعبہ پنجابی، پنجاب یونیورسٹی وچ ہون والی انٹرنیشنل پنجابی کانفرنس 2013ء اک جائزہ

O مقالہ نگار: اقراء سجاد O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد
O سیشن: 15-2013ء O کل صفحے: 153

O باباں دی فہرست: (I)۔ (مڈھلی بیٹھک)۔ نظامت: ڈاکٹر ناہید شاہد۔ جی آیاں نوں: پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد۔ مقالہ نگار: سردار جے تیغ سنگھ آننت (کینیڈا)۔ کلیدی مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن۔ اُچیچے پروہنے۔ جناب عبدالرشید بھٹی۔ جناب مدثر اقبال بٹ۔ جناب ملک محمد اشرف اعوان (ڈی جی پلاک)، جناب سہیل احمد۔ جناب جسٹس (ر) سید افضل حیدر۔ جناب فخر زمان۔ پردھان: جناب پروفیسر ڈاکٹر مجاہد کامران (وائس چانسلر پنجاب یونیورسٹی، لاہور)۔ (II)۔ (دوجی بیٹھک)۔ نظامت: ڈاکٹر نوید شہزاد۔ مقالہ نگار: جناب ڈاکٹر احسن فاروقی۔ جناب ڈاکٹر ارشد اقبال ارشد۔ جناب پروفیسر سعید احمد۔ جناب ڈاکٹر محمد ریاض شاہد۔ جناب ڈاکٹر ناہید شاہد۔ پردھان ستھ۔ جناب سعید کریم۔ جناب پروفیسر عاشق رحیل۔ جناب پروفیسر ڈاکٹر سید اختر جعفری۔ اختتامی تقریب: جناب پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد، (III)۔ (تیجی / آخری بیٹھک)۔ نظامت: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب۔ مقالہ نگار: جناب ڈاکٹر عباد نبیل شاد، محترمہ ڈاکٹر شاہین کرامت۔ جناب ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق۔ جناب ڈاکٹر ارشد محمود ناشاد۔ جناب اقبال قیصر، جناب ڈاکٹر عبداللہ جان عابد۔ جناب پروفیسر ڈاکٹر محمد امین۔ پردھان ستھ۔ جناب پروفیسر جمیل احمد پال جناب پروفیسر جنید اکرم۔ جناب قاضی جاوید۔ جناب پروفیسر ڈاکٹر شہباز ملک۔ سفارشات: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن۔ اختتامی تقریب: پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد۔ تقسیم انعامات: ڈاکٹر نوید شہزاد۔

348- عنوان مقالہ: سائیں اختر لہوری دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: اقراء نسیم O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 16-2014ء O کل صفحے: 89

O باباں دی فہرست: (I) سائیں اختر لہوری دی حیاتی تے حالات تے واقعات۔ (II) سائیں اختر لہوری دی شاعری۔ (III) پھٹکل لکھتاں دا ویروا۔ الف۔ اللہ میاں اُتے رہو۔ ب۔ کجھ ہور شاعری۔

مقالہ نگار نے سائیں اختر لہوری ہوراں دی حیاتی دے حالات، واقعات تے اوہناں دی شاعری اُتے ڈھکویں گل کیتی اے۔

349- عنوان مقالہ: شاہین ملک دی پنجابی ادب نوں دین

O مقالہ نگار: فضہ نواز O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 16-2014ء O کل صفحے: 86

O باباں دی فہرست: (I) شاہین ملک دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔ (II) شاہین ملک تے پنجابی لوک ادب دی کھوج۔ الف۔ پنجابی لوک ادب دی کھوج شاہین ملک تیکر۔ ب۔ جنڈڑی۔ ج۔ اعوان کاری۔ د۔ لہندی شعری ریت۔ (III) پھٹکل لکھتاں۔ الف۔ افسانہ نگاری۔ ب۔ تنقید نگاری۔ ج۔ درسی کتاباں دی تدوین۔ د۔ تے لہندی دا اردو ترجمہ۔ نوں مقالے وچ موضوع بنایا اے۔

350- عنوان مقالہ: لیکھے جوکھے: اک ویروا

O مقالہ نگار: سونیا کوثر O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 16-2014ء O کل صفحے: 75

O باباں دی فہرست: (I) پروفیسر سمیع اللہ قریشی دی حیاتی تے لکھتاں۔ (II) پنجابی تنقید دا پچھوکڑ سمیع اللہ قریشی تیکر۔ (III) لیکھے جوکھے دا ویروا۔

ایس مقالے وچ پروفیسر سمیع اللہ قریشی دی حیاتی تے ''لیکھے جوکھے'' دا ویروا سوہنے ڈھنگ نال کیتا اے۔

351- عنوان مقالہ: ممتاز بلوچ دی پنجابی ادب نوں دین

O مقالہ نگار: غلام محمد جپا O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 16-2014ء O کل صفحے: 134

O باباں دی فہرست: (I) ممتاز بلوچ دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔ (II) نویں شعری ریت ممتاز بلوچ تیکر۔ الف۔ نویں نظم دی ٹور ممتاز بلوچ تیکر۔ ب۔ غزل دی ٹور ممتاز بلوچ تیکر۔ (III) ممتاز بلوچ دی شاعری۔ الف۔ سچ داچسکا۔ ب۔ عشق مہاراں چائیاں۔ ج۔ غیر مدون شاعری۔ (IV) پنجابی ادب دی تدوین تے ترتیب۔ الف۔ ھُو دے بیت۔ ب۔ چج دے دوہڑے۔ ج۔ بیاض عمر۔ د۔ چٹھیاں

سجناں دیاں ۔(V) تنقید نگاری۔

مقالہ نگار نے ممتاز بلوچ دی حیاتی دے حالات، شاعری تے تنقید نگاری اُتے بھرویں جھات پائی اے۔

352- عنوان مقالہ:نسرین انجم بھٹی دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: محمد اطہر یاسین عطاری O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن:16-2014ء O کل صفحے: 106

O باباں دی فہرست:(I) نسرین انجم بھٹی دی حیاتی تے لکھتاں دی جان پچھاں۔(II) پنجابی نظم دی روایت نسرین انجم بھٹی تیکر۔(III) نسرین انجم بھٹی دی پنجابی نظم نوں دین۔ الف۔ نیل کرائیاں نیلکاں۔ ب۔ اٹھے پہر تراہ۔ ج۔ ان چھپے مجموعے ''شاملاٹ'' دا ویروا۔

مقالہ نگار نے نسرین انجم بھٹی ہوراں دی حیاتی تے شاعری نوں سوہنے انداز نال پیش کرن دا آہر کیتا اے۔

353- عنوان مقالہ:بشیر ناطق دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: محمد قاسم متین قریشی O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن:16-2014ء O کل صفحے: 99

O باباں دی فہرست:(I) بشیر ناطق ہوراں دی حیاتی دے حالات تے واقعات۔(II) تھلاں دی سسی دا ویروا۔(III) صوفیاں دیاں منظوم جیونیاں۔ الف۔ نرالا عاشق دا تجزیہ۔ ب۔ رموزِ گوہر دا تجزیہ۔ (IV) پھٹکل لکھتاں۔ الف۔ حضرت عشق دا نظارہ۔ ب۔ مدح مبارک حضرت بابا سندھوراں والی سرکار۔ ج۔ پتھراں وچوں لال۔ د۔ روپ نگری۔

ایس مقالے وچ بشیر ناطق دی حیاتی تے کلام بارے سیر حاصل کھوج پرکھ کیتی گئی اے۔

354- عنوان مقالہ:''مرزا صاحباں'' از سائیں داس حسرت دا تحقیقی تنقیدی مطالعہ

O مقالہ نگار: خدیجہ انیس O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن:16-2014ء O کل صفحے :75

O باباں دی فہرست:(I) سائیں داس حسرت دی حیاتی تے سماں (ویلا)۔(II) قصہ ادب، تعریف تے پچھوکڑ۔(III) قصہ مرزا صاحباں۔(IV) سائیں داس حسرت دی مرزا صاحباں دا ویروا۔

مقالہ نگار نے سائیں داس حسرت دی حیاتی تے اوہناں دے سمے دے حالات دا بھرواں جائزہ پیش کیتا اے تے قصے دے متن نوں پیش کیتا اے۔

355- عنوان مقالہ:احسان رانا دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: نائمہ محمود O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن:16-2014ء O کل صفحے: 52

O باباں دی فہرست:(I) احسان رانا دی حیاتی تے لکھتاں۔(II) پنجابی غزل دی ٹور احسان رانا تیکر۔

(III) احسان رانا دی شاعری دا فکری تے فنی مطالعہ۔

ایس مقالے وچ احسان رانا دی حیاتی، پنجابی غزل دی ٹور تے احسان رانا دی پنجابی غزل نوں موضوع بنایا گیا اے۔

356- عنوان مقالہ: پروفیسر رمضان شاہد دیاں پنجابی خدمات

O مقالہ نگار: صباء خان O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 16-2014ء O کل صفحے: 93

O باباں دی فہرست: (I) حیاتی تے خاندانی پس منظر۔ (II) رمضان شاہد دیاں پنجابی خدمات۔ الف۔ ادبی تنظیماں نال جڑت۔ ب۔ پنجابی تدریسی خدمات۔ (III) رمضان شاہد دی پنجابی شاعری۔

مقالہ نگار نے رمضان شاہد دی حیاتی تے شاعری دا تعارف تے ویروا پیش کیتا اے۔

357- عنوان مقالہ: ہمایوں پرویز شاہد دی پنجابی غزل، تحقیقی وتنقیدی ویروا

O مقالہ نگار: ثناء ارم O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 16-2014ء O کل صفحے: 128

O باباں دی فہرست: (I) ہمایوں پرویز شاہد دی حیاتی۔ (II)۔ الف۔ پنجابی غزل دا مڈھ۔ ب۔ ہمایوں پرویز شاہد دی پنجابی غزل۔ i۔ ست زمیناں ست اسمان۔ ii۔ شوق سفر دا۔ iii۔ دل دے چھالے۔ (III) ہمایوں پرویز شاہد ہم عصر لکھاریاں دی نظر وچ۔

ایس مقالے وچ ہمایوں پرویز شاہد ہوراں دی حیاتی تے پنجابی غزل دا ویروا کیتا گیا اے۔

358- عنوان مقالہ: کلیم شہزاد بطور پنجابی لکھاری

O مقالہ نگار: آمنہ وحید O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 16-2014ء O کل صفحے :122

O باباں دی فہرست: (I) کلیم شہزاددی حیاتی تے خاندانی پس منظر، ادبی زندگی دا آغاز۔ (II) کلیم شہزاد دی پنجابی شاعری۔ غزل تے پنجابی غزل: تعارف۔ (کتاباں)۔ i۔ پلک بنیرے: غزلاں دا پراگا۔ ii۔ سونہہ فجر دے تارے دی: بولیاں، ماہیے، ٹپے۔ iii۔ راگ وراگ: سی حرفیاں۔ (III) کلیم شہزاد بطور مترجم (کتاباں)۔ i۔ رُوپ سروپ۔ ii۔ پاکستانی روپ کہانی۔ (IV) کلیم شہزاد بطور محقق، نقاد۔ (کتاباں)۔ i۔ ضلع وہاڑی۔ ii۔ لوک رنگ۔ مقالے دے اخیر وچ انٹرویو تے مکدی گل

مقالہ نگار نے کلیم شہزاد ہوراں دا خاندانی پچھوکڑ بارے کھل کے لکھیا اے۔ ایہ کلیم شہزاد ہوراں دی شاعری، تنقید تے اوہناں دی پنجابی ادب نوں دین اُتے بھرواں مقالہ اے۔

359- عنوان مقالہ: نویں پنجابی غزل اُتے صوفیانہ فکر دے اثرات

O مقالہ نگار: سنبل اکرم O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن:2014-16ء O کل صفحے :100

O باباں دی فہرست:(I)تصوف دی روایت۔ i۔تصوف کیہ اے؟۔ ii۔تصوف تے اسلامی تصوف۔ iii۔اسلامی تصوف تے پنجابی شاعری۔ iv۔تصوف بارے اج دے سوجھواناں دی راء۔(II) پنجابی غزل وچ تصوف دے تن وڈے تصورات۔ i۔تصور ذات حق تے پنجابی غزل۔ ii۔ دنیا تے آخرت دا تصور تے پنجابی غزل۔ iii۔انسانی عظمت دا تصور تے پنجابی غزل۔(III) صوفیانہ تصور عشق تے پنجابی غزل، (IV) اُتے گل کردیاں مجموعی جائزہ پیش کیتا اے۔

360- عنوان مقالہ:21ویں صدی دیاں سوانی کہانی کارناں دے کہانی مجموعے(تنقیدی جائزہ)

O مقالہ نگار: چاند شکیل O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن:2014-16ء O کل صفحے:98

O باباں دی فہرست:(I) پنجابی کہانی دا پچھوکڑ۔(II) 21ویں صدی دیاں سوانی کہانی کارناں دے کہانی مجموعے(تنقیدی جائزہ)۔

مقالہ نگار نے کہانی دے پچھوکڑ نوں سوہنے انداز نال پیش کرن دا جتن کیتا اے۔ 21ویں صدی دیاں سوانی کہانی کارناں دے بارہ پراگیاں اُتے کھل کے گل کیتی اے۔

361- عنوان مقالہ:صوفی احمد علی دی سیرت نگاری تحقیقی تے تنقیدی جائزہ

O مقالہ نگار: گل رنگ رفیق O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن:2014-16ء O کل صفحے :97

O باباں دی فہرست:(I)صوفی احمد علی دی حیاتی دے واقعات۔(II)۔ الف۔ سیرت نگاری دی تاریخ۔ ب۔ سیرت دے ماخذ تے مُڈھ۔ ج۔ پنجابی وچ سیرت دے مُڈھلے نقوش۔ د۔ پنجابی سیرت نگاری دے اہم موضوعات۔(III) صوفی احمد علی بطور شاعر۔(IV) اخیر تے اوہناں صوفی احمد علی دی سیرت نگاری تحقیقی تے تنقیدی جائزہ پیش کیتا اے۔

362- عنوان مقالہ: سردار حسین سردار دی نعت گوئی

O مقالہ نگار: حسن عباس O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن:2014-16ء O کل صفحے:80

O باباں دی فہرست:(I)۔ الف۔ سردار حسین سردار دی حیاتی۔ ب۔ سردار حسین سردار بارے اوہناں دے سمکالیاں دی رائے۔(II) نعت دی تاریخ تے پنجابی نعت۔ (III) سردار حسین سردار دی نعت دا فکری و فنی جائزہ۔

مقالہ نگار نے سردار حسین ہوراں دی حیاتی تے شاعری خاص کر نعت گوئی نوں بھرویں انداز نال پیش کیتا اے۔

363- عنوان مقالہ: نادر جاجوی دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: حرا شہزادی O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 16-2014ء O کل صفحے: 84

O باباں دی فہرست: (I)۔ الف۔ نادر جاجوی دی حالات زندگی۔ ب۔ ادبی خدمات۔ ج۔ نادر جاجوی بارے اوہدے سمکالیاں تے تاثرات۔ (II)۔ i۔ غزل دی ٹور۔ ii۔ پنجابی غزل دی مختصر تاریخ۔ iii۔ پنجابی نظم۔ iv۔ نویں پنجابی نظم۔ (III) نادر جاجوی دی غزل گوئی۔ (IV) نادر جاجوی دی پنجابی نظم۔

مقالہ نگار نے نادر جاجوی ہوراں دی حیاتی تے شاعری بارے کھل کے چانن پایا اے۔

364- عنوان مقالہ: رمضان شاکر دی پنجابی شاعری

O مقالہ نگار: زبیر طالب O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 16-2014ء O کل صفحے: 83

O باباں دی فہرست: (I) رمضان شاکر دی حیاتی۔ (II) رمضان شاکر دی غزل گوئی۔ i۔ غزل دی ٹور۔ ii۔ پنجابی وچ غزل دی آمد۔ ii۔ پنجابی وچ غزل دی آمد۔ iii۔ کالے بدل گوڑھی چھاں۔ iv۔ کنڈیالے پینڈے۔ v۔ سورج چن گواچے۔ (III) رمضان شاکر دی نظم گوئی۔ i۔ نظم دا ارتقاء۔ ii۔ مٹی دی خشبو۔ (IV) رمضان شاکر دی شاعری دا تنقیدی مطالعہ۔ i۔ فنی جائزہ۔ ii۔ فکری جائزہ۔

مقالہ نگار نے رمضان شاکر ہوراں دی حیاتی تے اوہناں دی شاعری اُتے کھل کے چانن پایا اے۔

365- عنوان مقالہ: دلشاد احمد چن دی نعت گوئی

O مقالہ نگار: سدرہ غفور O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 16-2014ء O کل صفحے: 112

O باباں دی فہرست: (I) دلشاد احمد چن دی حیاتی۔ (II) پنجابی وچ نعت دی آمد تے ارتقاء۔ (III) دلشاد احمد چن دی شاعری دے مختلف پہلو (اجمالی جائزہ)۔ الف۔ نظم۔ ب۔ غزل۔ ج۔ گیت۔ د۔ سفر نامہ۔ (IV) دلشاد احمد دی نعت گوئی۔

مقالہ نگار نے دلشاد احمد چن ہوراں دی حیاتی، پنجابی نعت دے ارتقاء تے دلشاد چن ہوراں دیاں نعتاں وچ حضور اکرمؐ نال محبت، عقیدت تے عشق کجھ ایس ڈھنگ وچ بیان کیتا اے پئی نعتاں دا اکھر اکھر روشنی دا اک جہان دکھائی دیندا محسوس ہوندا اے۔

366- عنوان مقالہ: رفعت دیاں کہانیاں ''امرت نواِس'' دا تجزیاتی مطالعہ

O مقالہ نگار: ثوبیہ منیر O نگران مقالہ: ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق

O سیشن: 16-2014ء O کل صفحے: 132

O باباں دی فہرست: (I) کہانی تے کہانی دا پچھوکڑ، قیام پاکستان توں پہلاں پنجابی افسانہ، پنجابی کہانی

دے اہم مہاڑ،21ویں صدی دے کہانی کاراں تے جھات۔ (II) رفعت دی حیاتی تے فن۔(III) ''امرت نواس''دا تجزیاتی مطالعہ مجموعی تاثر۔

مقالہ نگار نے رفعت ہوراں دی حیاتی، کہانی دا پچھوکڑ تے 21 ویں صدی دے کہانی کاراں اُتے جھات پاندیاں رفعت دیاں کہانیاں بارے بھرویں گل کیتی گئی اے۔

367- عنوان مقالہ:لوک گیتاں وچ انگ ساک

O مقالہ نگار: حرا دلبر O نگران مقالہ: ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق

O سیشن:16-2014ء O کل صفحے:162

O باباں دی فہرست:(I)لوک گیت: تعریف،تاریخ،انگ ساک۔ (II) بال لوک گاون تے انگ ساک: کھیڈاں دے گیت۔(III) ویاہ شادی دے گاون تے انگ ساک۔(IV) مختلف تہواراں دے گیت تے انگ ساک۔(V) ہجر تے غمی دے گیت تے انگ ساک۔

مقالہ نگار نے لوک گیت دی تعریف،تاریخ تے انگ ساک نوں کھل کے چانن پایا اے۔

368- عنوان مقالہ:انگریزی کتاب"District Gazetteer Lahore"دا پنجابی ترجمہ(1-148)

O مقالہ نگار: نورین طاہر O نگران مقالہ:ڈاکٹر فاخرہ اعجاز

O سیشن:16-2014ء O کل صفحے :146

O شعبہ پنجابی گورنمنٹ پوسٹ گریجویٹ کالج برائے خواتین وحدت روڈ،لاہور

O باباں دی فہرست:(I) تعارف۔(II) ترجمہ نگاری دا تعارف۔(III) انگریزی کتاب "District Gazetteer Lahore"دا پنجابی ترجمہ۔(IV) مکدی گل۔

369- عنوان مقالہ:انگریزی کتاب"Gazetteer of the Gujrat District 1921"دا پنجابی ترجمہ

O مقالہ نگار: حافظہ نوشین O نگران مقالہ:ڈاکٹر فاخرہ اعجاز

O سیشن:16-2014ء O کل صفحے:214

O شعبہ پنجابی گورنمنٹ پوسٹ گریجویٹ کالج برائے خواتین وحدت روڈ،لاہور

O باباں دی فہرست:(I) تعارف۔(II) ترجمہ نگاری دا تعارف۔

(III) Gazetteer of the Gujrat District 1921 دا پنجابی ترجمہ۔(IV) مکدی گل۔

370- عنوان مقالہ:انگریزی کتاب "Gazetteer of the Gurjanwala District 1883-84" دا پنجابی ترجمہ

O مقالہ نگار: مدیحہ اسلم O نگران مقالہ:ڈاکٹر فاخرہ اعجاز

O سیشن:16-2014ء O کل صفحے :184

O شعبہ پنجابی گورنمنٹ پوسٹ گریجویٹ کالج برائے خواتین وحدت روڈ،لاہور

O بابیاں دی فہرست:(I) تعارف۔(II) ترجمہ نگاری داتعارف۔(III) انگریزی کتاب "Gazetteer of the Gurjanwala District 1883-84" دا پنجابی ترجمہ۔(IV) مکدی گل۔(V) کتابیات۔

371- عنوان مقالہ:انگریزی کتاب"District Gazetteer Lahore"دا پنجابی ترجمہ (149-336)

O مقالہ نگار: آمنہ ادریس O نگران مقالہ:ڈاکٹر فاخرہ اعجاز
O سیشن:2014-16ء O کل صفحے: 190
O شعبہ پنجابی گورنمنٹ پوسٹ گریجویٹ کالج برائے خواتین وحدت روڈ، لاہور
O بابیاں دی فہرست:(I) تعارف۔(II) ترجمہ نگاری داتعارف۔(III) انگریزی کتاب "District Gazetteer Lahore"دا پنجابی ترجمہ۔(IV) مکدی گل۔

372- عنوان مقالہ:انگریزی کتاب"District Gazetteer Dera Ghazi Khan"دا پنجابی ترجمہ(01-96)

O مقالہ نگار: نداشہزاد O نگران مقالہ:ربیعہ نصرت
O سیشن:2015-17ء O کل صفحے:153
O شعبہ پنجابی گورنمنٹ پوسٹ گریجویٹ کالج برائے خواتین وحدت روڈ، لاہور
O بابیاں دی فہرست:(I) تعارف۔(II) ترجمہ نگاری داتعارف۔(III)انگریزی کتاب "District Gazetteer Dera Ghazi Khan "دا پنجابی ترجمہ۔(IV) مکدی گل

373- عنوان مقالہ:انگریزی کتاب"District Gazetteer Dera Ghazi Khan" دا پنجابی ترجمہ(97-194)

O مقالہ نگار: روبینہ کوثر O نگران مقالہ:ربیعہ نصرت
O سیشن:2015-17ء O کل صفحے:150
O شعبہ پنجابی گورنمنٹ پوسٹ گریجویٹ کالج برائے خواتین وحدت روڈ، لاہور
O بابیاں دی فہرست:(I) تعارف۔(II) ترجمہ نگاری داتعارف۔(III) انگریزی کتاب "District Gazetteer Dera Ghazi Khan "دا پنجابی ترجمہ۔(IV) مکدی گل

374- عنوان مقالہ:انگریزی کتاب"District Gazetteer Multan"دا پنجابی ترجمہ(01-150)

O مقالہ نگار: ثمر فاطمہ O نگران مقالہ:ربیعہ نصرت
O سیشن:2015-17ء O کل صفحے:221
O شعبہ پنجابی گورنمنٹ پوسٹ گریجویٹ کالج برائے خواتین وحدت روڈ، لاہور

O بابا‌ں دی فہرست:(I) تعارف۔ (II) ترجمہ نگاری دا تعارف۔(III) انگریزی کتاب "District Gazetteer Multan" دا پنجابی ترجمہ۔(IV) مکدی گل

375- عنوان مقالہ: کالج میگزین ''چراغاں'' وچ پنجابی سیکشن لکھتاں دی فہرست تے تجزیہ

O مقالہ نگار: انیلہ شہزادی O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر جمیل احمد پال

O سیشن: 17-2015ء O کل صفحے: 56

O شعبہ پنجابی گورنمنٹ شالیمار پوسٹ گریجوایٹ کالج، لاہور

مقالے دے اخیر وچ مکدی گل، تت تے سٹا دتا گیا اے۔

376- عنوان مقالہ: گورنمنٹ پوسٹ گریجوایٹ کالج جھنگ دے ادبی مجلّے ''کارواں'' دے پنجابی حصے دی ببلیوگرافی

O مقالہ نگار: سدا اشفاق علی O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر سعید خاور بھٹا

O سیشن: 17-2015ء O کل صفحے: 48

O بابا‌ں دی فہرست:(I) الف۔ ادبی مجلّہ ''کارواں'' دی تاریخ۔ ب۔ پنجابی حصہ کدوں توں۔ ج۔ پنجابی حصہ دے مدیر تے نگران۔(II)۔موضوع وار ببلیوگرافی۔

مقالی نگار نے ادبی مجلّہ ''کارواں'' دی تاریخی پچھوکڑ نوں کھل کے بیان کیتا اے۔

377- عنوان مقالہ: پروفیسر اکرم سعید دیاں پنجابی ادبی خدمتاں

O مقالہ نگار: فاطمۃ الزہرہ O نگران مقالہ: پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمٰن

O سیشن: 17-2015ء O کل صفحے: 91

O بابا‌ں دی فہرست:(I) اکرم سعید: جان پچھان تے لکھتاں۔ i۔ وڈکے/خاندان۔ ii۔ پیدائش۔ iii۔ مُڈھلی تعلیم تربیت۔ iv۔ ادب ول رجحان تے شاعری دا مُڈھ، ملازمت، اُستاد، زندگی، رجھیویں۔ ب۔ لکھتاں: مختصر تعارف۔(II) پنجابی شاعری دی ٹور۔۔۔پنجھی جہات۔(III) اکرم سعید بطور شاعر۔ i۔نظم۔ ii۔غزل۔(IV) اکرم سعید: بطور نقاد۔(V) اکرم سعید ہوراں دی پنجابی ادب نوں دین۔

ایس مقالے وچ اکرم سعید ہوراں دی حیاتی تے اوہناں دی پنجابی خدمات اُتے کھل کے چانن پان دا جتن کیتا اے۔

378- عنوان مقالہ: مقصود ثاقب بطور کہانی کار

O مقالہ نگار: اقراء سجاد O نگران مقالہ: ڈاکٹر نوید شہزاد

O سیشن: 17-2015ء O کل صفحے: 127

O بابا‌ں دی فہرست:(I) مقصود ثاقب: جان سیہان۔(II) ''سُچا تِلا تے ہور کہانیاں'' دا کہانی وار ویروا۔(III) ''کہانیاں'' دا کہانی وار ویروا۔(IV) کجھ ہور کہانیاں۔

مقالہ نگار نے مقصود ثاقب دی حیاتی تے کہانی کاری بارے بڑے بھرواں جانکاری دتی اے۔ مقصود ثاقب دیاں کہانیاں دا ویروا وی سوہنے ڈھنگ نال پیش کیتا اے۔

379- عنوان مقالہ: فوزیہ رفیق دے ناول ''سکینہ'' دا تجزیاتی مطالعہ

O مقالہ نگار: مہوش ذوالفقار O نگران مقالہ: ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق

O سیشن: 17-2015ء O کل صفحے: 119

O باباں دی فہرست: (I)۔ الف۔ حیاتی تے علمی ادبی خدمتاں۔ ب۔ حیاتی۔ ج۔ علمی ادبی کم۔ د۔ دوجے اداریاں نال جُڑ (II)۔ i۔ ناول۔۔۔ مُڈھ تے ٹور۔ ii۔ ناول کیہ اے؟ تعریف۔ iii۔ ناول دے انگ۔ iv۔ ناول دیاں قسماں۔ v۔ پنجابی ناول دا مُڈھ تے ٹور۔ (III) ناول دا خلاصہ۔ (IV) فوزیہ رفیق دے ناول ''سکینہ'' دا تجزیاتی مطالعہ۔

مقالہ نگار نے فوزیہ رفیق ہوراں دی حیاتی تے علمی ادبی خدمتاں اُتے کھل کے چانن پایا اے۔ ایس مقالے وچ پنجابی ناول دا پچھوکڑ تے مُڈھ بارے دس پائی گئی اے۔ فوزیہ رفیق دے ناول ''سکینہ'' دا بھرواں ویروا پیش کرن دا آہر کیتا گیا اے۔

380- عنوان مقالہ: مولانا حافظ محمد عبدالمجید دی منقبت نگاری

O مقالہ نگار: ناہید سرور O نگران مقالہ: ڈاکٹر سعادت علی ثاقب

O سیشن: 17-2015ء O کل صفحے: 82

O باباں دی فہرست: (I) حافظ عبدالمجید دی حیاتی۔ i۔ خاندانی پچھوکڑ۔ ii۔ پیدائش۔ iii۔ تعلیم تربیت۔ iv۔ شادی تے اولاد۔ v۔ ملازمت۔ vi بیعت۔ vii۔ سلسلہ طریقت۔ viii۔ شاعری۔ ix۔ وفات۔ (II) پنجابی منقبت: مفہوم تے روایت۔ i۔ منقبت دا لغوی تے اصطلاحی مفہوم۔ ii۔ پنجابی منقبت دی روایت۔ (III) حافظ عبدالمجید دی شاعری اُتے مجموعی جھات۔ i۔ نعت۔ ii۔ قومی شاعری۔ (IV) حافظ عبدالمجید دی منقبت نگاری۔

مقالہ نگار نے حافظ محمد عبدالحمید ہوراں دی حیاتی تے اوہناں دی منقبتی شاعری دا ویروا کیتا اے۔

* ڈاکٹر عباد حسین

پنجابی وچ مہاندرے دی روایت

مہاندرے یاں خاکے دی صنف پنجابی وچ ڈھیر پرانی نہیں سگوں 60ء دے دہاکے وچ پنجابی وچ خاکے لکھن دا رواج ہویا۔ ایس توں پہلاں گوربخش سنگھ ہوراں دی آپ بیتی ''میریاں اُبھل یاداں'' وچ ''میری دادی''، ''نانی'' وغیرہ دے مہاندرے لبھدے نیں۔ ایہ پھٹکل مہاندرے مڈھلی شکل رکھدے نیں۔ گورچرن سنگھ ہوری لکھدے نیں:

> ''مہاندرے دی وکھری بنتر دے طور اُتے ایہدا مُڈھ 1960ء وچ بجھیا، جدوں بلونت گارگی ہوراں اپنی کتاب ''نم دے پتے'' چھاپی۔ جہدے وچ اوہناں اپنے سمکالی لکھاریاں دے قلمی خاکے اُلیکے نیں۔ ایہدے مگروں اوہناں ایسے سنبندھ وچ دو ہور لکھتاں ''سُرمے والی اکھ''، ''کوڈیاں والا سپ'' دے سرناویں ہیٹھ رچیاں۔''(1)

خاکہ نگاری نوں شخصیت نگاری، ریکھا چتر، مہاندرا، خاکہ وغیرہ دا ناں دتا گیا اے۔ خاکہ کیہ ہوندا اے؟ ڈاکٹر انعام الحق جاوید لکھدے نیں:

> ''خاکہ نگاری ادب دی اجہی صنف اے جہدے وچ کسے بندے دے حُلیے، عادتاں تے میل ملاپ دیاں رویّاں نوں لفظاں راہیں انج بیانیا جاندا اے کہ شخصیت دی تُردی پھردی تصویر ساڈے سامنے آجاندی اے۔'' (2)

غفور شاہ قاسم لکھدے نیں:

> ''کسی شخصیت کی انفرادیت کو کمال اجمال کے ساتھ بیان کر دینے کا نام خاکہ نگاری ہے۔''(3)

شخصیت نگاری دے حوالے نال اک ہور تعریف یوسف جمال انصاری انج کردے نیں:

> ''کردار کے خدوخال یوں اُبھارے جاتے ہیں کہ ذہن کے پردے پر کردار کی تصویر جیتی جاگتی سامنے آجاتی ہے اور قاری کو محسوس ہوتا ہے کہ سچ مچ کردار سے اُس کی ملاقات ہو رہی ہے۔''(4)

مہاندرے راہیں کسے وی شخصیت دی زندگی دے کئی پہلو سامنے آوندے نیں۔ ایہناں پہلوواں راہیں کسے دی شخصیت دے دُھر اندر نوں تاں نہیں سمجھیا جا سکدا پر اینا ضرور ہوندا اے کہ جہدا

مہاندرا اُلیکیا گیا ہوندا اے اوہدے سبھاء، عادتاں، پسند، ناپسند، مثبت منفی قدراں تے رویّاں نوں بڑی حدتیکر سمجھیا جاسکدا اے۔ ایتھوں ای آپ بیتی دا پہلو وی نکلدا اے۔

جدوں خاکہ نگار کسے دا خاکہ اُلیک رہیا ہوندا اے تاں اوہدے اندر اوہدا اپنا وجود تے ہوندوی ہوندی اے۔ اوہ اپنے حوالے نال وی بعض ویلے گلاں کردا اے سگوں ایہ آکھیا جاوے پئی اوہ ایہناں ملاقاتاں دا وار وار ذکر کردا اے تاں اسیں خاکے راہیں لکھن والے دی زندگی تے سبھاء بارے وی جھات مار سکنے آں۔ خاکہ اونی دیر تائیں کسے دا لکھیا ای نہیں جاسکدا جنے چر تائیں تسیں کسے نوں گہرائی نال نہ سمجھ تے جان سکدے ہوو۔ مہاندرا لکھن لئی کسے نال ڈونگھا سنبندھ ہونا خاکے دی پہلی شرط اے۔

خاکہ اصل وچ کردار نگاری دا ای دُوجا ناں اے۔ خاکے اندر کسے کردار دیاں خامیاں خوبیاں لکھن والا اپنے خاص ڈھنگ نال لکھدا اے تے ڈرامائی کیفیت پیدا کردا اے۔

مہاندرے اندر اُکا نہ تے کسے دے عیب گنوائے جاندے نیں تے نہ ای کسے دے عیباں توں پردا چکیا جاندا اے۔ غفور شاہ قاسم لکھدے نیں:

> ''نہ عیب جوئی شخصیت نگاری ہے اور نہ ہی عیب پوشی شخصیت نگاری ہے۔ قصیدہ اور ہجو اور مدح اور قدح کے درمیان کا راستہ نکال لینا ہی خاکہ نگاری ہے۔ ایک معیاری خاکہ میں موضوعِ خاکہ بننے والی شخصیت گوشت پوست کا بدن لئے علیت کی بھاری بھرکم عباؤں کو ایک طرف رکھ کر روزمرہ کے لباس میں نظر آتی ہے اور ہم اسے ویسا دیکھتے ہیں جیسا کہ وہ سچ مچ ہے، نہ کہ جیسا وہ ظاہر کرتی ہے۔'' (5)

خاکے یاں مہاندرے دا بہتا تعلق آپ بیتی دی بجائے سوانح عمری نال جُڑدا اے۔ کیوں جے لکھن والا اپنے بارے نہیں، سگوں کسے دوسرے شخص دے بارے لکھ رہیا ہوندا اے۔ ہاں اوس شخص نال اپنے تعلق دا ذکر کردیاں لکھن والا وچ آپوں آ کُد دا اے جتھوں اسیں اوہدی شخصیت نوں وی سمجھن دی کوشش کر سکنے آں۔

مہاندرے، آپ بیتی تے سوانح عمری نال تعلق رکھن دے باوجود اپنے وکھ وجود نوں برقرار رکھدے نیں۔ لکھن والا جدوں اپنیاں یاداں نوں تازہ کردا اے تاں اوہ ماضی وچ ڈُب جاندا اے۔ فیر اوہ یاداں دے سمندر وچوں صرف کُجھ انملیاں سپیاں نوں چُندا اے۔ لفظاں دا روپ دے کے خاکے راہیں ساڈے سامنے لیا کھلھاردا اے۔ انج ایہ خاکے یاں مہاندرے اوہدیاں یاداں تے ماضی دی ای دین ہوندے نیں۔

پنجابی وچ لکھے گئے مہاندریاں نوں اسیں سنجیدا کردار نگاری وی آکھ سکنے آں تے مزاحیا وی۔ بعض لوکاں مزاح دے انداز وچ کسے دی شخصیت دا خاکہ بیانیا اے تے بعض لوکاں نے سنجیدگی نال کسے دی زندگی دے سارے پہلوواں نوں لکھیا اے۔

میں سمجھنا واں کہ خاکے اندر دوویں پہلو رَل مِل کے آون تاں خاکے دی اہمیت دون سوائی ہو جاندی اے۔ ڈاکٹر انعام الحق جاوید لکھدے نیں:

''موجودا دور وچ ادبی سطح اُتے ایہنوں دو خانیاں وچ ونڈیا جا سکدا اے۔
(1) سنجیدہ خاکے (2) مزاحیا خاکے۔
اوّل الذکر وچ لکھن والا اپنے ممدوح دے حوالے نال بہتی آزادی نہیں لیندا تے کھُل کے نہیں کھیڈ داجد کہ مئوخرالذکر وچ شگفتہ نگاری تے فقرے بازی ای خاکے دی اصل جان ہوندی اے۔''(6)

خاکہ بھاویں سنجیدا ہووے یاں مزاحیا، کسے دی شخصیت نوں سمجھن لئی اپنا کردار ضرور ادا کردا اے۔ جدوں اسیں کسے دی شخصیت نوں سمجھ رہے ہونے آں تے اسیں اوہدی زندگی نوں جان رہے ہونے آں۔ پنجابی وچ مہاندرے دیاں باقاعدہ کتاباں کجھ ایہ نیں:

1۔	بلونت گارگی:	نم دے پتّے، سُرمے والی اکھ، کوڈیاں والا سپ۔
2۔	کلبیر سنگھ کانگ:	بدلاں دے رنگ، پتھر لیکاں، پکیاں اِٹاں
3۔	جیت سنگھ سیتل:	مِترا ساڈے سائے
4۔	بھگونت سنگھ:	شناختی پریڈ
5۔	کرن جیت سنگھ:	قلم دی اکھ
6۔	فیاض حسین قاصر فریدی:	جوان تاں ڈیکھ (سرائیکی)
7۔	انیس شاہ جیلانی:	مہاندرا ڈیکھنس (سرائیکی)
8۔	رفیق ڈوگر:	کالے فرشتے
9۔	غلام حسین ساجد	مہاندرے
10۔	سلطان کھاروی	مُکھ مورتاں

رفیق ڈوگر دی کتاب ''کالے فرشتے'' پاکستان وچ پنجابی خاکہ نگاری دی پہلی کتاب بندی اے جہدے اندر اوہناں ودھیا ڈھنگ نال خاکے لکھے نیں۔ کدھرے مصنف آپوں وی خاکیاں دا حِصّا لگدا اے۔ انج ایہناں دے لکھے خاکیاں اندر اوہناں دی اپنی شخصیت وی لبھی جاسکدی اے۔

غلام حسین ساجد ہوراں بہتا کر کے سنجیدگی نال ای خاکے اُلیکے نیں۔ ایہناں دے کردار جیوندے جاگدے تے جاندار نیں۔ سگوں ادب نال تعلق رکھن یاروں سبھ دے جانو نیں پر جدوں اپنے خاص ڈھنگ نال غلام حسین ساجد اوہناں نوں وکھاوندا اے تاں ساڈے سامنے موجود ایہناں شخصیتاں دے اوہ پہلو سامنے آوندے نیں جہڑے اجے تائیں ساتھوں لُکے ہوئے سن۔ اوہناں دی زبان تے لہجا بڑا ودھیا تے خالص اے۔ اوہناں نجم حسین سیّد، علی عباس جلالپوری، محمد آصف خاں، ناصر بلوچ، مرزا

حامد بیگ، طاہر تونسوی، نور خاں شاہین ملک، مستان علی تے عابد عمیق دے خاکے ودھیا ڈھنگ نال اُلیکے نیں۔ کدھرے کدھرے مزاح توں وی کم لیا اے پر بہتا زور کردار نگاری اُتے رہیا اے۔

آصف خاں بارے لکھے مہاندرے ''پُتر پنج دریاواں دا'' وچ اوہ لکھدے نیں:

''محمد آصف خاں ہک من موجی روح اے۔ پنجابی زبان تے ادب نوں اوس جیہا کاما مُڑ نہ جُڑسی۔ اوہ ہر کم نوں تاش کھیڈن ورگے اُلیل نال کردا اے تے کردا رہندا اے۔ پرکھ پڑچول دا کم ہووے یاں کُجھ ہور اوہ کم کردا تھکدا اے نہ اکدا اے۔ اوہ سندھ ساگر دے مہانیاں وانگ اپنی بیڑی وچ ای جاگدا اے تے اپنی بیڑی وچ ای سوندا اے۔''(7)

غلام حسین ساجد ایس اک پیرے اندر رہی آصف خاں دی حیاتی دے سارے تت کڈھ کے رکھ دتے نیں۔ آصف خاں انج دے بندے سن جیہڑا کم کرنا نچھ لا کے کرنا۔ جے اتوار نوں تاش کھیڈ نی تے فیر سارا دن تاش ای کھیڈی جانی۔ غلام حسین ساجد دے ایس مہاندرے اندر آصف خاں نوں اندروں جانن وچ ڈھیر مدد ملدی اے۔

غلام حسین ساجد دے سارے مہاندرے ادبی سجناں بارے لکھے گئے نیں جیہناں نوں جگ جان دا اے۔ اوہناں دی زبان دی اپنی اک وکھری چس اے تے اوہناں دا مشاہدہ بڑا ڈونگھا اے۔ پنجابی دے مہان لکھاری نجم حسین سید بارے لکھے مہاندرے ''فٹ پاتھیا'' وچ لکھدے نیں:

''نجم حسین سید نابراں دے جس ای نہیں گاؤندا، آپ وی نابری دے ڈھڈوں جمیا اے۔ اوہدی حیاتی تے شاعری خان بہادراں دے اُلیل دا پرچھاواں نہیں سگوں پڑی واساں، کمی کاراں تے ہینیاں دے کوک کُکارے دی موزیک Mosac اے۔''(8)

غلام حسین ساجد، نجم ہوراں دے شاگرد وی رہے تے اوہناں نوں ڈھیر نیڑیوں تکیا۔ نجم بارے کُھل کے ایس مہاندرے اندر گل کیتی گئی اے۔

پنجابی دے ودھیا کہانی کار ڈاکٹر ناصر بلوچ بارے لکھے مہاندرے ''یار بروچل'' وچ اوہناں جویں ناصر بلوچ دا سکیچ اُلیکیا اے، ویکھن جوگ اے:

''ناصر بلوچ قول دا سچا تے ارادے دا پکا اے۔ اوس اپنے پیار نوں پاون کیتے جیہڑیاں رشتیاں نوں چھڈ دتا آ ہی مُڑ کدی اوہناں دے نیڑے لگن دی کوشش نہیں کیتی۔ ہاں جدوں اوہناں نے اوہنوں بانہہ لاون وچ پہل کیتی تاں اوس نہ وی نہ کیتی۔''(9)

غلام حسین ساجد دی زبان خالص پنجابی تے پینڈو اے۔ ایس کر کے ایہ مہاندرے پڑھ کے

اک پاسے زبان مانن دی چس آ وَندی اے، دوجے پاسے پنجابی دے ڈھیر کھُلا تے وڈا ہون تے مانتا وی محسوس ہوندی اے۔

رفیق ڈوگر دے مہاندرے اوہناں دے پنڈ دے کرداراں بارے ای نیں۔ ایہناں اندر کوئی نامور ادبی، سماجی یاں تاریخی شخصیت نہیں۔ میاں سہناں، چھُرے مار ثُم صفا جنگ، پھپھیاں دا جوڑا، چودھری نذیر احمد، منھا سنڈھل، نیتا تے بھا ویہلا۔

ایہناں سرناویاں ہیٹھ اوہناں بڑے دلچسپ ڈھنگ نال اپنے آل دوالے وسدے کرداراں نوں زندہ کرن تے رکھن دا جتن کیتا اے۔ ہلکے پھُلکے مزاح نال پرُ چے ایہ سارے خاکے اپنی تھاں کمال نیں۔ اوہناں دا لکھن ڈھنگ من کھچواں وی اے تے چَس والا وی۔ سیانف تے سوجھ بھریاں گلاں وی۔ جیویں ''میاں سہناں'' وچ اوہ لکھدے نیں:

> ''ویاہ امیر دی دھی دا ہوندا بھاویں غریب دی دھی دا۔میئیں ہوریں اوہدے سر تے ہتھ پھیردے تے اک روپیہ ہتھ تے رکھدے ہوئے نصیحت کردے: دھیئے پیو دی عزت تے ماپیاں دے پنڈ دی لج رکھیں۔ ویکھ اساں اجے کنیاں دھیاں ہور ویاہنیاں نیں۔''(10)

میئیں سہناں ورگے کردار اجے وی ورلے ورلے مل جاون گے پنڈاں وچ پر ہُن اوہ مہر محبت کدوں رہی اے۔ آپسی کدورتاں ڈھیر ودھ گئیاں نیں۔ رفیق ڈوگر دی کالے فرشتے دے مہاندرے ایہناں کرداراں نوں زندہ رکھن گے۔ ''پھپھیاں دا جوڑ'' وچ اوہناں دے باریک مزاح دی اک جھلک ویکھو:

> ''مانے دی کثیر الخیال آبادی دا جیہڑ یاں دو چار گلاں اُتے مکمل اتفاق سی اوہناں وچوں اک ایہ سی پئی ''پھپھی بُڈھاں'' کولوں موت دا فرشتہ ڈردا اے، نہیں تے اوہ کدے دا پھپھی ہوراں نوں جنت وچ پہنچا چکیا ہوندا۔''(11)

اوہناں دا ایہ مہاندرا پڑھن جوگ اے۔ پینڈو وسیب تے رہتل دے جھلکارے، آپسی موہ ملاپ تے چھیڑ چھاڑ دوالے گھمدا نظر آ وَندا اے۔ ''منھا سنڈھل'' دا مہاندرا لکھدیاں اوہ لکھدے نیں:

> ''منھے دی کھلڑی وچ کسے دا ڈر خوف تے ہے ای نہیں سی پر اوہ سخت وی بڑا سی۔ پوہ دیاں ٹھنڈیاں سیت راتاں نوں جدوں راوی دی سطح اُتے چند دی چاننی جم جاندی سی اوہ کپڑے سر تے بنھ کے اوہدے وچ چھال لا دیندا تے دوویں ملکاں دے پہریداراں دے ویکھدیاں ہویاں اک توں دوجے مُلک لنگھ جاندا۔''(12)

رفیق ڈوگر منھے سنڈھل دے کردار نوں بڑی محبت نال الیکیا اے اوہ بدمعاش اے پر قدراں رکھن والا۔ غریباں دی پالنا کرن والا، پنڈ دی انکھ دا راکھا۔ رفیق ڈوگر دا ہر خاکہ اوہدے پنڈ دے

کرداراں دا ویروا کردا وکھالی دیندا اے۔ شُدھ پنجابی وچ لکھے ایہہ مہاندرے پنجابی دا انملا سرمایا نیں۔

سلطان کھاروی پنجابی شاعر تے کہانی کار وجھوں اپنا آپ منوا چکے نیں۔ ہُنے ہُنے اوہناں اک نویں پاسے وی دھیان دتا اے تے اوہناں دے مہاندرے دی کتاب ''مُکھ مورتاں'' سامنے آئی اے۔ جیہدے وچ اوہناں 35 مختصر خاکے لکھے نیں۔ ایہناں خاکیاں دے کردار کجھ تاں ادیب شاعر نیں تے کجھ اوہدے اپنے پنڈ کھارا دے وسنیک۔ سلطان کھاروی دے لکھے ایہہ خاکے ایس پکھوں بہت خاص نیں جے اوہناں سادہ زبان وچ محبت نال اپنے ملن والیاں دیاں رُجھاں تے کم کار بارے دس پائی اے۔ ''اک شاعر اک درویش'' اوہناں حفیظ تائب۔ ''لہراں شاہ'' اختر حسین اختر۔ ''ہشیار پوریا'' حسین شاد۔ ''اک زخمی دی یاد وچ'' اقبال زخمی۔ ''کونج وچھڑ گئی ڈاروں'' سائیں اختر لہوری تے راجا رسالو بارے لکھے گئے مہاندرے نیں۔ عنوان بڑے جاندار نیں۔ ''ہشیار پوریا'' وچ اوہ حسین شاد بارے لکھدے نیں:

> ''ریڈیو دے پرانے سنگی ساتھی اوہناں دی بڑی آدر کردے تے اوہ وی مین گیٹ توں سدھا کنٹین نوں جا کے اوتھے بیٹھے ہوئے ماڑے دبڑیاں نوں چاء پیا کے اپنے پروڈیوسر نوں ملدے۔ پروگرام وچ گپ شپ، ہاسا ٹھٹھا تے گیت سنگیت دے بج ویلا گزار چھڈدے۔''(13)

سلطان کھاروی ایہناں مہاندریاں اندر یاداں دا بوہتا سہارا لیا اے تے شخصیت دے خاص انگ اگھیڑے نیں۔ کردار نگاری دی گھاٹ ضرور وکھالی دیندی اے۔ ''راجا رسالو'' وچ سلطان کھاروی لکھدے نیں:

> ''اوہ پیراں فقیراں دے منن والے سن۔ ہر دربار تے رائٹرز گلڈ تے پنجابی ادبی بورڈ دی چادر لے کے جاندے۔ اپنے گل وچ جوگیا پرنا پاؤندے تے انج لگدا ہُن ڈھول دی تھاپ تے دھمال پاؤن گے۔''(14)

سلطان کھاروی ''میری ماں'' دے خاکے وچ بڑے جذباتی ڈھنگ نال اپنی ماں بارے لکھیا اے۔ موہ پیار نال پرُچے ایس مہاندرے اندر کھاروی دا لکھن ڈھنگ جوبن تے وکھالی دیندا اے۔ اوہ لکھدے نیں:

> ''ماں دی عادت سی پئی اوہ سارے زمانے دیاں اوکڑاں نوں کجن دا جذبہ اپنے دل وچ چُکی پھردی سی تے ایہہ جذبہ مردیاں تیکر اوہدے نال رہیا۔ اوہنوں پتا ہوندا سی پئی کیہڑی زنانی نے اج رات فاقا کرنا اے تے اوہدے ایس فاقے توں پہلاں میں کویں اوہدی لوڑ نوں پوریاں کرنا اے۔''(15)

سلطان کھاروی بڑی موہ تے عقیدت نال ایہہ مہاندرے لکھے نیں۔ ہر مہاندرے وچوں اوہناں دا لکھن والے بارے پیار تے تعلق دی نیڑتا ڈُلھ ڈُلھ پیندی اے۔ اک پکھوں ویکھیا جاوے تاں

ایہ بے تکلفی نال لکھے ہوئے مہاندرے نہیں سگوں عقیدت نال لکھے ہوئے لگدے نیں۔ یاداں بوہتیاں تے ہاسے دا تڑکا نہ ہون برابر اے۔ ایس سبھ دے باوجود ایہ مہاندرے پنجابی ادب وچ خاص اُچیچ رکھدے نیں۔

ایہناں خاکیاں وچوں اسیں لکھن والے دے اپنے وجود نوں وی سمجھ سکدے آں۔ اوہناں دی اپنی زندگی ایہناں کردار نال کویں نبھی تے کہڑیاں کہڑیاں ملاقاتاں رہیاں۔ مہاندرے پنجابی ادب وچ اپنا وکھرا تھاں بڑی کاہلی نال بنا رہے نیں تے اوہ دن دور نہیں جدوں ادب ایہ صنف وی پنجابی دے بھرے بنڈھار وچ لاہے وند پکھ دی مالک بن جاوے گی۔

حوالے:

* ایسوسی ایٹ پروفیسر، شعبہ پنجابی، گورنمنٹ اسلامیہ کالج، ریلوے روڈ، لاہور

1۔ گورچرن سنگھ۔ مہاندرے، انسائیکلوپیڈیا آف انڈین لٹریچر وچوں پنجابی حصّے دا ترجمہ(مترجم) منیر گجر (لاہور، سانجھ، 2006ء) 440۔

2۔ جاوید، انعام الحق۔ پنجابی ادب دا ارتقاء (لاہور، عزیز بک ڈپو، 2004ء) 373۔

3۔ غفور شاہ قاسم۔ پاکستانی ادب شناخت کی نصف صدی (راولپنڈی: ریز پبلی کیشنز، 2000ء) 305۔

4۔ یوسف جمال انصاری۔ آپ بیتی اور اُس کی مختلف صورتیں، نقوش، (آپ بیتی نمبر) (لاہور، ادارہ فروغِ اردو، 1964ء) 75۔

5۔ غفور شاہ قاسم۔ پاکستانی ادب شناخت کی نصف صدی (راولپنڈی: ریز پبلی کیشنز، 2000ء) 305,306۔

6۔ انعام الحق جاوید ڈاکٹر۔ پنجابی ادب دا ارتقاء، 373۔

7۔ ساجد، غلام حسین۔ مہاندرے (لاہور: پاکستان پنجابی ادبی بورڈ، 1997ء) 77۔

8۔ ایضاً ص73

9۔ ایضاً ص121

10۔ رفیق ڈوگر۔ کالے فرشتے (لاہور: سنگ میل پبلی کیشنز، 1987ء) 17۔

11۔ ایضاً ص57

12۔ ایضاً ص112

13۔ سلطان کھاروی۔ مُکھ مورتاں (لاہور: بابا فرید بک فاؤنڈیشن، 2017ء) 29۔

14۔ ایضاً ص41

15۔ ایضاً ص128

* ڈاکٹر بتول زہرا

پنجابی دا غالب: اُستاد بابو کرم امرتسری

(فنی فکری جائزہ)

کرم امرتسری دا شمار پنجابی دے اوہناں شاعراں وچ ہوندا اے، جیہناں پنجابی شاعری دے بھنڈارنوں مؤکلا وی کیتا تے امیر وی۔ کیونکہ اوہناں بارے مشہوراے کہ اوہ گلاں وی شاعری وچ کردے سن۔سوشہرت وی دور دور تیکر سی تے اوہناں نوں علامہ اقبال نے ''پنجابی دا غالب'' دا خطاب دتا سی۔

> ''استاد بابو کرم امرتسری 1853ء کے قریب پیدا ہوئے۔ والدین نے کرم دین نام رکھا لیکن شاعری کی دنیا میں استاد کرم یا بابو کرم کے نام سے مشہور ہوئے۔ ان کے دادا، پردادا جگرانواں ضلع لدھیانہ سے آ کے امرتسر آباد ہوئے اور دریائی کپڑے کی تجارت کرتے تھے۔''(1)

اکبر بادشادہ دے زمانے وچ اک ہندو راجپوت مسلمان ہویا تے اوہدا ناں فرید رکھیا گیا۔فرید دے بیٹے عطاء اللہ سن جیہنوں لوگ قصہ گوٹلا بھٹی دے ناں نال یاد کردے نیں۔اوہناں نال ای استاد کرم دا سلسلہ نسب ملدا اے۔کرم دے والد میاں فضل دین تے دادا میاں الٰہی بخش ریشم تے دریائی کپڑے دی تجارت کردے سن۔ اوہناں دی والدہ دا تعلق مغل گھرانے نال سی۔نہایت خوبصورت تے دبدبے والی خاتون سن۔ والد نہایت حلیم طبع، درویش تے مؤحد سن۔ ایہ ای وجہ اے کہ استاد کرم وچ توحید کٹ کٹ کے بھری ہوئی سی۔ (2)

اوہناں دا بچپن عام بچیاں دی طرح سی۔اوہناں نوں اوس وقت دے دستور مطابق پڑھن لئی مسجد بھیجیا گیا مگر حرف شناسی توں زیادہ تعلیم حاصل نہ کر سکے۔شعر کہن دا چسکا اوہناں نوں بچپن توں ای لگ گیا سی۔ روٹی کھان لئی بچے جدوں چُلھے دے کول بیٹھدے سن تے اوہناں دی والدہ روٹی پکان وچ مصروف ہوندی سی تے اوہ ایہ شعر بڑبڑاندے سن۔

> چُلھے دے وچ ای اگ میاں، جیویں سر دے اُتے ای پگ میاں
> ماں روٹیاں پئی پکاوندی اے پھُپھی گڈیاں پئی بناوندی اے

ہفت روزہ ''لیل ونہار'' دے نمائندے نے اک انٹرویو وچ اوہناں نوں پچھیا تساں کس عمر وچ شعر آکھنے شروع کیتے؟ استاد کرم نے کہیا ''میں جدوں دا ہوش سنبھالیا اے شعر کہہ رہیا آں۔ بچپن وچ گلاں ای گلاں وچ ہم قافیے فقرے بولدا ساں۔ جدوں ذرا ہوش سنبھالیا تے محلے وچ ای اک رفوگری

دی دکان تے شاگرد بٹھا دتا گیا۔ (3)

بابو صاحب نے جوانی دا دور بڑی عیش وچ گزاریا۔ ایسے وجہ نال ای اوہناں نوں لوک ''بابو'' کہن لگ پئے۔ بابو صاحب اپنے اک انٹرویو وچ بیان کردے نیں:

> ''میں نے اپنی عمر کا زیادہ حصہ ''بابو'' بن کے ہی گزارا ہے۔ میں امرتسر کے خوش پوش لوگوں میں سے تھا۔ اچھے لباس کا شوق بچپن سے ہی تھا۔ اسی لیے جاننے والوں نے نام کے ساتھ ''بابو'' چپکا دیا۔'' (4)

استاد کرم ہوراں تقریباً 105 ورہیاں دی عمر شادی توں بغیر ای لنگھا چھڈی۔ عام رواج دے مطابق استاد ہوراں دی منگنی اپنی برادری دی اک مٹیار نال ہوئی سی۔ اوہ مٹیار شادی توں پہلاں ای فوت ہوگئی۔ استاد ہوراں ایس موت نوں ڈونگھیاں معنیاں وچ لیا تے ایہہ سوچ کہ پئی اللہ نوں ساڈی شادی منظور نہیں سی، ساری عمر شادی نہ کرن دا فیصلہ کرلیا۔

اللہ تعالیٰ نے بابو صاحب نوں شاعری وچ منیا پرمنیا استاد بخشیا سی۔ آپ دے اُستاد سید امیر علی سن۔ سید امیر علی دا استاد کرم نال پشمینے دی تجارت دی وجہ توں چوکھا گوڑ ہوگیا سی:

> ''استاد کرم نے پہلے اردو میں شاعری شروع کی لیکن پھر آغا حشر کے مشورے سے اُردو کو خیر باد کہہ کے پنجابی زبان میں شاعری شروع کی اور بیت بازی کو ترجیح دی اور ساری عمر بیت ہی لکھتے رہے۔'' (5)

استاد کرم دی ملاقات علامہ اقبال نال وی ہے سی۔ علامہ اقبال آپ دا کلام بڑے شوق نال سُن دے سن تے آپ نوں استاد کہہ کے سددے۔ اک واری علامہ اقبال نے آپ نوں مرزا غالب دے شعر ''ہے خبر گرم اُن کے آنے کی'' دا مضمون پنجابی وچ بنھن دی فرمائش کیتی۔ آپ نے جھٹ رباعی پیش کیتی جس دے آخری مصرعے ایہہ سن:

کندھا بنا ہُندے گھر عاشقاں دے کوٹھی کوئی محل کوئی باغ نہیں سی
جس رات نوں آئے اوہ گھر میرے خالی گھر سی جلدا چراغ نہیں سی

علامہ صاحب خوش ہوئے تے فرمایا ''بے شک تسیں پنجابی دے غالب او۔'' (6)

> ''استاد کرم نے اپنی پوری زندگی میں اتنے شعر کہے تھے کہ انہیں خود اندازہ نہیں تھا۔ ایک انٹرویو میں فرماتے ہیں: بس ایہہ سمجھ لوؤ میں گلاں گھٹ تے شعر زیادہ کہے نیں۔'' (7)

اُردو زبان وچ چار ڈرامے ''کولاں''، ''منصور موہنا''، نورتن'' تے ''عزیز ورجنا'' لکھے سن جیہڑے نہ چھپے تے ناں ای اوہناں نوں سٹیج کیتا گیا۔ آکھیا جاندا اے کہ ہرنام سنگھ تھیٹریکل کمپنی نے بڑا زور لایا پر استاد ہوراں ایہہ ڈرامے کسے نوں نہ دِتے۔ خیال سی پئی آپے سٹیج کرن گے۔ (8)

پنجابی وچ اوہناں حمد، نعت تے تصوف ول توجہ کیتی۔ اوہناں دی شاعری وچ فارسی شاعری ورگا شکوہ وی اے تے لوک گیتاں ورگی مٹھی زبان وی اے۔ اوہناں دا پنجابی کلام 1924ء دے نیڑے تیڑے ''گلدستہ کرم'' دے ناں نال چھپیا سی تے اوہدے بعد توں پاکستان بنن تک دا کلام تے اُردو ڈرامے ملکی ونڈ دے ہنگامیاں وچ امرتسر ای تباہ ہوگئے۔ جیہڑا کلام استاد ہوراں نوں زبانی یاد رہیا یا جیہڑا لاہور آ کے کہیا اوہ کوئی سوسوا سوتوں زیادہ شعر نیں۔ بابو صاحب دے کوئی ڈیڑھ سو شاگرد سن۔ جیہناں وچوں ماسٹر شرم، استاد محبوب، استاد الفت، استاد رحمت نے کافی شہرت حاصل کیتی۔ (9)

بابو کرم دے صرف دو ای شعری مجموعے چھپے نیں۔ ''گلدستہ کرم'' حیاتی وچ تے مرن مگروں ''کرم پھلواری''۔ (10)

استاد کرم ہوراں نے اک لمی زندگی پائی۔ اوہناں دی بزرگی نوں ویکھدیاں ہویاں علامہ عرشی ہوراں دے کہن موجب ڈاکٹر تاثیر نے آکھیا سی ''اوہدی فائل فرشتے کدھرے رکھ کے بھُل گئے نیں تے ہُن اوہ موت دی دست بُردتوں آزاد اے۔'' (11)

دنیا پاک ناپاک مردار وچوں
رستہ لبھ دا کرم نے نھس جانا

''کافی دیر بیمار رہ کے تقریباً 105 سال کی عمر میں 1959ء کو لاہور میں وفات پا گئے۔ مرنے سے کچھ دیر پہلے جب ان کے حواس باقی تھے۔ یہ شعر پڑھا اور آنکھیں بند کرلیں۔''

نہیں سفر سامان تیار ہویا کیہ کراں گا خاک وچ رلیا میں
جی چاہندا اے پاڑ کے پھوک سٹاں تینوں کراں گا کیہ خالی پلیا میں
فرصت ہوندی تے کجھ بنالیندا تھوڑے وقت وچ کیہ کردا جھلیا میں
جدوں آیا تے کرم اذان ہوئی ہوگئی نماز تے چلیا میں(12)

بابو صاحب دا رجحان شروع توں ای مذہب ول سی تے اوہ ساری زندگی عشق حقیقی وچ ای شعر کہندے رہے۔ زندگی دے سارے ہنگامیاں دا عکس لیندے ترے جاندے رہے۔ انج معلوم ہوندا سی کہ اوہناں دا دل زندگی دیاں تصویراں دا اک البم اے۔ جیہدے تے کدی کدی جھاتی پا کے اوہ اک ادھ شعر باہر کڈھ لیندے۔

جس ویلے بابو کرم شاعری دے میدان وچ داخل ہوئے اوس ویلے آزادی دی تحریک پیرو پیر اگے ودھ رہی سی۔ 1857ء دی جنگ آزادی دی ناکامی توں بعد مسلمان انگریز دے ظلم دا نشانہ بن رہے سن تے نال ای ہندوآں ولوں وی نفرت دا مقابلہ کر رہے سن۔ کیوں جے شاعر قدرت ولوں ڈاہڈا حساس دل لے کے ایس دنیا اُتے آؤندا اے۔ ایس کر کے اوہدے اُتے ایہو جیہاں گلاں دا زیادہ اثر

ہوندا اے، بابو کرم دی شاعری اُتے وی اوس دور دے سیاسی، سماجی حالات دا اثر چوکھا اے۔ بابو کرم امرتسری دی شاعری مذہبی، قومی، اخلاقی تے عشقیہ موضوعات اتے مشتمل اے۔

استاد کرم دی کتاب ''کرم پھلواری'' دا آغاز حمد و ثنا نال ہندا اے۔ خدا دی حمد و ثنا تے نعت رسولؐ دی ریت پنجابی شاعری وچ نظر آوندی اے۔ استاد کرم وی اپنے کلام وچ حمد تے عبودیت نوں ملا کے پیش کردے نیں تے اپنے تخلص ''کرم'' نوں دونواں معنیاں وچ استعمال کیتا اے۔ اک تے تخلص دے طور تے دوجا ایہ خدا تعالیٰ دے کرم دے معنیاں وچ وی آ گیا:

ہتھ پیر تے نین پران میرے تیری حمد مولا کرسکدے نئیں
میں روز آواں روز لے جاواں تسی کدی دیندے دیندے اک دے نئیں
حکم ناں مناں مڑ کے فیر آواں تسی کدی بوہے اگوں دھک دے نئیں
میں گناہ کردا کردا تھک گیا، تسی کرم کردے کردے تھک دے نئیں(13)

ایس بند دا ہر مصرعہ زور دار توں زور دار ہوندا گیا اے تے ایس گل دا ثبوت اے کہ شاعر صرف رسم حمد نہیں ادا کر رہیا بلکہ اپنے دل دے احساس تے شُکر نوں لفظاں وچ منتقل کر رہیا اے۔

استاد کرم دیاں تن نعتاں بہ عنوان ''او ہو نور جہان وچ آ گیا اے''، ''شافع محمدؐ''، ''مینوں آکھنا ایں صفت حضور دی لکھ'' کرم پھلواری وچ شامل نیں۔ ایہناں نعتاں وچ کرم نے حضور پاکﷺ دے ظاہری حسن و جمال تے روحانی خوبیاں بیان کردیاں بڑا ای رنگین تے لطیف انداز اختیار کیتا اے۔ اک اک لفظ وچوں محبت تے عقیدت دے جذبے ڈُلھ ڈُلھ پیندے نیں:

مینوں آکھنا ایں صفت حضورؐ دی لکھ، توں ای بیٹھ کے دے لکھا بھلیا
پہلوں کس نے ہے لکھ کے ختم کیتی، مینوں اک تے بشر دِکھا بھلیا
خاکی میں تے نوری دی صفت لکھاں کر عقل دی کوئی دوا بھلیا
کرم صفت محبوب دے اوہ جانے، جیہنے عرش تے لیا بُلا بھلیا(14)

جس ویلے بابو کرم شاعری دے میدان وچ داخل ہوئے اوس ویلے آزادی دی تحریک پیرو پیر اگانہہ ودھ رہی سی۔ 1857ء دی جنگ آزادی وچ بھاویں ہندواں تے مسلماناں نے رل کے حصہ لیا سی لیکن انگریزاں دے ظلم دا نشانہ صرف مسلمان بوہتے بن رہے سن تے جس دے نتیجے وچ مسلمان انگریزی اقتدار دے نال نال ہندواں دے قومی تعصب تے اوہدی نفرت دا وی سامنا کر رہیا سی۔ مختصر ایہ کہ اوس ویلے عالم اسلام دی حالت انتہائی خراب سی۔ تحریک عدم تعاون آئی تے ہندوستان فرقہ وارانہ فسادات دی لپیٹ وچ آ گیا:

''وہ اتحاد جو تحریک خلافت اور تحریک عدم تعاون کے دوران پیدا ہوا تھا ایک قصہ پارینہ بن چکا تھا۔ دونوں قوموں کے درمیان اختلافات پہلے سے زیادہ کھل کے

منظر عام پر آ گئے تھے۔ برطانوی ریکارڈ کے مطابق پہلا فرقہ وارانہ فساد 1809ء میں بنارس کے مقام پر ہوا تھا اور یہ کارروائی تقسیم ملک سے نقطہ کمال تک پہنچ گئی۔''(15)

شدھی تے سنگھٹن تحریک چلائی گئی۔ ایہناں دونواں تحریکاں دا مقصد ساریاں مسلمانوں نوں ہندو بنانا سی۔ ایہناں دونواں تحریکاں نے مسلمانوں سخت پریشان کیتا تے خاص طور تے حضور پاکؐ دی ذاتِ اقدس اُتے ودھ چڑھ کے حملے کیتے۔ ایتھے مسلماناں دے جذبات مشتعل ہونا لازمی سی۔ اک مشہور واقعہ غازی علم دین دے ہتھوں راجپال دے قتل ہون دا اے۔ استاد کرم نے وی مسلماناں دی غیرت جگان لئی قومی شاعری دے ذریعے بھرواں کردار ادا کیتا:

رحمت عالم دی آکھیا رب جس نوں اوہنوں میں رنگیلا بنایا اے
واہ واہ میرے مسلمانیے نی، میں کلنک اسلام نوں لایا اے
گڑھتی جگہ کیوں نہ مینوں زہر دتا، کیوں نہ گھٹ کے گلا دبایا اے
میری ماں بدبخت نے کیوں بھلا، مجھ جیسے بے غیرت نوں جایا اے

ایس نظم تے ایہدے نال دیاں کئی نظماں تقریراں تے تحریراں دا ایہ اثر ہویا کہ کجھ عرصے بعد خدا دے اک بندے علم الدین نے ''رنگیلا رسول'' دے مصنف راجپال نوں قتل کردتا تے غازی دا لقب پایا۔(16)

اوس دور وچ مسلماناں دے حالات انتہائی خراب سن۔ اسلامی ملکاں اُتے یورپی سامراج ظلم توڑ رہیا سی سے مسلمان حالات دی چکی وچ پس رہے سن۔ ایدھر برصغیر وچ انگریز دی شہہ تے مسلماناں نوں ہندو بنایا جارہیا سی۔ مسلمان ہر پاسیوں ظلم تے جبر دے گوڑھے ہنیرے وچ سن تے ایہ شاعر ای سن جیہڑے اوہناں نوں اوہناں دا شاندار ماضی شعراں راہیں یاد کراوندے سن۔ تاں جے مسلمان دوبارہ توں جاگ اُٹھن۔ بابو کرم دی ایہ نظم ویکھو:

مسلم شان کتھے آن بان کتھے، کتھے تیریاں فرماں روانیاں نی
خالی ہتھ تیرے عالمگیر سیں توں، کنھے کھوہ لیاں شاہجہانیاں نی
اوہ سب ہفت اقلیمیاں خواب ہویاں تے خیال ہویاں جہانیاں نی
ہیبت حشمتاں مل گیاں خاک اندر، مٹی وچ رل گیاں سلطانیاں نی
نہ چغتائیاں نی، نہ طغرائیاں نی، نہ تاتاریاں نی نہ تورانیاں نی
قبراں ٹٹیاں، مسجداں ڈھٹھیاں تے درس اُجڑے ملن نشانیاں نی(17)

پنجاب اُتے سکھاں دی حکومت کمزور ہون لگی تے انگریزاں نے ایتھوں دی لوکائی خاص کر کے مسلماناں اُتے ظلم کرنا شروع کر دتے:

''1846ء میں انگریزوں نے پنجاب میں سے سکھ حکومت کوختم کر دیا اور کشمیر کا علاقہ 75 لاکھ روپے میں ایک ڈوگرہ راجہ گلاب سنگھ کے ہاتھ بیچ دیا جس نے مسلمان اکثریت پر بے پناہ ظلم کیا اور بیسویں صدی کے شروع میں کشمیری مسلمانوں نے اپنے حقوق کے لئے جدوجہد شروع کی۔''(18)

ایہ احتجاج آہستہ آہستہ اک وڈی تحریک وچ بدل گیا۔ پنجاب وچ مسلماناں دے جتھے جموں ول جان لگ پئے:

''13 جولائی 1931ء کا دن کشمیر کی تحریک آزادی میں ایک میل پتھر کی حیثیت رکھتا ہے۔ پولیس نے مسلمانوں کے ایک ہجوم پر گولی چلائی جس میں 21 مسلمان شہید اور سینکڑوں زخمی ہوئے۔ 350 مسلمان گرفتار کر لئے۔''(19)

پنجابی شاعراں نے مسلماناں دے جذبات نوں ہور بڑھاوا دتا۔ ساڈے ممدوح شاعر اُستاد کرم امرتسری نے وی ایس موقعے اُتے اپنے پرجوش کلام نال جذبیاں دی اک نویں لہر پیدا کیتی۔ ''ایہ کشمیر دی پنڈ بلا کیہ اے'' کرم امرتسری دی ایہ نظم اوس قومی درد تے ٹیس دا نتیجہ اے۔ ایس نظم دا بند ویکھو:

تیہ سو ورہے دا تخت کیانیاں دا، یارو تُساں ای جا کے پچھاڑیا سی
گل دیر دی ایہ تہانوں یاد نہیں، در خیبر بھی تساں اکھاڑیا سی
وعدہ کرو میرے نال آؤ یارو میرے ہتھ اُتے ہتھ مار دے او
پیارے نام محمدؐ توں چلو یارو تسی اپنی جان نوں وار دے او(20)

اُستاد کرم نے اپنی شاعری دے ذریعے مسلماناں نوں اوہناں دے شاندار ماضی توں روشناس کران دے نال نال اوہناں دی موجودہ حالت وی بیان کیتی تے اُمید دا پیغام وی دتا کہ چنگے دن وی آن گے:

یا رب اُرے ہو کے اک گل سن لے، پتر قاسم دا فیر اک وار آوے
اُجڑ گئی گلزار محمدی اے، مڑ کے فیر اک واری بہار آوے
سبکتگین دا آجاوے لال کدھروں اوہو قافلہ اوہو سالار آوے
آوے حمزہؓ، عباسؓ، یا عمرؓ خالدؓ، یارب کدھروں ذوالفقارؓ آوے(21)

دنیا دے ہر مذہب وچ اخلاقیات نوں بنیادی اہمیت حاصل اے۔ سیانے آکھدنیں کہ جے مذہب نوں جسم فرض کر لیا جاوے تے اخلاق اوہدی روح اے۔ اسلام دا دوجا ناں ای اخلاق اے۔ ادب وچ وی بزرگاں نے اخلاق نوں سبھ توں ودھ اپنی اپنی تبلیغ، تعلیم تے شاعری وچ تھاں دتی اے۔ پنجابی ادب وچ اخلاقیات دا موضوع لگ بھگ ہر نکے وڈے ادیب تے شاعر کول نظریں آؤندا اے۔(22)

استاد کرم دی شاعری دا مرکزی نکتہ اخلاق اے۔ اوہناں دے نزدیک ادب دا مقصد اخلاقی

اصلاح سی۔ البتہ استاد نے اپنی حیاتی وچ کدی وی اپنے آپ نوں معلم اخلاق بنا کے پیش نہیں کیتا سی۔ اوہناں نے عام آدمیاں دی طرح زندگی گزاری۔ لیکن فیروی اوہناں دیاں فطری صلاحیتاں اخلاقی حس توں بے بہرہ نہیں سن۔ اوہناں دی نظم ''پہنچی'' دا اک بند کجھ انج اے:

چُو نیاں، پُنیاں، سُچیاں لاویں
ویکھیں نہ وچ کھوٹ رلاویں
سچ کریں تے کھلا جاویں
جھوٹھے جاندے نی کڑ کے
پہنچی کیوں نہیں دیندا کڑ کے (23)

پنجابی شاعری وچ نسوانی لہجے دا ورتا مُڈھ توں لگا آوندا اے۔ شاہ حسین تے بلھے شاہ ایہ لہجہ اختیار کرن وچ موہڈھی نظر آوندے نیں۔ شاہ حسین دا نسوانی انداز ویکھو:

نی مائے مینوں کھیڑیاں دی گل نہ آکھ
رانجھن مینڈا میں رانجھن دی کھیڑیاں نوں کوڑی جھاک
لوک جانیں ہیر کملی ہوئی تے ہیرے دا ور چاک
کہے حسین فقیر سائیں دا جاندا مولا پاک (24)

تاریخ ادبیات مسلمانانِ پاکستان و ہند وچ شاہ حسین دے نسوانی لہجے اُتے انج روشنی پائی گئی اے:

''کافیوں میں شاہ حسین اپنے آپ کو مؤنث کی حیثیت سے پیش کرتے ہیں اس لئے اُن میں بڑا رچاؤ اور گداز ہے۔ خیال پیدا ہوتا ہے کہ عورت کے متعلق ہندوؤں کے کلاسیکی عہد میں سمرتی وغیرہ کتب کی تعلیمات کا نتیجہ تھا کہ یہاں عشقیہ شاعری میں محبوب کو مذکر کے طور پر پیش کیا جانے لگا۔ سپردگی، وفاداری اور قربانی، مثالی بیوی کی صفات شمار ہوتی تھیں۔ ستی انہی صفات کا اظہار تھا سینکڑوں سال تک یہ تعلیمات جاری رہیں اور معاشرے کے افکار و احساسات میں سرایت کر گئیں۔ جہاں خاوند دیوتا ہو اور بیوی داسی، وہاں شاعری میں عجز و انکسار، دلگیری و درماندگی، محبت وخلوص، وفاداری اور تحویل کامل کے اظہار کیلئے اپنے آپ کو مؤنث سمجھنا اور محبوب کو جس سے مراد اکثر و بیشتر دیوتا، اوتار یا خدا ہوتا تھا مذکر قرار دینا قدرتی امر تھا۔'' (25)

استاد کرم اپنیاں نسوانی کردار والیاں نظماں وچ دراصل اخلاقی درس دیندے نیں جیویں اوہناں دیاں نظماں جلاھی تے گجری نیں:

نالے تک گل سن کانے گڈمن من دھاگے سٹ گن گن بھل جایئے نی جلاھئے نی
کانے پٹ چُن چُن، تانی چِک چل ہن لایئے پان پُن پُن تے مکایئے نی جلاھئے نی
ہتھ جوڑ کے تو جائیں نالے سیس نوں جھکائیں لک سائیں والے نبھائیں شوہ پایئے نی جلاھئے نی
کیتی بریاں بھلائی، میں ہاں کرم جلاھی، کریں فضل الٰہی لنگھ جایئے نی، نی جلاھئے نی(26)

نظم ''گجری'' دا اک بند ویکھو:

جدوں سُوئے گی، تدوں چوواں گی، فیر وتیکن جاواں گی، بچ گیا جماواں گی
رِڑکاں گی مکھن کڈھاں گی پیواں پیاواں گی، حاتم ہو جاواں گی
جے ایس دنیا وچ بھلی بری نوں جاچیں گا منزل جا پہنچیں گا
جے راہ کولے چلیوں تے کس طرح ہٹاواں گی، مڑ کیکر آواں گی(27)

ایہناں نظماں وچ اگر اک پاسے تکنیک دی رنگا رنگی، روانی بحراں دی موسیقی وچ گھل مل کے اپنا جادو جگاوندی نظر آؤندی اے تے دوجے پاسے کردار نگاری تے سراپا نگاری دے نال نال چمیاری، چوہڑی، جلاھی تے گجری دے کردار مکمل نظر آوندے نیں۔ انج تکئیے تے ایہناں نظماں وچ افسانے تے ڈرامے دیاں کیفیتاں وی رچیاں ہویاں جاپدیاں نیں۔ شاعر ایس طبقہ داری تے استحصالی معاشرے دا کوئی سیاسی، سماجی حل پیش نہیں کرسکدا تے اپنے ایہناں کچلے ہوئے کرداراں وچ ظلم دا بدلہ لین تے انقلاب پیدا کرن دی روح نہیں پھوک سکدا بلکہ لاشعور تے وجدان دے رستے توں ہو کے اپنے کرداراں نوں ریاضت دے جنگلاں توں گزار کے روحانیت دی ایس روشنی دا حصہ بنا دیندا اے جیہدا ناں ایس دنیا وچ محبت، خدمت تے انسانیت تے اگلی دنیا وچ جیہدا ناں نجات تے قربت الٰہی اے۔

اُستاد کرم نے اپنی نظم ''ہیر'' وچ ذمہ داری دے احساس نال باوقار حیاتی گزارن دا درس دتا اے:

دنیا تیز تلوار دی دھار کولوں، ایتھوں ہوش سنبھال کے لنگ ہیرے
تھِڑ کے پیر تے روز شمار ہوسی، تیرا دوزخاں دے نال سنگ ہیرے
سدھی نک دی سیدھ توں ٹر جاویں، چپ چاپ گھنگور نہ کھنگ ہیرے
روزِ محشر پئی سڑیں گی وچ دوزخ، غیر نال جے چھُو گیا انگ ہیرے(28)

استاد کرم نے وی انسانی جسم نوں چرخے نال تشبیہ دتی اے تے رج نیک عمل کرن دی تلقین کیتی اے:

''چرخہ عمل دا استعارہ اے۔ ایس استعارے دیاں ذیلی علامتاں تے رمزاں تنبن، کتن تے بنن دے عمل نیں۔ چرخے دی علامت دے وی کئی معنوی رنگ اُبھردے نیں۔ اک تے چرخہ انسانی جسم دی پوری نشانی تے اکائی بن کے ظاہر ہندا اے یعنی چرخے دا ہر انگ، ہر پرزہ کسے نہ کسے انسانی انگ دی تھاں لیندا اے تے چرخے دی علامت دا دوجا رنگ داج بنا کے پیکیاں دے گھروں

سوہریاں گھر جان دی تیاری ول دھیان کراوندا اے۔''(29)

استاد کرم نے وی اپنی نظم ''چرخہ ہن نہیں چلدا'' وچ ایہوای گل دسی اے کہ بندہ جوانی ضائع کر دیندا اے تے جسم جدوں ناکارہ ہو جاندا تے فیر پچھوتاندا اے:

کیا ستھرا تر کھان بنایا رنگ رنگیلا سجیا سجایا

میں بھی آ ترنجن وچ ڈاہیا بن بیٹھی چودھرانی بڈھیا پھیر پھیر پچھتانی

گلاں کر دیاں عمر وہائی، ٹٹ گیا زور جوانی، بڈھیا پھیر پھیر پچھتانی

ٹٹ گیا بیڑ تے ماہلاں ڈھلیاں ڈگ پیاں چمڑیاں ہل گیاں کلیاں(30)

استاد کرم دی شاعری اخلاقیات نال بھری ہوئی اے۔ اوتھے استاد کرم دی حساس طبیعت نے دنیا دی بے ثباتی نوں جس شدت نال محسوس کیتا اے اوسے شدت نال بیان وی کیتا اے:

ع دنیا کیہ اے کجھ وی کرم ناہیں، ننگے آوندے کفن تلاش کردے

ع جد میں آیا تے کرم اذان ہوئی ہوگئی نماز تے چلیا میں

استاد کرم دی شاعری دے جتھے ہور کئی پکھ نیں اوتھے اک پکھ عشقیہ شاعری دا وی اے۔ عشق دا اک ماجد الطبیعاتی مفہوم اے جیہدا مطلب اے انسانی روح ذات مطلق توں جدا ہو کے دنیا وچ جنی دیر رہندی اے پچھانہہ پرتن واسطے ذات مطلق دا وصال پان واسطے تڑفدی رہندی اے۔ ہجر تے جدائی دے ایس احساس توں ای عشق دا تصور پیدا ہوندا اے۔ استاد کرم دی شاعری وچ زیادہ تر مجازی عشق دا بیان ای ملدا اے:

صورت اوس دلدار دی دل میرے اُتے اس طرح دے نال چھائی ہوئی اے

دن رین، بے چین تے جند اوکھی توبہ کس طرح دی شامت آئی ہوئی اے

کسے پہلو نہ چین نہ کسے کروٹ گویا سولاں دی سیج وچھائی ہوئی اے

الفت کرم کیہ یار نال لائی ہوئی اے اک بلا گل وچ پائی ہوئی اے(31)

استاد بابو کرم امرتسری دی شاعری جتھے دینی، اخلاقی، قومی تے عشقیہ پہلواں تے مشتمل اے اوتھے اوہ شاعری دیاں فنی خوبیاں توں وی مالا مال اے۔ جیہڑا شاعر جذبات دی ترجمانی اُتے جنا زیادہ قادر ہووے گا اوہناں زیادہ پڑھن سنن والے اُتے اثر کرے گا۔ اگر لفظاں وچ جذبات تے خیالات دے ادا کرن توں علاوہ اجیہا جادو وی ہووے کہ اوہ لفظ سنن تے پڑھن والے دے ذہن نوں ایس طرح قابو کر لین جیویں شاعر چاہندا اے تے اوہنوں حقیقی شاعری کہندے نیں۔ تے استاد بابو کرم دی شاعری اجیہی حقیقی شاعری اے جیہڑی بندے دے دل جذبات اُتے اجیہی حاوی ہوندی اے کہ پڑھن سنن والا اوہدے توں اثر لئے بغیر نہیں رہ سکدا۔ بابو کرم علم صرف تے علم نحو دے وی جانوسن۔ استاد کرم دے مجموعہ کلام ''کرم پھلواری'' وچوں علم بیان، بدیع دے اصول و قواعد دی روشنی وچوں اوہدے کلام دی

انفرادیت تے شگفتگی دا جائزہ لینے آں۔

دو یا دوتوں زیادہ لفظاں دے مرکب جیہڑے اہل زبان دی بول چال تے اسلوب بیان دے موافق ہون تے اپنے حقیقی معنیاں وچ استعمال ہوئے ہون روزمرہ کہلاندے نیں۔ بے تکلفانہ گل بات نوں وی روزمرہ کہندے نیں ایس لحاظ نال استاد کرم دی شاعری دا زیادہ حصہ ایسے ضمن وچ آوندا اے۔

میں نہیں سمجھیا تسی وی سمجھ دے نئیں کر رب جو ہیر پھیر دیندا
کیہ مجال اے کسے دی دم مارے اوہ تے بکری دے ہیٹھاں شیر دیندا (32)

ایہ صرف ادھا مصرع اے دوسرا ادھا ملا کے مصرع پورا ہوندا اے ''میں نہیں سمجھیا تسی وی سمجھدے نئیں'' ایہ شعر دا روپ دھار گئی۔

اکھان اک اجہی نگر سچائی اے جیہدے پچھے انسانی تجربہ ٹھاٹھاں مار رہیا ہوندا اے۔ ایہنوں اکھان، اکھوت یاں کہاوت کہیا جاندا اے۔ ڈاکٹر شہباز ملک دی کتاب ''پنجابی کہاوتیں دے فلیپ وچ'' ڈاکٹر غلام حسین ذوالفقار کہاوتاں بارے لکھدے نیں:

''کہاوتیں کسی قوم کی دانش وحکمت کا مظہر اور تہذیب و معاشرت کا جیتا جاگتا نمونہ ہوتی ہیں۔ صدیوں کی رہن سہن پر حاوی ہونے کی وجہ سے کہاوتیں زبان کا قدیم سے قدیم تر نمونہ کہی جاسکتی ہیں۔''(33)

استاد کرم نے وی اپنے کلام وچ اکھاناں دا استعمال بوہت خوبصورتی نال کیتا اے مثلاً:

مال جان ایمان قربان کریئے، کافر فیر بھی نہیں کدی راس ہندا
کرم عقل نوں توں کتھے چھڈ آیا ایں، کدی اِل دے آہلنے ماس رہندا

ع کالا منہ نہ کرم کروا بیٹھیں عشق چھڈ دلالی کولیاں دی (34)

علم بیان دے مطابق کسی مشترک خصوصیت دی بناء تے اک چیز نوں دوسری دی طراں قرار دینا تشبیہ کہلاندا اے۔ استاد کرم دی شاعری وچ تشبیہاں توں بوہت کم لیا گیا اے تے اینیاں تشبیہاں کسے پنجابی شاعر دے کول گھٹ ای نظر آوندیاں نیں۔ کجھ مثالاں ویکھو:

عالم یار دے دنداں دا نظر آوے، لڑیاں جیویں پروئیاں موتیاں نی
ابر برس کے ہٹ گیا چمن اتوں یا ایہ باغبان نے کلیاں دھوتیاں نی

ایہدے وچ لفظاں دے حسن انتخاب دے نال نال شاعر دی لفظی کاریگری تے روانی دا بہترین ثبوت ملدا اے۔

کوئی لفظ مجازی معنی وچ ایس طرح استعمال ہووے کہ اوہدے توں حقیقی معنی مراد لئے جاسکن لیکن کہن والے دا مقصد ایہ ہووے کہ مجازی معنی قرار دِتے جاون، کنایہ کہلاندا اے۔ بابو کرم نے کئی

خوبصورتی نال ایس صنف دا استعمال کیتا اے:

تیری نظر تغافل نے غضب کیتا بڑا ستم توں ایہ ستم گار کیتا
کالے وعدیاں وچ سفید ہوگئے ایتھوں تیک تیرا انتظار کیتا(36)

کلام وچ کسے مشہور شخصیت مقام یاں تاریخی واقعہ ول اشارہ کرنا تلمیح کہلاندا اے۔ استاد کرم دی شاعری وچوں اک مثال:

زیر دار منصور نوں آکھیا میں سن لے گل ایہ ہے سن لین والی
کردوں درس مسجد یا محراب منبر، تیری گل نہیں سی دنیا سہن والی
کاہنوں حق چھپا کے رکھدا میں نہ تے میں نہ دنیا ہے رہن والی
کرم منبر تے کس طرح آکھدا میں جیہڑی گل سی دار تے کہن والی(37)

دو لفظاں نوں جیہڑے اک ای معنی رکھدے ہون مصرعیاں یاں شعراں وچ برابر استعمال کرنا تکرار کہلاندا اے۔ بابو کرم دی شاعری وچوں ایہدی اک مثال ویکھو:

ع میں گناہ کردا کردا تھک گیا تسی کرم کردے کردے تھکدے نہیں

تقدیر میری ایسی بگڑ گئی کہ تدبیر میری کردی عذر گئی
اچھی گزر گئی بری گزر گئی کرم گزر گئی جس طرح گزر گئی(38)

دو لفظ شعر وچ ایس طرح لیاندے جان جہناں دے معنی اک دوسرے دے اُلٹ ہون یعنی متضاد ہون تے اوہنوں صنعت تضاد کہندے نیں، مثال ویکھو:

ایتھے ویکھیا صبح آباد جس نوں شام ہندیاں تیک تباہ ہندا
کوئی نہوں آڑاوندا نہیں ڈھیا بادشاہ ہووے یا گدا ہندا
ہوندا شام قیام تے کوچ صبح، ایتھے رہن دا وی کوئی راہ ہندا
کرم بیٹھ رہندا اوہدے راہ تے میں مگر دم دا وی کوئی وساہ ہندا(39)

استاد کرم دی شاعری وچ فارسی رنگ دے موضوع تے فارسی ترکیباں بوہت زیادہ نیں۔ دراصل اوس زمانے وچ شاعری دی زبان اُتے فارسی دا بڑا گوہڑا رنگ سی۔ ایس لئی اُستاد دیاں فارسی ترکیباں اوپریاں نہیں جاپدیاں:

ع تیر نظر کہ تیر قضا ہے سی لوں لوں دے وچ پرو گیا اے
ع ایس بحر محبت دے وچ یار ومینوں ڈوب دتا اوہنوں تار دتا

بعض اوقات بحر تے وزن دیاں مجبوریاں شاعر نوں بعض لفظاں وچ تصرف کرن تے مجبور کردیاں نیں کِتے اوہ لفظاں دے حرف وچ تخفیف توں کم لیندا اے تے کِتے اضافہ وی کر دیندا اے۔

پنجابی زبان وی ایہد ےتوں مستثنیٰ نہیں۔ وارث شاہ، بلھے شاہ، فضل شاہ، ہاشم شاہ وغیرہ یاں کسے وی وڈے شاعر دا کلام ویکھو اوہدے وچ تصرفات بوہت زیادہ نیں۔ کرم امرتسری دا کلام وی ایہد ےتوں خالی نہیں۔ نظم ''ہن اسلام ہوگیا مخول خانہ'' دے اک بند دا قافیہ ردیف ہے۔ ''جہاں بانیاں نی، نشانیاں نی'' اوہدا اک مصرع اے:

ع مسلم شان کتھے آن بان کتھے کتھے تیریاں فرماں روانیاں نی

قافیہ دی مجبوری دی وجہ توں فرماں روائی کردتا اے۔ نظم ''پیش کش'' وچ لکھدے نیں:

ع جلسہ رہوے جمشید دے وانگ شاہا، ملک وانگ ''ذوالقرن'' طویل ہووے

ایتھے ذوالقرنین نوں ذوالقرن بنا دتا اے تے ملک نوں طویل کہنا وی قافیے دے لئی اے۔

استاد کرم دا ناں تے تخلص وی حسن خدا داد اے تے بعض مصرعیاں وچ ایسی خوبصورتی نال جڑیا ہویا اے جیویں انگوٹھی وچ نگینہ:

ع بڑے کرم والے بڑے فضل والے بڑے مجرماں نوں چھڈ دین والے

کر کے کرم دتا تاج سلیمان نوں نالے نوح دے بیڑے نوں پار کیتا
میں گناہ نڑنویں وار کیتے تساں کرم کیتا سو بار کیتا(40)

ان پڑھ ہون دے باوجود استاد کرم ترقی پسند ذہن دے مالک سن۔ اوہناں وچ زمانے دا ساتھ دین دی صلاحیت سی جتھے تشبیہاں دے میدان وچ اوہناں نے نویاں نویاں تے دیسی تشبیہاں ایجاد کیتیاں اوتھے اوہناں نے زبان دا بھنڈار وسیع کرن لئی انگریزی لفظاں دے استعمال توں وی گریز نہیں کیتا بلکہ اوہناں نوں ایس خوبی نال اپنے کلام وچ استعمال کیتا اے کہ اوہ لفظ زبان دا حصہ بن کے رہ گئے:

تُسیں گن مشین کیہ جاندے او لائو لوہے دا پترا ڈانگ اُتے
مرغ چمن دے کیہ اوہدے روبرو ہین
اتے کیہ بلبل بوستان دی اے
لیکچرار طرار ہو جان پتھر
ایہ تاثیر اوس شیریں زبان دی اے(41)

ایس ساری بحث توں ایہ ثابت ہوندا اے کہ استاد کرم ان پڑھ ہون دے باوجود قادر الکلام شاعر سن تے اوہناں دا اندازِ بیان واقعی انوکھا تے مؤثر اے تے پڑھن سنن والا مبہوت رہ جاندا اے۔ محاورے، تشبیہاں تے استعارے بڑے اچھے انداز وچ استعمال کیتے نیں۔ کلام وچ رندی، شوخی، مستی، سوز تے مجاز دا رنگ غالب اے۔ پنجابی اوہناں دی مادری زبان سی۔ ایس وچ اوہناں نے کھل کے زور

طبیعت دا مظاہرہ کیتا۔ اردو تے فارسی دے سینکڑے لفظ جگہ جگہ استعمال کر کے اپنے کلام نوں اجیہا خوبصورت بنا دتا کہ اوہ پڑھن سنن والیاں دے دِلاں اندر بے اختیار اُتر آوندا اے تے ایہو جیہے کلام تے ای غالب دا ایہ شعر صادق آوندا اے:

دیکھنا تقریر کی لذت کہ جو اس نے کہا
میں نے یہ جانا کہ گویا یہ بھی میرے دل میں ہے

❀

حوالے:

* ایسوسی ایٹ پروفیسر، گورنمنٹ اسلامیہ کالج برائے خواتین، فیصل آباد

1- شمیم چودھری۔ پنجابی ادب و تاریخ (لاہور: مولا بخش کشتہ اینڈ سنز 1962ء) 195۔

2- کرم امرتسری۔ کرم پھلواری (نوشہرہ: میجر عبدالکریم خاں) 58۔

3- کرم امرتسری۔ کرم پھلواری، 59۔

4- ہفت روزہ لیل و نہار، لاہور، 1957ء، 15۔

5- شمیم چودھری۔ پنجابی ادب و تاریخ، 195۔

6- عبدالغفور قریشی۔ پنجابی زبان دا ادب تے تاریخ (لاہور: 1956ء) 409-408۔

7- ہفت روزہ لیل و نہار، لاہور، 1957ء، 15۔

8- ماہنامہ لہراں، نومبر، 1966ء، لاہور، 22۔

9- ماہنامہ لہراں، نومبر، 1966ء، لاہور، 22۔

10- نادم عفری۔ تارے نیل گگن دے (لاہور: اقدس پبلی کیشنز، 1978ء) 64۔

11- میجر عبدالکریم خاں۔ تکریم کرم (راولپنڈی: 1985ء) 185۔

12- شمیم چودھری۔ پنجابی ادب و تاریخ، 196۔

13- کرم امرتسری۔ کرم پھلواری، 14۔

14- کرم امرتسری۔ کرم پھلواری، 104۔

15- صاحبزادہ عبدالرسول۔ تحریک پاکستان (لاہور: ایم آر برادرز، 1980ء) 144۔

16- کرم امرتسری۔ کرم پھلواری، 141۔

17- کرم امرتسری۔ کرم پھلواری، 142۔

-18 اردو انسائیکلو پیڈیا (لاہور: فیروز سنز، 1969ء)795۔
-19 پنجاب کی سیاسی تحریکیں، عبداللہ ملک (لاہور: نگارشات، 1971ء)163۔
-20 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 146۔
-21 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 148۔
-22 رمز و روایت، ڈاکٹر اسلم رانا (لاہور: عزیز پبلشرز، 1990ء) 283۔
-23 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 18۔
-24 ڈاکٹر موہن سنگھ دیوانہ (مرتب)۔کافیاں مادھو لال حسین (لاہور: تاج بکڈپو) 94۔
-25 تاریخ ادبیات مسلمانان پاک و ہند، تیرھویں جلد (لاہور: پنجاب یونیورسٹی، 1971ء) 291۔
-26 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 20۔
-27 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 21۔
-28 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 24۔
-29 ڈاکٹر اسلم رانا۔رمز و روایت، 46۔
-30 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 22۔
-31 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 23۔
-32 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 32۔
-33 ڈاکٹر شہباز ملک۔ساڈے اکھان (لاہور: ڈان بک سوسائٹی، 1978ء) 8۔
-34 میجر عبدالکریم خاں۔تکریم کرم، 54-53۔
-35 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 27۔
-36 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 57۔
-37 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 60۔
-38 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 61۔
-39 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 61۔
-40 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 63۔
-41 کرم امرتسری۔کرم پھلواری، 64۔

* صائمہ بتول
** ڈاکٹر مجاہدہ بٹ
*** ڈاکٹر طاہرہ عزیز مغل

پنجابی کلاسیکل قصیاں وچ پھلاں دے ذکر دا سائنسی ویروا

پھل بوٹے تے نباتات قدرت دا انملا تحفہ نیں دھرتی تے حیاتی دے وجود لئی بوٹیاں دی لوڑ ناگزیر اے مُڈھلے دور دے لوکی اپنی نکی توں نکی تے وڈی توں وڈی لوڑ نوں پورا کرن لئی بوٹیاں دا آسرا لیندے رہے نیں ساہ لین تے کھان پین توں اڈ جثّہ کجن تے چھت ٹھکانے لئی وی بوٹیاں نوں ای واہرو سمجھیا تے منیا جاندا اے کلاسیکل شاعر پنجاب واسی سن ایس لئی پنجاب دیاں نظاریاں ، فصلاں ، پھلاں بوٹیاں تے رُکھاں دا تھاں تھاں شاعری راہیں ورتارا کیتا گیا اے شاعر کیوں جے بوٹیاں وانگ آپ وی فطرت دا حساس انگ نیں ایس لئی شاعری نوں چوکھا سوادلا، پر اثر تے من کھچواں بنان دا بھرواں چارا کردے نیں اپنی شاعری وچ وارو واری پنجاب دیاں پھلاں موسماں، منظراں تے بوٹیاں دا ورتارا کر کے شاعر ہوون دے نال نال بوٹیاں بارے چوکھی جانکاری دا پکا پیڈا ثبوت دیندے نیں۔ فطرت شناس شاعر جد وی باغ بہاراں، دریاواں، کہساراں ، پھلاں ، بوٹیاں تے پکھیرواں دی گل کردا اے اوہدے مکھ مُڈھ اپنا وطن ہوندا اے ایہ کدیں نہیں ہویا تے نہ ای انج دی کوئی مثال موجود اے کہ کوئی شاعر کشمیر وچ بہہ کے چیکوسلوا کیہ دے قدرتی منظراں تے بوٹیاں دا قصیدہ بیان کرے پنجاب وچ بہہ کے چین دے خون جمان والے برفانی پہاڑاں دی مدح سرائی کرے۔ سارے کلاسیکل شاعراں اپنے قصیاں وچ ودھ یاں گھٹ پھل دار بوٹیاں دا ذکر ضرور کیتا اے۔ انار نوں رب دی نعمت آکھدیاں میاں محمد بخش آکھدے نیں:

ے میوے پھلے بادام سن پستہ مغز انار
ہور بنی پھل کھیل سی یا ہر انت شمار (1)

انار ایشیاء دے نیم حاری علاقیاں دا مقامی رُکھ اے مُڈھلے وقتاں وچ ایس نوں بحیرہ روم دے خطے وچ کاشت کیتا جاندا سی ایہدے رُکھ تے سیب جڈا پھل لگدا اے ایہدے اندر لال رنگ تے رس نال بھرے کئی دانے ہوندے نیں۔ ایہدی چھل زردی مائل توں لے کے گاڑھے لال رنگ تائیں ہوندی اے ایس نوں تازہ وی کھادا جاندا اے تے سُکا کے وی ورتیا جاندا اے ایہدا شربت وی پکایا جاندا اے

تے دیسی دوائیاں بنان لئی وی کم آوندا اے ہزاراں سالاں توں ایس رُکھ دے پھل نوں ڈھڈ دیاں بیماریاں تے ڈھڈ دے کیڑے مکان لئی ورتیا جاندا رہیا اے۔ انار دانے نوں وکھو وکھ چٹنیاں بنان لئی ورتوں وچ لیایا جاندا اے ایہ چٹنیاں برصغیر وچ بہوں مشہور نیں ایس پھل نوں جنت دا پھل وی آکھیا جاندا اے قرآن پاک وچ کئی تھاواں تے ایس پھل دا ذکر اے۔ سورہ الانعام دی آیت نمبر99 تے آیت نمبر141 توں اڈ سورہ الرحمٰن دی آیت نمبر68 وچ وی انار دا ذکر آیا اے کہ:

''ایہناں (جنت دے باغاں) وچ لذیذ میوے کھجوراں تے انار ہوون گے''(2)

انار دا سوہنا لال رنگ صحت تے سہپن دی نشانی اے ایہدا رُکھ تے پھل کئی طرح انسانیت دی سیوا کردا اے۔B.P Panday ہوریں انار دیاں خاصتیاں تے اوہدے ورتاء بارے لکھدے نیں:

"Fruit is good source of suger, vitamin C, and a fair source of iron, but poor in calcium. Seed juice is favourite drink and may also used for making wine." (3)

پنجابی کلاسیکل شاعراں اپنی شاعری وچ جتھے وکھو وکھ فصلاں رُکھاں، بوٹیاں نوں بیان کیتا اے۔ اوتھے ای پنجاب دی ثقافت، رہت بہت تے ریتاں روایتاں نوں وی اُچیچیاں بیان کیتا اے جیویں پنڈاں وچ کڑیاں ہمیش اکٹھیاں ہو کے سہیلیاں نال باہر نکلدیاں نیں شیریں تے شیریں دیاں سہیلیاں بارے شاعر لکھدے نیں جدوں اوہ اکٹھیاں ہو کے باہر نکلدیاں تاں کوئی برقعے پا کے تے کوئی انار دے رنگ دے پھلاں والیاں چنیاں لے کے باہر جاندیاں:

ہکناں سالو رانگلے جیونکر پھل انار
ہکناں برقعے لے لئے بنیاں پردے دار (4)

کلاسیکل شاعراں صرف عشقیہ داستاناں ای نہیں لکھیاں سگوں ایہناں قصیاں داستاناں راہیں اوہناں ہور اُچیرے تے ودھیرے فرض وی نبھائے نیں اوہناں اپنے دور دیاں تاریخاں نوں سانبھیا اے اخلاقی قدراں دا پرچار کیتا اے تے ایس توں اڈ اللہ نال محبت بندے نوں اوہدے مقام توں جانوں کران دا چارہ وی ڈھیر سوہنے ڈھنگ نال کیتا اے مولا شاہ مجیٹھوی ہوراں گلاب دے پھل، انار بلبل تے بھنورے دی مثال اوہناں دے لب لال ہوون کارن دتی اے ایہ دس دا آہر کیتا اے کہ اوہ عشق دے جذبے ہتھوں لال نیں۔ اوہناں دے لب لہو وانگ سرخ نیں جدوں کوئی شوق تے خوشی نال عشق کرے تاں ایہ عاشق تے محبوب دا آپسی معاملہ ہوندا اے اصل محبوب حقیقی رب دی ذات اے اوہ عشق ای کیہہ جیہڑا ڈرا دھمکا کے کیتا جائے شریعت جیہڑا ڈر خوف بندے اندر پیدا کردی اے اوہ تے عشق دے تقاضے نہیں اصل وچ تاں بندہ رب دا تے رب بندے دا اے۔ مولا شاہ دے آکھن موجب:

گلاب گل انار بلبل بھور عاشق لب لال ہوئے پان چپ ہو جی

مولا شاہ خداوند شرح کوئی آدمیاں شرح بھوکے دتے دب ہو جی (5)

امب اک رُکھ دا پھل اے ایہ برصغیر دا خاص میوہ اے دوجیاں ملکاں وچ نہیں ملدا دنیا دے سارے پھلاں دا بادشاہ اے ایہدا رُکھ سٹھ ستر فٹ اُچا ہوندا اے ایہدا تنا سدھا ہوندا اے۔ ماگھ توں لے کے جیٹھ تائیں ایس رُکھ تے پتے نکلدے نیں ایس رُکھ دی عمر پنجاہ سٹھ وریاں تائیں ہوندی اے۔ ہر سال پھل بہتر ہوندا جاندا اے امب دا پھل پہلاں بکبکا فیر کھٹا تے اخیر تے بہوں مٹھا ہو جاندا اے۔ پنجابی کلاسیکل شاعراں وکھو وکھ قصیاں وچ ایس پھل دا ذکر کیتا اے۔ امب کیوں جے اک ودھیا میوہ تے پھلاں دا بادشاہ منیا جاندا اے ایس لئی لگ بھگ سارے شاعراں ایس پھل نوں ایس دی ایس خاصیت کارن ای ورتوں وچ لیاندا اے۔ قادر یارامب دے رسیلے پن تے اک دی زہر دا ذکر کردیاں لکھدے نیں:

امب وڈھ کے اک نوں واڑ دیویں
پچھوتاویں گا وقت وہاء کے جی (6)

امب دے مٹھے تے شیریں پن نوں شاعراں اپنے محبوب نال وی تشبیہ دتی اے مجنوں لیلیٰ دا ایس حد تائیں دیوانہ سی کہ اوس نوں ہر تھاں لیلیٰ ای وکھالی دیندی سی اوس نوں اپنی لیلیٰ امب وانگ مٹھی جاپدی اوہدے اعضاء اوہنوں سنگتریاں تے اناراں وانگ سوہنے لگدے۔ مجنوں جدوں سنگتریاں، امباں تے اناراں نوں باغ وچ لٹکیاں ویکھدا اے تاں اوس نوں لیلیٰ یاد آ جاندی انج اوہناں پھلاں نوں باغ وچ ویکھ کے اوہدا دل دُکھی ہو جاندا۔ اوس نوں اپنے محبوب دی یاد ستاون لگ جاندی اے۔وارث شاہ نصیباں تے مکدی گل نوں اُگھیڑن لئی امب ورگے پھل تے کِکر کنڈیاں والے رُکھ نوں صنعت تضاد دے طور تے ورتدیاں لکھدے نیں:

امب بیج کے دُدھ دے نال پالے بھائے تتی دے انت ببول ہویا
کھیڑیاں وچ نہ پرچ دا جیئو میرا شاہد حال دا رب رسول میاں (7)

علم تے حکمت دا جیہڑا خزانہ وارث شاہ کول موجود سی اوہ اوہناں دے کلام وچ تھاں تھاں لشکدا جاپدا اے اوہ اپنی حکمت تے دانائی دا ثبوت پیش کردیاں آکھدے نیں کہ جیویں امب دا داغ کپڑے توں مٹاؤنا اوکھا اے اُنج ای عشق دا ڈھانگ (دھبہ) دل وچوں صاف کرنا وی سوکھا نہیں فیر اوہ رانجھے دی مثال دے کے آکھدے نیں کہ ایہ عشق ای سی جس نے رانجھے نوں چاک بنن تے مجبور کیتا اوہ سارا کجھ بنن نوں تیار ہو گیا پر عشق نوں اپنے اندروں نہ مکا سکیا۔وارث شاہ لکھدے نیں:

داغ امب دی رسا دا لہے نہیں داغ عشق دا بھی نہیں جامیاں
ہور سبھ گلاں منظور ہوئیاں رانجھے چاک تھوں رہیا نہ جامیاں (8)

امب دا پھل صحت وچ وادھے تے جثے وچ لہو دی مقدار نوں ودھاون وچ نویکلا کردار ادا کردا اے کئی

سو سال پہلے پنجابی کلاسیکی شاعراں اس پھل نوں جابجا ودھیا تے انملا ثابت کیتا اے اج دے سائنسی دور وچ وی اس پھل دی وڈیائی منی پرمنی اے اس حوالے نال اپنی کھوجکاری توں پردہ چکدیاں حامد خان لکھدے نیں:

''سائنس کے اس ترقی یافتہ دور میں بھی آم اپنی خداداد خوبیوں کی وجہ سے دنیا کے کل اثمار کا بادشاہ مانا گیا ہے۔'' (9)

انگور اک ودھیا رسیلا تے ملوک پھل اے۔ ایہ پھل دے طور تے ای نہیں سگوں ایہدی ویل سہپن تے سجاوٹ دی وی اپنی مثال آپ اے میاں محمد بخش لکھدے نیں:

سوہنے سرو آزاد سن ہور سفیدے یار
نیلی شاخ انگور دی لٹک رہی وچکار (10)

انگور پرانے زمانے توں ہندوستانیاں لئی اک جانیا مانیا پھل رہیا اے ایہدا ثبوت ایہ اے کہ مڈھلے ہندوستانی ادب وچ ایہدا سنسکرتی ناں ''دراکشا'' ملدا اے چارک تے سشتر ہوراں وی اپنیاں کتاباں وچ انگور (دراکشا دراکھ) دا ذکر کیتا اے۔ ہندوستان وچ ایس پھل دی کاشت دی تاریخ بوہتی پرانی نہیں بادشاہ اکبر دے دور وچ انگور دی کاشت ول دھیان دتا گیا جدکہ ایس توں پہلاں انگور افغانستان دے علاقے ہرات توں منگوایا جاندا سی انگور دیاں کئی قسماں نیں جیہڑیاں رنگ، وزن یا جسامت تے تاثیر دے لحاظ نال ایک دوجی توں فرق وکھری نیں عام طور تے انگور دیاں تن قسماں بوہتیاں مشہور نیں ایہناں وچوں چٹی قسم دے انگور ڈھیر فائدہ مند منے جاندے نیں انگور اجیہا پھل اے جیہڑا ساری دنیا وچ کھاہدا جاندا اے۔ اس پھل دی پیداوار تے کاشت بارے Kanchan جانکاری دیندیاں لکھدے نیں:

"Grape is most important crop of sub tropical region. It has many uses and berries are very delicious."(11)

پھلاں دی غذائیت ساریاں غذاواں وچوں نویکلا مقام رکھدی اے۔ رب نے جتھے بندے لئی کئی قسماں دیاں جنساں، سبزیاں، ترکاریاں تے دوجیاں نعمتاں پیدا کیتیاں نیں اوتھے ای وکھو وکھ ونکاں دے موسمی پھل وی ودھ توں ودھ پیدا کیتے نیں جیہڑے تاثیر، حیات، قوت بخشی، سواد تے لذت دے حوالے نال ودھیا منے جاندے نیں۔ قدرت نے ایہناں پھلاں وچ اپنے شفائی تے طبی گُن رکھ دتے نیں کہ انسانی عقل حیران ہو جاندی اے شاعر قدرت دے ایہناں تحفیاں نوں اپنی شاعری وچ ورتے بناں نہیں رہ سکے۔

انگور ساریاں میویاں نالوں بوہتا انملا تے معتدل اے۔ ایہ بڑی ودھیا غذا اے، ایہ خون نوں صاف کردا اے تے نواں خون وی پیدا کردا اے۔ ایس توں اڈ سینے تے پھپھڑیاں نوں طاقت دیندا

اے۔ لگ بھگ سارے پھلاں وچوں بوہتا ملوک تے چوکھا مفید اے پھل نوں ہتھ نال وی دبایئے تے پھٹ جاندا اے۔ میاں محمد بخش ہوراں انگور دے ایس گن نوں مکھ مُڈھ رکھدیاں درد مند دل رکھن والے تے اُچے کردار دے مالک لوکاں نوں انگور نال تشبیہ دتی اے کہ اوہ انگور دے پھل وانگ اندروں نرم تے مِٹھے ہوئے (میں نہ ہونا) ہوندے نیں کردار دے ہولے تے ماڑے بندے ایہناں نوں انج زخمی کردے نیں جیویں انگور نوں ککراں دے کنڈے۔ میاں محمد بخش انگور دی اس خاصیت توں پردہ چکدیاں لکھدے نیں:

نیچاں دی اشنائی وچوں کسے نہیں پھل پایا
کِکر تے انگور چڑھایا ہر گچھا زخمایا (12)

وارث شاہ ہوراں قصہ ہیر وارث شاہ وچ داستان نوں سوہنے ڈھنگ نال بیانن دے نال نال مقولہ شاعر لکھ کے اپنی سیانف تے چوکھے علم دا پرچار کیتا اے۔ اوہناں مقولہ شاعر راہیں دنیا دیاں اٹل سچائیاں تے حق سچ نوں بڑی مہا کاری فنکاری تے چابک دستی نال شبداں دا آسرا لے کے شعری روپ وچ ساہمنے لیاندا اے اوہ آکھدے نیں کہ جس شے نوں ویکھیاں دل خوش ہوندا ہوئے اوس نوں کدی کوئی دُکھ نہیں دینا چاہی دا کیوں کہ اوس نوں تکلیف دینا اصل وچ اپنے آپ نوں دُکھی کرن دے برابر اے۔ انگور دی ویل نالوں انگوراں دے گچھے کپنے چاہی دے نیں ویل نوں کٹنا کم عقلی اے۔ وارث شاہ لکھدے نیں:

بیڑا ویکھ کے مُکھ نہال ہووئے کچے قتل نہ ہانوں پلیٹے نی
ایہ عاشق ویل انگور دی ہے مُڈھوں اوس نوں پٹ نہ سٹیے نی (13)

تربیناں تے تربوز دیاں ویلاں مال ڈنگر بڑی ریجھ نال کھاندے نیں ایس لئی مولا شاہ ہندوانے تے ریںڈیاں نوں بھارواں توں بچان دا آکھدیاں لکھدے نیں:

تربوز تربیناں چِت جے چوری چاہے بھیڈاں بکریاں بھارونہ واڑ یارو
شکار کھیڈو پہاڑ وچ وہنگاں بیلے باغاں وچ ناہیں شینہ پاڑا یارو (14)

تربوز برصغیر دا پرانا پھل اے۔ سنسکرت وچ تربوز نوں ہندوانہ آکھیا جاندا اے ایہناں ایس گل دا پک کراندا اے کہ ایہ پھل ہندوستان وچ مُڈھ قدیم توں کاشت کیتا جا رہیا اے ایہ افریقہ دا مقامی پھل اے تے گرم میدانی علاقیاں دا نویکلا پھل اے ایہ برصغیر وچ ہر تھاں تے کاشت ہوندا اے خاص کر مدھیا پردیش (Madhya Pradesh) تے راجستھان (Rajistan) گرمیاں وچ لون تے کالی مرچ چھِڑک کے ایہ پورے ہندوستان وچ بڑی ریجھ نال کھاہدا جاندا اے گرمیاں وچ ایہ پھل تے ایہدا رس بڑا سکون بخشدا اے ساما مرٹری تربوز بارے جانکاری دیندیاں رقمطراز نیں:

"Water-melon is supposed tobe native of Africa. It has a

sanskrit name indicating its ancient cultivation in India. It was not known in Europe until the sixteenth century. It is growing in USA since 1629 AD." (15)

تربوز مینہہ یون توں پہلاں ودھیا جد کہ بارش ہوون دے نال ای کھر جاندے نیں فیر چنگے نہیں سمجھے جاندے شاعر نے کھرے ہوئے تربوز تے میہنہ پین توں پہلے دے تربوز نوں عشق مجازی تے عشق حقیقی آکھیا اے مطلب شاعر دے نیڑے کھریا ہویا تربوز کھانا عشق حقیقی چھڈ کے عشق مجازی دا چناؤ کرن دے برابر اے۔ کیوں جے بعض اوقات سالک عشق حقیقی توں اک واری فیر عشق مجازی ول پرت پیندا اے۔ یعنی اوہدا اکھر امال کھوٹا جاپن لگدا اے۔ ایس حوالے نال مولا شاہ مجیٹھوی لکھدے نیں:

ے باسمتی چھوڑے تے بیگم جھونے زندگی بارش تربوز وچ مہر آئے
امیداں وچ عاشق اوہ دن کیہڑا ربّا مہر کرسن محبوب بے مہر آئے (16)

مولا شاہ وکھو وکھ ٹومباں دا ذکر کردیاں اڈ واڈ پھلاں دے نال خربوزے دا ذکر چھیڑ دیاں آکھدے نیں:

ے چونپا کلی پنجا گلا جھمکے گوہلاں خربوزے انگور سردے بلخ بخار سی جی
پازیباں سونے دیاں لچھیاں کڑیاں پونٹے پوریاں چھلے دار گلاں مزیدار سی جی (17)

خربوزے نوں پنجابی وچ ''رینڈی'' عربی وچ ''بطیخ'' تے انگریزی وچ "Melon" آکھیا جاندا اے۔ ایہہ پنجاب دا مشہور تے پرانا پھل اے ایشیا وچ ایس نوں جنگلی پھل دے طور تے جانیا جاندا اے۔ ایہہ کدو دے ٹبر دی اک ویل والے بوٹے تے لگدا اے خربوزے دے اوپر سخت چھلڑ ہوندا اے اندر نرم پھل اوس پھل وچ بی ہوندے نیں ایہہ بی وی خوراک تے وکھو وکھ دوائیاں وچ ورتے جاندے نیں۔ خربوزے نوں پھاڑیاں دی صورت وچ کٹ کے کھادا جاندا اے ایہہ کئی رنگاں تے ونکاں دے ہوندے نیں مشرقی پنجاب وچ عارف والا دے خربوزے مشہور نیں خربوزے پنجاب واسیاں دا من پسند پھل نیں بوہتا مہنگا نہ ہوون وجھوں ایہہ امیراں دے نال نال غریباں وچ وی مقبول اے ایس پھل دی قدامت دا گویڑ ایتھوں لگایا جا سکدا اے کہ روم تے یونان دیاں تہذیباں وی اس پھل نوں کھاندیاں سن۔ ایہہ یورپ وچ ستارھویں صدی وچ متعارف ہویا ہن ہر گرم علاقے وچ اُگایا جا رہیا اے۔ خربوزے بارے جانکاری دیندیاں البرٹ۔ ایف۔ ہل لکھدے نیں:

"The melon (cucumis melo) probably orignated as a wild plant in Southern Asia. It is very old and was known to the egyptions and romans. The melon reached Europe in the seventeenth century. It is now cultivated in most warm temperature countries. Several kinds of melon are

known."(18)

خربوزہ جس نوں اک عام جیہا پھل آکھیا جاندا اے رب سوہنے دی انملی نعمت اے ایس دے کئی فائدے نیں جیہڑے مٹھے خربوزیاں وچ چوکھے ہوندے نیں کوڑے تے پھکے خربوزیاں وچ کوئی فائدہ نہیں ہوندا۔ ہیر وارث شاہ وچ جدوں کیدو نوں ہیر تے رانجھے دے عشق بارے پتہ لگا تاں اوسہیر دے ماں پیو نوں آکے خبر دتی ایتھے ہیر دیاں سہیلیاں اوہدے تے پردہ پاون دا جتن کردیاں نیں اوس موقعے تے شاعر نے کیدو دے مونہوں ایہ شعر اکھوایا اے جیویں:

کائی مامے دیاں خربوزیاں نوں کوڑے پھکے چاء بناؤں دی اے

کائی آکھدی ایڈ آ رانجھیا وے مار باہلی پار نوں دھاؤں دی اے (19)

پنجابی سماج وچ خربوزے دے چوکھے ورتاء کارن ای خربوزے دے حوالے نال کئی اکھان وی بنے تے کھیڈ وی ہوئے نیں جیویں "خربوزے نوں ویکھ کے خربوزہ رنگ پھڑ لیندا اے" اک ہور حقیقت تے چانن پاوندیاں خربوزے نوں اکھان وچ انج ورتیا گیا اے "خربوزہ منگے تپ، امب منگے میہنہ، ناری منگے زور تے بال منگے نیہہ" اک ہور مشہور پنجابی اکھان "خربوزیاں والے چھٹ گئے تے چھلاں والے پھڑے گئے" اے۔ کشمیر دیاں خرمانیاں دے ودھیا پن سہپن تے خرمانیاں نوں کشمیری زنانیاں لئی استعارہ کردیاں وارث شاہ لکھدے نیں:

اساں عرض کیتا تینوں گرو کر کے بالناتھ دیاں تسیں نشانیاں ہو

تینوں چھڈ یا کیویں ہے ظالماں نیں کشمیر دیاں تسیں خرمانیاں ہو (20)

خرمانی پہاڑی علاقیاں وچ کاشت ہوون والا ودھیا تے نویکلا پھل اے ایہدا اصل دیس چین دا مغربی حصہ اے اٹلی وچ ایہ اک سو سال قبل مسیح وچ تے یونان وچ ایس توں وی پہلاں ایہدے ہوون دے شواہد لبھدے نیں برطانیہ وچ ایہدی کاشت تیرہویں صدی وچ شروع ہوئی۔ پاکستان وچ خرمانی دے باغ اُچے علاقیاں چترال، گلگت تے ہنزہ وچ نیں خرمانی دے اندر سخت نسواری رنگ دی گٹک ہوندی اے اوس گٹک وچ گری ہوندی اے ایس گری توں تیل وی کڈھیا جاندا اے پہاڑی علاقیاں وچ خرمانیاں نوں سکایا وی جاندا اے۔ سیب تے ناشپاتی وانگ ایس پھل نوں وی سیال دی لمی رُت لوڑی دی ہوندی اے اگر چہ بہار وچ ککر پے جائے تاں خرمانی دی فصل نوں نقصان اپڑ سکدا اے۔ خرمانی دی کاشت دی تاریخ بارے جانکاری دین دا چارہ کردیاں منہاس ملوہترا لکھدے نیں:

"It was cultivated in china as early as 2000 B.C and so on reached India, Egypt, Persia and Armenia. It was interoduced into Europe in the first century."(21)

پنجابی کلاسیکل شاعراں پھلاں، بوٹیاں، رُکھاں تے پھلاں دا ورتا صرف اوہناں دے رنگ،

سواد تے خاصیت پاروں ای نہیں کیتا سگوں ایہدی ظاہری صورت وی مکھ مُڈھ رکھی اے۔ قصہ شیریں فرہاد وچ میاں محمد بخش شیریں دی سراپا نگاری کردیاں اوہدی ٹھوڈی نوں خوبانی آکھ کے استعارے دا اُچا نمونہ پیش کردیاں آکھدے نیں:

ے ٹھوڈی وانگ خوبانیاں یا جیوں سیو ہو
چشمہ آب حیات دا ٹوا ٹھوڈی جو (22)

مالٹا یا سنگترہ پنجاب وچ بڑے شوق نال کھاہدا جاندا اے۔ سنگترے دا انگریزی ناں اورنج، اُردو تے پنجابی وچ سنگترہ تے مالٹا آکھیا جاندا اے۔ ایہ رس والے بوٹیاں دے ٹبر وچوں اے ایہدا اصل مقامی وطن ایشیاء دے وسطی ملک پاکستان، ہندوستان تے چین نیں۔ جغرافیائی لحاظ نال سنگترہ اجہے علاقیاں وچ چنگی پیداوار دیندا اے جتھوں دی آب ہوا معتدل ہوئے۔ سنگترہ حیاتین سی دا وڈا سومہ اے جیہڑا بلڈ پریشر نوں باقاعدہ تے رواں کردا اے گردیاں دی حفاظت کردا اے۔ ایہ فائبر نال بھریا ہوندا اے جیہدے وچ ایہدے کھان نال وکھو وکھ بیماریاں دے خلاف قوت مدافعت پیدا ہوندی اے۔ کولیسٹرول گھٹ کردا اے ایس لئی دل لئی وی ودھیا منیا جاندا اے۔ سنگترے بارے اپنے وچاراں نوں شبداں دا بانا پواندیاں رحمت خان لکھدے نیں:

''یہ سٹرس یعنی ''ترشاہ پودوں'' کے خاندان کا اہم پودا ہے اس کا اصل وطن ایشیاء کے وسطی ممالک مثلاً پاکستان، ہند، چین وغیرہ ہیں جہاں زمانہ قدیم سے پایا جاتا ہے۔ یہ اپنے خاص ذائقہ اور شرینی کے باعث آم کے بعد پاکستان اور ہندوستان کا بہترین پھل ہے۔''(23)

سنترہ پنجاب دا اک عام پھل اے امب گرمیاں دی رُتے تے مالٹا، سنترہ سیال ماہ لوکی ڈھیر ریجھ نال کھاندے نیں۔ پنجابی کلاسیکل شاعر دوجے پھل بوٹیاں تے پھلاں دا ذکر کردیاں سنترے نوں کنج وسار سکدے سن ایس لئی قصہ بگامل بشنو وچ سائیں مولا شاہ مجیٹھوی کنب دی کٹھاس تے سنترے دے مٹھے ہوون دی دس پاؤندیاں پھلاں نوں پیوند لگان بارے جانکاری دیندیاں کجھ ایس طرح لکھدے نیں:

ے کچھی گاہکی اک بازار ویکھی سودا مخمل نہ اطلس کوئی چیٹھ ہویا
کیتی پیوند مالی چھلا چاہڑھ دتا سنترا مٹھا کنب کٹھاٹیٹ ہویا (24)

سائیں مولا شاہ ہوراں وی وارث شاہ دے نقشِ قدم تے ٹردیاں اپنے قصے وچ تھاں تھاں مقولہ شاعر دے کے اپنی عقل سیانف تے ڈھیر علم دا ثبوت دتا اے ایتھے وی اوہناں ایہ دس دا آہر کیتا اے کہ کچھی گاہک بن کے وکھو وکھ قسماں دے کپڑے جیویں مخمل، اطلس تے چھیٹ خریدن گئی جیہڑا پھل پیوند کر کے حاصل کیتا جاوے اوہ چنگیرا مٹھا ہوندا اے ایتھے اوہناں سنگترے دے مٹھے تے رسیلے ہوون بارے دس

پائی اے۔ سیب اک نویکلا تے انملا پھل اے سیب دے مٹھے پن والی خاصیت نوں اُگھیڑ دیاں مولا شاہ لکھدے نیں:

ے کالی گھٹا برسن وقت ابر باراں نیساں بوند وچ سپ سمندر دے وچ
لباب رخسار شاہ حسین لطف لطف سیب انگور نہ قند دے جی (25)

سیب پہاڑی علاقیاں دا ودھیا پھل اے ایہدا کچا پھل کٹھا تے پھکا جد کہ پکن مگروں مٹھا تے ڈاڈھا سوادلا ہو جاندا اے۔ پاکستان ہندوستان ہماچل پردیش تے کشمیر دے سیب پوری دنیا وچ گھلائے جاندے نیں لال سیباں دیاں اگوں کئی قسماں نیں سیب بھاویں کئی قسماں دے ہوندے نیں پر فائدے دے حساب نال سارے برابر ہوندے نیں امب نوں پھلاں دا بادشاہ آکھیا جاندا اے امب توں بعد سیب دنیا وچ سب توں بوہتا کھایا جان والا پھل اے سیب وچ فائبر ہوندا اے جیہڑا ہاضمے لئی بڑا انملا منیا جاندا اے۔ سیب دے بوٹے دی وڈی خصلت اے کہ ایہ اک صدی تائیں پھل چکدا رہندا اے سیب اوہ پہلا پھل دار بوٹا اے جیہڑا مشرقی ایشیاء وچ کاشت کیتا گیا۔ سیب دے حوالے نال وکھو وکھ سماجاں وچ وکھو وکھ خیال تے سوچاں نیں ایہدے فائدے تے گن ویکھدیاں ہوئیاں کئی طرح دیاں ضرب المثلاں وی بن گئیاں نیں سیب دے گناں تاریخ تے تھاں ٹھکانے بارے دس پاؤندیاں Estelle Levetin لکھیا اے:

> "Apple, Malus pumila, have a long history of human use. Because of its long history, the apple also has a place in the imagery and folklore of many cultures. The following expressions reveal the apple as more than a tasty fruit in American culture the "Big Apple", "American as apple pie", "apple of your eye", "apple polishing", "apple pie order" and "an apple a day keeps the doctor away".(26)

پنجابی کلاسیکل شاعر سیب ورگے ودھیا تے کئی طبی گن رکھن والا پھل جیہڑا امب توں بعد دوجا وڈا پھل اے، نوں کس طرح اکھوں اوڈھر کر سکدے سن ایہ ای وجہ اے کہ کئی شاعراں سیب دا ذکر اپنے قصے وچ کیتا اے۔ وارث شاہ ہوراں ہیر دے حسن تے اوہدے مکھ دے نقش نین نوں بیان کرن لئی وکھو وکھ نبات دا سہارا لیا اے ہیر دی ٹھوڈی دے سہپن نوں بیانن لئی سیب دی مثال پیش کیتی اے اوہ لکھدے نیں:

ے نا اوہ نین آہو نا اوہ تیغ ابرو نا اوہ گیوڈنگ لان یارا
نا اوہ سیب ٹھوڈی گوری گوری چاندی اوہ صندلی زلف چوگان یارا (27)

کیلا وی اک پرانا تے پھل دار پودا اے جیہدا پھل غذائی اجزاء نال بھریا اے ایہدے وچ انسان لئی غذائیت دے سارے لوڑی دے جز موجود نیں اک گویڑ اے کہ ایہدا اصل وطن بنگلہ دیش اے

جد کہ نباتات دے ماہراں دا گویڑ اے کہ ایہد ا اصل وطن ملائشیا یا ہندوستان دا گرم مرطوب علاقہ اے۔ مُڈھلے دورتوں ایس بوٹے نوں سارے گرم تے متعدل علاقیاں وچ اُگایا جارہیا اے بنگلہ دیش ورگے ملکاں وچ ایہدا پھل نوں (۹) دس انچ لما ہوندا اے ویہہ، پنجی فٹ تائیں کیلے دے اُچے بوٹے ہوندے نیں کیلے دا پھل بوٹے تے وی پک کے تیار ہو جاندا اے تے ایس نوں مصنوعی طریقے نال وی پکایا جاندا اے کیلے دی عام قسم نرم گودے والی ہوندی اے۔ جد کہ کچی حالت وچ ایس نوں پکا کے وی کھادا جاندا اے۔ ایہدی ایہ قسم پلانٹین (Plantain) سبزی دے طور تے پکدی اے کیلے بارے ایہ آکھیا جا سکدا اے کہ ایہ اوہ قدیم ترین بوٹا اے جیہڑا کاشت کیتا گیا ساریاں قدیم تہذیباں کیلے دے پھل توں جانوں سن کیلے بارے انملی کھوجکاری سانجھیاں کردیاں البرٹ ایف۔ ہل آکھدے نیں:

> "The banana (Musa paradisiaca subsp, sapientum) is one of the most familiar and important of all tropical fruits. From its original home in the humid tropics of India or Malaya it has spread all over the tropical world, and today there is nowarm region where it is not grown, except the Sahara Desert which is too arid. It is like wise a very ancient plant, possibly the world's oldest cultivated crop. We know it was important in Assyria in 1100 B.C and it was well known to all the other early civilizations."(28)

کیلے دیاں ودھیا تے نویکلیاں قسماں اوہناں گرم مرطوب خطیاں وچ بڑی چنگی طرح ہو سکدیاں نیں جتھے ککر نہ پیندا ہووے تے پودے لُوتوں وی بچے رہن۔ کیلا ودھیا تے مٹھا پھل اے جیہڑا بچیاں تے بڈھیاں لئی خاص کر غذائیت نال بھریا ہویا اے غالبًا ایس گل نوں گویڑ دیاں شاعر قادر یار نے کیلے نوں اک مٹھا پھل آکھیا اے۔ پورن اک راجے دا پتر سی۔ جیہڑا اپنی مترئی ماں دی سازش دا شکار ہویا تے وقت دے راجے اوس نوں دیس نکالا دے دتا پورن بھگتاں نال رل کے سچا بھگت بن گیا لوکی اوہدے کول دعا لئی جاندے راجہ تے اوہدی بیوی وی اولاد لئی پورن کول گئے جدوں راجے نوں پتہ لگا کہ اوہدا پتر بے قصور سی تاں اوہ بوہت پچھتایا اوس ویلے اوہنے پتر پورن نوں کیلے ورگے نرم (اوہدے دل دی نرمی وجھوں) مٹھا تے غذائیت توں بھرپور پھل نال تشبیہ دتی قادر یار لکھدے نیں:

ے پورن بھگت ہے امرت پھل کیلا

قادر یار جے تٹھا ہیں بخش مینوں (29)

نمبو ورگے پھل دا ورتاء کردیاں مولا شاہ لکھدے نیں:

ے گردن بازو تے ترک فرنگی دونویں کون برابری کرے انسان پری
کشمیر پری شاہ چھاتی خزانہ مخفی گورے پہرے دو نمبو پستان پری (30)

بیضوی یاں گول شکل دا پھل جیہدا رنگ پیلایاں ہرا ہوندا اے اک رس دار پھل اے۔ ایہ کئی قسماں دا ہوندا اے سب نالوں ودھیا قسم باریک چھل والی ہوندی اے ایس نوں کاغذی نمبو وی آکھیا جاندا اے نمبو نوں انگریزی وچ لائم (Lime) اُردو وچ لیموں تے پنجابی وچ نیبو یا نمبو آکھیا جاندا اے ایس پھل دی ایہ خاصیت اے کہ ایس نوں دوجیاں پھلاں دے مقابلے بوہتے عرصے تائیں ذخیرہ کیتا جاسکدا اے۔ مختار خاں جانکاری دیندیاں لکھدے نیں:

''لیموں مشہور پھل ہے شیریں، ترش اور میخوش ہوتا ہے۔ تازہ چھلکے کو دبا کر تیل کشید کیا جاتا ہے اس میں ایک قسم کا تیزاب یعنی سائٹرک ایسڈ ہوتا ہے اس کا رس روغن بادام میں ملا کر رکھنے سے کافی عرصہ تک خراب نہیں ہوتا۔''(31)

قصہ زہرہ مشتری وچ سائیں مولا شاہ ہوراں زہرہ مشتری دے حسن نوں بیان لئی کئی پھلاں بوٹیاں دا ذکر کیتا اے اوہناں دے انگاں نوں فطرت دیاں دوجیاں تخلیقاں نال تشبیہ دے کے اپنی گل نوں بوہتا پر اثر بنان دا چارا کیتا اے جیویں چھاتی دے اُبھاراں دی گولائی نوں نمبواں تے سنگتریاں نال استعارہ کردیاں آکھدے نیں:

ے مشتری زہرہ کد مرن توں پہلاں موئیاں ابدی زندگی مہندی ہتھ رانگلے نی
ابھار چھاتیاں نمبو سنترے پکے چوپاں توڑ باغ توں سنگھ لے نی (32)

ناکھ نوں انگریزی زبان وچ "Pear" اُردو وچ ناشپاتی، کشمیری وچ بگو گوشہ تے پنجابی وچ ناکھ آکھیا جاندا اے۔ ناشپاتی دا بوٹا ہر طرح دے علاقے وچ لگایا جاسکدا اے۔ پر پہاڑی علاقیاں وچ ناشپاتی دا بوٹا بوہتا چنگا ہوندا اے۔ ناکھاں دیاں کئی قسماں ہوندیاں نیں کجھ میدانی علاقیاں دیاں ناکھاں بوہتیاں نرم تے خستہ ہوندیاں نیں سرحدی علاقیاں دیاں دیسی ناکھاں بوہتی مقدار وچ پیدا کیتیاں جاندیاں نیں۔ میدانی علاقیاں دیاں ناکھاں سیباں نالوں بوہتیاں مٹھیاں تے رسیلیاں ہوندیاں نیں۔ ناکھاں بارے جانکاری دیندیاں PandayB.P لکھدے نیں:

"This is a small tree with white flowers. The fruit is pyrigorm and possesses a persistent calyx. The fruit is sweeter and more juicy than the apple."(33)

ایہ پہاڑی علاقے دا پھل اے۔ بھانویں میدانی علاقیاں وچ وی اُگدی اے پر ایہدی چھان ٹھنڈے اُچے تے پہاڑی علاقے ای نیں۔ سائیں مولا شاہ ہوراں قصہ زہرہ مشتری وچ بادام ورگے پہاڑی پھل دے نال ناکھ دا تذکرہ کیتا اے:

؎ دلال خدا بخش چودھری نبی بخش بادام ناکھاں انگور پٹاریو وے
خدا نبی فقیر دے دونویں بازو ہزبرصفدر رب کم سواریو وے (34)

ناریل اک جانیا مانیا پھل اے جیہڑا کھجور دے خاندان نال تعلق رکھدا اے شکل وچ وی کھجور دے رُکھ نال میل کھاندا اے۔ ناریل دا رُکھ سب توں پہلاں ہندوستان تے ایشیاء دے جنوب مشرقی علاقیاں وچ اُگیا۔ ناریل دا رُکھ ڈھیر تگڑا ہوندا اے ایس نوں تیز ہواواں کوئی نقصان نہیں اپڑا سکدیاں ناریل دی اوپر والی چھِل والاں والی ہوندی اے ایہدا رواں کئی طرح ورتوں وچ لیایا جاندا اے روئیں توں بعد والا حصہ ڈھیر سخت تے اوہدے اندر ناریل دی گری ہوندی اے گری دے اندر کوئی بی نہیں سگوں ناریل پانی ہوندا اے۔ ناریل دا پھل ویکھن نوں لمبوترا ہوندا اے ایہدا مغز گول نکلدا اے پھل دے اوپر والے حصے وچ نشان ہوندے نیں جیہناں وچوں کوئی اک کھل جاندا اے تے ناریل پانی باہر نکل آوندا اے ناریل دے پتر سجاوٹی کماں لئی ورتے جاندے نیں۔ ناریل دا تعارف کراوندیاں عبدالقدیر رقمطراز نیں:

''اس کو انگریزی میں Coconut کہتے ہیں جبکہ اس کا نباتاتی نام ''Cocosnucifera'' ہے اُردو میں اسے ناریل کہتے ہیں اس کا تعلق "Arecaceae" خاندان سے ہے یہ ساحلی علاقوں کا پودا ہے اس لئے پاکستان میں یہ بہت محدود رقبے میں صرف کراچی میں کاشت کیا جاتا ہے۔''(35)

قصہ بگامل بشنو وچ مولا شاہ مقولہ شاعر وچ لکھدے نیں کہ طوطے مینا نوں تاں گلاں سکھائیاں جاسکدیاں کیوں جے اوہناں دی فطرت وچ ایہ شامل اے جو کسے دی فطرت نہ ہووے اوہدے اگے بندہ کجھ نہیں کرسکدا اوہ بے بس ہوندا اے۔ کوئلاں نوں گلاں نہیں سکھائیاں جاسکدیاں۔ انج ای بناں بی دے پھل وچ بی تے بی والے پھلاں نوں بغیر بی توں پیدا نہیں کیتا جاسکدا:

؎ طوطے مینا گھت پنجر کے سکھا گلاں مکھ جوہر نائیں مینا کوئل وچوں
گنڈھا پرزے پرزے وچ بیج کوئی نہ نکلے نریل وچوں (36)

ایس شعر وچ شاعر نے اصل وچ پکھیرواں تے بوٹیاں دی فطری طاقت دی دس پائی اے کہ اوہ جیہڑا کم کرسکدے نیں اوہ ای کرن گے بندہ اوہناں نوں اپنا مطیع اوہناں دی فطرت دے کے خلاف جا کے نہیں کرسکدا۔ ایس طرحاں ناریل پٹیاں کدی بیج نہیں نکلدا۔

پنجابی کلاسیکل شاعراں اپنے قصیاں وچ عشقیہ داستاناں بیان کرن دے نال نال حکمت دانائی تے سمجھ سیانف دیاں اجہیاں گلاں چھوئیاں نیں کہ جیہناں نوں پڑھ کے اوہناں دے علم، مشاہدے تے تجربے نوں داد دیون نوں من کردا اے اوہناں کجھ اجہیاں اٹل سچائیاں اُگھیڑیاں نیں جیہڑیاں نہ صرف اوددوں تے اج سگوں رہندی دنیا تائیں حقیاں تے سچیاں منیاں جاندیاں رہن گیاں۔

حوالے:

* لیکچرار شعبہ پنجابی، لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی، لاہور

** ایسوسی ایٹ پروفیسر شعبہ پنجابی، لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی، لاہور

*** پروفیسر شعبہ انوائرمنٹل سائنسز، لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی، لاہور

1- میاں محمد بخش۔شیریں فرہاد(کھڑی شریف: سجادہ نشین کھڑی شریف،1978ء)31۔

2- القرآن۔الرحمٰن۔آیت نمبر68۔

3- B.P. Panday - Economic Botany (New Dehli: S. Chand A Company Ltd., 2000) 95-

4- میاں محمد بخش۔شیریں فرہاد،66۔

5- ظفر مقبول (مرتبہ)۔زہرہ مشتری از سائیں شاہ (لاہور: بزم مولا شاہ،2008ء)45۔

6- قادر یار۔پورن بھگت (لاہور: پنجابی ادبی مرکز،س ن)47۔

7- عبدالعزیز (مرتبہ)۔ہیر وارث شاہ (لاہور: عزیز بک ڈپو،2008)85۔

8- عبدالعزیز (مرتبہ)۔ہیر وارث شاہ، 234

9- حامد خان۔صدائے آم (ملتان: بزم ثقافت، 2008ء)28۔

10- میاں محمد بخش۔شیریں فرہاد، 36

11- Kanchan K. Srivastava- Systematic Discription of Fruits (India: International Book Distribution Co.) 101-

12- میاں محمد بخش۔سیف الملوک (لاہور: شیخ غلام حسین اینڈ سنز،س ن)365۔

13- عبدالعزیز (مرتبہ)۔ہیر وارث شاہ،346۔

14- ظفر مقبول (مرتبہ)۔بگا مل بشنو (لاہور: کرامت سخاوت پرنٹرز،2014ء)237۔

15- A.V.S.S Samba Murtry- A Text Book of Economic Botany (New Dehli: Wiley Estern Ltd., 1989)576-

16- ظفر مقبول (مرتبہ)۔زہرہ مشتری از سائیں مولا شاہ، 201۔

17- ظفر مقبول (مرتبہ)۔زہرہ مشتری از سائیں مولا شاہ،114۔

18- Albert F. Hill - Economic Botany (New Dehli: Tata M.C Graw Hill Publisher, 1951)396-

19- عبدالعزیز (مرتبہ)۔ ہیر وارث شاہ، 95۔

20- ظفر مقبول (مرتبہ)۔ زہرہ مشتری از سائیں مولا شاہ، 234۔

21- Manhas Malhotra - A Text Book of Taxonomy (New Dehli: Wisdom Press, 2012)203-

22- میاں محمد بخش۔ شیریں فرہاد، 29۔

23- رحمت خان، تارڑ۔ کاشت پھل (لاہور: چیمہ اینڈ کمپنی سوداگران بیج، 1963) 317۔

24- ظفر مقبول (مرتبہ)۔ بگامل بشنو از سائیں مولا شاہ، 115۔

25- ظفر مقبول (مرتبہ)۔ زہرہ مشتری از سائیں مولا شاہ، 64۔

26- Estelle Levetin, Karen Mcmahon - Plants Society (New York: M.C Graw Hill Company, 2012)92-

27- عبدالعزیز (مرتبہ)۔ ہیر وارث شاہ، 52۔

28- Albert F. Hill - Economic Botany, 414

29- قادر یار۔ پورن بھگت، 83۔

30- ظفر مقبول (مرتبہ)۔ زہرہ مشتری از سائیں مولا شاہ، 109۔

31- مختار خان (مرتبہ)۔ زرعی انسائیکلو پیڈیا (لاہور: اُردو سائنس بورڈ، 2005ء) 797۔

32- ظفر مقبول (مرتبہ)۔ زہرہ مشتری از سائیں مولا شاہ، 306۔

33- B.P. Panday - Economic Botany, 105-

34- ظفر مقبول (مرتبہ)۔ زہرہ مشتری از سائیں مولا شاہ، 246۔

35- عبدالقدیر، رشک۔ پاکستان کے پھل (لاہور: اُردو سائنس بورڈ، 2011ء) 115۔

36- ظفر مقبول (مرتبہ)۔ بگامل بشنو، 77۔

* Dr. Nighat Khurshid

Punjabi Folk Theatre in 19th Century

In 18th and 19th century, many Zoroastrian (Parsee) dramatic companies had been established in Mumbai, Madras and Kolkatta which first presented some plays for British entertainment but later they started writing and staging the plays in Urdu as well as in other languages. Those dramatic societies used to stage their dramas in many different cities. They also carried their journey on in Punjabi language. Influenced by them, some dramatic companies started emerging in Punjab too. Then Ras, Sawang and the other budding folk dramas gradually took the form of sequels.

Punjabi language emerged from ancient Prakrat, Drawari, Mandari and many other local languages which were used by laymen since ancient times. Folk theatres like Swang and Raas spring from ancient folk tales and the tales of sub continent gods and goddesses like Ram Lila, Dasara, Heer Ranjha , Kima Milki, Sohni Mahiwal Sassi Puno etc. In Punjabi theater those stories and dialogues were staged which verbally came down from generation to generation and had never been written. But,later, with the establishment of dramatic companies, plot and the written form of the story was also given importance in Punjabi Folk Theater. By the end of 19th century, Urdu drama staged by Zoroastrian (Parsee) theatrical companies got immense popularity in Mumbai, Delhi and Lakhnow while in Punjab, they promoted and presented Punjabi folk drama. While talking about theatrical companies which were active in the second half of the 19th century and the beginning of 20th century, Syed Akhtar wrote thus:

> *"Alaxander Theatre Company was established in Mumbai whose proprietors, two brothers named Habib Saith and Muhammad Saith, along with Urdu drama Heer Ranjha, staged a few Punjabi dramas too in Sialkot and Ferozpur which afterwards gained immense popularity."* (1)

He also mentioned Babu Roshan Lal's Theatre, Krishna Theatre by Saith Jito Lal, Victoria Theatre by Saith Kaalay Khan and Al-Fareed Theatre. There theatrical companies also staged Punjabi Folk plays.

In Pakistan Talkies, Ameer Ali alias Master Baibu's Aziz theatre staged Heer Ranjha and Sohni Mahinwal featuring Master Ameer Ali as hero and Peer Bakhsh (who was Peero Pakhi in the play) as heroine while Master Rehmat and Laddu Ram too performed some important roles in the play. In that era, Abdussalam Sialkot's theatre, Miraj Din alias Bodi Shah's theatre and Sayen Ibrahim's theatre got immense popularity.

Kajan Ara Theatrical Company was established by film star Jahan Ara Kajan who played versatile roles in Delhi, Lakhnow and Lahore theatre. The drama Heer Ranjha prepared by this theatrical company got popular to the extent that the masses watched that repeatedly even by selling their household utensils. In this drama, Master Chinni played the role of hero.

Miraj Din alias Majha Jee's theatre was established by some ameteur artists. Miraj Din, the resident of Sandha Kalan, along with his group, used to present plays whenever he got a chance to. Syed Akhtar Hussain Akhtar writes about this group thus:

> *"The leader of this group, Majha Jee, was illiterate but the story and the dialogues for his dramas used to come out of him very spontaneously. Being illiterate, he hired Munshi Piara Lal Khitri as a writer. Majha, who basically was a director, used to play the roles of Guru, Qazi, shephered, Kaidu, monkey and witch very beautifully."* (2)

This drama company was established in 1934-35. It presented dramas like Heer Ranjha, Sohni Mahinwal, Sami Dhol and Dhol Badshah in Lahore, Amritsar, Jalandhar, Ferozpur, Shakkar Garh, Sheikhupura, Sargodha, Layel pur, Kasur, Laliyani, Pattuki, Sahiwal, Renala Khurd and Pakpatan Sharif till 1980.

Before partition, Bao Kala Khan's theatre also presented dramas derived from folk stories. In this theatre, an actress named Surraya, her father Bashir-ul-salam and her mother Khatoon Begum also worked. In ' Naya Zamana', we get the reference of another theatrical group i.e., Maula Pehlawan's theatre:

> *"Ruqayya Jabeen aka Miss Kataar started working as a dancer in Maula Pehlwan's theatre. Later on Miss Kataara who was only 13 years old at that time together with Miyan Fateh Muhammad started a new circus group with the name Nasar Theatre which is still working."* (3)

At the time of independence, the artists of this folk theatre were scattered all over India but soon after 1947, these folk artists got established in different areas of Pakistan. Among them, Master Shadi Lal resided in Lyel Pur, Master Chunni in Chuna Mandi Lahore, Aziz Sialkoti in Sialkot, Fazal Shah aka Phajji Shah in Lahore, Miniby with her father Abdussalam in Lahore and Master Labbu started living in Chuna Mandi Lahore.

Except Abdussalam, all the artists were the immigrants and in that period a hotel named Karachi Hotel near Lahore Railway station was their meeting point.

The first theatre after the independence of Pakistan was established by Bao Abdussalam in which few artists like Tanveer Naqvi, Edan Bai, Master Fazal Jalandhri, Master Shadi, Master Channi, Master Ghulam Haidar Chaand Maula, Ismail Qamar, Iqbal Tara, Sultan Khosal, Munshi Dil Lakhnowi and Phajji Shah etc. started to work.

Aziz Sialkoti worked as hero and Mini Bai as heroine in Abdussalam's theatre. They bagged great fame by their roles of hero and heroine in Heer Ranjha.

Before the inception of Pakistan, Syed Fazal Shah earned great fame as a comedian in Kaalay Khan's theatrical company. Abdussalam lost his whole theatrical company to Syed Fazal Shah in gambling. Disappointed, Mini Bai, his daughter bade her fun adieu forever. Syed Fazal Shah changed the name of Abdussalam's theatre company to Pakistan Arts Society and featured Master Ashiq, the son of Master Ghulam Nabi as hero and his wife Iqbal Tara as heroin. On the other hand, Muhammad Shafi Butt aka Shafi Badam Rangia established Azad Kashmir Theatre in which master Siraj and Rukhsana Begum started working as hero and heroine. Those dramatic companies presented Urdu as well as Punjabi dramas in various cities of Pakistan including Naik Parveen, Khubsurat Balaa, Noor-e-Islam, Aalam Araa, Laila Majnoon and Punjabi drama Heer Ranjha, Sohni Mahinwal, Mirza Sahiban, Dulla Bhatti and Malki Keema. With the passage of time, many theatres were constructed and destructed. Bao Jan Muhammad, the gatekeeper of Pakistan Arts Society with a stroke of good fortune made Ittefaq Theatre and hired the famous hero of that time, Master Ashiq for the advance payment of ten thousand rupees. Shaista Raghini was hired as a heroine with him. After the exclusion of Master Ashiq from Phajji Shah's theatre, Phajji Shah hired a boy from Gujranwala named Ismail as hero for his dramas. In the same era, Wali Shah's theatre got immense popularity.

After the inception of Pakistan, Gaman Theatre became the most popular especially in the areas where Siraiki was spoken. In this theatre there were no women artists and their roles were played by men. This theatre group played dramas like Heer Ranjha, Sassi Puno, Sohni Mahinwal and Dhol Badshah in different areas of Multan and Bahawalpur. Moreover Allah Baksh Theater, Hamayon Theatre and Gulshan Theatre staged many traditional folk dramas in Multan, Muzafar Garh, Jhang, Sahiwal, Sargodha, Camblepur and Bhawalpur. In these dramas, mimicry was added as comic element. There used to be a competition between the songs and dramas of theatrical companies in Animal Show of Sargodha. Mian Anwar hired Master Ashiq of Ittefaq Theatrical Company for fifteen thousand rupees featuring Shah Jehan as heroine. Later on, the theatre too was named after

her name, Shah Jehan Theatre. Mian Anwar's wife, Kursheed Kukku played the role of heroine in this theatre for almost fifteen years. Baali Jaati also served Shah Jehan Theatre for a long time. Before this, she kept playing many side roles in Phajji Shah's Theatre as that theatre already had Phajji Shah as hero and his wife Iqbal Begum as heroine.

Balli Jatti, for her broad build, used to play roles of Ranjha, Mahinwal and Punnu in Shah Jehan's theatre while Mian Anwar's wife, Kukku played roles of Heer, Sohni and Sassi. From 1950 till 1970, the theatres which got popularity were Kisan Theatre, Shama Theatre, Watan Theatre, Tufail Theatre, Aftab Theatre, Punjab Theatre, Bhatti Art Society, Lucky Theatre and Aalam Lohar's Theatre.

The owner of Kisan theatre Sharif Chaina Wal also known as Chaina Pehalwan. "Chaina Pehalwan and his wife Gulzaar Jatti acted as hero and heroine in their dramas but the real reason for Chaina Pehalwan's popularity was his comic roles in different plays."(4)

The famous singer and film actor, Anayat Hussain Bhatti worked in this theatre (Kisan Theater) for several years for which this theatre was named as Bhatti Theatre. Balli Jatti got separated from Shah Jehan Theatre and made Shama Theatre. Aalam Lohar and Akhtari Party made Lucky Theatre. Hoor Banoo and Maula Baksh Pehlwan party made Aftab Theatre. Master Ismaiel made Watan Theater. (5)

All three theatres were a great source of musical and dramatic entertainment for the people from the birth of Pakistan till 1975-80. Watan Theatre made by Muhammad Ismail got popularity only because Aalam Lohar worked in it as an artist. During the year of 1950 Lok Natak players (Rass Dharie) used to play Lok Natak in Tufail Theater. Later on Inayat Hussain Bhatti made Bhatti art society and Alam Lohar made Alam Lohar Theater. Bali Jatti made a saparate theater.

Along with drama, singing became gradually popular in these theatres because dramas required enough time and hard work on the part of artists. Baali Jatti presented Sohni Mahinwal, Heer Ranjha, Mirza Sahiba and Dhool Badshah in her theatre. She, in one of her interviews, told:

> *"I have been a heroine in theatre as Sassi, Heer, Sohni, Tameezan and Laila. But if any other girl was found to act as Laila in Laila Majnoon, I would have become the mother of Laila after enrolling her as Laila. I had been playing the role of Ranjha too with mustache on my face"*(6)

After 1960-65, Aalam Lohar, Tufail Niazi and Anayat Hussain Bhatti

made singing more popular in theatrical companies. Doctor Nasir Rana told, "With the arrival of Aalam Lohar Chimta entered theatre. People got an ear for folk music. The other people also had to turn themselves towards music, leaving drama far behind. Baali Jatti, at first, kept singing shoulder to shoulder with Aalam Lohar, uttering the lyrics by Sahiba. After this, she started singing alone."

Dr. Fauzia writes:

> *"Baali got immense popularity in the districts of Sargodha and Mianwali for her derived native accent".*(7)

Ahsan Siddiqi writes:

> *"Master Siddique Hassan made a separate theatrical company with the name of Aashiq Theatre and selected Aalam Lohar for the theatre as a singer and brought Chimta in place of drama. Now the stage drama was completly replaced by Chimta, songs, prostitutes and Bhaand Mimicry".*(8)

Till 1970-75, Aalam Lohar, Anayat Hussain Bhatti and Baali Jatti kept singing in competition with one another. Consequently, drama got completely extincted from folk theatre. Except singing, one more reason for the extinction of drama from folk theatre was the arrival of films and TV dramas. The real downfall of folk theatre started with the glamour of silver screen and provision of TV screen at every doorstep. But that downfall was limited only to the urban areas. In our rural areas, theatre is as popular even today as it was fifty years ago. Lucky Irani Theatre and Jubilee Circus are its well known examples. They include singing and different other stunts and is great source of entertainment to masses that come flooded to watch them.

On the contrary, Lok Boli Mela by Lok Rahs which was held in 2004 in Depalpur, in Haveli Lakha in 2005, in Gogiran in 2006 and in Jarranwala in 2008 provided free theatrical entertainment to the public by staging traditional folk stories as well as current issues in their plays, which once again brought theatrical entertainment to vogue. Lok Boli Maila is also a cultural event which provides free of cost entertainment of traditional and folk theater to the masses. They used the technique of mimes in their dramas.

One more reason for why theatres were wiped off was heavy taxes by government and ever rising expenses. Lucky and Jubilee Theatre also could not flourish on account of these two reasons and suffered from a sad demise.

Consequently, there were many such groups who could not continue the theatrical business which came down to them by their ancestors on account of heavy taxe and growing expeses. And at present only a few theatrical companies can be seen who have hugged drama either as a part time business or a pastime.

In 1974 three Folk groups were called to present their traditional Lok Darams in Ghujjar Khan. In this cultural event Najeeb Mashooq along with his companions presented Drama Jogi Mutiar (Begger and Yound lady) Yousaf Ali and companions Mirza Sabah and Misri Khan and his companions presented drama Sahti Joggi. Yousaf Khan is son of Naik Muhammad who started his folk Drama in 1910.

Such examples are three left-over theatrical groups mentioned by Syed Akhtar Hussain in his essay Lok Natak, who have been carrying the tradion of their ancestors just amateurly. These groups kept presenting various dramas like Heer Ranjha, Sassi Punoun, Puran Bhagat, Sheerin Farhad and Laila Majnoon in Potohaari language in verse form.

Nawaz Mulhaar along with his companions too had been providing the people of Potohaar with such theatrical entertainment. (9)

Vilayat Ali and Dolat Ali stared staging dramas in Sahiwal, Multan, Cheecha Wattni in 1920 and died in 1992 at the age of 75, Issar Sabir son of Valiat Ali shouldered the responsibility of presenting drama in Cheecha Waatni and other areas of Punjab, presented various dramas like Goppi Chandh, Sakhi Sultan, Puran Bhagat, Aashiq-e-Rasool, Sona Zeeni, Sohni Mahinwal and Sassi etc in an interviews in 2008 in Jaranwala. He said

> *"I started my carrier along with my father with Touti Goup of drama and continued it till 2008".*(10)

Lok Boli Maila Jaranwala this group presented Qissa Puran Bhagat in a very traditional dramatic way. In which the dialogues were sung and played on harmonium. In it, the roles of women were played by young boys who were very particular about their costumes which too were very traditional. Yet Sangh group presented dramas according to modern and old tradition in Mianwali.

In Punjab, folk drama, with a traditional tinge more than the color of modern street drama, is still alive and holds the fetters of drama staged before and after partition. Masood Nizami, in his essay Mailay writes thus:

> *"About forty years ago, on Saturday nights with lightening outside, there used to be an awful sight of hustle and bustle in Shalamar and the elite strata of Lahore used to have musical nights, with the whores singing and dancing all night long. There were Bhaand mimicries and dramas*

too. And the whole night was spent in that dalliance."(11)

Inspite of the fact that for the completion of their own purposes, NGOs (1990-2008) brought a novel wave in the world of traditional drama blending it with modern street drama, folk drama still does exist in its traditional form and style in our villages, becoming the greatest source of entertainment for our rural folk.

Fauzia Saeed writes:

> *"The lok theatre as a form of folk entertainment was aimed primarily at rural masses with the glamour of its loud music, bright lights, garish colors and heavily make up woman. All this went straight to the heart of peasantry who often followed their favourite theatre from village to village far beyond their homes."* (12)

In Bahawalpur, many folk theatre groups are still working very actively. Among them, Ishaq Fareedi Group of Folk Drama is very popular. Ishaq Fareedi is the representative of the race which used to present dramas in a very traditional style in rural areas before the inception of Pakistan.

Gamu, Ishaq's brother, with his dramatic society named Gamu Group, too continued his activities in Bahawalpur even after the birth of Pakistan. After his death, his son Ghulam Rasul (Grandfather Ishaq Fareedi) and his son Ibrahim (Father of Ishaq Fareedi) kept following the tradition of their forefathers, carrying the folk drama to its zenith.

In his interview Ishaq Fareedi reported that a few years before 1965 War, he joined in his ancestral profession and presented many dramas in various villages along with his father. He staged many traditional folk dramas along with his father in different cities including D.G.Khan, Ahmad Pur Sharqia, Bahawalpur, Rahim Yar Khan and Mubarak Pur till 1995 interview with Ishaq Fareedi.(13)

Ishaq Fareedi recruited many new actors and reorganized his group after the death of his father Ibrahim in 1995. But their traditional folk presentation suffered from no big change. The members of this dramatic group have beautiful faces and melodious voices. Their dialogues usually are accompanied with songs, duets, poems and Manqabat (Sufi traditional poem). Though Raza Yasin Group of Gujranwala too presents the stories of Sohni Mahinwal and Heer Ranjha but they take help of songs from different films and cinema movies for their dramas. But the Ishaq Group never does this, instead their actors themselves sing songs, poems and duets according to their dialogues.

'Masood Sodagar' and ' Arab ka Musafir' are such examples. These two

dramas were presented in drama festival organized by Punjab arts council in open air threater Jinnah Garden Lahore in 2008.

Tradional costumes are also considered much in this folk theatre group and the actors put those costumes on which suit best to their roles in the drama. As in ' Masood Sodagar', sodagar's wife wears gharara. The beggars are costumed in beggarly cloaks. The robbers come in black and Mundasay fully equipped with weapons make their appearance on stage with girdles and garters. In 'Arab ka Musafir', the actors come in special Arabic outfits. The role of woman is played by beautiful, young boys who inplace of film dances, perform Masquerades which were there in olden times. Their songs too are accompanied by dholki, harmonium and tabla instead of new electronic tunes. Ishaq Fareedi group is represnetative of tradition folk theater in this modern era.

Reference:

* Principal, Gurunanak Degree College (W) Nankana Sahib

1. Syed Akhtar Hussain Akhtar Dr, Punjab ki look reet (Lahore: Lehran adbi board 2006) 162.
2. Ibid P.13
3. Liaqat Ali (lok Therater ki fankar aurtain) the artist of lok threater, (Lahore: Naya Zamana January 2007) 45.
4. Liaqat Ali Prominent lok threater of Punjab, (Lahore: Naya Zamana February 2007) 48
5. Syed Akhtar Hussain Akhtar (Dr) Lok Natak Monthly Lahore, August 1991, P.17
6. Nasir Rana Interview Bali Jatti, Sahat, (Annual) 1997, P.42
7. Fouzia Saeed Dr Bali Jatti Prominent artist of Lok Theater (Lahore: Naya Zamana monthly, April 1991) 14.
8. Ahsan Siddiqi Daily Jang Lahore 22 September 1982 .
9. Sayed Akhtar Hussain Akhtar Lok Natak Monthly Lehran, Lahore April 1991 P.14
10. Dr. Nighat Khurshid- Interview Israr Sabar Lok Boli Mala Jaranwala 25-11-2008
11. Masood Nizami- Malay Naqoosh monthly Lahore number February 1962 P.762
12. Fouzia Saeed- Adam Nayyar, Women in folk Theater, (Islamabad: Lok virsa 1991) 08 -39
13. Dr. Nighat Khurshid- Interview with Ishaq Fareedi Festival Lahore 25-06-2008

ABSTRACTS

1- Dr. Nighat Khurshid

Punjabi Folk Theatre in 19th Century

Present article is part of my research work for Ph. D which is presented first time for publication. Very few have been written about Punjabi Darama. Present article reveals about history of Punjabi folk theater established in subcontinent. Punjabi folk theater has its roots in ancient folk stories staged for thousand years ago in subcontinent like Rass, Ram Lila, Karishna Lila Dasra, Heer Ranja, Sasi Punu, Dhula Bhatti etc. Development of Punjabi folk theater seems stronger during 19th and 20th Century. Many of theatrical companies were established and deteriorated 20 century. These theatrical companies promoted folk Punjabi theater which ultimately leaded musical drama. This article is a review of folk drama staged by different theatrical groups one of group is Ishaq Fareedi Group in Bahawal Pur.

Keywords: *Punjabi Darama, Folk Theater, Subcontinent, Karishna, Lila Dasra, Heer Ranja, Dhula Bhatti, Theatrical Companies*

2- Dr. Muhammad Ijaz

Annatoted Index Dissertations of M.A Punjabi (Language & Literature) of Punjab University.

Indexes and bibliographies are considered essential part of information for academic research and kind of researches. In this article detailed list of M.A dissertations has been described from first session of M.A Punjabi, 1972 to last session i.e. 2017 in the department of Punjabi Language and Literature. This article has consisted on the detailed information about all topic and themes of these theses.

Keywords*: Index, master, Punjabi, Language, Literature, Life, Works, Poetry, Wisdom, Folk, Idioms, Notes, Women, Movements, Genres, conferences, Translations, critical, studies etc.*

3- Dr. Ibad Hussain

The Tradition of Sketch writing in Punjabi

In this article, complete discussion has been made on Sketch writing. What is sketch writing when in Punjabi literature it was being stated, what has been written in Pakistan on sketch writing in Punjabi? In this article it has been discussed how sketch writing can be beneficial to understand the personality. Sketch writing is also an incomplete picture of auto biography.

Keywords: *Complete discussion, how it started, beginning in Pakistan, Incomplete picture of autobiography.*

3- Dr. Zahra Batool

Ghalib of Punjabi: Ustad Karam Amritsari (Life & Work)

Babu Karam was born in Amritsar in 1853. During this era when the Muslims were the victims of the wrath of the Hindus and British but they made heart and soul efforts for the creation of Pakistan. Ustad Karam observed their circumstances very closly. He also possessed a sensitive heart.Having observed the wretched plight of the Muslims,he made them remind their splendid past through his national poetry and awakened them from the slumber of forgetfulness. He gave the message of hope,revived their confidence infused new spirit into the independence movement.He also invoked in people sense of religion, honour and need of moral training. Allama Iqbal being his great admirer gave him the title of " Ghalib of Punjabi". Babu Karam was a jewel of reminiscent of cultured life of past.Through uneducated he was a consummate poet. His poetry is replete with epigrams, similes, metaphores. He embellished his poetry by employing hundreds of Urdu and Persian words.He used his name "Karm" in a way that his poetry delves deep into one's heart. Varily he is the "Galib of Punjabi".

Keywords: *Babu Karam, Pakistan, Hindus, British, National Poetry, Awakened, Slumber, Message, Hope, Confidence, New Spirit, Religion, Honour, Galib of Punjabi.*

4- Saima Batool

A Scientific Study of Fruits in Punjabi Classical Folk Tales

Punjabi classical poets are simultaneously mystics (Sufis) historians, physicians, the upholders of Punjabi traditions, along-with being experts in the art of studying vegetation. Punjabi classical folk tales (Qissas) are not simply love stories but are legends replete with their scholarly vision wisdom about life. Here in this article upon Punjabi classical folk tales (Qissa) is attempt to throw light from different angles upon the importance of various fresh fruits by poets. In these classical tales (Qissas) poets not only discuss Punjabi culture but also highlight the importance of various plants in human life and define the characteristics of all the Punjabi crops fruits, spices, herbs, shrubs, trees dry fruits flowers and vegetables in an impressive way. In this article it is proved that the various fruits of Punjab like Banana, Apple, Grapes, Mango, Orange, Lemon, Pomegranate, Apricot Pear etc. which are discussed in these classical Qissas are not only mentioned as fruits but as symbols and have scientific and medicinal value. They used these fruits because of their impressive shapes colours, health benefits and their medicinal properties. This discussion shows that these poets were not only poets but also scholars scientists and local practitioners.

Keywords: *Classical Poets, Physicians, Vegetation, Folk Tales, Fresh Fruits, Importance, Plants, Spices, Herbs, Shrubs, Trees, Dry Fruits, Flowers, Vegetables, Banana, Apple, Grapes, Mango, Orange, Lemon, Pomegranate, Apricot Pear, Scientific, Medicinal Value*